

DRUGI DIO
DVADESET OSMA
SLAVONSKA NO UDARNA DIVIZIJA
PONOVO U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ
I DRUGA BORBA ZA
OSLOBOĐENJE LUDBREGA

UVODNE NAPOMENE

U aprilu 1944. godine Glavni štab NOV i PO Hrvatske (GŠH) naredio je Štabu 6. slavonskog korpusa da ponovo uputi 28. slavonsku NO udarnu diviziju u sjeverozapadnu Hrvatsku, odnosno na operativno područje 10. korpusa »Zagrebačkog«, radi intenziviranja borbenih dejstava u tome dijelu Hrvatske.

GŠH je uputio takvo naređenje imajući u vidu znatno otežane operativne okolnosti, u kojima su se borile jedinice 10. korpusa, a za upućivanje 28. divizije opredjelio se zbog toga, što je ta divizija četiri mjeseca krajem 1943. godine vrlo uspješno dejstvovala na tome području.

Prethodne godine, GŠH je u vezi sa zadacima 28. divizije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, uputio naređenje — direktivu, o kojoj je bilo riječi u prvom dijelu ove knjige. Ovoga puta, u aprilu 1944. godine, uz naređenje o njenom upućivanju na to operativno područje, nisu date preciznije pismene direktive u vezi sa njenim zadacima.

Komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Ivan Gošnjak uputio je 22. aprila 1944. godine novoimenovanom zamjeniku komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske Petru Drapšinu — koji je tih dana još bio u Slavoniji — telegram broj 1.786 slijedeće sadržine:

Br. 84. Sa stanjem u X Korpusu G. Š. nije zadovoljan. Nakon postignutih značajnih vojničkih i političkih uspjeha štab Korpusa nije znao iskoristiti povoljnu situaciju i ići dalje. Svojom pasivnošću dopustili su neprijatelju da se pribere i da preuzme inicijativu u svoje ruke. Već kada se komesar vraćao iz Slavonije (Misli se na Radu žigića. — R. B.) na Moslavinu uočio je da se situacija naglo pogoršava. Naime, korpus je nepravilno procjenio situaciju i povukao 33. diviziju u Koprivnicu i tamo je divizija ležala 15 dana u iščekivanju ofanzive. Za to vrijeme neprijatelj je počeo da vrši ispade iz garnizona i da ugrožava pozadinu. S druge strane razvili su jaku političku propagandu Mačekovci, ustaše i okupator. Korpus je bio nekoliko puta upozoren o opasnostima koje mogu nastati iz takvog stanja (Kad tamo stigneš, potraži sve naše telegrame pa ih pročitaj.). Pored svega toga njima nikako nije pošlo za rukom da pređu u ofanzivu. Sa njihovog teritorija u zadnje vrijeme otišlo je u neprijateljsku vojsku 4—5.000 ljudi, a 32. divizija broji svega 1.100 boraca. Drugovima u korpusu treba ukazati na njihove nedostatke i pomoći im da ih otklone. Nastoj da im u jednoj zgodnoj formi ukažeš. No, ipak tamo treba nastupiti kao zamjenik komandanta, tj. staviti im do znanja da se tvoja naređenja moraju izvr-

siti. Mi ćemo ih također upoznati sa tvojim dolaskom i zadacima. U korpusnoj oblasti isto nije dobro stanje pa im nastoj pomoći i po tim pitanjima. — Gošnjak».

Napomena: Telegram je citiran prema tekstu u knjizi Rade Bulata: »Deseti korpus »Zagrebački« NOV i POJ« str. 71. izdanje: Globus — Zagreb i Vojnoizdavački zavod — Beograd. Navedeni telegram je objavio i Vojnoistorijski institut u Zborniku, Tom V knjiga 26 kao dokumenat broj 141 na str. 703—704.

U navedenom telegramu Ivana Gošnjaka svome zamjeniku Petru Drapšinu, mogu se razabrati i razlozi, zbog kojih je GŠH odlučio da ponovo uputi 28. diviziju u sjeverozapadnu Hrvatsku.

Đuro Kladarin, politički komesar i Radojica Nenezić, komandant 28. slavonske NO udarne divizije, 1944. godine.

slavonskog korpusa), pa se računalo sa tim, da će on biti u prilici da učestvuje u bližoj razradi zadataka divizije. Međutim, po stizanju u Moslavinu, GŠH je zahtijevao da se Drapšin što prije javi u Glavni štab. Tako je on samo djelimično uticao na preciriranje zadataka 28. divizije. U početku je zbog toga bilo nekih nesporazuma oko izbora zadataka divizije.

I 1943. i 1944. godine, 28. divizija je započinjala svoja borbena dejstva na tome području napadom na neprijateljsku posadu u Her-

Divizija je stigla u Moslavinu (okolina Garešnice) 8. maja 1944. godine i učestvovala u borbenim dejstvima pod komandom Štaba 10. korpusa do 14. jula 1944. godine, kada se vratila u Slavoniju radi priprema za odlazak na nove borbene zadatke u Srbiji.

Štab 28. slavonske NO udarne divizije imao je u tome periodu slijedeći sastav:

— komandant potpukovnik Radojica Nenezić,

— politički komesar potpukovnik Đuro Kladarin,

— načelnik štaba major Gecon-Geco Bogdanović.

Rukovodilac politodjela divizije bio je Pero Lalović.

Prilikom prvog boravka 28. divizije u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, Radojica Nenezić je bio na dužnosti zamjenika komandanta divizije (do druge polovine oktobra 1943. godine), a Geco Bogdanović je i tada bio na dužnosti načelnika štaba divizije.

Sa 28. divizijom u Moslavinu je došao general-major Petar Drapšin, zamjenik komandanta GŠH (dotadašnji komandant 6.

cegovcu, koja je branila, u to vrijeme, jedan od najvećih mlinova u Hrvatskoj. Oba napada na neprijateljsko uporište u Hercegovcu izvršila je 17. brigada, a u obadva napada neprijateljska posada se održala.

U 1943. godini, poslije prvog neuspješnog poduhvata na Hercegovac, uslijedilo je niz uspješnih napadnih poduhvata. Ciljevi borbenih akcija su pravilno birani i odmjeravani prema odnosu snaga partizanskih i neprijateljskih jedinica. Razumljivo, to je bilo uvjetovano skladnim odnosima između Štaba druge operativne zone i Štaba dodjeljene mu 28. divizije.

Međutim, u 1944. godini, poslije drugog neuspješnog napada na posadu u Hercegovcu, uslijedilo je još nekoliko neuspjelih akcija, pa su se zbog toga ispoljili problemi u odnosima između Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije. Obavješten o tim problemima, reagirao je komandant 6. slavonskog korpusa Mate Jerković, i depešom, datiranom 21. juna 1944. godine, saopštio Štabu 28. divizije: »Za par dana dolazi komandant do vas i Štaba X korpusa radi popravke odnosa. Vi sa vaše strane budite i dalje vojnici. Imamo odličnog komandanta za 17. brigadu. Mate«. (Knjiga depeša 6. korpusa — K—119 — F 7 — dok. 1—1, depeša broj 252).

Ovom depešom, komandant 6. korpusa Mate Jerković, najavljuje dolazak komandanta GŠH general-lajtanta Ivana Gošnjaka u Štab 10. korpusa i Štab 28. divizije, ali ga zbog »konspiracije« ne imenuje.

Iz teksta depeše se može zaključiti:

— da je Jerković prije 21. juna 1944. godine bio pismeno ili usmeno upoznat sa nastalim problemima između Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije;

— da je uočio ozbiljnost tih odnosa po uspješnost borbenih dejstava, i da je na osnovu takvog svog shvatanja postigao saglasnost komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, generala Ivana Gošnjaka, da dođe kod Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije »**radi popravke odnosa**«.

Sa stanovišta istorijske analize, takav korak ima suštinsko značenje, jer je pretpostavljeni komandant odlučio da interveniše kako ne bi došlo do težih operativnih posljedica.

Kasnija zbivanja su potvrdila, da su problemi u izboru ciljeva i pripremi operativnih poduhvata, od strane višeg štaba bili vrlo ozbiljni, pa zbog toga ima smisla i razloga da se izvrši kritička analiza određenih operativnih poduhvata.

Zato je redakciona grupa za pripremu ove knjige predložila ratnom komandantu 28. slavonske NO udarne divizije, general-pukovniku u penziji, Radojici Neneziću, da napiše analitički osvrt na borbena dejstva, u kojima je — na operativnom području 10. korpusa »Zagrebačkog« — učestvovala divizija, kojom je tada komandovao.

Radojica Nenezić je prihvatio da to uradi, i u prvoj glavi ovog dijela knjige objavljuje se tekst u kome on daje analitički osvrt na borbena dejstva u Moslavini i zapadnom dijelu Bilogore, u vremenu

od 8. maja do 24. juna 1944. godine, a u kojima je učestvovala 28. slavonska NO udarna divizija.

Druga glava ovog dijela knjige je posvećena pripremi, toku i ishodu druge borbe za oslobođenje Ludbrega, a tekstove o tome su napisali Radojica Nenezić, Krsto Bosanac, Vladimir Kadić, Žarko Svilokos i Ilija Jurić.

U trećoj glavi ovog dijela knjige, nalazi se zbornik najvažnijih partizanskih i neprijateljskih dokumenata o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine sa komentarom.

GLAVA PRVA

RADOJICA NENEZIĆ

ANALIZA BORBENIH DEJSTAVA U MOSLAVINI I BILOGORI OD 8. MAJA DO 24. JUNA 1944. GODINE

1. Dvadeset osma divizija ponovo u Moslavini

Dvadeset osma slavonska NO udarna divizija je ponovo stigla u Moslavinu 8. maja 1944. godine.

Sa divizijom je iz Slavonije u Moslavinu došao general-major Petar Drapšin, zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, dotadašnji komandant 6. slavonskog korpusa.

Odmah po dolasku u Moslavinu vodio sam razgovor sa generalom Drapšinom o zadacima koji su postavljeni diviziji: likvidacija uporišta na tom sektoru (Garešnica, Hercegovac, Zdenci, Narta); — radi toga se sve snage u Moslavini stavljaju pod komandu 28. udarne divizije, uključivo i Češka brigada dok smo na ovome sektoru; — održavati vezu sa štabovima 10. i 6. korpusa.

Zamolio sam generala Drapšina da štabovi 6. i 10. korpusa imaju na umu i ova tri pitanja:

1) Divizija je od januara mjeseca išla iz borbe u borbu (Čaglin, rušenje pruge, teške borbe sa njemačkim kolonama koje su se kretale za Mađarsku, borbe u Podravskoj Slatini, Đurđenovcu, Našicama, veliki napori za vrijeme ofanzive neprijatelja na Slavoniju). Iz ofanzive smo se izvukli tek kad smo došli u Moslavinu. U tim borbama imali smo znatne gubitke (96 mrtvih, 286 ranjenih i 41 nestalih boraca). Jedinice su nedovoljno popunjavane. Ishrana je bila dobra, ali su ljudi umorni, slabo obučeni i obučeni. Jedinicama je potreban predah od bar 6 — 8 dana.

General Drapšin, koji je sve to znao, jer se najveći dio vremena u ofanzivi kretao sa 28. divizijom, reagovao je depešom Štabu 10. korpusa: «... 28. div. vodila neprekidno teške borbe od 26. aprila u jutro do 4. maja navečer. Posle toga naporan put do Bršljanice. Brojno stanje znatno opalo uslijed gubitaka i nepopunjavanja jedinica pa je potreban predah za odmor i sređivanje. Divizija ostala da pomogne razbijanju ofanzive po naredjenju GŠH. Ona će prići rješavanju na Moslavini. Pratit će pokret neprijatelja i obavještavati vas. Izgleda da je došlo do nekih promjena u ovim uporištima. Može se desiti da uslijed toga bude sprečena njihova likvidacija. Povedite o ovome računa, te je potrebno spremite se za borbe u Podravini, Drapšin .. »¹.

¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 64 od 9. 5. 1944. g.

2) Smatram da komandovanje nije racionalno i pravilno postavljeno. Štab 28. divizije treba da rukovodi samo sa svojim jedinicama — Štab 10. korpusa ostalim jedinicama. Ukazao sam i na loše posljedice rasparčavanja snaga na teritoriji 10. korpusa, međusobnoj udaljenosti štabova, nepoznavanju vojne i političke situacije, stanja i mogućnosti jedinica 10. korpusa, broja i kvaliteta jedinica neprijatelja. Predočio sam mu lična iskustva (a obojici nam je bio poznat stav i odnos Vlade Matetića sredinom prošle godine prema Štabu 12. slavonske divizije) o zadacima, obavezama, nadležnostima na teritoriji Druge operativne zone. Naime, bojao sam se da ne budemo shvaćeni kao pararelan štab i da radi toga ne dođe do nepotrebnog trvenja između štabova 28. divizije i 10. korpusa. Drapšin je smatrao da je jasan stav GŠH. Nisam bio saglasan — ali kao mlađi, primio sam to kao naređenje. On želi da »učvrsti« stav GŠH i šalje depešu Štabu 10. korpusa: **»...sutra odlazim za GŠH. 28. stigla. Nastupaće kao i (. . . .) energično. V. zdenci isto dolaze u obzir. Od 9. maja rukovodite sa 28. Pravilno ste uredili komandovanje na Moslavini. Preko vas najaviću se. Drapšin. .«².**

3) Sem šturih podataka o brojnom stanju u uporištima u Moslavini, uz ogradu da ima određenih promjena u njima, — ne raspolažemo sa bilo kakvim podacima o neprijatelju, a još manje o mogućnostima naših jedinica u Moslavini. Poznate su nam mogućnosti Čehoslovačke brigade Jan Žiška z Trocnova. Tražio sam, računajući da ćemo dobiti predah za odmor i sređivanje jedinica, da po izvršenoj procjeni situacije izvršimo napad na najslabije snage neprijatelja. U svakom slučaju to ne bi trebalo da bude Hercegovac. Zašto? Stub odbrane u tom uporištu je mlin, višekatnica, napravljena od željeza i betona. Zauzećemo ga kad budemo imali avijaciju i topove takve snage i kalibra koji će moći da ga razore. Kad ćemo ta sredstva imati ne znam, ali znam kad ih budemo imali da ćemo morati dobro razmisliti o tome potezu. Razlog — trebaće nam, to je jedan od najvećih mlinova u Hrvatskoj. Hercegovac smo napali i prošle godine i nismo ništa napravili.

Za generala Drapšina samostalnost Štaba 28. divizije ogledala se upravo u tome, koje će uporište, kad i kako napasti. Međutim, depeša koju je primio od 10. korpusa, ukazivala je da od odmora radi sređivanja jedinica neće biti ništa, ali ga je stav o komandovanju uvjerio da je dobro rješeno. Pisana direktiva Štaba 10. korpusa još nije stigla, ali je stigla depeša: **». . . Drapšin. Situacija povoljna za akcije. Važno je čišćenje Podravine. 28. treba da požuri u Moslavini i krene na Koprivnicu — ako neprijatelj izvrši koncentraciju na nas 28. treba odmah da lupi. Mi ćemo joj određivati zadatke. Zadaci u Moslavini Garešnica, Narta, Hercegovac. Sve snage u Moslavini stavljaju se pod rukovodstvom 28. div. Matetić .. «³.**

Nisam se upuštao u procjenu realnosti sadržaja depeše, ali se nisam ni oduševljavao njenim optimizmom koji zahtijeva žurbu u Moslavini i predviđa skoro kretanje naših snaga ka Podravini i Koprivnici.

² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 59 od 8. 5. 1944. g. Naglašavanja u tekstu izvršio R. N.

³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 79 od 8. 5. 1944. godine.

Posebno me zabrinjavao umor i zasićenost ljudi — boraca i starješina. Iznio sam drugu Drapšinu mišljenje o tome. Stavove smo ujednačili i on je reagovao pomenutom depešom (depeša br. 64, od 9. 5. 1944. godine).

Pero Drapšin je htio, kao što je činio i ranije, da mi prenese svoja iskustva, da iznese svoja mišljenja, koristeći se analizom postojećeg stanja, i dugo smo razgovarali o mnogim pitanjima danas aktuelnim, a vjerovatno i sutra. Njega su požurivali iz GŠH i morao je da krene. Zaželjeli smo mu uspješan rad na novoj dužnosti, a 28. divizija je ostala da rješava brojne probleme koje nameće život, i to u hodu i pod borbom.

Primili smo direktivu Štaba 10. korpusa⁴. Žao mi je što tu direktivu nije vidio Drapšin. U njoj je razrađen način komandovanja i upotrebe jedinica, a iz toga proizlazi:

1. Zadaci su isti, ali su izostavljeni Zdenci.

2. Precizirano je komandovanje »...Prema direktivama Glavnog štaba Hrvatske vaša divizija samostalno će rukovoditi operacijama, a po našim konkretnim direktivama, **tj. pojedine zadatke određivaće naš štab**« — vrlo precizno, a to je isto vrijeme dobro uz uslov da mi budemo dosljedni i postupimo po direktivi 10. korpusa.

Način rada štabova i komandovanja jedinicama isto tako je određen. »...Naš štab sa 32. divizijom i 1. Moslavičkom brigadom nalazi se u Zagorju. **Vaša divizija koja je stigla u Moslavinu treba da koordinira sa grupom koja se nalazi ovdje. Da bi taj rad bio objedinjen za sve jedinice na teritoriji našeg korpusa, šaljemo u vaš Štab šefa operativnog odsjeka našeg štaba majora druga Kučišu. On će vam usmeno obrazložiti stanje kako je u Zagorju, Kalniku i Podravini da bi mogli dobiti opći pregled situacije.**«⁵. (Napomena: major Kučiš je dobio direktivu u Štab 28. divizije).

3. Direktiva reguliše: »... Za vrijeme dok vaša divizija bude na sektoru Moslavine, radi **jedinstva komandovanja**, stavlja se pod vašu **neposrednu komandu** 2. brigada 33. divizije i Istočna grupa odreda. Druga moslavačka brigada još je mlada i **ima slabe štabove bataljona, pa joj prema tome treba dati lakše zadatke, gdje će imati siguran uspjeh, da bi se mogla pravilno razvijati.** Istočna grupa odreda može vam poslužiti za diverzije u pozadini neprijatelja. **Štab 33. divizije pomoći će Štabu svoje brigade ali neće biti potčinjen vašem štabu ...**«

Zadaci su određeni i radio-depešama. »... Radojici. **Pod vašu komandu se stavlja** istočna grupa odreda i 2. brigada 33. divizije za izvođenje akcija, **s tim da vodite računa da su to mlade i neiskusne jedinice.** Matetić ..«⁷. Istočna grupa odreda: »... Za vreme izvođenja akcija **stavlajte se pod komandu 28. div. čija naređenja imate izvršavati ..**«⁸. Depeša je upućena i Štabu 33. divizije: »... **Vaša 2. brigada stavlja se pod komandu 28. divizije. Vaš Štab treba da pruži pomoć 2. brigadi i Štabu 28. divizije ..**«⁹.

Istočna grupa odreda dobila je dopis Štaba 10. korpusa. U njemu piše i ovo: »... **Za saradnju** sa 28. divizijom dolazi šef operativnog

⁴ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 34, str. 168.

⁵ Isto kao pod 4.

^{7, 8, 6}, Knjiga depeša 10. korpusa, depeše br. 75 i 76 od 7. 5. 1944.

odsjeka našeg štaba major drug Kučiš, koji će se nalaziti uz štab 28. divizije i u slučaju potrebe da vam ne bude nešto jasno obratite se na njega.. «¹⁰.

4. U direktivi je, poslije datih zadataka (likvidirati Garešnicu, Nartu i Hercegovac), formulisan stav kojim se daje pravo Štabu 28. divizije da sam odredi redosljed napada na uporišta. »...**Red kojim ćete pristupiti likvidaciji procjenite vojnički i tako postupite..**«¹¹. Stav je, međutim, anuliran traženjem Štaba 10. korpusa da akciju za likvidaciju uporišta počnemo od Hercegovca. Stav je usmeno dao operativac 10. korpusa.

5. Major Kučiš je iznio osnovne podatke o brojnom stanju neprijatelja u uporištima u Zagorju, na Kalniku i Podravini. Manje je govorio o načinu i metodu dejstava neprijatelja u uporištima i na terenu, kvalitetu njegovih jedinica, naoružanju, opremi. O našim jedinicama govorio je kao o brigadama, divizijama odredima, grupama odreda, područjima, a gotovo ništa nije rekao o njihovom brojnom stanju, naoružanju, moralu, povezanosti sa narodom, mogućnostima za mobilizaciju, političkoj situaciji na terenu, itd.

U direktivi ima postavki, koje je trebalo dobro proučiti da bi bile shvaćene. Na primjer:

(1) Zašto ne djelujemo zajedničkim snagama bilo u Moslavini, u Zagorju, na Kalniku ili u Podravini. Čini mi se da nemamo dovoljno snaga i sredstava da djelujemo odvojeno i da u isto vrijeme tučemo neprijatelja u dva uporišta ili u dva rejona na širokom prostoru teritorije 10. korpusa. Tim prije, što je izgleda neprijatelj naslutio naš dolazak. »... Boban se vratio u Koprivnicu. Pojačana posada u Ludbregu, V. Toplicama, N. Marofu. Izgleda **da neprijatelj naslućuje za naš dolazak. Matetić ..**«¹².

(2) Štabovi su međusobno udaljeni i zato će biti teško usklađivati njihov rad, a bez toga je teško organizovati sadejstvo jedinica.

(3) Teško će biti ostvariti **jedinstvo komandovanja** sa 2. moslavačkom brigadom, na primjer, **koja je stavljena pod našu neposrednu komandu, a »... štab 33. divizije pomoći će štabu svoje brigade ali neće biti potčinjen našem štabu ..**«¹³. Nije mi jasno kako i čime Štab 33. divizije »... treba da pruži pomoć 2. brigadi i štabu 28. divizije .. «¹⁴. Ovim stavovima mrsi se sistem komandovanja, a on, i kad se jednostavno postavi, teško se realizuje. Šta shvatiti pod pružanjem pomoći i 2. brigadi i Štabu 28. divizije nije mi jasno, ali sam siguran da se na ovaj način ne ostvaruje, već razbija jedinstvo komandovanja. Šta kazati o »regulisanju« odnosa između dva štaba divizije u istoj akciji, odnosno, da Štab 33. divizije neće biti potčinjen Štabu 28. divizije? Ništa, već da je to besmisao koja odmaže jedinstvu komandovanja.

(4) Moramo obratiti pažnju da 2. moslavačkoj brigadi odredimo zaista realne zadatke, jer je van naše moći, a siguran sam i van moći

¹⁰ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 35, str. 170. (Naglašavanje teksta — R. N.)

¹¹ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 34, str. 168.

¹² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 46 od 5. 6. 1944. godine.

¹³ Zbornik, tom V, knjiga, 27, dok. br. 34, str. 168.

¹⁴ Isto kao pod 13.

svakog štaba, da joj baš postavi »... lakše zadatke gdje će imati siguran uspjeh, da bi se mogla pravilno razvijati..«¹⁵.

(5) No, najteže nam je da shvatimo zašto Štab 10. korpusa nije uvažio upozorenje, sada već zamjenika komandanta GŠH generala Drapšina, o neprekidnim teškim borbama u ofanzivi na Slavoniju; gubicima i nepopunjavanju; potrebnom predahu za odmor i sređivanje, nekim promjenama u uporištima u Moslavini usled kojih se može desiti da bude spriječena njihova likvidacija; da se povede o tome računa, da je potrebno pripremiti se za borbe u Podravini. Umjesto da se ozbiljno sagleda i procjeni situacija, uzmu u obzir važni elementi o stanju i mogućnostima 28. divizije, ocjenjuje se da je situacija povoljna za akcije, da je važno čišćenje Podravine, da 28. treba da **požuri** u Moslavinu i krene na Koprivnicu. Zašto je i kome potrebna »žurba u Moslavini«? Vidjeli smo kako Štab 10. korpusa ocjenjuje 2. brigadu 33. divizije i koje zadatke za nju traži. Očito Štab 10. korpusa nerealno procjenjuje mogućnosti sopstvenih snaga.

(6) Neophodno se još malo zadržati na »žurbi«, jer je 10. korpus počeo da nas »požuruje« u Slavoniji u vrijeme kad je 28. divizija vodila teške borbe protiv neprijatelja. Tako, na primjer poslata je depeša: »... Radojica. **Javite gdje se nalazite. Rukavina**...«¹⁶. Odgovor je usledio istoga dana: »... **Sada vodimo borbu u Zvečevu i Vučjaku. Geco**...«¹⁷. »Žurba« se nastavlja: »... Radojica. **Da li ste još angažovani u borbi i kada mislite krenuti na put. Kakova je situacija kod vas. Rukavina**...«¹⁸. Odgovara mu načelnik štaba divizije Gedeon-Geco Bogdanović: »... **Još smo u borbi. Ne znamo kada ćemo na put. Geco**...«¹⁹. Karakteristično je da je 5. 5. 1944. godine Štab 10. korpusa uputio dvije depeše Štabu 6. korpusa: »... **Da li još vodite borbe i gdje. Kakva je situacija kod vas. Kolike su snage neprijatelja. Kada će moći Radojica krenuti na put. Matetić**...«²⁰ i Štabu 28. divizije: »... **Da li još vodite borbu. Kakva je situacija i snaga neprijatelja. Rukavina**...«²¹. Na putu u Moslavinu uslijedile su još dvije depeše 28. divizije: »... **Nalazimo se na sektoru Korita — Brezovac. Novo nema ništa**...«²² i druga: »... **Situacija ozbiljna. Sinoć se nismo mogli prebaciti na Moslavinu. Zaposjednuta linija b. jaruga — Lipik. Noćas ćemo bezuvjetno nastojati preći u Moslavinu na sektoru M. Vukovje i Kamiška Iva. Da li je u Moslavinu stigao general Drapšin sa 21. brigadom. Radojica — Đuro**...«²³. Iz svega ovoga slijede zaključci:

1. Jasno je da je »žurbu« uslovljavala teška situacija u jedinicama 10. korpusa, politička situacija na terenu, broj i kvalitet jedinica neprijatelja, ali baš u takvoj situaciji je trebalo dejstvovati smirenije, uz cjelovitije sagledavanje sopstvenih mogućnosti, bolju organizaciju komandovanja i znatno bolju upotrebu jedinica.

¹⁵ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 34, str. 168.

¹⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 5 od 1. 5. 1944. g.

¹⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 4 od 1. 5. 1944. g.

¹⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 20 od 3. 5. 1944. g.

¹⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 19 od 3. 5. 1944. g.

²⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 34 od 5. 5. 1944. g.

²¹ i ²² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 39 od 5. 5. 1944. g.

²³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 48 od 7. 5. 1944. g.

2. Zadatak 28. divizije da krene u napad nakon tri dana pošto je došla u Moslavinu imao je negativne posljedice na njena početna dejstva, jer joj je bio neophodan predah radi odmora i sređivanja jedinica. Način upotrebe i komandovanje, posebno u akciji na Ivanić Kloštar i Nartu, još više su komplikovali situaciju.

3. Žurba prije dolaska u Moslavinu, obzirom na radio-goniometrijska sredstva neprijatelja, mogla je imati teške posljedice za 28. diviziju. Javljali smo gdje se nalazimo, kakva je situacija, kojim pravcima se krećemo i si., a to su mogli biti dragocjeni podaci za obavještajnu službu neprijatelja.

2. — Napad na neprijateljsko uporište Hercegovac

Prilikom napada na Hercegovac imali smo podatke Štaba 10. korpusa da se u uporištu nalazi 376 neprijateljskih vojnika²⁴. Obaviješteni smo da među domobranima 1. satnije 1. domobranske poljoprivredne bojne (oko 100 domobrana) ima i onih koji žele da se predaju.

Po istim podacima u susjednim garnizonima neprijatelj nema snage i sredstava sa kojima bi mogao brzom i snažnom intervencijom osujetiti naš napad. Koliko su podaci tačni?

Kad je riječ o neprijatelju, takvi podaci se moraju uvijek uzimati sa manjom ili većom rezervom. Zbog toga i ono »... vjerovatni sastav neprijatelja sa tim brojem i naoružanjem...«

Hercegovac je trebalo da napadnemo 10—11. maja 1944. godine u 02.00 sata. Napad je počeo sa dva sata zakašnjenja. Nije uspio. Analizom valja doći do zaključka — zašto?

O akciji na Hercegovac obavijestili smo Štab 10. korpusa. «... Noću 11. na 12. o.g. smo napali Hercegovac. Akcija neuspjela. Zaseda od Garešnice probijena. Napad 17. brigade bio labav, malo odlučnosti. Tuklo nas 12 štuka. Naročito stradalo civilno stanovništvo. Uništen 1 tenk od 6 tona. Zarobljena 2 p.m. i nešto municije. Izgubili 2 p.m. imamo oko 50 izbačenih iz stroja. Ranjen načelnik 17. brigade. Gubici neprijatelja nepoznati. Nalazimo se na sektoru Trnovitica — Mlinska — Popovac — Oštri Rid. Radojica.. .»²⁵.

Iza ove depeše uslijedila je depeša operativca 10. korpusa svome štabu. »... Nakon neuspjeha u Hercegovcu jedinice se sređuju i za 3 dana vršiti će se ponovno operacija po predviđenom planu. Traženi su topovi. Tko je došao umjesto Bobana u Koprivnicu. Kučiš.. .»²⁶.

Analiza napada na Hercegovac održana je 12. maja 1944. godine. Čuli smo izlaganja štabova brigada, a toga i narednog dana, kad smo održali sastanak sa svim štabovima bataljona, primili smo izvještaje od štabova brigada.

U slučajevima, kada napad na neprijateljsko uporište nije uspio, obično smo vršili iscrpnije analize uzroka neuspjeha. Smatrali smo to dijelom našeg morala u revoluciji, bez kojeg ne bismo mogli uspješno raditi, odnosno ratovati, komandovati, rukovoditi i upravljati. Napad

²⁴ Zbornik, tom 5. knjiga 27, dok. br. 41, str. 190.

²⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 101 od 14. 05. 1944. g.

²⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 104, od 14. 5. 1944. g.

na neprijateljsko uporište u Hercegovcu nije uspio, pa smo nastojali da što potpunije sa štabovima brigada i bataljona utvrdimo uzroke ovog neuspjeha.

2.1. Izvodi iz izvještaja štabova brigada

17. brigada:

»...Neprijatelj je trebalo biti napadnut 11. 5. 1944. u 2 sata ujutro. Isti je napadnut sa nekim pripucavanjem za koji se uopće ne može reći da je napad sa 2 sata zakašnjenja. Zato nije počela borba na vrijeme što štab 2. i 3. bataljona ovoga puta nije izvršio naređenje štaba brigade. Njihovo opravdanje jeste, da njihove čete koje su išle sa zapadne strane, nisu napale neprijatelja, pošto nisu čule nigde drugde borbu. To znači da u ova dva štaba bataljona, kao i u komandama četa istih bataljona nije bilo smjelosti ili odlučnosti da se neprijatelj napadne...«

»...Štab brigade imao je puno povjerenje u ova dva bataljona da će izvršiti zadatak, ali se je prevario i uopšte na ovakav momenat koji se je desio nismo računali...«

»...Sam tok borbe bio je neaktivan i neodlučan. Štabovi bataljona nisu dali od sebe sve što se moglo, a komande četa pogotovo...«

Pripucavanje na neprijatelja trajalo je od 4 sata ujutro do 11 sati. U 11 sati dobili smo telefonsko naređenje od štaba divizije, da se povučemo, pošto je neprijatelj prodro u zasjedu 21. brigade...«

»...Upravljanje i rukovođenje sa ovom akcijom nije bilo nikakovo, tj. štab brigade nije imao pregleda nad svojim jedinicama. Isto tako i štabovi bataljona. Slaba veza, slabo sadejstvo pješadijskog i teškog naoružanja, neiskorištavanje, prekopavanje kuća, neiskorištavanje eksploziva...«²⁷.

21. brigada:

»...Naša je namjera bila da po svaku cijenu spriječimo neprijatelja u njegovom nadiranju, te da ga uništimo i odbijemo, ali pošto je bio dosta veliki sektor i nadmoć neprijateljske vatre i broja vojske, neprijatelju je konačno uspjelo da prisili naš 1. bataljon na povlačenje, te da se probije kroz selo Tomašicu u pravcu Klokočevca...«

»Borba je počela 11. 5. 1944. u 9 sati ujutru...«

»...Postavljeni ciljevi nisu postignuti, jer smo se morali povući i nismo izdržali na zasjedi i zadatak nije izvršen, dok je djelomično izvršen po taktici našeg ratovanja...«

»...Jedinice su se dobro držale na položajima i uporno vodile borbu iako je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji, a naročito se istakao sa protivtenkovskom puškom i razbio strah od tenka kod čitave svoje čete, odnosno bataljona, komandir 2. čete 2. bataljona Milošević Stan-ko »Čekić« koji je izletio sa protivtenkovskom puškom na cesti i po-

²⁷ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 66, str. 265.

godio tenk sa dva metka, prisilio istoga na povlačenje, te je ovaj u svom zaokretu nagazio na dve mine i odletio u zrak ..«²⁸.

25. brigada:

»... Namjere neprijatelja bile su da se probije pod svaku cijenu u pomoć napadnutom garnizonu Hercegovac.«

»... Borba je počela 11. 5. 1944. g. u 13 sati...«

»... Borba od početka koju je vodila ova brigada, razvijala se u korist neprijatelja i to zato, jer je sa svim svojim snagama napao naše jedinice na položaju sa leđa i unio zabunu u štabove bataljona pa i štab brigade. Ovdje borbe po fazama uopće nije bilo. Ovdje se mora istaći da je neprijatelj brzim nastupanjem prilično uspio da dovede jedinice u jedan vrlo mali prostor iz koga smo se povlačili u pravcu Klokočevca i Tomašice. Borba se završila u južnom dijelu šume Zdenački Gaj ...«

»... Vojnička priprema za operaciju nije bila dobra i to zato jer se nije razradio dovoljno plan sa nižim rukovodstvima. Izdate odluke i zapovijesti bile su realne. Rukovođenje borbom bilo je dobro. Komandno osoblje, više i niže, nije se dovoljno snašlo, a griješilo se da su se jedinice gomilale i stoga proizašli nepotrebni gubici ..«²⁹.

čehoslovačka brigada Jan Žiška z Trocnova

»... Prilikom držanja položaja u Zdenačkom Gaju nije došlo do jačeg sukoba sa neprijateljem koji je nastupao od Zdenaca, Grubišnjog Polja i Daruvara, već samo sa jednom četom, tj. 2. četom 2. bataljona koja je držala položaj na lijevom krilu našega položaja, te je na istu naišlo 80 do 100 vojnika odnosno zdrugovaca koji su odbačeni nazad sa gubitkom 4—6 mrtvih i više ranjenih. Odmah poslije te borbe, što je vodila 2. četa dobili smo naređenje za povlačenje, tako da neprijatelj koji je nastupao poljem Veliki Zdenci — želj. stanica Vel. Zdenci nije došao još na domet našeg automatskog oružja, s toga nismo primili s njime borbu nego smo se povukli u pravcu Klokočevca preko Ilove za Stražanac. Naoružanje neprijatelja, koji je vodio borbu sa našom 2. četom 2. bataljona nije nam poznato ..«³⁰.

2.2. Sastanak sa štabovima bataljona u diviziji

Sastanak sa svim štabovima bataljona u diviziji održan je 13. maja 1944. g. Dnevni red: (1) Izvještaj o borbi u Hercegovcu i stanje u bataljonima: 1. i 3. 17. brigade, 1. 21. brigade i 2. 25. brigade; (2) Greške i nedostaci; (3) Zadaci i (4) Razno.

Suštinu izlaganja komandi bataljona iznosim onako kako sam ih zapisao u Ratnu svesku 2/44.

²⁸ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 64, strana 261.

³⁰ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 75, str. 304.

Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 67, str. 268.

17. brigada — komandant 2. bataljona: »... Na vrijeme smo stigli na polazne položaje. Ali nismo na vrijeme napali, radi toga što 1. četa nije napadala. Zapažena je kolebljivost i neodlučnost u vodovima i četama. Štab bataljona bio je daleko 1 km od bunkera. Ne smatram da sam napao uporište. Da sam uporište napao napad bi uspio. Stanje u jedinicama nije dobro. Nisam siguran da bi mogao izvršiti zadatak koji se postavlja pred nas. U borbi smo imali 2 mrtva i 13 ranjenih drugova. Izgubili smo i pušku ...«

»... Politički komesar: Glavna krivica — kolebljivost rukovodilaca, neodlučnost i nepovjerenje jednih u druge. Borbenost je opala, Komandiri izgubili povjerenje u sebe ...«

»... Pomoćnik komesara: mi smo krivi zato što smo naučili komandire da mi rukovodimo njihovim jedinicama. Mirko povukao jedinice bez naređenja. Šefko — zabrljavio. Primećivala se zamorenost...«

»... Komandant 3. bataljona: sa komandantima smo proradili naređenje. Bili smo sigurni u 2 četu. Borba je mogla otpočeti na minut. Simo povukao četu. Imali smo 4 mrtva i 10 ranjenih drugova. Simo izgubio 1 p.m. 2. četa je dobra, a 3. nema povjerenja u komandira, 1. četa je popustila ...«

»... Komesar: Dali smo konkretne zadatke svakoj četi. Informativni oficir otišao s 2. četom. Demonja me našao na ulici. Komesar i zamjenik komandira nisu dali da se napada. Cijeli štab nije rukovodio, komande iz bataljona bile labave, radi toga nije izvršen zadatak. 2. četa se bojala Čaglina. Komandir diverzanata nije htio bacati eksploziv na bunkere ...«

»... Pomoćnik komesara: — spavao nije ni jedan borac. Napad na uporište nije izveden. Simo potpuno podbacio ...«

21. brigada — komandant 1. bataljona: Porušili smo mostove na 1. Ilovi. Jedinice su na vrijeme zaposjele položaje. Komesar 2. čete Vojković Martin povukao se bez naređenja. Stanje u jedinicama je dobro. Imali smo 10 mrtvih, 5 ranjenih i 6 nestalih drugova. Izgubili smo 2. p.m., 6 pušaka, 6 konja, 4 samara i jedno sedlo.

»... Komesar: Bili smo svijesni da neprijatelj neće proći. Položaj je bio prevelik za naš bataljon. Povlačenje je bilo neuredno. Bataljon je spreman za borbu. Imamo previše mitraljeza, a malo boraca ...«

»... Pomoćnik komesara: naš sektor je bio preširok. Ostala je greda za prelaz pješaka. Civili pucali na naše. Komesar je kriv za povlačenje našeg bataljona. Primjećuje se uznemirenost kod bataljona, radi toga što ga se svuda forsira ...«

25. brigada — komandant 2. bataljona: Položaje smo zaposjeli u 24.00 sata. U 11.00 sati su nas tukli avioni. Vidjeli smo da banda ide od s. Trnova. Komesar i načelnik štaba brigade naredili da četu pošaljemo kod crkve. Dobili smo naređenje od komesara brigade da se povučemo. Imali smo 1 mrtvog, 2 ranjena i 6 nestalih drugova, izgubili smo 4 konja, komoru, arhivu. Ruska četa zamorena i demoralisana. Zamjenik komandira — Čaruga — paničar, trebalo bi ga smfiniti. Ljudi su zamoreni ...«

»... Politički komesar: veza sa štabom brigade je bila slaba. Bilo je perioda neizvjesnosti. Nije bilo organizovanog povlačenja. Otišao sam

sām i zalutao sam sam. Stanje u bataljonu osrednje. Ostale 3 nagazne mine ...«

»... Pomoćnik komesara: — Rusi pričaju da ne valja bježati. Štab slabo radi. Komandant i komesar prednjače u aljkavom radu. Komesar lijenj i birokrata. Komandant slabo radio sa vojskom zato je bataljon slab ...«

Izvjestaje su podnijeli i svi komandanti bataljona. politički komesari i njihovi zamjenici uz punu otvorenost, kritiku i samokritiku, ukazujući na stanje u jedinicama, brojne probleme, nedostatke u životu i radu, veliki broj slabosti koje valja otklanjati, rješavati, da bi jedinice osposobili za naredne zadatke. Zadatke smo odredili analizom akcije na Hercegovac i na osnovu stvarnog stanja u jedinicama. Bio sam siguran da će svi, i borci i starješine, učiniti sve što je u njihovoj moći da zadatke izvrše.

2.3. Iskustva i zaključci

1. — Neprijatelj je djelovao iz svih susjednih garnizona i to organizovanije, odlučnije i upornije nego do sada. Podržavaju ga artiljerija, tenkovi i avijacija. Iznenađuje broj aviona. U toku borbe 11. 5. 1944. godine neprekidno je djelovalo 12 Štuka.

2. — Još smo u Slavoniji upozoreni na djelstvo dobro obučene grupe neprijatelja koje mogu da djelstvuju u našoj pozadini. Najčešće napadaju bolnice, pozadinske ustanove, organe NO vlasti, partijske komitete, vojne štabove. Neophodno je povećati budnost u svim jedinicama i ustanovama.

3. — Moramo učvrstiti našu obavještajnu službu. Taj zadatak povjeren je načelniku štaba Geci Bogdanoviću. Za rad u Štabu 28. divizije, povučen je iz Štaba 17. brigade kapetan Tomo Raduka.

4. — Naša je ocjena da se u borbi slabo rukovodi jedinicama, odnosno da je uticaj štabova mali. To isto se odnosi i na komande četa i vodova, kao i na komandire desetine. Nečuju se komande, nemaju pregled nad jedinicama i pojedincima u borbi. Isto tako nema dovoljno upornosti, slaba je prodornost, slaba je veza, kako između jedinica unutar brigade, tako i između brigade. Slaba veza, a uz malo više inicijative mogla se ostvariti; vrlo nepovoljno se odrazila na djelstvo 25. brigade.

Događa se da se u procesu donošenja odluke ne iznose mišljenja i ne daju korisni predlozi, ali da se po usvojenoj odluci diskutuje o naređenju. Te pojave moramo odlučno prekinuti.

5. — Uočeni su i mnogi nedostaci u taktičkim postupcima. Slaba je koncentracija vatre na težište borbe. Međutim, neophodno je shvatiti da neprijatelj, gotovo kao po pravilu, na težištu borbe uvodi osnovne snage i sredstva uz snažnu podršku artiljerije, tenkova i avijacije. Valja nam mijenjati način postavljanja zasjeda. Umjesto jedne linije za odbranu moramo postavljati više linija odbrane po dubini.

Slabo se postavljaju i koriste artiljerijska oruđa; posluge kod oružja nisu osposobljene za rad sa njima, a u borbi u Hercegovcu ispljii su i priličan strah, da ne kažem kukavičluk.

Na nov način moramo tražiti »savezništvo« sa zemljištem. Rovovi moraju biti dublji, bolje uređeni i maskirani, a sistem vatre na položajima znatno organizovaniji. Osmatranje moramo bolje organizovati, a osiguranju krila i bokova posvetiti mnogo veću pažnju.

Sadejstvo vatre i pokreta, prilikom napada na bunkere i utvrđene zgrade, bez obzira na veliko iskustvo i uvježbavanje na poligonima, još nije zadovoljavajuće. To se odnosi u istoj mjeri i na korišćenje zgrada, traženje zaklona, prebacivanja u borbi, kao i uzajamno potpomaganje u borbi. Te slabosti pojedinaca negativno utiču i na jedinice prilikom organizovanog povlačenja na prihvatne položaje ili na izvlačenja iz borbe.

6. — U svim referatima komandanata i komesara brigada, posredno ili neposredno, iznijet je problem zamorenosti i zasićenosti boraca, slabe obuće i odjeće.

7. — Na dnevnom redu je i popuna sa municijom. »... Kako su naše jedinice tokom borbi kroz ofanzivu na Slavoniju utrošile veću količinu municije, a nama je svima poznato da je nikuda ne možemo dobiti nego samo od uništenog neprijatelja, stoga će svi rukovodioci ovoga puta najstrože povesti računa da svi strelci što bolje i tačnije budu gađali i da ni jedan metak ne bude ispaljen, a da isti nije dobio svoj tačan cilj ...«³¹.

Posebna napomena

Štab 6. slavonskog korpusa je 20. 8. 1944. godine organizovao treći napad partizanskih jedinica na neprijateljsko uporište u Hercegovcu. Napad na uporište je toga puta vršila 18. slavonska brigada (40. divizija). Osiguranje prema drugim neprijateljskim uporištima su vršile brigade 7, 33. i 40. divizije.

U uputstvu Štaba 6. korpusa, prije izvođenja te operacije, iznesena su i neka iskustva jedinica 28. divizije iz drugog napada na neprijateljsko uporište u Hercegovcu 11—12. 5. 1944. godine:

(1) »...Koristeći kuće istim se bunkerima može prići na 20—30 metara (iskustva 17. udarne brigade koja je pre nekog vremena napadala to uporište)³² (2) ... Protivtenkovskom topu koji se nalazi sjeverno od crkve ... Gornji dio topa, tj. cijev i štit su van zaklona, pa bi se isti mogao neutralisati i protivtenkovskom puškom (iskustva 17. udarne brigade)³³ (3) U razgovoru sa komandantom 6. korpusa 15. 6. 1944. g. (i operativnim oficijom korpusa) 17. 6. 1944. g. upoznao sam ih sa našim iskustvima iz odbrane. »... Kod velikih frontova nemoguće je da se posjedne cio položaj, već se zatvaraju (posjeduju) samo najvjerovatniji pravci neprijateljskog nadiranja, ali zato svaka zasjeda mora imati rezervu. Jedinice koje zatvaraju pojedine pravce moraju se na položajima dobro ukopati, a međuprostor kontrolišu patrolama ili osmatračima. Ako neprijatelj probije naš glavni položaj na ma kojem mjestu, onda jedinice na položaju okrenu svoj front prema nepri-

³¹ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 41, str. 190.

³² Zbornik, tom V, knjiga 31, dok. br. 50 i 51, str. 267—271.

³³ Zbornik, tom V, knjiga 31, dok. br. 52, str. 272.

jateljju, tj. prema mjestu proboja, a sa čela se upotrebi rezerva i na taj način se neprijatelj opkoli i uništi ili prisili na povlačenje ..,«³⁴. Sopstvena definitivna odluka bila je da ni u kom slučaju neprijatelj ne smije da se probije napadnutom garnizonu.

Međutim, ni treći napad na uporište neprijatelja u Hercegovcu nije uspio.

Štab 6. korpusa obavijestio je GŠH: »...Jedinice ovog korpusa (bez 28. divizije), 33. i 7. divizija napale su 20. o.m. neprijateljsko uporište Hercegovac (Sekc. Bjelovar). U uporištu je bilo tri satnije oko 700 domobrana 1. Gorskog zdruga i oko 50 Nijemaca, teško naoružanje: 4 teška bacača, 3 protivkolsca topa. Poslije 12-satne borbe naše su se jedinice povukle zbog jakog pritiska na zasjedama od Čazme, Bjelovara i Garešnice, snagom od 2 do 3.000 Čerkeza, domobrana i Nijemaca. Naši gubici 12 mrtvih i 130 ranjenih. Plijen ništa. Neprijateljski gubici oko 100 mrtvih i ranjenih ..,«³⁵

3. Akcija 21. brigade u Ivanić Kloštru

Poslije analize akcije na Hercegovac i sa štabovima bataljona, odnosno 14. maja 1944. godine, major Stjepan — Štef Kučič, postavio nam je zadatak da pođemo na uporište neprijatelja Ivanić—Kloštar. Objasnio nam je da Štab 10. korpusa održava vezu sa posadom pomenutog uporišta i da je sad momenat »da pođemo da ih pokupimo«. Smatra da je za taj zadatak dovoljna jedna brigada, jer akciju treba izvršiti u toku noći i zbog toga jača obezbjeđenja prema susjednim garnizonima, na pruzi i cesti Beograd—Zagreb, nisu potrebna.

Upozorio sam Kučiča da tom akcijom odstupamo od plana i zadataka GŠH i Štaba 10. korpusa. Operativac 10. korpusa ostao je pri odluci svoga štaba. I tako »u mlađega pogovora nema«, 21. brigada je 15. maja 1944. godine krenula na zadatak. Sa brigadom sam pošao i ja. Kako je borba tekla i kakav je rezultat borbe bio, govori izvještaj Štaba 21. brigade o akciji na neprijateljsko uporište Ivanić Kloštar³⁶:

»...1. — Za napad na samo uporište dobio je zadatak 3. bataljon da napadne opštinu u dva pravca, sa sjevera i jugo-istočne strane.

Naš 2. bataljon napao je sa sjeverne i zapadne strane ambulantu koja se nalazi s desne strane ceste idući od Predravca prema Ivanić Gradu, kao i sokolanu koja se nalazi na istom pravcu više južno od ambulante.

Prvi bataljon sa dve čete bio je u rezervi kod Štaba brigade, dok je sa jednom četom zaposjeo samostan u samom uporištu gdje se je predviđalo da bi se banda mogla lako preseliti i što bi im moglo dobro služiti kao tvrđava. Naš 4. bataljon držao je zasjedu od Lupoglava.

2. U uporištu su se nalazili ustaše (jedinica nepoznata) i milicija (uglavnom Bijela garda). Jačina neprijatelja oko 300 ljudi sa jednim lakim bacačem, 4 p.m. i jednim teškim mitraljezom.

3. Borbu su vodile dvije čete 2. i dvije čete 3. bataljona. U prvom naletu naših boraca neprijatelj se povukao u uporištu.

4. Kako je već rečeno u prvom naletu neprijatelj se našao u opštini **odakle se branio bombama.**

³⁴ Zbornik, tom V, knjiga 31, dok. br. 52, str. 272.

³⁵ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 50, od 21. 8. 1944. g.

³⁶ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 87, str. 365.

5. Borba je počela u 00.45 sati 16. 5. 1944. g. sa zakašnjenjem 45 minuta.

6. Zapovijesti su izdavane usmjerenim putem.

7. **Pošto je borba bila spremljena za vrijeme noći da se likvidira.** Pošto se unaprijed smatralo da zasjede koje smo mi imali na ovome terenu, ne bi mogle izdržati neku dužu borbu, te uslijed dana izdali smo naređenje da se jedinice povuku, i jedinice su se povukle u najvećem redu. Borbom je završeno kod opštine gdje se jedan dio neprijatelja održao i nije u potpunosti likvidiran.

8. Zadatci u potpunosti nijesu izvršeni, ali djelomično jesu. Zarobljeno je 17 neprijateljskih vojnika, od kojih je par bilo silom otjerano, a dobar dio neprijateljskih vojnika u uporištu ubijen je. Zarobljeno je 2 puške i nešto ratne spremne.

9. Naši gubitci su 3 mrtva i 7 ranjenih drugova od kojih je samo jedan teže ranjen, a ostali svi lakše. Štete u materijalu nema ...

13. Akcija je bila pripremljena slabo, **jedino nije bilo vremena da se akcija sprovede do konačnog uništenja neprijatelja.**

14. Pošto se Štab divizije nalazio daleko, a sa nama se nalazio komandant naše divizije, stoga sa divizijom nismo imali veze, a veza sa bataljonom bila je kurirska i bila je dobra ...«

Dakle, još jedan zadatak nije izvršen.

Pokazalo se u praksi »da veze sa garnizonom Ivanić Kloštar« nije bilo, kao ni u Hercegovcu. Ako je, pak, i postojala nekakva veza — onda je to tanka veza. Osim toga, ličnost ili ličnosti, koje su tvrdile da imaju vezu ni ovog puta nisu bile prisutne, nisu uspostavljale vezu, a morale bi prisustvovati. One bi, razumije se, morale i odgovarati za tačnost svojih tvrdnji... da imaju vezu sa garnizonom neprijatelja, »u koji je« potrebno doći i u toku noći sa borbom ili bez nje »pokučiti ih«. Na osnovu stečenog iskustva izvukao sam zaključak i saopštio ga majoru Kučišu. Smatram da ubuduće ovakve i slične zadatke treba postavljati jedinicama iz sastava 10. korpusa (2. moslavačkoj brigadi ili Istočnoj grupi odreda, na primjer).

Osim toga, molio sam Kučiša da se vrati u Štab 10. korpusa i da sa ovakvim komandovanjem prekinemo. — Zašto? — Zato što on u praksi vrši dužnost i komandanta korpusa, koji 28. diviziji postavlja zadatke, i komandanta divizije, koji određuje njene snage za izvršenje zadatka — Ivanić Kloštar na primjer. Takva praksa, bez obzira na njegovu funkciju i lične mogućnosti, kosi se sa ovlaštenjima i pravima koje je dobio, remeti nadležnost u komandovanju, narušava se plan GŠH i Štaba 10. korpusa, zamara se jedinica (21. brigada), trpe nepotrebni gubici (3 mrtva i 7 ranjenih) itd, a to je ipak previše.

Saopštio sam mu, da odgovornost za odstupanje od plana GŠH i Štaba 10. korpusa mora preuzeti onaj ko je od plana odstupio, a to je Štab 10. korpusa.

4. Promjene u Štabu 17. slavonske NO udarne brigade

Istoga dana 16. 5. 1944. godine, depešom br. 126. GŠH postavio je Nikolu Demonju za komandanta 12. divizije. »...**Postavljamo za komandanta 12. divizije majora Nikolu Demonju, dosadašnjeg koman-**

danta 17. brigade. Predložite komandanta 17. brigade. Da li bi zadovoljio A. Petković. Gošnjak, Žigić ..»³⁷

Igrom slučaja, Nikola Demonja napušta 17. brigadu, a komandu je preuzeo od mene, tačno godinu dana od formiranja 28. divizije. On je uspješno vodio brigadu u nizu napada i odbrana upravo na ovoj teritoriji. Volio je 17. brigadu, a i borci brigade njega. Poznavao je i borbe i probleme koje treba rješavati da bi 17. brigada bila onakva kakva je bila u napadu na Čaglin. Ovaj premještaj pada u nevolje, jer nam predstoji mukotrpan rad na daljem osposobljavanju 17. brigade. Problem zamjene komandanta neće biti lak. Drug Andrija Petković — Ljuti je pošten čovjek, u pokretu je od prvog dana ustanka u Slavoniji, jedan je od onih hrabrih ljudi, koji su sredinom marta mjeseca 1942. godine uspjeli da pobjegnu iz ustaškog zatvora u Novoj Gradiški, i stupe u partizanske jedinice. On je lično hrabar borac i zadovoljio je na dužnosti komandanta u Posavskom PO. Međutim, u brigadi su uslovi znatno složeniji. Pored težih — upornijih borbi, traži se veća širina u komandovanju, a i bolja pismenost. Demonja smatra da teško obavlja dužnost operativca. To je i moje mišljenje, no, treba mu pomoći, a praksa će opovrći ili potvrditi naše mišljenje. Bilo kako bilo, ovo je dodatna teškoća koju ćemo morati imati u vidu. Od formiranja do danas 17. brigada nije imala problema sa radom njenog štaba. To potvrđuje i činjenica da su njen prvi komandant i njegov zamjenik danas komandanti 28. i 12. divizije 6. slavonskog korpusa, a od tri komandanta bataljona dva su komandanti brigada — Dušan Kreća i Milan Joka, a Branko Vuković je komandant Posavskog NOPO.

5. Politička i vojna situacija na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa »Zagrebačkog«

Glavni Štab Hrvatske traži od 10. korpusa: »... Objasnite zašto je 28. divizija napadala Kloštar Ivanić a ne uporište koje smo naredili. Mi smo odabrali zadatke čije riješavanje poboljšava političku situaciju i **pruža uslove za mobilizaciju**. Kloštar Ivanić se nalazi neposredno uz glavnu prugu. Trebali ste predvidjeti reagovanje Nijemaca. **Šibi je javio da 28. ne može izvršiti postavljene zadatke a vi ste joj dali još teži zadatak**. Iz ovoga se vidi da u osnovi niste shvatili kakvi zadaci stoje pred vama na vašem operativnom području. GŠH³⁸.

Šta je Šibi javio GŠH vidi se iz depeše 10. korpusa. »... stanje u **28. diviziji takovo da neće moći sama izvršiti postavljene zadatke, mislimo da je potrebno sa skupnim snagama našim i njihovim pristupati akcijama**. Očekujemo vaše direktive u tom pogledu. Šibi...»³⁹

Iz kojih izvora je Šibi primio informaciju o mogućnostima 28. divizije, ostaje nejasno, a i veoma sporno. Jasno je jedno — takvu informaciju nije primio od Štaba 28. divizije. Njegova depeša nije jasna ni GŠH i stoga on traži objašnjenje. »... nejasna nam je depeša koja se odnosi na stanje u 28. div. Javite kakve su promene nastupile kod

³⁷ Zbornik, tom V, knjiga 27, depeša br. 126, str. 668.

³⁸ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 164, depeša 131, str. 676.

³⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. od 17. 5. 1944. poslata u 23.40 sati.

nje zbog kojih ne bi mogla izvršiti svoje zadatke. Imajte u vidu da ova divizija ne može dugo ostati na tom sektoru ..⁴⁰

Ivan Šibi pokušava da svoju tvrdnju objasni slabim brojnim stanjem u 28. diviziji, iako mu ono nije poznato. »... Brojno stanje 28. siabo, čete po 20 do 30 ljudi. Pitao za koordinaciju jer su naši bili u Zagorju a 28. divizija dobila zadatke oko Bjelovara. Šibi...⁴¹

Koliko je ova tvrdnja netačna vidi se iz postojećih dokumenata Štaba 28. divizije i 10. korpusa. U izvještaju od 3. 4. 1944. godine stoji da je brojno stanje 28. divizije bilo 3.851 borac i starješina⁴². Ako od toga broja odbijemo gubitke u borbama do dolaska na teritoriju 10. korpusa (96 mrtvih, 286 ranjenih, 41 nestao⁴³ vidi se da je 28. divizija imala 3.428 boraca i starješina. Kad taj broj uporedimo sa brojnim stanjem od 1. juna 1944. godine divizija 10. korpusa⁴⁴ (32. divizija — 944, a 33. — 1.567) — ukupno 2.561 borac i starješina jasno je da je 28. divizija i brojno bila jača od obadvije divizije 10. korpusa za 867 boraca i starješina. Dakle, Šibi bi trebalo da objasni GŠH nekoliko svojih tvrdnji: — od koga, kad i kako je dobio »informacije« o brojnom stanju i mogućnostima 28. divizije; zašto se igra sa brojkama i dezinformiše GŠH. U stvari, on ne ukazuje na stvarne razloge, a oni su sadržani i u načinu na koji Štab 10. korpusa upotrebljava sopstvene snage, pa i 28. divizije.

Šibi nije nejasan samo meni, on je nejasan i GŠH. Depeša upućena Štabu 6. korpusa rječito ukazuje na to: »... Šibi javlja da 28. divizija ne može izvršiti zadatke zbog veoma slabog brojnog stanja. Kad je Drapšin pošao iz Moslavine, divizija je bila sposobna da izvrši postavljene zadatke, tj. da likvidira Garešnicu, Hercegovac i V. Zdenac. Šibi ne govori o promenama u uporištima već o promenama u jedinici i da je to uzrok što se ne izvršavaju. Šta vi znate o tim promenama? Zašto se stvarno nisu izvršili zadaci? Izvjestite nas po ovome. GŠH...⁴⁵

Štab 6. korpusa odgovorio je odmah na pitanje GŠH. »Ocjena Šibla nepravilna, brojno stanje smanjeno u ofanzivi za 152 od 3.000, promjene male. Načelnik iz brig, nalazi ... uspjeh prema izjavi Demonic: Hercegovac...u 17. umorna u borbi rukovodioci zaspali na položaju za napad ..^{45a}.

GŠH traži preciznije objašnjenje od 6. korpusa. »... Nije pitanje zašlo Ivanić Kloštar nije likvidiran, već zašto je uopšte napadan kad su za 28. bile druge direktive. Da li vi znate ko je naredio ovaj napad? Javite. GŠH...⁴⁶.

Na ovu depešu Štab 6. korpusa je odgovorio: »... Ivanić Kloštar napadan po naređenju Štaba korpusa^{46b}«. Riječ je, razumije se, o Štabu 10. korpusa, a bilo je potrebno punih 12 dana da se ustanovi ko je izdao naređenje za napad na Ivanić Kloštar. Štabu 10. korpusa bila su

⁴⁰ Depeša preko Povjerenstva, 18. 5. 1944. g., 2111.

⁴¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša od 20. 5. 1944. godine preko Povjerenstva.

⁴² Zbornik, tom V, knjiga 26, dok. br. 13, str. 68.

⁴³ Zbornik, tom V, knjiga 27, dok. br. 83, str. 347.

⁴⁴ Zbornik, tom V, knjiga 28, dok. br. 4, str. 18. Naglašavanja teksta R. N.

⁴⁵ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša Op. br. 714, od 21. 5. 1944. godine.

^{45b} Knjiga depeša 6. korpusa, depeša Op. br. 747, od 24. 5. 1944. godine.

⁴⁶ Zbornik, tom V, knj. 27, dok. 164, depeša br. 143 od 24. 5. 1944. godine.

^{46a} Knjiga depeša 6. korpusa br. 836/2767 od 27. 5. 1944. godine.

potrebna još 3 dana da javi (djelomično): **»...Ivanić Kloštar napadnut kao centar milicije u Moslavini. Djelomično uspjeh. Bjelovar bez promjene. Nema koncentracija. Šibi — Vlado ..«⁴⁷**

Štab 10. korpusa je izbjegao odgovor GŠH na pitanje: ko je naredio napad na Ivanić Kloštar? Različiti su nam kriterijumi o tome što je uspjeh u borbi. Za mene je napad na Ivanić Kloštar neuspjeh za Šibla i Vladu **»...djelomičan uspjeh...«**. Djelomičan je i odgovor i zašto je napadnut Ivanić Kloštar, a u vezi sa posadom ni riječi.

Do danas nismo dobili informaciju o dva bitna pitanja: (1) kakva je stvarna vojna i politička situacija na ovoj teritoriji (Moslavina, Bilogora, Podravina, Kalnik, Zagorje) i (2) kakve su nam sopstvene snage i da li mogu uspješno da izvrše postavljene zadatke? Major Stjepan — Štef Kučič upoznao nas je sa brojnim stanjem po garnizonima neprijatelja, govorio o našim divizijama i POH, ali ne i o njihovim mogućnostima i o njihovom brojnom stanju.

O tim činjenicama nije nas obavjestio niti Štab 10. korpusa, koji je došao u ozbiljne teškoće, o čemu svjedoči i slijedeća depeša upućena GŠH. **»...Politička situacija u našem korpusu slijedeća: mobilizacije, osim pojedinih slučajeva, nema. Osim jedinica koje su bile u Zagorju, Velik. Oko 500 dezertera. Neprijatelj prisilno mobilise još uvijek u manjoj mjeri. Situacija u polit, pogledu dosta loša. Utjecaj Mačeka jak naročito u Moslavini i Podravini. U Zagorju stanje najbolje. Srbi na Kalniku i u Moslavini nepovjerljivi. Četnička tendenca. Osjeća se organizacija. Šibi^{47a}.**

Na te probleme u dva maha reaguje GŠH. U prvoj depeši: **»...Iz izvještaja se vidi da je kod vas političko stanje vrlo slabo. Odavde je teško reći šta je osnovni uzrok tome stanju. Svakako je vrlo važan momenat vojnička i politička aktivnost neprijatelja. Međutim vaša je propagandna djelatnost slaba, gotovo nikakva. Vi niste znali da iskoristite sve uspjehe koje ste imali a niti političke položaje kod nas i u svijetu. Treba preći u ofanzivu u propagandi, tim prije kad postoje povoljne mogućnosti. Mi imamo takvog materijala da smo u mogućnosti paralizirati svaku neprijateljsku parolu. U času kad Crvena armija napreduje neprijatelj je parolom »Amnestija« uspio odvući toliko ljudi u vojsku. Šta ste vi učinili da raskrinkate parolu »Amnestija«? Koliko se zna niste ništa! Već je davno bilo reći da vi pokrenete svoj list. Od kako je formiran korpus samo jedan letak ste izdali. Vi morate pojačati pismenu i usmenu agitaciju i propagandu. Žigić ..«⁴⁸. U drugoj depeši ukazuje se na problem dezerterstva. **»...Kod vas je dezerterstvo uzelo prilično maha. Dezerteri vam ugrožavaju pozadinu i to nam u ovom času može mnogo politički škoditi. Situacija u svijetu i kod nas pruža nam široke mogućnosti za stvaranje poleta u vojsci i pozadini i za uspješnu borbu protiv dezerterstva ..«⁴⁹.****

Nepovoljno stanje u jedinicama 10. korpusa vidi se i iz depeše Štaba 10. korpusa upućene GŠH sedam dana kasnije. **»...Vojna i politička situacija na našem sektoru vrlo loša. Javljanje u neprijateljsku**

⁴⁷ Knjiga depeša 10. korpusa br. 160/2852, od 30. 5. 1944. godine.

^{47a} Knjiga depeša 10. korpusa, depeša broj 207. od 23. 5. 1944. godine.

⁴⁸ Zbornik, tom V, knj. 27, depeša 171/2326, od 11. 6. 1944. godine str. 553.

⁴⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 2502, od 27. 6. 1944. godine.

vojsku traje još uvijek. **Stanje u jedinicama loše. Brojno stanje brigade 300 — 500. Odredi rastu. Sposobnost jedinica za borbu slaba ..**»⁵⁰.

Konkretnije to se vidi i iz slijedećih ocjena o 32. diviziji, na primjer. »... **32. divizija treba da se popuni i sredi. Brojno je pala ispod 1.000. stanje u njoj slabo. Nije sposobna za teže zadatke i bez municije.** Zagorska brigada izvan ofanzive oko Trakošćana ..

»⁵¹). O stanju u 1. moslavačkoj brigadi komandant 10. korpusa ovako obavještava GŠH: »... Moslavačka brigada pri probodu imala oko 15 mrtvih i **za sada 50 nestalih koji se još vraćaju. Situacija u brigadi takova da ih niko ne može više krenuti u Zagorje.** Mislim da odmah produžim sa brigadom u Moslavinu. Vlado ..

»⁵². Od svoga komesara u vezi s tim komandant korpusa traži: »... Za Šibla. **Da li je dio moslavačke brigade stigao. Ovdje ih nema 230.** Dođi odmah na Bilogoru. Vlado ..

»⁵³. Kako su stigli borci 1. mosl. brigade vidi se iz Šiblovog odgovora: »... Za Vladu. Akcije treba koordinirati sa 28. divizijom. Stoga dođi sa štabom ovamo jer će se vršiti ovde. **Ovamo stiglo samo nekoliko grupica 1. brig. Šibi..**»⁵⁴.

Operativac 10. korpusa morao je znati stanje u 10. korpusu, u ovoj ili onoj mjeri, i formi upoznati Štab 28. divizije sa tim stanjem. On to nije učinio. Međutim, našao je za shodno da sa svojom ocjenom 28. divizije »upozna« Štab 10. korpusa. »... **Jedinice nisu tako čvrste i borbene kao prije, što naročito vredi za 17. brig.**« ..,»⁵⁵.

Obradovao sam se saznanju Ivana Šibla da akcije treba koordinirati sa 28. divizijom. Da budem precizan, shvatio sam da zajedničkim snagama, bez obzira na trenutno stanje u njima možemo više učiniti tukući objekat po objekat, nego ovako da djelujemo na više strana i više objekata u isto vrijeme. Osim toga, osnovu za svaku agitaciju i propagandu moraju činiti naši vojni uspjesi na bojištu, pa i oni najmanji. Oni su utoliko značajniji, čak i neophodni radi složene političke situacije, u ovome trenu na ovoj teritoriji.

Utjecaj Mačeka na pomenutoj teritoriji nije bio nimalo manji prošle godine, ali smo mi bili jači. Našom vojnom snagom na bojištu stvarani su uslovi za povoljnije političko djelovanje, a time i na političku situaciju na teritoriji Druge operativne zone, odnosno 10. korpusa — »Zagrebačkog«. Kad je Štab II zone došao u Moslavinu, u svom izvještaju je konstatovao: »...vojnička situacija u našoj Zoni povoljna je za razvoj NOV³⁰. Snage naših jedinica na tom sektoru jesu slijedeće: **Moslavački part, odred broji oko 350 boraca, naoružan sa 12 p. mitraljeza i oko 150 mauzer pušaka — ostale puške jesu maliher, francuske, ruske i stare srpske za koje ima jako malo municije, i Kalnički part, odred u jačini oko 150 boraca sa naoružanjem: 1 teški minobacač sa 12 mina, 4 t. mitraljeza, ostalo puške uglavnom mauzer. Stanje odreda nije vojnički sređeno, a isto tako politički na visini..**»⁵⁷.

⁵⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 169/2831, od 30. 5. 1944. godine.

⁵¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 172 od 17. 5. 1944. godine.

⁵² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 170 od 17. 5. 1944. godine.

⁵³ Knjiga depeša 10. korpusa.

⁵⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 175, od 19. 5. 1944. godine.

⁵⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 179, od 19. 5. 1944. godine.

⁵⁶ Zbornik, tom V, knjiga 17, dok. br. 85, str. 284.

⁵⁷ Isto kao kod 56.

Sa oko 800 boraca i pomenutim naoružanjem, uz pomoć 12. i 28. divizije 6. korpusa, Druga OZ prerasla je u 10. korpus — »Zagrebački« sa 7.600 boraca, 134 automata, 2.596 pušaka mauzer i 1.726 italijanskili i manliher pušaka (ukupno — 4.322 puške), 128 p/m, 13t/m, il m/b, 392 pištolja, 1.114 ofanzivnih i 1.141 defanzivnih bombi itd.⁵⁸. To je činilo respektivnu snagu koja se nije smjela potcijeniti. To se odnosi na bilo koje bojište u Hrvatskoj i Jugoslaviji, a s obzirom na kvalitet naoružanja i na šire prostore van njih. Tako je, na primjer, divizija Druge OZ imala u to vrijeme 1.980 boraca, a danas ima ispod 1.000, 2. brigada Druge OZ 1.099 boraca, a danas 300 — 500 boraca itd. Na to su, sigurno je, uticala vojna i propagandna aktivnost neprijatelja, ali treba objektivnom analizom utvrditi kako je i koliko Štab 10. korpusa u praksi organizacijski učvrstio, obučavanjem i vaspitanjem osposobio i taktičkom upotrebom ojačao svoje jedinice na toj teškoj, za vojna dejstva, i politički vrlo osjetljivoj, teritoriji. U ovaj broj pitanja, nesumnjivo ulazi organizacija i čvrstina pozadine, funkcionisanje njenih službi (intendantska, sanitetska, veterinarska itd.) i njihovih ustanova, metodi i načini komandovanja, rukovođenja i upravljanja; kako je organizovan politički rad, posebno nezamjenljivi rad partijskih i omladinskih organizacija u vojsci i na teritoriji, da li su temeljno pripremljena ključna pitanja i postavljena na dnevni red, kako su materijalizovana. Jedno od tih pitanja je i odnos vojske, jedinica i jedinica, prema narodu. Tim prije što u svim našim jedinicama ima znatan broj boraca i starješina koji su bili pod uticajem neprijateljske propagande za vrijeme boravka u tim jedinicama, domobranskim, na primjer. Takav pristup je bio neophodan i u uslovima kad su ti ljudi dolazili u naše jedinice iz patriotskih pobuda ili klasne i političke svijesti. Ovo uzimam za primjer, jer mi je prišlo dosta ljudi, koji su se žalili na odnos boraca 10. korpusa prema njima. Težak utisak imao sam poslije razgovora sa drugaricom Milevom Cetušić, jednom od prvih žena boraca na Kalniku. Ona je došla sa Drugim bataljonom Kalničkog partizanskog odreda u 17. brigadu. Postavili su je u kuhinji Štaba 17. brigade. Kad sam saznao da je izgubila porodicu, zainteresovao sam se za nju, i upravo od Šibla i Demonje čuo da je Mileva Cetušić neustrašivi mitraljezac Kalničkog PO, koju »ne tuče puščano zrno«. Vraćena je na teren, i sad je partijsko-politički radnik. Žali se na odnos pojedinaca, ali i nekih jedinica 10. korpusa prema Srbima na Kalniku — ali, i da se preduzimaju mjere radi ispravljanja grešaka. Smatra da se mnogo vremena troši oko naziva »srpskih jedinica«, i da nije dobro, što je došlo do stvaranja čistih srpskih jedinica. Tako se nije postupalo 1941. i 1942. godine, kada su većinu boraca na ovome terenu činili pripadnici srpskog naroda.

Razmišljam o Šiblovoj depeši, nepovjerljivosti Srba u Moslavini i na Kalniku, četničkoj tendenci i organizaciji. Svaku organizovanu djelatnost kontrarevolucije treba iščupati zajedno sa korjenom i najsitnijim žilicama. Sa kontrarevolucijom, a četnička u datom trenutku u cijeloj zemlji je njena kičma, ne smije biti igranja. To je jedna od zakonitosti svake revolucije, pa i naše. Tako smo postupili mi, ljetos u okučanskoj Posavini, u s. Čovcu. Iskustva imamo dosta, snažni smo,

⁵⁸ Zbornik, tom V, knjiga 23, dok. br. 87, str. 378.

četnicima nema mjesta na ovim prostorima. No, iskustva nas isto tako uče, da pravilno procijenimo situaciju, zrelo i odgovorno sagledamo stvarne činjenice prije odluke kako politički postupiti u svakoj, pa i ovoj situaciji.

Zahvaljujući takvom prilazu relativno brzo su raščišćena pitanja vezana za Šiblovu depešu o četničkoj tendenciji u Moslavini i Kalniku i za odnos boraca i jedinica prema Srbima na toj teritoriji. Uputstvo političkog komesara 10. korpusa ukazuje na te probleme i njihove nosioce, te traži da se uočene slabosti otklone. **Evo tog Šiblovog uputstva:**

»Mnogi naši borci i rukovodioci pogrešno i nepravilno se odnose prema srpskom dijelu pučanstva u našim krajevima. Taj nepravilan odnos doveo je do toga, da Srbi u našoj oblasti gledaju na NO borbu sa stanovitom rezervom i nepovjerenjem. U čemu se očituje taj nepravilan stav:

1) Zaista, čak i kod mnogih rukovodilaca osjeća se neki šovinizam, te su skloni svakog Srbina smatrati četnikom, velikosrbinom itd, premda za to nema nikakve osnove, jer su baš Srbi u Hrvatskoj najzaslužniji za razvitak NO borbe.

2) Postupak naših boraca i rukovodilaca u srpskim selima i srpskim kućama često je grub i naredbodavan. Zahtijeva se bolja hrana, a ne vodi se računa, da su baš Srbi oni, koji su snosili i još uvijek snose najveći teret borbe, da su oni izloženi najžešćem progonu okupatora i ustaša, da su popaljeni, opljačkani itd.

3) Mnogo puta naše jedinice, kada treba da brane neko selo (srpsko) od neprijatelja, prilikom svog boravka u njemu ne vode ni malo računa o tome kakav će politički učinak imati u borbi tj. da li će primiti borbu, ili bez borbe povući. (Slučaj brigade »Matije Gubca« u Botinovcu). Na taj način daje se mogućnost harangerima da ubace u narod, kako se hotimice ostavljaju srpska sela na milost i nemilost neprijatelja.

4) Naši rukovodioci ne znaju da ožive ponos srpskog naroda na slavnu prošlost i herojsku borbu u toku ovog rata. Ne znaju da ožive visoku nacionalnu svijest i nacionalni ponos, nego ih obično zovu pravoslavcima, prepiru se s njima jesu li Srbi ili Hrvati, nazivaju ih pravoslavnim Hrvatima itd.

Prije izvesnog vremena formiran je »Srpski bataljon« u Moslavini. Taj bataljon broji danas već oko 200 ljudi. Ovih dana održan je i na Bilogori sastanak Srba, te se upravo tu formira »Srpski bataljon«.

Te činjenice treba iskoristiti i popularizirati kod boraca, a naročito kod srpskog naroda u našim krajevima.

Drugovi politkomesari neka obrate pažnju na to, kako će borci Hrvati misliti o borcima Srbima, i uopće o srpskom narodu i obratno. Treba nastojati da borci pjevaju pjesme u kojima se podvlači i ističe bratstvo srpskog i hrvatskog naroda. Na primjer:

Kad se slože Srbi i Hrvati
fašisti će iz zemlje bježati

i druge prigodne pjesme.

Bratstvu Hrvata i Srba treba posvetiti veliku pažnju i stvarno ga učvrstiti i kod boraca i u narodu. To bratstvo najveći je zalog naše pobjede i najveća je tekovina naše borbe.

Na taj način odstraniti će se nepovjerenje srpskog naroda prema NO borbi i stvoriti će se novi uslovi za mobilizaciju, a što je glavno parirati će se svakom pokušaju četničkog i petokolonaškog rovarenja...⁶⁹

⁵⁹ Zbornik, tom 9, knjiga 6, dok. br. 79, str. 502.

6. Planiranje, organizacija, tok i ishod borbe za uporište Narta i Veliko Trojstvo

Dana 20. maja 1944. godine, održan je sastanak svih naših političkih komesara i njihovih zamjenika sa političkim komesarom 6. korpusa Vladom Janićem — Capom i sekretarom Oblasnog komiteta SKH za Slavoniju, Dušanom Čalićem. Komesari su podnijeli izvještaje. Njihov sadržaj se nije bitnije razlikovao od izvještaja prilikom analize napada na uporište u Hercegovcu.

Na sastanku je govorio Dušan Čalić — Čule. U širem izlaganju on se osvrnuo na aktuelnu vojnu i političku situaciju u svijetu i u našoj zemlji.

Očekujemo dolazak jedinica 10. korpusa u Moslavinu. U jedinicama se intenzivno proučavaju zaključci iz analiza borbenih dejstava, analiziraju se zadaci postavljeni pojedincima i jedinicama. Jedinice su predahnule, a to vrijeme se koristi i za njihovo sređivanje i organizacijsko učvršćivanje.

Vojni i politički stariješinski sastav, zatim članstvo u partijskim i SKOJ-evskim organizacijama i svi na sastancima vojnih kolektiva, tumače, razrađuju i realizuju zadatke koje su postavili drugovi Dušan Čalić — Čule, Vlado Janić — Capo, divizijski komitet i Štab 28. divizije. Već se osjeća aktivnost Politodjela 28. divizije, u kome rade drugovi: Pero Lalović, profesor Nikola Rot i Zlatko Frid — Maći. Čuje se pjesma boraca.

Ishrana je dobro organizovana, imamo dovoljno kvalitetnih namirnica. Svaki trenutak se koristi za predah, kupanje, pranje i parenje veša, krpljenje odjeće i obuće. Sve radionice u jedinicama su u pogonu.

Kad ima uslova za predah, oni mlađi svoje slobodno vrijeme koriste za fiskulturne i sportske aktivnosti. U jedinicama se od njihovog osnivanja organizovano izvodi jutarnje vježbanje — razumije se — kad god to situacija dopušta. Nogomet je najpopularniji, a igra ga veliki broj ljudi u jedinicama. Svaka brigada ima svoju reprezentaciju, a bataljoni, čete, vodovi, svoje timove. Nogometne lopte, cipele (kopačke), dresovi i gaćice sastavni su dio opreme u jedinici, kao i alat za ukopavanje, telefonski kabl i si. Ponekad zaigra u punom sastavu i reprezentacija 28. divizije. U timove i reprezentacije se ne ulazi prema činu i funkciji, nego igra onaj ko bolje zna i može.

Borci se masovno bave i lakom atletikom. Razumljivo, sve je to prilagođeno uslovima, koje pored zemljišta i terena diktira konkretna situacija. Tu je skakanje iz mjesta i uvis, troskok i skok sa zaletom (najčešće preskakanje kanala), bacanje kamena s ramena, ali i pravih kugli, savlađivanje raznih prepreka, plivanje ljeti kad smo kraj rijeka i potoka. Sve to uz gotovo svakodnevne marševe čeliči zdravlje i održava primjernu fizičku kondiciju boraca i starješina. Vjerovatno smo jedina vojska u kojoj nema odlaska »na ljekarsku«, pošteda, odsustva i si.

Prije pripreme akcije na Nartu, 28. divizija je išla na rušenje pruge. O toj akciji Štab 10. korpusa obavijestio je GŠH: »... Jed. 28. i 33. div. noću od 21.—25. 5. porušile su prugu Križevci — Dugo Selo na

duljini od 800 metara i uništili dva veća i dva manja mosta. Na pruži Križevci — Bjelovar 6600 m. te 1 veći i 2 manja mosta..»⁶⁰

Jedinice su se vratile u mjesta prebivališta u jutarnjim satima 22. 05. 1944. godine.

Oko 19.00 sati 23. 05. 1944. godine, dobili smo zapovijest Štaba 10. korpusa za napad na neprijateljske posade u Narti i Velikom Trojstvu. Vrijeme napada »... **Na oba neprijateljska uporišta** biti će jednovremeno i to 25. 05. o.g. u 3.30 sati.. «, a »... jedinice koje se nalaze na osiguranju imaju biti na svojim mjestima najkasnije do 3 sata 25. 05. o.g. .. «⁶¹. Jedinice 28. divizije »... Postaviti će sa dvije jače brigade osiguranje prema Bjelovaru na liniji: bočno k. 131 — Vel. i Malo Korenovo — k. 145 (Brezovac) — Novi Pavijani, sa bočnim osiguranjem prema Galovcu. Radi izrade prelaza preko rijeke Česme prema t. 1 ove zapovijesti, ovo osiguranje bit će pojačano sa Pontonirskom četom 33. divizije.

Sa jednom brigadom postaviti osiguranje prema neprijateljskim uporištima Garešnica i Hercegovac na liniji: Šimljanica (k. 182) — Srednje br. sa isturenim manjim dijelovima prema Gradini i Kisjači (k. 187), a sa izviđačkim dijelovima prema Dišniku»⁶².

Iz postavljenih zadataka se vidi:

(1) da su štabovi i jedinice 28. divizije (štab divizije, štabovi brigada i bataljona) raspolagali sa ukupno 32 sata vremena. Za to vrijeme trebalo je pročitati zapovijest, proučiti i shvatiti zadatak, napraviti satnicu — proračun vremena, procijeniti situaciju, oformiti dokumentaciju, precizirati zadatke, organizovati marš dug preko 25 km do položaja za odbranu, oformiti borbene poretke, zaposjesti položaje i uređiti ih za odbranu (bar iskopati zaklone za ležeći stav), organizovati sistem vatre, postaviti prepreke, organizovati sanitetsko zbrinjavanje, rad intendantske službe, organizovati vezu itd. itd. Valja imati na umu da su se najteži radovi za izvršavanje postavljenog zadatka (zaposjedanje i uređivanje položaja, organizacija vatrenog sistema i njegovo povezivanje sa odbrambenim preprekama, zaprečavanje itd.) morali obaviti noću i to na zemljištu koje nisu poznavali borci i starješine. Ni jedan štab iz 28. divizije nije mogao da izvidi položaje koje jedinice moraju braniti, jer za to nije bilo vremena. Dakle, ponovo »žurba« bez stvarne potrebe.

(2) Nije se ispunilo očekivanje da ćemo zajedničkim, skupnim snagama tući uporište po uporište. **»Vrijeme početka napada na oba neprijateljska uporišta biti će jednovremeno i to 25. 5. o.g... «⁶³** formulacija koja precizno i jasno otklanja mogućnost za bilo kakvo drugo tumačenje. Dati su zadaci jedinicama. Za neke od njih (32. divizija na primjer) Štab 10. korpusa obavijestio je prije toga GŠH, da nisu sposobne za teže zadatke, da su slabe za borbu, da je stanje u njima slabo, da su bez municije, a «... **Ima zadatak da zauzme neprijateljsko uporište Veliko Trojstvo i da za izvođenje ove akcije postavi osiguranje prema Bjelovaru** na liniji Markovec — (k. 156) s. Grdinac — s. No-

⁶⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 213. od 25. 05. 1944. god.

⁶¹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 116, str. 480.

⁶² Isto kao pod 61.

⁶³ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. 116, str. 480.

voseljani (k. 174) ..,«⁶⁴. I ove formulacije ne dopuštaju dvoumljenje — 32. divizija **mora i da napada (Vel. Trojstvo) i da se brani** (sa pravca Bjelovara). U zapovijesti 10. korpusa, ispred naređujemo piše: **»... Radi likvidacije neprijateljskih uporišta Narte i Vel. Trojstva — naređujemo⁶⁵. Dakle, vrijeme početka napada na oba uporišta... 32. divizija ima zadatak da zauzme neprijateljsko uporište Vel. Trojstvo ...« 33. 32. i 28. diviziji »... Radi likvidacije neprijateljskih uporišta Narte i Vel. Trojstva ...« Sve je jasno. Jasan je i pasus izvještaja u kojem Štab 10. korpusa izvještava GŠH. »... 32. diviziji bilo je zapovješću ovoga Štaba naređeno da izvrši napad na uporište Veliko Trojstvo u kojem se nalazila posada od oko 120 neprijateljskih vojnika. Ali kako ovaj Štab nije imao podataka da u to uporište neprijatelj često upućuje pojačanja od oko 500 žandara, to je diviziji bilo naređeno da, ukoliko bi se u Velikom Trojstvu nalazilo pojačanje tj. posada ojačana sa 500 žandara ne vrši napad na uporište već da samo fingira⁶⁶ napad kako bi se rasteretile naše jedinice odvlačenjem neprijateljskih snaga u pravcu Vel. Trojstva i time olakšao napad u uporište Narta. Međutim i pored ovog naređenja divizija je vršila napad na Veliko Trojstvo u kome se nalazilo oko 600 — 700 neprijateljskih vojnika⁶⁷ ...«**

U drugom izvještaju GŠH, Štab 10. korpusa kaže: **»...Kritika: divizija je dobila naređenje da ne napadne na uporište Veliko Trojstvo ako se tamo nalazi 500 žandara, već samo da izvrši fingisani napad kako bi se rasteretile ostale naše snage koje su napadale na uporište Narta, ali i pored toga napadali i pretrpjeli nepotrebne gubitke .. .«⁶⁸.**

U izvještaju 32. divizije piše: **»... 25. 5. 1944. godine u vezi naređenja Štaba 10. korpusa naša divizija dobila je zadatak da izvrši likvidaciju neprijateljskog uporišta Vei. Trojstvo i da si ujedno postavi osiguranje u pravcu Bjelovara na liniji Markovac — Grdinac — Novoseljani (k. 174) (Sekcija Bjelovar 1 : 100.000). U neprijateljskom uporištu Vel. Trojstvo nalazilo se oko 1 satnija feldžandara i na kosi iznad Vel. Trojstva — Stari Brijeg oko 600 žandara slušalaca srednje škole Bjelovar, a među njima nalazilo se pred sam napad i jedan manji dio legionara .. .«⁶⁹.**

Sve što je napisano u zapovijestima, izvještajima, depešama i analizi akcije na uporište Narta koju je Štab 10. korpusa poslao GŠH — jasno je. Ali nije jasno gdje je naređenje Štaba 10. korpusa o tome da se neprijateljsko uporište Veliko Trojstvo ne napada već fingira napad ako u njemu bude još 500 žandara. Taj dokument nije nađen. Takođe nije jasna ni rečenica **»... ali kako ovaj štab nije imao podataka da u to uporište neprijatelj često upućuje pojačanja od oko 500 žandara, to je diviziji bilo naređeno, da ukoliko bi se u Vel. Trojstvu nalazilo pojačanje, tj. posada pojačana sa 500 žandara, ne vrši napad**

⁶⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. 116, str. 480.

⁶⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. 116, str. 480.

⁶⁶ Fingirati (L. fingere) izmisliti, izmišljati, praviti se, lažno pretpostavljati.

⁶⁷ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 622.

⁶⁸ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 165, str. 685.

⁶⁹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 141, str. 577.

na uporište, već da samo fingira napad...⁷⁰. Ako Štab 10. korpusa nije imao podataka kako, kad, i na osnovu čega je mogao narediti 32. diviziji da ne napada uporište, već da fingira napad?! Ako nisu imali podataka **da neprijatelj često upućuje u Vel. Trojstvo 500 žandara**, onda se ne postavlja samo pitanje kakva je obavještajna služba Štaba 10. korpusa, već i kako se i na osnovu kojih podataka vrši procjenu snaga neprijatelja?

(4) Štab 10. korpusa šalje 32. diviziju **na uporište Vel. Trojstvo koje brani 120 feldžandara, a nju dočekuju snage preko 6 puta jače od predviđenih**. To je vrlo opasno. Kad napad nije uspio, kriv je Štab 32. divizije koji nije izvršio naređenje Štaba 10. korpusa, da uporište ne napada, već da fingira napad! I to je vrlo opasno, jer se time dezinformiše GŠH, odnosno skriva se istina o stvarnim zbivanjima.

(5) O radu obavještajne službe 10. korpusa u ovoj borbi i 28. divizija ima neprijatna iskustva. Vrlo precizno su nam postavljeni zadaci, od kote do kote određeni položaji, a kad ih je trebalo zaposjesti, naišli smo na snage neprijatelja. »...Neprijatelj se nalazi u V. Korenovu, Galovcu i Kokincu. Ima ih 2 satnije domobrana i 1 satniiia ustaša. Ne možemo zaposjesti određene položaje. Radojica ..⁷¹. U narednoj depeši precizirali smo zaposjednute položaje: »...Naš položaj: Kokinovac, lijevo pruga, Galovac, preko ceste ispod Korenova. U **šumi oštra borba kod Korenova**.⁷². Takva oštra borba ne vodi se sa dva puta po 50 domobrana. Naišli smo na dijelove njemačkih jedinica jačine 1.500 vojnika koji se već više od 15 dana nalaze u s. Sredice i okolnim selima, a obavještajna služba 10. korpusa nije znala za njihovo prisustvo. Citirana depeša je ujedno i odgovor na depešu 10. korpusa u kojoj traži da im odgovorimo: »..koje ste položaje zaposjeli. Da li je zatvoren put za Nartu. Šibi.⁷³. Put je zatvoren. »... **Oko 6 sati jedinice 21. udarne brigade otpočele su borbu sa neprijateljem koji je pokušao da iz s. V. Korenovo zauzme položaje te brigade. Dva neprijateljska napada odbijena su. Nakon toga neprijatelj je počeo tući jakom artiljerijskom i minobacačkom vatrom, a naročito položaje 1. bataljona 21. udarne brigade. Neprijatelj je stalno dobijao pojačanja..**⁷⁴, kaže Štab 10. korpusa u izvještaju GŠH od 31. maja 1944. godine. Samo dan ranije taj štab je poslao GŠH analizu akcije na Nartu u kojoj o istom pitanju kaže: »... 28. divizija nije uspjela da zauzme određene položaje za zasjedu **iz razloga toga što se u selu Korenovu i Kokinac nalazio neprijatelj sa slabijim snagama. U ovom slučaju nije pravilno postupljeno, jer snage koje su bile određene za zasjedu bile su dovoljno jake da proteraju neprijatelja iz tih sela.** jačina neprijatelja u gore pomenutim selima iznosila je u svakom selu **oko 50 vojnika, dok je za zasjedu prema Bjelovaru bilo određeno dvije brigade**. Jedinice 28. divizije zauzele su položaje bliže samom uporištu Narti na udaljenju od samog uporišta oko 1.500 m, što je omogućilo neprijatelju da može staviti pod vatru i samo uporište.

⁷⁰ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 622.

⁷¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 215, od 25. 05. 1944. godine.

⁷² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 220, od 25. 05. 1944. godine.

⁷³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 223, od 25. 05. 1944. godine.

⁷⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 625.

21. brigada 28. divizije popustila je pod pritiskom neprijatelja, premda bi mogla taj pritisak izdržati da je bilo više upornosti u borbi ..«⁷⁵.

Dakle:

(1) Štab 10. korpusa ne analizira stvarne uzroke koji su onemogućili jedinice 28. divizije da pravovremeno zaposjednu određene položaje, i ne kaže da su prvi i glavni uzrok neprijateljske snage koje su više od 15 dana držale te položaje. Da li je, ili nije, Štab 10. korpusa za njih znao, za nas nije bitno. Bitno je da nas o njima nije obavijestio.

(2) Jedinice u sastavu 2 satnije domobrana, 1 satnija ustaša i oko 1.500 njemačkih vojnika, nisu za potcjenjivanje i ne mogu se razbiti i protjerati iz uporišta snagama 17. i 21. brigade 28. divizije. Ne ulažeći u to, kakve bi i kolike bi snage za taj zadatak bile potrebne, smatram, da bi to zahtjevalo novu organizaciju napada na njih, za čiju realizaciju bi se trebalo žestoko potući, a 28. divizija je poslata u odbranu.

(3) O snagama domobrana i ustaša Štab 28. divizije je saznao od zarobljenika na željezničkoj stanici N. Pavijani, koju je zauzela 17. brigada u naporu da zaposjedne određene joj položaje. Štab 10. korpusa smo obavijestili u kojim selima se nalaze. On ispušta s. Galovac i manipuliše brojkom od dva puta sa oko 50 vojnika. Umjesto da su odgovorno, savjesno, stručno razradili akciju, nas šalju na od neprijatelja zaposjednute položaje. Čak i KM Štaba 28. divizije je određeno u selu u kojem se nalazio neprijatelj. Ako je neko nepravilno i neodgovorno postupio onda je to Štab 10. korpusa. Snage koje su bile određene za zasjedu nisu bile »... dovoljno jake da protjeraju neprijatelja iz tih sela ...«.

(4) Akciju na Nartu i Vel. Trojstvo organizovao je i planirao Štab 10. korpusa bez konsultacije sa Štabom 28. divizije, bar o stanju u njoj i njenim mogućnostima. Na taj način je i vršio analizu akcije na Nartu. Zašto nije analizirao i akciju na Vel. Trojstvo? Analizom bi morao doći do podataka o tome koje je snage neprijatelj koristio kad se kaže: »...Neprijatelj je stalno dobijao pojačanje...«, za napad na 21. brigadu, na primjer. Pod firmom analize pokušava se krivica za neuspjeh prebaciti na drugoga: — za napad na Vel. Trojstvo kriv je Štab 32. divizije, a za operaciju u cjelini 28. divizija.

U viši štab šalju se slijedeće depeše: »... **Napad na Nartu niic uspio. Neprijatelj probio zasjedu prema Bjelovaru. Gubitke ćemo javiti naknadno ..**«⁷⁶, u drugoj depeši »... **Napad na Nartu nije uspio jer je probijena zasjeda od Bjelovara.** Gubici neprijatelja nepoznati. Naši gubici 13 mrtvih, 62 ranjena i 30 nestalih, među kojima komandir mrtav, ranjen jedan komandant, 2 operativna oficira, 2 komandira, 3 komesara čete, 2 obavj. oficira .. «⁷⁷ i tek u trećoj depeši: »... **Napad na V. Trojstvo nije uspio.** Gubici neprijatelja 50 mrtvih i ranjenih. Vlastiti gubici 13 mrtvih i 5 nestalih.. «⁷⁸.

⁷⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 622.

⁷⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 2760, od 27. 05. 1944. godine.

⁷⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 2761, od 27. 05. 1944. godine.

⁷⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 2777, od 27. 05. 1944. godine.

(5) Organizacija, tok i rezultati napada na neprijateljsko uporište Narta i Vel. Trojstvo mogu se vidjeti iz dokumenata jedinica 10. korpusa i 28. divizije.

a) **NARTA:** ».. Napad je počeo 25. maja u 3.30 sati. Jedinice su stvarnim napadom počele u 3.50 sati.

Jedan bataljon napadao je sa zapadne strane od Štefanja. **Privukavši se 30 metara do žice dobio je iznenadnu jaku vatru od strane neprijatelja te se povukao i sklonio iza okolnih kuća.**

2. i 3. bataljon 1. brigade prilikom samog nastupanja takođe su dočekani jakom vatrom. Neprijatelj sa jednim dijelom se uspio povući iz samog uporišta, **te je izvršio juriš na naše jedinice i tom prilikom uspio razbiti 2. bataljon.**

Jedinice su nekoliko puta jurišale na neprijateljske položaje, ali su svaki put odbijene. Neprijatelj se uporno branio iz uporišta potpomagan jakom minobacačkom vatrom.

U isto vrijeme tukao je neprijatelj jakom artiljerijskom vatrom iz Bjelovara na naše položaje.

Od jutra vodila se žestoka borba na zasjedi prema Bjelovaru i neprijatelj je uspio da se probije kroz osiguranje.

Povlačenje jedinica 1. brigade izvršeno je 25. 5. 1944. godine u 14.55 sati⁷⁹.

b) **VELIKO TROJSTVO:** — pored onoga što je ranije rečeno stoji još i ovo: »... Nakon 5 sati borbe bataljoni su se povukli pod pritiskom neprijatelja. Na osiguranju takođe se vodila borba sa jedinicama brigade »Matija Gubec« i našim borcima uspjelo je neprijatelja razbiti .. «⁸⁰.

c) **OSIGURANJE PREMA BJELOVARU:** — podaci su dati u prethodnom tekstu.

Valja obratiti pažnju na činjenicu da neprijatelja nismo iznenadili ni na jednom mjestu, već obrnuto, on je iznenadio naše komande i jedinice.

Na tri osnovna mjesta akcije iznenađeni smo na tri načina. U Narti neprijatelj je spremno vatrom dočekao i neutralisao napad 1. brigade 33. divizije. Odmah iza toga protivjurišem, vatrom i pokretom, razbio je 2. bataljon 1. brigade i stvorio uslove da na isti način djeluje s leđa protiv jedinica na obezbjeđenju. Neprijatelj je tako i postupio.

Štab 28. divizije je reagovao: »... Neprijatelj jako nadire preko Korenova. Trpimo velike gubitke od topova i minobacača. **Primitili smo da neko napušta uporište. Ne znamo ko, javite nam. Nismo sigurni da ćemo se održati ceo dan pod ovakvom vatrom. Radojica, Geco.. «⁸¹. Nas dvojica smo se u to vrijeme nalazili na težištu odbrane kod 1. bataljona 21. brigade. Tek poslije toga odgovorio nam je komesar 10. korpusa: »... **Neprijatelj izvršio kontranapad i potisnuo jedan naš bataljon, ako napušta preko mosta onda je to banda, Po svaku cijenu zadržite položaje do mraka, kad će se pristupiti uništenju****

⁷⁹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 165, str. 685.

⁸⁰ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 165, str. 685.

⁸¹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 229, od 25. 05. 1944. godine.

posade. Šibi...⁸². Iz iskustva mi je poznato da je napad propao! Zašto napad nije nastavljen i do ovog časa i zašto se čeka mrak da se uništi posada, a od nas traži ni manje ni više, nego da izdržimo do kraja pod svaku cijenu?

U velikom Trojstvu Udarne brigada »Braća Radić« 32. divizije umjesto da napadne 120 feldžandara morala je voditi borbu protiv 600 (domaćih) žandara i manjim dijelom legionara (ukupno oko 750 vojnika ili 6 puta većim snagama od predviđenih). Interesantan je razvoj događaja kod Velikog Trojstva. »Vodimo borbu. Top nije stigao. Štok«⁸³, javlja 32. divizija Štabu 10. korpusa. Usljedio je odgovor: »... **Borbu treba voditi za likvidaciju uporišta.** Ako to nije moguće morate ostati na položajima dok ne naredimo povlačenje. Za sada likvidirano 3 bunkera u Narti. Vlado...⁸⁴. Ubrzo stiže depeša koja ubjedljivo otkriva kako je Štab 10. korpusa cijenio mogućnost jedinica 32. divizije .. « **Bat. koji se nalazi u Trojstvu ostao bez municije, a isto tako i 1. i 4. uporište ne možemo likvidirati. Štok...**«⁸⁵. Usljedila je depeša u kojoj stoji i riječ »fingiraćemo«, ali nije ni u kakvoj vezi sa »naređenjem« Štaba 10. korpusa. »... Gubci odbili bandu na zasjedi. Radići imaju dosta ranjenika. Malo se povukli. **Fingiraćemo napad.** Francek. Banda na Starom Bregu u kletima i vinogradima...⁸⁶».

Zbivanja na sektoru Vel. Trojstva upotpunjavaju izvještaji upućeni iz Bjelovarskog NOPO. »... Stigao sam u Bjelovarski odred. **Tri bataljona su ostala sa ranjenicima. Raspolažemo samo sa 1. bat. poslali smo hitno kurire da bi mogli stići na određeni zadatak. Na Gudovac neće moći stignuti. Kličković ..**«⁸⁷. Napad na Gudovac trebalo je da počne »u isto vrijeme kao i kod ostalih jedinica«. Međutim, »...bataljoni koji su pratili ranjenike vratili su se i zaposjeli određene položaje. **Bat. koji je trebao likvidirati Gudovac nije stigao. Kličković ..**«⁸⁸, da, može i tako.

Jedinice 28. divizije (17. i 21. brigade) poslate su na zadatak da organizuju osiguranje, tj, odbranu na najtežem pravcu prema Bjelovaru. Pošle su na zadatak, ali sa određenih položaja koje su trebale zaposjesti, organizovati odbranu i odbraniti, dok 33. divizija ne likvidira neprijateljsko uporište u Narti, dočekale su ih organizovano snage neprijatelja jačine od 1.800 — 2.000 vojnika. Umjesto da pogleda istini u oči. Štab 10. korpusa, 2 satnije domobrana i 1 satniju ustaša, — koje čine borbeno osiguranje glavnine njemačkih jedinica u s. Sredice i okolnim selima, — pretvara u 100 domobrana i zaključuje kako, eto. ni tih 100 domobrana ne mogu protjerati dvije brigade 28. divizije. Pomenute snage domobrana i ustaša bile su bar dva puta jače, i to je bilo poznato članovima Štaba 10. korpusa. O iznenađenju u »Analizi« nema ni riječi.

(6) U 13.30 sati 25. 05. 1944. godine Štab 28. divizije obavijestio je Štab 10. korpusa: »...Jedinice 21. brigade pod pritiskom nadmoćnijeg neprijatelja morale napustiti položaje. **Banda iz Narte sastala se s**

⁸² Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 233, od 25. 05. 1944. godine.

⁸³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 213 od 25. 05. 1944. godine.

⁸⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 224 od 25. 05. 1944. godine.

⁸⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 221 od 25. 05. 1944. godine.

⁸⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 228 od 25. 05. 1944. godine.

⁸⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 218 od 25. 05. 1944. godine.

⁸⁸ Isto.

Bjelovarcima. 1. i 4. bataljon 21. imaju 15 izbačenih iz stroja. Kod 2. i 3. bataljona ne znamo koliki su gubici. Gubici su uglavnom od topova i minobacača. Radojica ..⁸⁹. U operativnom izvještaju Štaba 28. divizije o akciji na Nartu ukazano je na trenutak kada su se snage iz uporišta Narta spojile sa snagama iz Bjelovara. »... Žestina neprijateljske vatre bila je sve veća. Gotovo od svakog plotuna neprijateljske artiljerije i minobacača mi smo imali izbačenih iz stroja. Ne sačekavši izvještaje sa ostalih sektora štab brigade je donio odluku o povlačenju. Prije donesene odluke, **neprijatelj je iz Narte, oslobodivši se pritiska naših snaga u uporištu, izašao i krenuo u pravcu Bjelovara.** Jedna četa 1. bataljona 21. brigade **dobila je vatru sa leđa** i pri povlačenju nije mogla da iz borbe izvuče jednog ranjenog i jednog mrtvog druga ..⁹⁰. O izlasku neprijatelja iz Narte i spajanja sa jedinicama koje su napadale iz pravca Bjelovara, kao i vatru koju je četa 1. bataljona dobila sa leđa od tih jedinica, Štab 10. korpusa ne kaže ništa. On je na vrijeme obaviješten »da neko napušta uporište« (u 12.00 sati 25. 05. 1944. g.) U 12.45 sati odgovoreno je Štabu 28. divizije »...**Ako napušta preko mosta onda je to banda..**«⁹¹. **Zašto vatrom nije spriječen izlazak neprijatelja i zašto ga nijesu spriječili da vatrom i pokretom tuku s leđa** četu 1. bataljona 21. brigade koja se nalazila na cesti Narta — Bjelovar Štab 10. korpusa nije dao svoje mišljenje. No, ta situacija na zasjedi u kojoj je jedinica na težištu odbrane trpjela vatru i sa fronta i sa leđa nije ga sprečavala da pretpostavi: »..**Da su jedinice 28. divizije izdržale na zasjedama, uporište Narta bi vjerovatno bilo u toku noći likvidirano** ..⁹². Koliko je ova pretpostavka realna, čak da je 21. brigada morala »pod svaku cijenu« da brani svoje položaje, nije teško utvrditi. Štab 21. brigade morao je voditi, i vodio je računa o cijeni života svojih boraca, isto kao i Štab 28. divizije, ali o toj cijeni morao bi brinuti i postavljati realne zadatke i Štab 10. korpusa.

(7) U Štabu 28. divizije smo odlučili da u operativnom izvještaju na vojnički korektan način upoznamo štabove 6. i 10. korpusa, ukazujući na ključne probleme u akciji na Nartu. O njima smo, naravno, govorili onako kako smo i koliko smo ih mi mogli vidjeti, sagledati i osjetiti na vlastitoj koži. Između ostalog u izvještaju se kaže:

1. Zaposjedanje položaja: — »Položaje prema Bjelovaru određene gore pomenutom naredbom⁹³ **naše jedinice nisu mogle zaposjesti, jer se neprijatelj nalazio na čitavoj toj liniji.** Jedinice su zaposjele položaje na liniji: Polje Grabovac — (zapadno od sela V. Korenovo), rubom šume ispod sela V. Korenovo — preko Bjelovarske Rijeke — k. U3 — selo Galovac **prethodno istjeravši neprijatelja sa želj. stanice Novi Pavijani.** Jedinice koje su imale zadatak zaposjesti položaje prema Garešnici i Hercegovcu na vrijeme su zaposjele određene im položaje ..⁹⁴.

2. Mogućnost manevara na položajima prema Bjelovaru bila je vrlo mala, a može se reći i nikakva, zbog velike blizine jedinica u upo-

⁸⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 231 od 13.30 sat, 25. 5. 1944. godine.

⁹⁰ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624.

⁹¹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 622.

⁹² Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 160, str. 625.

⁹³ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 116, str. 480.

⁹⁴ Zbornik, tom, V, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624.

rištu sa prvom borbenom linijom. Jedinice koje su imale položaje prema Garešnici i Bjelovaru, imale su mogućnost za manevar.

Prema tome, 17. i 21. ud. brigada morale su prihvatiti čisto defanzivni način borbe, dok je Brodska brigada mogla manevrisati, ali na njezine položaje neprijatelj nije naišao...⁹⁵.

3. »...Napad na ovo uporište je počeo u 3.30 sati. Jedinice 17. ud. brigade i Brodske brigade zaposjele su položaje na vrijeme, dok su jedinice 21. ud. brigade zaposjele položaje sa zakašnjenjem...⁹⁶.

4. »...Već u 6 sati jedinice 21. ud. brigade otpočele su borbu sa neprijateljem koji je pokušao da iz sela V. Korenovo zauzme naše položaje. Neprijatelj je, uvidjevši čvrstinu naših jedinica, počeo tući jakim vatrom artiljerijskom i minobacačkom, a naročito žestoko je tukao položaj 1. bataljona 21. ud. brigade. Pošto su odbijena dva neprijateljska pokušaja da zaposjednu položaje ispod V. Korenova **neprijatelj je doveo jače pojačanje u pomenuto selo iz Sredica gdje se na odmaranju nalazilo oko 1.500 Nijemaca**. Smjer i težište njihovog prodora bio je u pravcu s. V. Korenovo — mlina na Bjelovarskoj Rijeci na cesti Bjelovar — Narta — k. 113 — Narta. Taj dio naših položaja **stavljen je pod žestoku vatru** kako teškog tako i pješadijskog oružja **i iz bunkera sa mosta kod mlina i sa strane posade iz Narte. Cesta se nije mogla od jake vatre minirati**, a pri zaposjedanju položaja 2. i 3. bataljon 21. ud. brigade **dobili su slabiju vatru iz uporišta Narte**.

Oko 10 sati neprijatelj je jakim snagama počeo da napada naše položaje; gotovo svi njegovi pokušaji bili su odbijeni. **U isto to vrijeme primećeno je povlačenje naših jedinica koje su napadale uporište sa strane Bjelovara, gdje je bilo i težište prodora kroz neprijateljski odbranbeni pojas**. Videći povlačenje naših jedinica na jednoj strani, i osjetne gubitke od artiljerije na položajima 21. ud. brigade, Štab 21. ud. brigade došao je do komandanta divizije sa predlogom da se jedinice izvuku. Naređeno je da se izvuče rezerva, dok je jedinicama naređeno da i dalje zadrže svoje položaje. U to vrijeme jedinice su trpjele osjetne gubitke od artiljerije i minobacača. Komandant divizije je po izvlačenju rezerve odredio pravac kojim će se jedinice povući kad za to uslijedi naređenje...

Dok su jedinice 21. ud. brigade vodile borbu na svojim položajima, **17. ud. brigada je spremala napad na posadu u Galovcu**. Osjetivši naše jake snage neprijatelj se povukao u Bjelovar, a **17. ud. brigada** zaposjela je položaje na liniji M. Korenovo — Galovac — Novi Pavijani. **Ti položaji su zaposjednuti oko 13 sati**.

Za sve ovo vrijeme Brodska brigada je bila na svojim položajima i na njene jedinice neprijatelj nije nailazio.

Posada iz Narte sastala se, sa snagama koje su nadirale iz Bjelovara, u šumi zapadno od k. 113. O ovome smo radiogramom izvijestili Štab 10. korpusa, koji nam je odredio pravac povlačenja prema selu Bereku...⁹⁷

5. »...Cilj u ovoj akciji nije postignut, jedinice su se morale povući prije nego što je izvršen zadatak. **Neprijatelj je imao osjetne gu-**

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624—628.

bitke, ali mi tačan broj ne možemo reći. Na mjestu borbe nađeno je 5 mrtvih žandara i gestapovaca, dok je jedan domobran uhvaćen živ, zarobljene su tri puške i nešto druge spreme .. .«⁹⁸.

6. Naši gubici u ovoj akciji bili su 23 ranjena i 4 mrtva druga . . .«.

7. »... U ovoj akciji dobro su se držali svi borci, a naročito 1. bataljon 21. udarne brigade koji je trpio najžešću vatru...«¹⁰⁰.

8. »... Akcija nije bila dobro pripremljena ni vojnički ni politički, a odluke u izdatim zapovijestima nisu bile realne što se vidi iz tačke 1. ovog izveštaja, gdje smo iznijeli da se je neprijatelj nalazio na cijeloj liniji koju su trebale zaposjesti naše jedinice. Informativna služba ovog je puta podbacila.

Rukovodioci su se snalazili dobro. Pogrešku je napravio, već kako smo gore iznijeli, Štab 21. ud. brigade, što je jedinice povukao prije nego što su donešene odluke od pretpostavljenih štabova, premda se položaji ne bi mogli održati, a gubici bi bili mnogo veći. Situacija je bila na tom sektoru takova, da se nije mogla dati efikasna odsudna borba i spriječiti prodor neprijatelja. Vrlo slabi položaji (dominantne položaje držao je neprijatelj) nalazeći se između dvije vatre (v. Korenovo — Narta), nadmoćnost neprijateljskih snaga i po broju i po naružanju, izlazak posade iz Narte u susret snagama koje su nastupale iz Bjelovara malo rastojanje između Narte i Bjelovara (slaba mogućnost manevra), tačni pogoci artiljerije i minobacača, sve je to onemogućilo da se položaji zadrže do kraja likvidacije posade u Narti. Situacija za nas bila bi mnogo povoljnija da smo mogli zauzeti položaje predviđene naredbom ...«

9. »... U ovoj akciji smo vidjeli da se sve naše vojničke složenije operacije moraju mnogo bolje razraditi i sa borcima i sa rukovodiocima. Isto tako mora se posvetiti veća pažnja odabiranju uporišta koja treba napasti...«

10. »... Služba veze bila je dobra, a operacijama je rukovodio Štab 10. korpusa .. .«¹⁰¹.

Ovaj i ovakav izvještaj naišao je na dva reagovanja. Štab 10. korpusa primio ga je hladno, prije svega, zato što je izložio činjenice o akciji na Nartu i Vel. Trojstvo, ali i stoga što se iz njega vidi kritika rada Štaba 10. korpusa. U njemu se ukazuje na momenat iznenađenja, podbacivanje rada obavještajne službe Štaba 10. korpusa, slabu pripremu za akciju (vojničku i političku), nerealne zapovijesti, razrada postavljenih zadataka, odabiranje uporišta koja treba napasti itd.

Štab 6. korpusa i njegov komandant potpukovnik Mate Jerković primili su ga na drugi način. Za Matu Jerkovića to je bila: »... vojnički korektna, ali i inteligentno napisana kritika rada nadređenog štaba ...«, koja mu je otkrivala osnovne uzroke neuspješnih dejstava 28. divizije u Moslavini. Pažljivo ga je pročitao i odlučio da posjeti Štab 28. divizije čim se ona približi teritoriji 6. korpusa. Nije znao za tešku situaciju i vojnu i političku krizu u jedinicama i na teritoriji 10. korpusa, pa je sa zabrinutošću pratio naša dejstva u Moslavini. To je bio

⁸⁸ Isto.

⁹⁹ Isto.

¹⁰⁰ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624—628.

¹⁰¹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624.

i osnovni razlog za njegov dolazak u Štab 28. divizije u V. Grđevac, a svoju zabrinutost, pomoć i upozorenje, izrazio je i u svojoj depeši poslatoj nakon našeg obavještenja da idemo na Kalnik s namjerom da napadnemo, ni manje ni više, nego Koprivnicu, Ludbreg, Varaždin!

Štabu 28. divizije ovaj izvještaj nije služio kao dokazni materijal pred tužiocem. Bilo je za nas normalno da svako naređenje i svaki uspjeh ili neuspjeh valja i dokumentovati. Smatrali smo da treba izvršiti analizu i otkriti sve slabosti koje utiču na dejstvo jedinica 28. divizije, u konkretnoj situaciji, na teritoriji 10. korpusa. Za rezultate našeg rada moraćemo podnijeti račun »nadređenom« štabu, kako reče Mate. Trebalo je vremena da shvatim suštinu krize u jedinicama i na teritoriji 10. korpusa, ali sve više mi se činilo da na sva zbivanja, prije svega vojna, bitno utiču slabosti u radu nadređenog mi komandanta i političkog komesara 10. korpusa; da kriza u rukovođenju i komandovanju čini cjelinu opšte krize u 10. korpusu, iz koje ćemo se ovakvim radom, bez obzira na napore i žrtve, teško izvlačiti. Tada još nisam znao da ću upravo o ovome, i na ovom primjeru, morati upoznati komandanta GŠH, generala Ivana Gošnjaka sa krizom rukovođenja i komandovanja Štaba 10. korpusa i svim posljedicama koje su iz nje proistekle i surovo se odrazile na jedinice 28. udarne slavonske divizije u cjelini, a posebno na 17. udarnu brigadu. Dogodilo se upravo to, u subotu 14. jula 1944. godine u 8.45 sati na sastanku u Čazmi.

No, vratimo se još jednom na reagovanje GŠH, koje je uslijedilo nakon neuspjeha akcija na Nartu i V. Trojstvo: »... **Zašto ste napadali Ivanić Kloštar i Nartu a ne na ona uporišta koja smo vam mi odredili? Da li radi pruga Bjelovar — Kloštar i kakve su po procjeni namjere neprijatelja koji je stigao u Bjelovar? Javite nam vojno-političku situaciju na vašem području i u jedinicama..**«¹⁰².

Uslijedio je odgovor Štaba 10. korpusa: »... **Narta je bila predviđena. Ona je najlakše uporište u Moslavini. Od prvog plana treba odustatu jer su jedinice nesposobne da ih izvrše. Mislimo se angažirati u Podravini, tj. Đurđevac, Virje, Novigrad, a potom se prebaciti na ovaj sektor. Šibi...**«¹⁰³.

1. Odgovor liči na onaj kad su javljali o napadu na Ivanić Kloštar. Služe se poluistinom, jer Narta je bila planirana, a V. Trojstvo nije! Napadnuta su dva, a ne jedno uporište i to u isto vrijeme.

2. Ne raspoložem neophodnim podacima na osnovi kojih bi mogao zaključiti da je Narta najslabije uporište u Moslavini. Možda i jeste. Međutim, ako se napad planira i realizuje na način kako je to učinjeno u pomenutom slučaju, onda je teško naći lako uporište koje bi i borbeno sposobnije jedinice mogle likvidirati.

3. Suština rada svakog štaba je u tome da sopstvene snage i sredstva potpuno pripreme, da ih na najcjelishodniji način upotrijebe kako bi ostvario postavljeni cilj uz njihove najmanje gubitke. Takvu odgovornost ima svaki štab u bilo kojoj vojsci na svijetu. Vojna i politička situacija na teritoriji 10. korpusa, bila je loša i takvu ocjenu potkrepio je i štab 10. korpusa nizom tvrdnji o stanju u jedinicama i u narodu na toj teritoriji. Od formiranja 10. korpusa — »Zagrebačkog« do

¹⁰² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 144/2142, od 28. 5. 1944. godine.

¹⁰³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 162, od 28. 5. 1944. godine.

tada borbeno sposobne jedinice, postale su nesposobne da izvrše zadatke koje je planirao taj isti štab i plan predložio GŠH. Za takvo stanje odgovara onaj štab pod čijom se komandom te jedinice nalaze. U ovom konkretnom slučaju to je onaj štab koji obavještava GŠH, **»... Od prvog plana treba odustati jer su jedinice nesposobne da ih izvrše...«**¹⁰⁴. »Plan« je napravio Štab 10. korpusa i dostavio ga GŠH. Isto tako je bio odgovoran i za stanje u jedinicama, a od 9. 05. 1944. i za stanje u 28. diviziji.

4. Veću borbenu gotovost i spremnost snaga i sredstava 10. korpusa zahtijevala je i vojno-politička situacija koja je po ocjeni istog štaba bila loša. Takva situacija nametala je potrebu naše dobro promišljenje aktivnosti, planski rad, vješto grupisanje snaga i sredstava, znalačko odabiranje uporišta koja treba likvidirati, uspješne borbe na terenu i si.

5. GŠH traži procjenu namjera neprijatelja koji je stigao u Bjelovar i procjenu vojne i političke situacije na položaju 10. korpusa. Osim kratkih izvještaja GŠH, Štab 10. korpusa u periodu 8. 5. do 6. 7. 1944. godine, nije bilo u pisanoj formi, niti usmeno, dao štabovima jedinica ni jednu širu ocjenu o dejstvima neprijatelja. Raspolagali smo brojnim stanjem i naoružanjem neprijatelja u uporištima, ali ti podaci u najvećem broju slučajeva nisu bili tačni. Ubjedljiv primjer za to su podaci o uporištu V. Trojstvo. Brigada »Braća Radić« je poslata na 120 feldžandara, a dočekale su je snage od 750 neprijateljskih vojnika, ili 6 puta veće snage od predviđenih. Za odbranu od Bjelovara 28. divizija je poslata da zauzme navodno nezaposjednute položaje, a dočekale su je snage jačine od 1.800 — 2.000 neprijateljskih vojnika. U oba pomenuta slučaja, kao i u uporištu Narta, neprijatelj nas je dočekao budan, spreman i organizovan, kao da je znao za naše namjere.

6. Na teritoriji 10. korpusa neprijatelj je branio najosjetljiviji dio tzv. NDH — dio koji se nalazi na neposrednom prilazu Zagrebu; rat se bližio kraju; kontrarevolucija ne bira sredstva da spriječi ili neutrališe dejstva naših jedinica; objedinjene su sve snage kontrarevolucije; moguća su dejstva i aktivnosti velikosrpske reakcije — četnička Draže Mihailovića, koje su sada, nedvojbeno, kičma jugoslovenske kontrarevolucije; čak i ustaše pokušavaju da vode »razumniju politiku« — objavili su »Amnestiju« i imali nekakve uspjehe sa njom; prilikom polaganja zakletve novaka — regruta pred Antom Pavelićem u Koprivnici među 1.500 novaka bilo je i dezertera iz naših jedinica: pojavile su se i raznorazne obojene garde Vlatka Mačeka itd.

7. Vrijedna je pažnje i činjenica, da na vojnom planu, na ovoj teritoriji, dejstvuju najbolje ustaške snage i dijelovi njemačkih jedinica; da domobranskih jedinica ima vrlo malo; da su rijetke predaje čak i pojedinaca. U neposrednoj borbi ispoljavaju veću upornost prilikom odbrane uporišta; dejstvuju sa više plana i organizovanosti; sistem vatre im je u uporištima znatno bolji i ne zasniva se samo na pješačkom oružju; na terenu dejstvuju nesigurnije i sa manje upornosti; osim u slučajevima kad imaju snažnu podršku artiljerije, tenkova i avijacije; njihova dejstva na terenu, kao po pravilu, podržava artilje-

¹⁰⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 162, od 28. 5. 1944. godine.

rija, tenkovi i avijacija; u pomoć napadnutom garnizonu priskaču brže i organizovanije, a u borbi su znatno uporniji.

8. Svi ti elementi čine vojnu i političku situaciju komplikovanom i teškom. Od našeg reagovanja i konkretnih mjera koje preduzimamo u vojsci i u narodu umnogome zavisi hoće li se ona poboljšati ili će biti još teža. Letke treba pisati, novine štampati, agitovati govorom, ali osnovu čine u datom trenutku vojni uspjesi na bojištu.

9. Rad obavještajne službe 10. korpusa cijenimo po podacima koje srno dobili o neprijatelju, njihovom kvalitetu, realnosti i tačnosti. Ona bi trebala da planski organizuje svoj odgovoran i vrlo naporan rad prema neprijatelju. Pretpostavljao sam da ta služba tako i radi. Međutim, već dosad stečena iskustva, osobito iznenađenje koje nam je neprijatelj priredio na liniji: »...bočno k. 131 — Ve. i Malo Korenovo — k. 145 (Brezovac) — Novi Pavijani sa bočnim osiguranjem prema Galovcu...«¹⁰⁵ prisilili su nas da budemo oprezniji, budniji i borbeno sposobniji. Ovo podjednako važi za sve štabove i jedinice 28. divizije.

Sa Izviđačkom četom divizije i tri izviđačka voda brigada, morali smo izviđanjem i osmatranjem kao i hvatanjem, zarobljavanjem neprijateljskih vojnika i starješina, provjeravati raspoložive podatke o neprijatelju, dopunjavati i budno motriti što neprijatelj radi. Rezultati danonoćnog teškog, opasnog, izuzetno napornog rada obavještajne službe 28. divizije, kojom je rukovodio kapetan Tomo Raduka pod budnim okom NŠ-a Gedeona Bogdanovića, bili su i prije napada na Ludbreg nipodaštavani i grubo odbacivani.

10. Pomenuti »prvi plan« od kojeg se odustaje bez saglasnosti GŠH, odnosi se na dijelove jedinica 10. korpusa i 28. divizije u Moslavini. U njemu nije razrađeno niti jedno pitanje koje mora da sadrži plan potrebnih dejstava jedne visoke komande kao što je korpus. Novi plan doživio je sudbinu »prvog plana«. Bio sam zabrinut kad sam došao do spoznaje da Štab 10. korpusa nema plan za izlazak iz vrlo teške vojne i političke situacije u kojoj su se našle jedinice 10. korpusa i 28. divizije, zajedno sa njima.

7. Neplanirana borbena dejstva na glavnoj cešti i pruži Zagreb — Beograd — Prva borba protiv »Čerkeza«

Naredna dejstva 28. divizije bila su uslovljena događajima uzrokovanim vazдушnim dejstvom na Vrhovni štab i druga Tita u Drvaru, i dejstvom kopnenih snaga neprijatelja, iz raznih pravaca, radi pomoći vazdušnodesantnim jedinicama iskrcanim u Drvaru.

Iz depeše br. 239 od 15. sati 26. 05. 1944. godine naslutili smo da je došlo do vanrednih događaja. **»Javljajte se ubuduće svaki sat i ako nema operacija.** Pošaljite oper. izvještaj po tački 14...«¹⁰⁶, a iz depeše poslate u 23. satu: **Komandant i Komesar neka dođu u naš Štab 27. ov. mjes. ujutro. Šibi, Matetić...**«¹⁰⁷, shvatili smo da se radi o nečem ozbiljnom.

¹⁰⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 116, str. 480.

¹⁰⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 239 od 26. 05. 1944. godine.

¹⁰⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 243 od 26. 05. 1944. godine.

Prvu depešu smo primili u trenutku kada smo završavali sastanak sa štabovima brigada. Na dnevnom redu je bio: izvještaj o posljednjoj akciji. Komandant 21. brigade je objasnio zašto su jedinice 21. brigade zakasnile na položaj; nije bilo predviđenog mosta na r. Česmi, koji je trebalo da napravi pontonirska četa 33. divizije. Govoreći o situaciji i stanju u jedinicama ukazao je na činjenicu da je 3. bataljon tučen i od Narte i od bunkera kod mosta (Mlin). Bataljoni su zauzeli položaje, prethodno odbacivši neprijatelja. Nakon toga je osnovni teret pao na 1. bataljon. Hrabri komandant 21. udarne brigade, Dušan Kreča, objasnio je situaciju kod 2. čete 1. bataljona koja je trpila najžešću vatru, i završio izvještaj podatkom da su borci 2. čete 1. bataljona završili borbu sa po pet metaka na borca. To se nije dogodilo ni u jednoj borbi, kako reče, od kad je iz Banije došao u Moslavinu.

Major Franjo Šrempf — Puba, politički komesar 21. brigade, govorio je o težini položaja 1. bataljona koji je bio izložen neprijateljskoj vatri s fronta i sa leđa. Čudio se kako je neprijatelju omogućeno da se neometano kreće iz napadnutog uporišta u susret snagama koje su nastupale od Bjelovara; kako i zašto se od 21. brigade traži da ostane na položajima pod svaku cijenu kad je napad na Nartu bio razbije\ borba u uporištu prestala, a neprijatelj iz uporišta imao punu slobodu za dejstvo i van uporišta.

U ime Štaba 17. brigade izvještaj je podneo kapetan Andrija Petković — Ljuti. Određene položaje zaposjeli su tek u 13 sati i to sa borbom. Prethodno -su morali protjerati snage neprijatelja jačine oko jedne bojne domobrana i ustaša sa željezničke stanice Novi Pavijani i iz s. Galovca.

Narednog dana, 27. 05. 1944. godine u 5.50 sati dobili smo naređenje Štaba 10. korpusa »... Odmah rokirajte brigade na liniju Mikleuška — Srp. Selište — Čaire, Bršljanica. Pokret da bude završen do 17 sati. Šibi, Matetić...«¹⁰⁸. Po rejonu prikupljanja za napadna dejstva moglo se zaključiti da idemo u akciju za rušenje glavne pruge Zagreb — Beograd. NŠ-a Gedeon Bogdanović je napravio plan marša i naredio diverzantima iz 28. divizije da pripreme raspoloživi eksploziv i ostali materijal za rušenje pruge. Svaka brigada ima da maršuje preko 25 km do odredišta.

Zajedno sa jedinicama krenuli smo prema Štabu 10. korpusa. Politički komesar i ja našli smo ih u pripremama za pokret. Upoznali su nas sa depešom GŠH. »... Juče 25. maja ujutro u 7h Nijemci izvršili sa 700 padobranaca napad na Vrhovni štab. Kombinovano sa ovim napadaju Drvar oko 3 divizije sa pravca: Banja Luka, Bihać, Lapac, Knin i Livno. Njemačka avijacija oko 200 aparata neprekidno u dejstvu. Preko šefa vaše engleske misije tražimo pomoć engleske avijacije. Engleski aparati da ovladaju prostorijom: Banja Luka, Bihać, Lapac, Knin i Livno i da bombarduju ova mjesta, te prostorom Banja Luka — Lapac — Zagreb. U vezi sa ovim odmah počnite sa energičnim i stalnim napadajem na glavnu prugu Beograd—Zagreb. Glavninu svojih snaga angažujte za izvršenje ovog zadatka — GŠH..«¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 247 od 27. 05. 1944. godine.

¹⁰⁹ Zbornik, tom 5, knj. 27, dok. br. 164, depeša br. 138, str. 680.

Susret je bio kratak. Tražili smo da nam daju više eksploziva za rušenje pruge. Dali su nam svoju zapovijest¹¹⁰ za diverziju na željezničkoj pruzi Dugo Selo — Kutina. Iz zapovijesti smo saznali da smo dobili jedan vod 3. diverzantskog bataljona kao ojačanje za izvršavanje postavljenog zadatka. »... 28. divizija: izvršiti će diverziju na željezničkoj pruzi Popovača — Kutina, time da dio pruge između V. Brdo — Krivaja potpuno uništi i spali šlipere. Preko dana će dvije brigade ostati na pruzi i to sa jednom brigadom kod Popovače **time da razmotri i mogućnost samog uporišta Popovača**, a sa jednom brigadom oko Repušnice. Jedna brigada nalazit će se u rezervi kod Čaire. **Jedan bataljon postaviti na predstražu kod Šartovca sa izviđanjem u pravcu Gojila i Garešnice. Jedinice na tim položajima zadržati će se sve dotle dok ne stignu nova naređenja od Korpusa o razmještanju jedinica.**

U slučaju da neprijatelj izađe u toku dana iz svojih uporišta prihvatiti borbu. Postaviti mine i porušiti sve mostove na pruzi i cesti.

Treći diverzantski bataljon dodijelit će jedan vod radi izvršenja navedenih zadataka . . .«^m.

Vratili smo se u jedinice koje su se kretale prema odredištima. Shvatili smo ozbiljnost situacije, razradili zadatke sa štabovima brigada i bataljona u toku marša. Članovi štaba divizije, poslije donijete odluke za napad na prugu, pošli su sa razrađenim zadacima u jedinice. Ponovo smo se sastali u selu Mikleuški.

Neprijatelj je žilavo branio prugu. Pored bunkera na pruzi i na njenim prilazima koji su imali vatrenu vezu, jačim snagama su intervenisali protiv naših jedinica. U tim intervencijama nastojali su da ostvare nadmoć u ljudstvu i snazi vatre. Napade su, kao po pravilu, vršili danju. To se vidi i iz depeše upućene komandantu 10. korpusa. »... Za komandanta korpusa. Iz Kutine javljaju da će sutra neprijatelj izaći iz Kutine, Garešnice i Hercegovca na naš teritorij ..«¹¹². Podatak je bio djelomično tačan. Snage iz Kutine angažovane su za neposrednu odbranu pruge. U prvom napadu na prugu imali smo solidan učinak. »... 28. div. porušila prugu između Kutine i Popovače na 25 mjesta (Sekc—Čazma)...«¹¹³ Međutim, prvi prikaz učinka na pruzi dat je docnije »... 27. 5. 1944. g. na pruzi Banova jaruga — Dugo selo kod Kutine porušena je pruga na 213 mjesta, odnosno uništeno 426 ši Diverzija je izvršena uz saradnju 28. i 33. divizije i Udarnog bataljona...«¹¹⁴ i »... 1. 6. 44. na stanici Pavlovac — Dražica uništene su dvije skretnice i uništeno 24 ši. . . . . Diverzija je izvršena u saradnji sa 28. divizijom ..«¹¹⁵. Bilo je i slabijih rezultata, a i jedan neuspjeh pokušaj 21. brigade da poruši prugu. No, u cjelini zadatak je izvršen, a pruga porušena i sa znatnom materijalnom štetom na određeno vrijeme onesposobljena za željeznički saobraćaj.

Usljedilo je naređenje Štaba 10. korpusa od 1. 6. 1944. godine »... Do 3. 6. u 8h ujutro rokirajte diviziju na liniju Narta—Draga-

Zbornik, tom 5, knj. 27, dok. br. 139, str. 569.

¹¹¹ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 139, str. 569.

¹¹² Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 267, od 27. 5. 1944. godine.

¹¹³ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 164/2842, od 30. 5. 1944. godine.

¹¹⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 62, str. 284.

¹¹⁵ Isto kao pod 114.

nec ...¹¹⁶. I ponovo marš u pravcu mjesta iz kojih smo krenuli. Očekivao sam da krećemo za Podravinu prema mjestima predviđenim u »drugom planu«. Smatrali smo da jedinice 28. divizije treba usmjeriti prema cesti Bjelovar — Daruvar. »...**Molimo javite da li možemo danas prebaciti 17. i 21. brigadu na liniji Kostanj, Vukšinc, Ivančani, Kabal, Šarampov. Brodsku brig. smjestili bi noćas u sela Siščane, Zdenac. Radojica, Đuro** ...¹¹⁷. Ali pokret je usporen. Naređeno je da 3. 6. 1944. godine dođemo na sastanak u Štab 10. korpusa.

Sredili smo dokumentaciju iz prethodnih dejstava 28. divizije. Izvještaj o akciji na Nartu je već u Štabu 10. korpusa. Još na maršu prema pruzi zaključio sam da dvije stvari obavezno treba postaviti na predviđenom sastanku. (1) Štab 10. korpusa počeo je da unutar zadatka 28. divizije raspoređuje bataljone i postavlja »predstražu kod Šartovca sa izviđanjem u pravcu Gojila i Garešnice«. Nije mi jasno šta se time želi postići. Smatraju da Štab 28. divizije ne zna da postavi obezbjeđenje i osigura jedinice i sebe — preuzimaju li na sebe odgovornost za takav raspored ili na ovaj način reaguju na stav GŠH da će Štab 28. divizije sam rukvoditi operacijama po konkretnim uputima Štaba 10. korpusa. Da li i raspored bataljona u 28. diviziji ulazi u te konkretne mjere?! (2) Razmatranje mogućnosti da zauzmemo uporište Popovaču je za sasvim ozbiljnu procjenu osjećanja za realnost nadređenog nam štaba. Jer je »... Popovača: 550 neprijateljskih vojnika što Nijemaca, ustaša, žandara i zdugovaca. Naoružanje: 1 teški bacač, 6 lakih bacača, 3 teška mitraljeza, 12 lakih mitraljeza, ostalo puške. Naoružanje Nijemaca nepoznato...¹¹⁸, predstavlja jako uporište. Osim toga Popovača se nalazi na glavnoj pruzi i cesti, povezana je sa jakim susjednim uporištima, a ti podaci ne smiju se podcjenjivati.

Jedinice 21. brigade ulazile su i ovom prilikom u Popovaču. Rušeci prugu uništili su i tt veze i oslobodile zatvorenike iz zatvora. O tim dejstvima neprijatelj izvještava nadređenu komandu: »... Oštećena je pruga Repušnica — Garešnica. Odmjetničke snage 17. i 21. brigade. Vođena je kod Popovače borba 1. gorskog zdruha i ustaša iz Popovače sa 21. brigadom. Naši gubici: 65 ranjeno i 1 zarobljen...¹¹⁹. No i da je 21. brigada imala samo iskustvo iz napada na brojno slabije, ali ipak slično uporište neprijatelja — Ivanić Kloštar, ne bi se zalijetala. Gubici neprijatelja nisu mali, ali dolazak jednog oklopnog voza — »pancera«, kako ga mi nazivamo, upozorio je Štab 21. brigade da vode računa o odnosu snaga u datom trenutku.

Na sastanku u 10. korpusu **saznao sam za novi, za sada treći plan naših dejstava**. Tp je Bilogora — rejon: V. Pisanica, V. Grđevac, Grubišno Polje. Bez obzira na činjenicu da Štab 10. korpusa često mijenja svoj plan, smatram da su uslovi u tom rejonu vjerovatno povoljniji (manji broj neprijateljskih vojnika u uporištima, slabija međusobna povezanost između uporišta, povoljniji uslovi za izolovanje i pojedinačno tučenje neprijatelja itd.).

¹¹⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 1 od 1. 6. 1944. godine.

¹¹⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 10, od 2. 6. 1944. godine.

¹¹⁸ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 139, str. 569.

¹¹⁹ Bojna relacija 1. gorskog zdruha, Arhiv voi. ist. inst. sig. br. 5/1—9, k. 58.

Po završenom sastanku na kome je učestvovao i komandant 33. divizije Josip Antolović — Hrvat, zadržao me je komandant 10. korpusa. Pročitao je izvještaj Štaba 28. divizije o akciji na Nartu. Brani postavke iz svoje analize akcije na uporišta Nartu i Vel. Trojstvo. On daje lično viđenje napada na uporište V. Trojstvo, prečutkuje plan da je istovremeno trebalo napasti i uporište u s. Gudovcu. Ne spominje protivnapad u Narti, zaobilazi izlazak neprijatelja iz uporišta Narta, a o tome da li je izvjestio Štab 28. divizije, jer Štab 10. korpusa nije za njega znao niti je vidio neprijatelja, smatra da bi Narta u toku naredne noći pala, ali ne daje objašnjenje zašto 1. moslavačka brigada nije nastavila borbu u toku dana, i time, između ostalog, spriječila napad s kota na 1/21. brigade; sumnja da je na položajima između Bjelovara i Narte moglo biti »baš toliko neprijateljskih vojnika«; Prečutao je ocjenu Štaba 28. divizije da je rad obavještajne službe 10. korpusa slab; o potpunom iznenađenju — ni riječi.

Upoznao sam ga sa stanjem u 1/21. brigade u borbi, čija je 2. četa ostala sa po pet metaka po borcu, a bila je izložena vatri neprijatelja s fronta, s leđa i sa bokova! Stavovi iz procjene situacije ne moraju nam biti isti, ali u relaciji plana borbenih dejstava moramo znati koliko ima neprijateljskih vojnika, kako dejstvuju, kolika im je snaga vatre itd. NS-a 28. divizije i ja smo zajedno sa Štabom 21. brigade biii na težištu borbe. Zato smo mogli da vidimo i osjetimo snagu neprijatelja, da vidimo i obavijestimo Štab 10. korpusa da je neprijatelj izašao iz uporišta Narte i tuče s leđa 2. četvu 2/21. brigade, o čemu Štab 10. korpusa nije znao ništa, niti je što preduzeo da to spriječi. Tražio sam da mi on ne raspoređuje bataljon u diviziji, jasno i glasno stavio do znanja da ću o svemu, uključujući i ovaj razgovor, obavijestiti Štab 6. korpusa.

Narednog dana 4. juna 1944. godine, 17. brigada je vodila oštru borbu protiv izdajnika sovjetskih naroda, regrutovanih iz redova zarobljenika Crvene armije, kojima smo, ne znam zašto dali ime »Čerkezi«. O toj borbi komandant 10. korpusa obavijestio je GŠH i komesara korpusa: »...4. 6. kod Dubrave (Sekt. Čazma) Kuban puk 1. kojač. divizije napao je 1. Moslav. brig, sa 1. i 17. neprijatelj razbijen i potučen. Zarobljena: 3, ubijeno 60 i veći broj ranjenih. Plijen 150 konja sa sedlima, 17 pušaka, 1 šmajser, 1 tromblon, 10.000 municije. Naši gubici 18 mrtvih i 30 ranjena među kojima kap. Kovačić komand. 1. brigade i pom. komes. bat. Kaletić ..¹²⁰ i »... Šiblu juče raspršili i potukli Kubanski puk kod Dubrave. Učestvovala 1. Mösl, i 17. brigada. Potučeno 60 bandita i 64 konja. Zarobljeno 3. plijen 150 konja sa sedlima, 17 pušaka, oko 10.000 metaka. Naši gubici 18 mrtvih i 30 ranjenih. Ranjen Lojzek u lakat. Vlado ..^m«.

U toj borbi 17. brigada je pritekla u pomoć 1. moslavačkoj brigadi koju su napale brojno znatno jače jedinice neprijatelja. Moslavci su hrabro prihvatili borbu. Štab 17. brigade je samoinicijativno pritekao u pomoć svojim moslavačkim drugovima, i pod komandom političkog komesara 17. brigade majora Krste T. Bosanca, energično napao Čer-

¹²⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 53, od 5. 6. 1944. godine.

¹²¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 54, od 5. 6. 1944. godine.

keze i zajedno sa 1. moslavačkom brigadom protjerao ih iz Dubrave, nanijevši im gubitke koji su navedeni u depeši Štaba 10. korpusa.

U narednim dejstvima jedinice 28. divizije, na ovoj teritoriji, nisu imale borbeni susret sa ovom bandom. To nam je žao, jer im se moramo osvetiti za gubitke voda 17. brigade koji je pretrpio u toj borbi. Teškoće se sve više ispoljavaju i u radu Štaba 17. brigade. Bez komandanta koji je otišao na novu dužnost i (ranjenog) NŠ-a, sav posao u radu i odgovornosti, razumije se, pali su na političkog komesara brigade i njegovog zamjenika.

Jedinice 21. brigade još dejstvuju oko glavne pruge i ceste Zagreb — Beograd. Njihov posljednji pokušaj rušenja pruge nije uspio. O tome Štab 10. korpusa obavještava GSH: »...**Noću od 6. na 7. 6. 21. brig. 28. divizije upućena na glavnu prugu, ali nije izvršila zadatak ..**«¹²². Završili smo dejstvo na glavnoj pruzi i cesti Zagreb — Beograd i krenuli smo na Bilogoru.

8. Borbe za oslobođenje Velikog Grđevca

Načelnik štaba divizije major Gedeon Bogdanović razradio je plan rada obavještajne službe 28. divizije, i obavještajac divizije Tomo Raduka krenuo je tri dana prije jedinica 28. divizije u predviđeni rejon dejstava. Pošto smo iznenađeni kod Narte, sada i u hladnoj pirimo. Moramo znati pravo stanje u Velikom Grđevcu, jer podaci Štaba 10. korpusa su rastegljivi. »...Vel. Grđevac 200 neprijateljskih vojnika, satnija pomoćne bojne or.(užničke) škole Bjelovar, 70 domobrana želj. bojne iz Bjelovara, 50 milicije.

Navodno da je u to uporište **stiglo oko 100 nepr. voj. kao pojačanje ..**«¹²³. Moramo imati što preciznije podatke o neprijatelju. Ne smijemo biti iznenađeni. I nismo bili iznenađeni — Tomo Raduka i izviđači 28. divizije izvršili su zadatak i utvrdili da nikakvog pojačanja nema niti ga je bilo.

Dobili smo zapovijest Štaba 10. korpusa za napad na posade u Velikom Grđevcu i Severinu¹²⁴. Zadatak: ».. 28. divizija pojačana sa Bilogorskim partizanskim odredom izvršit će sa jednom brigadom likvidaciju neprijateljskog uporišta Vel. Grđevac, a sa ostalim snagama izvršiti će osiguranje prema Vel. Pisanici, Daruvaru, i Grubišnom Polju¹²⁵.

Zadatak 32. divizije ukazuje koliko Štab 10. korpusa i njegova služba poznaju neprijatelja u uporištu. On glasi: »...**Likvidirati će neprijatelja u Severinu ukoliko se tamo nalazi ..**«¹²⁶. Svu ozbiljnost takvog nepreciznog rada obavještajne službe Štaba 10. korpusa, kojom su rukovodili NŠ-a korpusa Josip Rukavina i kapetan Josip — Joža Brnčić, šef obavještajne službe korpusa, ubrzo će sa svom surovošću osjetiti jedinice i Štab 28. divizije prilikom borbenih dejstava na Bilogori i Kalniku.

¹²² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 92, od 7. 5. 1944. godine.

¹²³ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 34, str. 129.

¹²⁴ Isto.

¹²⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 34, str. 129

¹²⁶ Isto.

Međutim, za nas je od velikog značaja bio **ispitan, provjeren i utvrđen podatak** da su snage neprijatelja u V. Grđevcu čak brojno manje od podataka koje je dao Štab 10. korpusa; da fortifikacije na odbrambenim položajima u uporištu nisu bitnije mijenjane od našeg partizanskog napada na uporište noću 21. na 22. 10. 1942. godine. Umjesto da uredi rovove, žičane prepreke i ojačaju bunkere, organizuju sistem vatre, kod posade je razvijano osjećanje nepobjedivosti. U tome je prednjačio zapovijednik uporišta Rudolf Delač, koji je na priredbama stavljao kamu u zube i prijetio ».. kako jedva čeka da ponovo partizansku bandu nauči pameti..« itd.

Štab 28. divizije prišao je ozbiljno pripremi jedinica za napad. Jedinice su zaobilazile naseljena mjesta iako su se uglavnom kretale pored naših partizanskih naselja. Kretali smo se noću, a dan smo provodili u šumama ovog pitomog bilogorskog kraja. Niko, osim ljudi na dužnosti nije mogao doći u jedinice, niti ih je mogao napustiti do napada i si. Vršiti se čišćenje i opravka oružja, jedinice se popunjavaju municijom i opremom.

Za napad je određena 21. udarna brigada. Razradili smo detaljan plan za napad na uporište. U svim slučajevima, kad za to imamo i malo vremena, sa planom dejstva jedinica (redosled i način izvršenja zadataka, uzimajući u obzir stanje jedinica, utvrđuje postojan način sadejstva, organizacija svestranog obezbjeđenja borbenih dejstava, kontrola i rukovođenje jedinicama) — upoznajemo štabove brigada, međusobno mijenjamo mišljenja, upotpunjavamo podatke o sopstvenim jedinicama i neprijatelju. Sve se to do donijete odluke vrši slobodno, otvoreno, drugarski. A poslije odluke, zna se — na najbolji način ima se izvršiti odluka!

U toku 13. 6. 1944. godine Štab 21. brigade u saradnji sa članovima Štaba 28. divizije, postavio je zadatak bataljonima i četama, oni vodovima i desetinama, da bi na kraju svaki borac znao svoj zadatak. »... Akcija je bila dobro pripremljena, a greške su bile, uglavnom u tome, što niži rukovodioci za vreme borbe nijesu energično i glasno komandovali svojim jedinicama..«¹²⁷ — ocjenio je Štab 21. brigade u izvještaju poslije borbe. U sumrak toga dana brigada je postrojena na jednom većem proplanku u šumi. Govorio sam udarnicima. Ukazao im na značaj ove borbe, ili bolje reći zatražio sam od njih pobjedu, i objasnio im kako je možemo postići. U takvoj situaciji onaj ko od svojih drugova traži napore i žrtve mora i sam biti spreman na to. Pošao sam sa 1. bataljonom, zajedno sa mirnim, stabilnim, vrlo upornim i hrabrim kapetanom Petrom Okulićem. Na putu prema preprekama od bodjikave žice digli smo iz kreveta, u najbukvalnijem smislu te riječi, ustašu koji se razbaškario pored mlade snaše.

No, u borbi nikad ne ide sve po planu. Kada smo stigli do žičanih prepreka, jedan od »nepobjedivih« izašao je iz rova i pita: »Tko ide«, odgovoreno mu je »Naši«, ali zatajio mi je metak u cijevi automata. Uslijedila je eksplozija ofanzivne »kragujevčanke« i Pero Okulić je zasut njenim parčadima. Drugi metak je bio ispravan, prešli smo žicu i zauzeli prve rovove. Pero je previjen, ali iako ranjen, nastavio je da se bori!

¹²⁷ Zbornik, tom 5, dok. br. 66, str. 308.

Štab 10. korpusa je obavješten: ».. **Borba se vodi. Tačne podatke nemamo uslijed nesređene veze. Prve vijesti još su neprovjerene.** Radojica, Đuro...«¹²⁸, a odmah iza toga: »...Sve tri kolone ušle u **uporište. Neprijatelj se brani iz kuća. Približavamo se raskrsnici.** Radojica, Đuro...«¹²⁹. Aktivno se postavljaju i jedinice na obezbjeđenju napada na V. Grđevac. »... **Koliko dugo fingirati V./eliku/ P./isanicu/.** Rade.« traži odgovor novi komandant 32. divizije drug Rade Bulat...«¹³⁰, a komandant 33. divizije drug Josip Antolović — Hrvat, u jednoj depeši izvještava: ».. **Banda iz Grubišnog polja tuče topovima, a iz Zdenaca mitraljezima. Kod nas ništa novo**...«^m, a u drugoj pita: **Kako s uporištem. Kod nas za sada ništa. Hrvat..**«¹³².

Napad 21. brigade se razvija uspješno. Jedinice uporno i sistematski savlađuju prepreke i prodiru u uporište neprijatelja. ».. **Neprijatelj se brani iz škole i stanice. Ostalo likvidirano. Đuro**...«¹³³ — obavijestio je Štab 10. korpusa politički komesar 28. divizije, a neposredno iza ove depeše, Geco u 9.00 sati 14. 6. 1944. godine izvjestio: »...**Uporište je potpuno likvidirano. Geco**...«¹³⁴. Tok borbe u uporištu Štab 21. brigade je ukratko sažeo i ocjenio: »..U prvo vrijeme neprijatelj se odlučno branio, sve dok nisu naše jedinice probile žicu; kad je žica bila probijena, naše su jedinice nastupale još odlučnije izvršenju svojih zadataka; tada je neprijatelj već bio pocjepan po dijelovima i nije mu uspjelo odbraniti mjesto iako je to namjeravao...«¹³⁵.

Tako je zauzeto neprijateljsko uporište V Grđevac, jedno od posljednjih uporišta na ustaničkoj Bilogori. »Nepobjedivi« su potučeni do nogu, a zapovjednik, koji se pola sata prije napada po ko zna koji put hvalisao sa nožem u ustima, uhvaćen je živ, a uhvatili su ga borci 1. bataljona Brodske brigade. Na saslušanju se držao kukavički, plakao i molio da mu oprostimo, mada je trebalo znati da se zločini ne praštaju nikome i nikad.

».. Postavljeni ciljevi su postignuti. Zadatak je izvršen, utoliko nije što je onih 50 pobjeglo. Zarobljeno je 111 neprijateljskih vojnika, 7 puškomitraljeza (belg.), 1 teški mitraljez (francuski), 5 kamiona, 1 luksuzni automobil, 1 motocikl, 120 karabina Mauzer, 9,000.000 kuna, 2.100 kg brašna i sav ratni materijal koji se nalazio u uporištu. Ubijeno 94 neprijateljskih vojnika, među kojima poznati ustaški krvnici Jakopović i Udžlinac...«¹³⁶ — izvjestio je Štab 21. brigade. Dio od »ovih« 50 pohvatala je 25. brigada na položajima prema V. Pisanici.

Na obezbeđenjima borbu je vodila 17. brigada i Daruvarski NOPO, i 14. 6. 1944. godine osujećeni su pokušaji neprijatelja da priskoči u pomoć napadnutom uporištu. Borci Daruvarskog NOPO ispoljili su posebnu hrabrost, čvrstinu i umješnost u borbi. ».. U 11 sati prije podne na zasjedu su naišle iz Daruvara 3 satnije ustaša i 1 satnija do-

¹²⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 131 od 14. 06. 1944. godine.

¹²⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 132 od 14. 6. 1944. godine.

¹³⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 129 od 14. 6. 1944. godine.

¹³¹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 130 od 14. 6. 1944. godine.

¹³² Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 135 od 14. 6. 1944. godine.

¹³³ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 137 od 14. 6. 1944. godine.

¹³⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 138 od 14. 6. 1944. godine.

¹³⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 66, str. 308.

¹³⁶ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 66, str. 308.

mobrana sa 3 tenka od 15 tona. Neprijatelj je sa tenkovima došao na 100 metara ispred streljačkog stroja tj. do naših minskih polja i odatle otvorio vatru na naš streljački stroj. Dejstvom naše protivtenkovske puške oštećen je 1 tenk koga su odvukli. Poslije 3 satne borbe .. «¹³⁷.

Od Štaba 10. korpusa primili smo depešu: »... **Čestitamo na uspjehu. Zadržite i dalje položaje na kojima se nalazite. Izvršite pripremu za likvidaciju V. Pisanice.**.. «¹³⁸. Štab 25. brigade ispoljio je samoinicijativu i prije ove depeše pošao u napad na pomenuto uporište. Neprijatelj nije prihvatio borbu. O tome smo obavijestili Štab 10. korpusa i on je reagovao: »... **32. diviziji: nepr. u 15 sati napustio V. Pisanicu. Brodska pošla da ga napadne. Napadnite ga i vi. Jedan bataljon uputite odmah u Pisanicu. 28. div. isto ulazi u Pisanicu** .. «¹³⁹, a Štabu 28. divizije: ».. **Odmah zaposjednite V. Pisanicu. 32. div. naređeno da napadne neprijatelja koji bježi. Jedan bat. 32. div. doći će u Pisanicu** .. «¹⁴⁰.

Obaviješten je i GŠH. »... **14. 6. 28. div. likvidirala nepr. uporište Vel. Pisanica. Detalje još ne znamo** .. «¹⁴¹. Od Štaba 28. divizije traže: ».. **Dostavite detaljne podatke o uspjehu u akciji.**.. «¹⁴². Dostavili smo im tražene podatke i zamolili da: ».. **Ako imate vezu sa 6. korpusom javite mu da nam se redovno javlja. Radojica** .. «¹⁴³ »... **28. divizija moli da joj se redovno javljate. 14. 6. 28. div. likvidirala V. Grđevac. Detalje još ne znamo** .. «¹⁴⁴. Uspostavili smo vezu sa Štabom 6. korpusa; primili smo granate za top 75 mm; raščišćavamo situaciju u uporištu (uklanjamo prepreke, prikupljamo i sređujemo zaplijenjeno oružje i opremu); evakuišemo zarobljenike; sahranjujemo mrtve, a na zarobljenim kamionima evakuišemo ranjenike u Slavoniju.

Aktivnost koju je neprijatelj ispoljio 14. 6. 1944. godine ukazuje nam da moramo biti budni i spremni da dočekamo njegov napad sa jačim snagama. Uostalom normalno je da imamo spreman plan kako ćemo dejstvovati danas, sutra i ubuduće. »... **Brodska u Pisanici. Da li možemo pomoći 17. brig, na položaju ispred Pavlovca. Očekujemo daljnje naređenje.** Radojica .. «¹⁴⁵ — uputio sam molbu Štabu 10. korpusa. U tom času 25. brigada je bila u V. Pisanici, a 21. brigada u V. Grđevcu. Sve jedinice su upozorene na realnu mogućnost da će neprijatelj, vrlo vjerovatno, brzo reagovati iz Daruvara i Zdenaca uz vjerovatnu podršku artiljerije, tenkova i avijacije.

Štab 10. korpusa je odgovorio na našu depešu i upoznao sa zadatkom 33. divizije. ».. **Zauzmite sa 17. položaje kod Pavlovca. 33. div. zauzeće položaje Ladislav — Trnovitica.** Mi smo u M. Trnovitici. Mate-tić, Šibi . . . ,¹⁴⁶ Štab 32. divizije obaviješten je o stanju u Pisanici, namjerala Štaba 10. korpusa za naredna dejstva i ponovljen joj je zadatak.

¹³⁷ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 108, str. 574.

¹³⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 169, od 14. 6. 1944. godine.

¹³⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 182, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 183, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴¹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 170, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴² Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 176, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴³ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 144, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴¹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 172, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴⁵ Knjiga depeša 10. korpusa.

¹⁴⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 186, od 14. 6. 1944. godine.

»... Brodska brig, u Pisanici. Držite položaje prema Bjelovaru. Produžavamo sa čišćenjem ka Garešnici i Daruvaru¹⁴⁷.

Dakle, zadaci jedinica 10. korpusa i 28. divizije gotovo su isti, a situacija je izmijenjena. Uporište je likvidirano. Očekujemo reagovanje neprijatelja sa jačim snagama i sredstvima. Grupisanje snaga i sredstava trebalo je prilagoditi ideji čišćenja ka Garešnici i Daruvaru. To danas nije učinjeno.

Završen je 14. juni 1944. godine uspješnom borbom 21. udarne brigade u kojoj je poginulo 10 boraca, a 17 ranjeno. U ovoj akciji uključujući i dejstva na obezbjeđenju, poginulo je 14 boraca, a 24 su ranjena.

Narednog dana 15. 6. 1944. godine jedinice 28. divizije nalazile su se na položajima i izvršavale su zadatke u skladu sa naređenjem Štaba 10. korpusa, datim u pomenutim depešama. Na položajima jedinica 28. divizije tog dana neprijatelj nije ispoljio značajne aktivnosti, osim izviđačkih.

Neprijatelj je, međutim, bio aktivniji iz Garešnice i Hercegovca na sektoru 33. divizije. **»... Neprijatelj nastupa iz Garešnice i već je dijelom ušao u M. Mlinsku ..«¹⁴⁸** i dalje: **».. Prva brig, oko 16 sati vodila borbu sa neprijateljem koji je izašao iz Hercegovca ..«¹⁴⁹.**

Jedinice 32. divizije tog dana nisu vodile borbu sa neprijateljem. Štab 10. korpusa obavijestio je GŠH da je: **»... Neprijatelj napustio V. Pisanicu i povukao se u Bjelovar. Naše jedinice su u Pisanici ..«¹⁵⁰**, a od Štaba 28 divizije tražio je: **».. Javite hitno detalje o uspjehu akcije na V. Grđevac ..«¹⁵¹.** Neposredno iza ove depeše obavijestili su nas o situaciji kod 33. divizije. **»... Neprijatelj je odbijen. Prolaz slobodan. Nije bilo ništa osobito. Eksploziv stigao ..«¹⁵².**

9. Referisanje Mati Jerkoviću, komandantu 6 korpusa u Velikom Grđevcu

Sutradan po zauzimanju Velikog Grđevca, 15. juna 1944. godine, u V. Grđevac je došao potpukovnik Mate Jerković, komandant 6. korpusa.

Zahtijevao je da ga upoznam sa stanjem u 28. diviziji, jer je politički komesar 10. korpusa Ivan Šibi obavijestio GŠH, da ona ne može da izvrši postavljene zadatke.

Nikola Demonja ga je upoznao sa stanjem u 17. brigadi, kao i u drugim jedinicama 28. divizije. Nije mu jasno zašto Štab 10. korpusa nije prihvatio upozorenje i zahtjev zamjenika komandanta GŠH, generala Drapšina: **»— Da su jedinice vodile neprekidne teške borbe od 26. aprila u jutro do 4. maja navečer; da je poslije toga uslijedio naporan put do Bršljanice; da je brojno stanje znatno opalo; da je potreban predah za odmor i sređivanje; da je došlo do nekih promjena**

¹⁴⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 187, od 14. 6. 1944. godine.

¹⁴⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 197, od 15. 6. 1944. godine.

¹⁴⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 198, od 15. 6. 1944. godine.

¹⁵⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 194, od 15. 6. 1944. godine.

¹⁵¹ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 199, od 16. 6. 1944. godine.

¹⁵² Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 201, od 16. 6. 1944. godine.

u uporištima u Moslavini; da se uslijed toga, može desiti, da bude spriječena njihova likvidacija; da se o svemu ovome povede računa; da je potrebno pripremiti se za borbu u Podravini.«

Došli smo do zaključka da je do toga došlo zato što Drapšin nije mogao duže ostati u Moslavini i sprovesti zadatak koji mu je postavio GŠH. »... Za Drapšina. **Organizuj akciju na Moslavini i odmah dodi ovamo.** Ne trebaš ići u 10. korpus. Žigić...«¹⁵³ On nam je nabrojao uporišta koja trebamo likvidirati, a nije imao vremena da organizuje akciju u Moslavini, između ostalog, što je već sutradan uslijedila nova depeša GŠH, u kojoj se traži da odmah dođe u GŠH. »... **Obzirom da će 28. divizija morati se još zadržati tamo zbog operacija, kreni odmah ovamo.**...«¹⁵⁴ Međutim, nismo mogli prenebreći činjenicu da se Štab 10. korpusa oglušio o ova ozbiljna upozorenja generala Drapšina koja su im na vrijeme upućena. Osim toga, upoznao sam ga sa tim, da Štab 10. korpusa ni jedan jedini put nije pozvao Štab 28. divizije da ga upozna sa stanjem u svojim jedinicama, a Šibi je slao izvještaje GŠH o stanju i njenim mogućnostima, da bi na kraju sve jedinice proglasili nesposobnim da izvrše zadatak. Zar ih V. Grđevac ne demantuje?!

Drug Mate Jerković je tražio da ga pobliže upoznam sa akcijama na Nartu i V. Trojstvo. Predočio sam mu sve raspoložive podatke, a skrenuo sam mu pažnju i na izvještaj Štaba 28. divizije o akciji na Nartu. Kaže, da ga je dobro proučio, da je to: »inteligentno napisana kritika rada nadređenog štaba; da se i dalje korektno vojnički odnosimo prema Štabu 10. korpusa; da najvjerovatnije nećemo još dugo ostati na teritoriji 10. korpusa; da je naš izvještaj bio povod za njegov dolazak u Štab 28. divizije.

Nisam zaobišao ni razgovor koji sam imao sa komandantom 10. korpusa, 3. 6. 1944. godine, u kome sam ga zamolio da ne raspoređuje bataljone u 28. diviziji, a i o svim drugim pitanjima o kojima smo tom prilikom razgovarali. Zbog načina na koji se rukovodi i komanduje na ovoj teritoriji, sa zabrinutošću sam očekivao na koje ćemo uporište napadati. To me je više zabrinjavalo nego teška vojna i politička situacija, a to sam mu i otvoreno iznio.

Zamolio sam ga da nam pomogne u rješavanju sljedećih pitanja:

1. — Stav GŠH, da Štab 28. divizije ima potrebnu samostalnost u radu prilikom dejstava, shvaćen je od Štaba 10. korpusa kao bezmalo paralelan štab njihovom štabu. Zato su preko svog operativnog oficira, majora Stjepana — Štefa Kučiša, davali i zadatke koji odstupaju od plana Štaba 10. korpusa i GŠH. To je borba za Ivanić Kloštar, na primjer.

2. — Štab 17. brigade je nepopunjen. Demonja je otišao na novu dužnost, a kapetan Radomir Marković — Salko, NŠ-a 17. brigade je ranjen u Hercegovcu. Znači 17. brigada je ostala bez komandanta i NŠ-a. Poslove komandanta obavlja operativni oficir, kapetan Andrija Petković — Ljuti. Teško je obavljao i poslove operativnog oficira, a na

¹⁵³ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 164, str. 536, dep. br. 1119, od 2. 05. 1944. godine u 05.55 sati.

¹⁵⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 164, str. 636, dep. br. 1916, od 3. 05. 1944. godine u 08.41 sati.

ovoj dužnosti sporo reaguje, ne snalazi se. U 17. brigadi uočeno je više slabosti i dok je njen komandant bio major Nikola Demonja. Međutim, Štab 17. brigade u ovome sastavu i u ovoj situaciji ne obećava uspješno rukovođenje 17. brigadom u narednim dejstvima jedinice. Tražio sam iskusnog starješinu koji bi sa autoritetom mogao da rukovodi jedinicama 17. brigade.

3. — Veliki broj bosih i slabo obučениh boraca i starješina u jedinicama čini nam posebne teškoće. Zapadni saveznici bacaju određenu količinu odjeće i obuće. Mi od toga nismo dobili ništa. Nalazimo se u procjepu između dva korpusa. Štab 6. korpusa nas ne snabdijeva, jer smo na teritoriji i pod operativnom komandom Štaba 10. korpusa, a 10. korpus — jer nismo »njegova« jedinica!

Komandant 6. korpusa je zatim tražio šira objašnjenja o stanju na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa, onako kako ih ja vidim. Sažeo sam ih, na osnovu iskustva, u nekoliko zaključaka:

1) O neprijatelju. Na ovoj teritoriji, za koju se bez pretjerivanja može reći da je najosjetljiviji dio Hrvatske, neprijatelj je doveo i sa njima brani ovaj prostor, znatno veće snage od onih sa kojima su se jedinice 10. korpusa i 28. divizije tukle prošle godine. Ovdje se nalaze najbolje jedinice tzv. NDH — PTS (Poglavnikov tjelesni zdrug) ili njegove gardijske jedinice, bez većih domobranskih jedinica, sa jedinicama ustaškog združenja, ili kako ih još zovu Crna legija, pod komandom zloglasnog ustaše Rafaela Bobana — tzv. Bobanova Crna legija. Tučemo se i protiv žandarmerijskih jedinica čija se škola nalazi u Bjelovaru, kao i protiv njemačkih jedinica i izdajnika iz sastava Vlasovljevog kozačkog korpusa, koje borci i narod nazivaju — čerkezi.

2) Sve jedinice neprijatelja su dobro naoružane i opremljene. U poređenju sa prošlom godinom dejstvuju znatno organizovanije, brže, odlučnije i drskije. Napade na naše odbrambene položaje vrše poslije snažne artiljerijske podrške (pripreme) uz podršku tenkova i avijacije.

Upoznao sam ga sa zaključcima iz analize Štaba 28. divizije iz napada na Hercegovac, posebno odbrane jedinica 21. brigade na pravcu Garešnica — Hercegovac. Predočio sam mu mišljenje da ćemo morati mijenjati naš način odbrane, odnosno da će naša odbrana morati biti dublja, sa znatno boljim i organizovanijim vatrenim sistemom usklađenim sa postavljanjem prepreka svih vrsta, i mnogo boljim fortifikacijskim uređenjem odbrambenih položaja.

3) Uočena su i aktivna dejstva neprijatelja u odbrani uporišta u Narti. Naime, na samom početku napada naših jedinica neprijatelj je izvršio protivnapad sa jedinicom koja je unaprijed bila pripremljena za taj zadatak. To, pak, znači da se moramo pripremiti za borbu protiv pokretnih rezervi neprijatelja i unutar uporišta, odnosno naseljenih mjesta, što je dosad na teritoriji 6. i 10. korpusa bio rijedak slučaj.

4) Borba protiv tih i takvih jedinica zahtijeva maksimalno naprezanje, odgovornost i kvalitetan rad svih organa u štabovima i svih štabova i jedinica na teritoriji 10. korpusa, među kojima i Štaba 28. divizije, razumije se. Ogradio sam se, zamolivši ga da shvati da ta moja zapažanja ne moraju biti posve tačna. Tu pred našim očima nepri-

jatelj svih boja, crne ustaše, žute ustaše, bijela garda, plava garda, domobranci, Nijemci, Čerkezi, žandarmi (oružnici), njemačke policijske jedinice (feldžandarmi) itd., dnevno vrlo drsko ulaze u našu slobodnu teritoriju i rastrojavaju je. Vršer teror nad narodom, osobito nad porodicama boraca NOV i POH, uništavaju organe NO vlasti, partijske, omladinske organizacije, organizacije AFŽ-a, pozadinske organe i ustanove na teritoriji 10. korpusa, ali su objavili i »amnestiju«, koja je imala određeni efekat i na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa.

Dakle, neophodna je svestrana procjena situacije i zaključci iz kojih se moraju odrediti konkretni zadaci svakom pojedincu, jedinici, štabu, ustanovi itd., a te procjene, sem ukoliko se prihvati da su to kratki, šturi izvještaji, od situacije do situacije nema. Znači da nema ni dobro razrađenog plana dejstava jedinica 10. korpusa i 28. divizije. Do sada je plan mijenjan tri puta!

5) Smatram da je rad obavještajne službe na niskom nivou: da su im podaci o neprijatelju bajati, nesređeni, nepotpuni i vrlo često netačni. Upoznao sam ga sa primjerima iz Hercegovca, Ivanić Kloštar, sa posebnim osvrtom na akciju i borbu za uporište Nartu i V. Trojstvo. Skrenuo sam mu pažnju na činjenicu da takav rad obavještajne službe 10. korpusa može imati i vrlo negativne posljedice na dejstva jedinica na teritoriji 10. korpusa.

Za obavještajnu službu Štaba 28. divizije zadužen je NŠ-a divizije, a na dužnost obavještajnog oficira 28. divizije postavljen je kapetan Tomo Raduka. Imamo dobre izviđačke jedinice, ali su njihove mogućnosti ipak ograničene. One mogu dopunjavati podatke obavještajne službe Štaba 10. korpusa, no, ne mogu izvršiti zadatke te službe na ovoj teritoriji.

6) Rad operativnih organa Štaba 10. korpusa je površan. Ne uzimaju se u obzir stvarne, realne mogućnosti sopstvenih snaga. Štab 28. divizije nije ni jedan put pozvan u Štab 10. korpusa da referiše o stanju i mogućnostima jedinica. Ne vode računa o proračunu vremena. Najveći nedostatak vidim u razvučenosti naših snaga na širokom prostoru teritorije 10. korpusa. Umjesto da tučemo objekat po objekat ili da tučemo počesno jedinice neprijatelja na terenu, gdje su te jedinice znatno ranjivije nego u utvrđenim uporištima, Štab 10. korpusa jednovremeno napada uporište Nartu i Veliko Trojstvo, a za to nema ni snage ni sredstava. Ako se tome doda: **».. Akcija nije bila dobro pripremljena ni vojnički ni politički, a odluke u izdatim zapovijestima nisu bile realne što se vidi iz tačke 1. ovoga izvještaja, gdje smo iznijeli da se je neprijatelj nalazio na cijeloj liniji koju su trebale zaposjesti naše jedinice. Informativna služba ovog je puta podbacila...«**, onda je slika potpuna. (Operativni izvještaj Štaba 28. divizije Op. br. 184 od 31. 05. 1944. godine¹⁵⁵.)

7) Ne vodi se dovoljno računa o mogućnostima naših jedinica. Činjenica da su u napadu na Trojstvo tri od četiri bataljona udarne brigade »Braća Radić« ostala bez municije, to najrječitije potvrđuju. Radimo i dejstvujemo u grču, nervozno i u vječitoj žurbi. Kad nema planskog rada, onda nema ni predaha, odmora, sređivanja i učvršćivanja.

¹⁵⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624.

vanja sopstvenih jedinica. One se nepotrebno iscrpljuju i kad nam neprijatelj ne nameće takav tempo.

8) Želja da se spektakularnim pobjedama vratimo prošlogodišnjim uspjesima, tjera Štab 10. korpusa da pravi nerealne planove za zauzimanje velikih uporišta, kao što su Koprivnica, Ludbreg i Varaždin, na primjer. Situacija je u datom vremenu bitno drugačija. Snage neprijatelja sa kojima se tučemo na teritoriji 10. korpusa nisu za potcjenjivanje.

9) Kad o ovim pitanjima pokušamo da razgovaramo sa Štabom 10. korpusa, oni — osobito general Matetić — ne prihvataju razgovor, a kad to napišemo u izvještajima — ljute se. No, bez obzira na sve, nećemo odustati od naše stare prakse, da Štab 6. i 10. korpusa redovno obavještavamo o situaciji i zbivanjima na ovoj teritoriji.

Zahtijevao je da ga o svemu redovno obaviještavam i nije vjerovao da ćemo ići u napad na uporišta Koprivnicu, Ludbreg i Varaždin, između ostalog i zato, što postoje uslovi da se likvidiraju manja uporišta, kao što je Grubišno Polje, na primjer.

10) Upoznao sam ga sa komplikovanom političkom situacijom na terenu »... **Situacija u političkom pogledu dosta loša. Utjecaj Mačeka jak naročito u Moslavini i Podravini. U Zagorju stanje najbolje. Srbi na Kalniku i u Moslavini nepovjerljivi, četnička tendenca. Osjeća se organizacija — (Šibi)« . . .**¹⁵⁶. Tu »dosta lošu« situaciju osjećaju i jedinice 28. divizije, osobito kroz paničan strah stanovništva od ustaškog terora i nevjerice da mi u datoj situaciji možemo preuzeti situaciju u svoje ruke.

Pošto sam završio izlaganje, Mate Jerković je bio primjetno uzbuđen. Sočno je opsovao i kazao kako nije znao da je politička i vojna situacija toliko komplikovana, i da je ovdje stanje u poređenju sa Slavonijom, trenutno znatno teže.

Potom je komandant 6. korpusa Mate Jerković sa svoje strane dao neka upozorenja, sugestije i obavještenja:

1. Upozorio me je da Štab 28. divizije ne istrčava sa predlozima koja bi mjesta trebalo napadati. Neka to bude briga i posao Štaba 10. korpusa. No, zahtijevao je da ga o svim namjerama Štaba 10. korpusa pravovremeno obavijestimo; da se prema Štabu 10. korpusa, kao i do sad, pravilno vojnički odnosimo.

2. Zainteresovao se za iskustva stečena u borbi protiv neprijatelja u Moslavini. Odmah će poslati Janeza, majora Franca Inkreta, operativnog oficira Štaba 6. korpusa da ga upoznam sa analizom napada na Hercegovac, kako bi na vrijeme mogli proučiti, uopštiti i upoznati jedinice i komande sa stečenim iskustvima. (On je u Štab 28. divizije stigao 17. 6. 1944. godine.)

3. Ocjenio je da postoje realni uvjeti za zajednička dejstva jedinica 6. i 10. korpusa, kojima bi mogli likvidirati neprijateljska uporišta u V. Zdencima i Grubišnom Polju. Tražio je da o njegovom mišljenju obavijestim Štab 10. korpusa, a on će čim se vrati u svoj štab poslati operativnog oficira, majora Franca Inkreta — Janeza, da sa

¹⁵⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 207, od 23. 05. 1944. godine.

10. korpusom utanači pojedinosti oko zajedničkih dejstava u ovom rejonu.

Složio se sa procjenom da su uslovi za likvidaciju uporišta Grubišno Polje zreli, i da tu »živu zgodu« ne bismo smjeli propustiti.

4. Obavijestio me je o namjeri komandanta GŠH generala Ivana Gošnjaka, da uskoro dođe u Slavoniju. Smatra da ga treba upoznati sa svim ovim pitanjima koja sam njemu iznio, bez obzira što će ga o svemu ovome on lično obavijestiti.

Razgovor se bližio kraju. Izašli smo iz prostorije. Na ulici smo došli do automobila marke BMV koji smo zaplijenili u V. Grđevcu. Automobil je nov i lijep. Kraj automobila je Geco. — Mogli bi ga dati drugarskom štabu korpusa, jer će vam »ispariti« kad krenete sa Bilogore — pola u šali pola u zbilji reče Mate, kome se automobil, očito je, svidio. Složili smo se da može »ispariti« i kod drugarskog štaba korpusa, pa neka »do daljnijega« ostane tu pored Gece, jer ga on dobro održava i pazi. Pozdravili smo se i rastali od Mate. Poželjeli smo mu sretan put, ali smo mu put obezbijedili, jer tad je »sreća« sigurnija.

Uveče toga dana održan je miting u prostranoj sali doma vatrogasaca. Na zboru je, u ime OK KPH Virovitice, govorio drug Ivo Sarajčić. V. Grđevac je prvi put oslobođen. Znatan broj mještana je prvi put primio partizane u svoje domove i sa osobitom pažnjom pratio je svaki njihov pokret, vanjski izgled, odnos prema ljudima i njihovoj imovini itd. Iskusni ratnici su i ovom prilikom ispoljili sve prave osobine boraca NOV i POJ.

10. Proboj neprijateljskih snaga od Daruvara prema Bjelovaru

Narednog dana, 16. 6. 1944. godine, neprijatelj je sa snagama u čijem sastavu je bila: »11. ustaška bojna, 6. i 7. sat. 2. bojne 4. gorske pukovnije, oklopni vod 4. gorskog zdruga i gorska bitnica 13. topničkog sklopa sa 2 topa .. «¹⁵⁷ napala jedinice 17. brigade u selu Pavlovcu. Borba je počela u 18.00 a završila se u 21.00 sat nepovoljno po 17. brigadu. Ovom neuspjehu, dobrim dijelom je kumovao Štab 17. brigade, koji je dozvolio da ga neprijatelj iznenadi dejstvom kroz šumu Zdenjački Gaj, razdvoji snage brigade i prisili ih na povlačenje. Sve više se osjeća nepopunjenost štaba i nedovoljan uticaj na dejstva svojih jedinica, pa samim tim na tok i ishod borbe. O tome svjedoči njihov izvještaj sa karakterističnim završetkom: ».. Kritika: na ovu akciju ne bih se imao osvrnuti u pitanju kritike, pošto je bila pripremljena po svim pitanjima prodiskutovano. Naređenja proučena, kako usmeno tako i pismeno, pošto je bilo vremena. Sama upotreba i rukovođenje borbom nije bilo onako kako bi već danas učinili zato, pošto smo mnogo dali na bokove tako da smo oslabili položaje .. «¹⁵⁸. **Naši gubici: 9 mrtvih i 15 ranjenih**, a u dokumentu neprijatelja o tome događaju piše: ».. Jače komunističke skupine nalazile su se u šumi

¹⁵⁷ Arhiv Voj. ist. inst., reg. br. 6/1—24, k. 58.

¹⁵⁸ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 70, str. 329.

Zdenački Gaj. Borbena skupina uz vrlo žilav otpor komunista izbila je kroz Zdenački Gaj u s. Pavlovac gde je zanoćila. Naši gubitci: 5 mrtvih, 20 ranjenih. Gubitci komunista 35 mrtvih... jedna kombinovana bojna upućena iz Zdenaca u smjeru V. Jasenovača za poma-ganje pothvatne skupine Majer protjerala je i razbila 17. komunističku brigadu...¹⁵⁹.

Dakle, protiv 17. brigade dejstvovala su tri bojne, bez jedne sat-nije, sa pomenutim ojačanjima. Snage neprijatelja imale su 1.000 — 1.500 vojnika, a opšti odnos snaga u poređenju sa 17. brigadom bio je najmanje 2 : 1 u korist neprijatelja. Na težištu napada neprijatelja on je mogao iznositi i iznosio je znatno više. Pri takvom odnosu snaga nije bila sramota da se 17. brigada povuče na naredne položaje i na njima prihvati borbu. Ali nedopustivo je da njen štab nije bio u stanju da tako i postupi. Razloge za takav postupak su iznijeli u izvješ-taju o toj borbi.

U zoru toga dana jedinice 28. divizije bile su na položajima koje im je odredio Štab 10. korpusa. Od njega smo dobili prvu depešu: **»... Navodno neprijatelj je napustio Zdenca. Provjerite. Pošaljite nam novac...«¹⁶⁰**. Nismo ulazili u izvor podataka niti smo obavješteni da je neprijatelj napustio Zdenca. Traženi su podaci od Štaba 17. brigade. Oni su bili neprecizni, a ulazak izviđača u Zdenca — nikako nije što i podatak da je neprijatelj napustio Zdenca. **»... 17. brigada ušla u Zdenca. Đuro...«¹⁶¹** javio je Štab 28. divizije, a odmah iza ove depeše uslijedio je: **»... Novac poslali. Zdenca ispitujemo. Đuro...«¹⁶²**. Štab 10. korpusa je požurio da obavijesti GŠH: **»... 28. div. ušla u V. Zdenca. Neprijatelj napustio mjesto. Matetić...«¹⁶³**. Depeše sa istim sadržajem uputio je: 32. diviziji, 6. korpusu, Povjerenstvu »za komesara Šib-la...«¹⁶⁴). Narednog dana 17. 06. 1944. godine, komandant 10. korpusa obavijestio je Štab 6. korpusa: **»... Zdenci i dalje u nepr. rukama. Pogrešno izvješteni. Matetić...«¹⁶⁵**. Depeša GŠH je neodređena: **»... Izvješ-taj za Zdenca pogrešan. Neprijatelj pojačao uporište. Preduzeli smo mjere za prebacivanje hrane...«¹⁶⁶**. No u depeši ne obavještava GŠH — zašto je izvješ-taj pogrešan! A greška je bila naša.

Dobili smo zadatak: **»... Porušite na Ribnjacima sve mostove ka Daruvaru. Dolazim po podne u Grđevac da se dogovorimo za dalje. Matetić...«¹⁶⁷** a zatim je uslijedilo i konkretno naređenje: **»... Komandant i komesar neka budu u Grđevcu u 17 sati. Matetić...«¹⁶⁸**.

U Štab 28. divizije general Matetić je stigao u 17.30 sati. Upoznao sam ga sa suštinom pitanja o kojima sam referisao komandantu 6. korpusa, kao i sa njegovim mišljenjem da bi u ovom rejonu mogli za-jednički dejstvovati. Ako Štab 10. korpusa prihvati ovu varijantu za-jedničkih dejstava, Štab 6. korpusa bi poslao svog operativnog oficira

¹⁵⁹ Arhiv Voj. ist. inst. reg. br. 6/2—24, k. 58.

¹⁶⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 202, od 16. 6. 1944. godine.

¹⁶¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 177, od 16. 6. 1944. godine.

¹⁶² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 178, od 16. 6. 1944. godine.

¹⁶³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 211, od 17. 6. 1944. godine.

¹⁶⁴ Knjiga dep. 10. kor. dep. br. 212, 213, 214, od 17. 6. 1944. godine.

¹⁶⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 222, od 17. 6. 1944. godine.

¹⁶⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 223, od 17. 6. 1944. godine.

¹⁶⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 208, od 16. 6. 1944. godine.

¹⁶⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 215, od 16. 6. 1944. godine.

da utanače detalje u zajedničkom planu. U toku razgovora primili smo izvještaj da od 18. sati jedinice 17. brigade vode borbu sa jačim snagama neprijatelja. Novina je bila to da su napad izvršili kroz šumu i pred pad mraka, što su rijetko radili, i što je ukazivalo na ograničeni zadatak koji će završiti prije pada mraka. Međutim, 17. brigada nije izdržala i dogodilo se ono što smo malo očekivali — jedinice su napustile položaje i izvlačile su se iz borbe pod zaštitom mraka. Nove položaje zaposjele su jedinice 21. i 17. brigade ispred V. Grđevca na liniji: šuma Roviški konak — r. Česma — k. 132 — Jovinci — k. 146, a dva bataljona 25. brigade na položaje s. Mala Pisanica — Trpine — južni dio šume Slatki Potok — šuma Branovo Selište.

General Matetić je poslao depešu Štabu 6. korpusa. »... Postoje uslovi za likvidaciju Grubišnog Polja — da li imate odmornih snaga koje bi mogle učestvovati u akciji. Bilogorski odred trebao bi sa jednim bat. ostati u Grđevcu. Matetić...«¹⁶⁹ Čekali smo odgovor Štaba 6. korpusa i borbu sa neprijateljem u toku sutrašnjeg dana, koji ima, najvjerovatnije, namjeru da prodre u Bjelovar.

Neprijatelj je napao 21. i 17. brigadu oko 7.30 sati 17. 06. 1944. godine. Prvi napad je odbijen. Uslijedili su naredni napadi uz sve snažniju artiljerijsku podršku. Duž ceste V. Grđevac — Bjelovar podržava ih 6 tenkova i avijacija. Trpe gubitke od naše vatre, ali uporno vrše napad za napadom. U 13.30 sati ušli su u V. Grđevac. U njemu se nisu duže zadržavali, već su produžili nadiranje cestom koja između V. i M. Pisanice vodi ka s. Drljanovac i s. Bulincu. U 14.00 sati došlo je do žestokog sudara na prihvatnim položajima kod južnog dijela šume Slatki Potok — Branovo Selište. Odbijeno je nekoliko napada neprijatelja, koji je u borbu uvodio nove snage, a jedinice 28. divizije su se borile same. Štab 10. korpusa nije angažovao ni jednu svoju jedinicu da nam pomogne i da zajedničkim dejstvima u bok i pozadinu neprijatelja postignemo povoljniji rezultat u toj borbi. A za to je bilo uslova. U borbi je mogla učestvovati 32. divizija, na primjer. Do njenog štaba dopirali su odjeci eksplozija i mitraljeskih rafala od 7.30 do 16.30 sati, a nisu ništa učinili da nam pomognu. U 16.30 sati neprijatelj je prodro kroz naše položaje i nastavio put prema Bjelovaru.

11. Pokret prema Podravini i prepad ustaša na Štab 10. korpusa

»Pokret prema Podravini«, odnosno dejstva jedinica 10. korpusa i 28. divizije u Podravini odvijao se u teškim uslovima, jer je sva svoja uporišta neprijatelj zaposjeo najboljim ustaškim jedinicama i sa dijelovima njemačkih jedinica. Ne raspolazemo sa preciznim podacima o njima. Podaci o njihovoj jačini su uopšteni — »U Bjelovar stiglo 700 Čerkeza i navodno 1.000 ustaša«; nema podataka o vjerovatnom sastavu i grupisanju njegovih snaga; o osnovnim zadacima i težištu dejstava; o promjenama u načinu upotrebe jedinica na zemljištu, odbrani naseljenog mjesta. Uočili smo da dejstva pješadije, kao po pravilu, podržavaju artiljerija, tenkovi i avijacija; odbrana Narte, na pri-

¹⁰⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 214, od 16. 6. 1944. godine.

mjer, je klasičan primjer aktivne odbrane sa unaprijed pripremljenim snagama za izvođenje protivjuriša; naše jedinice u odbrani neprijatelj napada sa izrazitom nadmoćnošću na težištu napada kako u broju ljudi tako i sa sredstvima; u Zdenačkom Gaju protiv 17. brigade djelovali su i noću; koriste diverzante za napad (TRUP-ove) na naše jedinice i štabove itd; vješto prikupljaju podatke o našim jedinicama i štabovima; ubacuju špijune na slobodnu teritoriju, u jedinicama i ustanovama itd. itd.

U nas se, pak, nerealno cijene sopstvene snage i sredstva. Precjenjuju se njihove mogućnosti. Tako na primjer, **brojno stanje 32. divizije**: »Udarna brigada »Braće Radić« ima na licu 320 ... Brigada »Matija Gubec« ima na licu 272 borca, četa za vezu 14 drugova, bolnički vod 20 drugova, ljudstvo pri štabu 47 drugova ... a 33. divizija »1. brigada ima na licu 461 borca, 2. brigada imade na licu 540 boraca, vod za vezu, bolnički vod, pontonirsku čet«¹⁷⁰ (za njih nisu dati brojevi podaci — napomena R. N.), a sa njima se kreće u borbu kao da su u punom sastavu, kakve su bile na dan svog formiranja. Uz to ne posvećuje se dovoljna pažnja sadejstvu jedinica, posebno na terenu; od jedinica u odbrani traži se »odsudna odbrana«, »izdržati po svaku cijenu« i si; ne vrši se pravilno odabiranje uporišta koja treba likvidirati. Iz stava o pravcu pokreta — vidi se da Grubišno Polje ne dolazi u obzir za napad iako je upravo Štab 10. korpusa prije 24 sata ponudio Štabu 6. korpusa takvu mogućnost!

Major Franc — Janez Inkret, šef operativnog odsjeka 6. korpusa došao je u zoru 18. 6. 1944. godine u Štab 28. divizije radi koordinacije rada. Predložili smo Štabu 10. korpusa da od njih neko dođe da se sa Inkretom dogovori. Molio sam hitan odgovor i javio da ih čekamo u V. Pisanici¹⁷¹. Protekao je 18. 19. i 20. 6. 1944. godine, i sve te dane drug Franc Inkret je bio sa nama, razmatrao situaciju, učestvovao na sastanku Štaba 28. divizije sa 17. brigadom, čuo izvještaj Štaba 17. brigade u borbi u Zdenačkom Gaju, pažljivo zapisao iskustva iz borbe¹⁷², ali iz korpusa niko nije došao. Ništa mu nije pomogla ni intervencija Štaba 6. korpusa: »Šef našeg operativnog odsjeka upućen k vama u 28. div. radi dogovora za zajedničke operacije naših jedinica«¹⁷³.

Pedantni, mirni, vrlo sabrani major Franc Inkret počinje da se ljuti. Uputili smo depešu Štabu 10. korpusa. »...Hitno odgovorite na jučer, depešu od 50 grupa. Mi smo u Babincu, odred u V. Grđevcu. Ako će neko doći javite kad dolazi. . .«¹⁷⁴. Dobili smo odgovor: »Sutra krećemo ka Podravini gdje ćemo se s vama sastati, pa i s Inkretom. Da li ste primili naređenje za pokret preko 32. divizije ..«¹⁷⁵. Nije mi jasno zašto nam šalju naređenje za pokret preko Štaba 32. divizije, a još mi je nejasnije zašto preko njih proveravaju da li se 28. divizija prebacila¹⁷⁶ kad imaju stalnu radio-vezu sa nama.

Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 8, str. 33.

¹⁷¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 195 od 18. 6. 1944. godine.

¹⁷² Zbornik, tom 5, knjiga 31, dok. br. 52, str. 272.

¹⁷³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 210 od 20. 6. 1944. godine.

¹⁷⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 212 od 20. 6. 1944. godine.

¹⁷⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 264 od 20. 6. 1944. godine.

¹⁷⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 214, od 16. 6. 1944. godine.

Pošto je propao dogovor o skupnim dejstvima jedinica 6. i 10. korpusa oko Grubišnog Polja, major Inkret se vratio u svoj štab neobavljena posla.

Svoja zapažanja Franc Inkret je iznio komandantu 6. korpusa čim je došao u štab, i on je reagovao pomenutom depešom¹⁷⁷ i na pitanje komandanta 17. brigade. Međutim, on ga je isto tako upoznao sa situacijom na ovoj teritoriji, procjenom situacije po kojoj možemo uspješno dejstvovati u Podravini i na Kalniku, sa posebnim osvrtom na stanje i mogućnosti naših jedinica.

Na sastanku sa Štabom 17. brigade 19. 6. 1944. godine saslušali smo izvještaj štaba brigade o borbi u Zdenačkom Gaju. Kapetan Andrija Petković — Ljuti: zadatak — postaviti zasjedu prema Zdenci- ma; radi toga što 4. bataljon nije izvršio zadatak — borba je bila bezuspješna; pred borbu dobili smo izvještaj da su napušteni Zdenci; dogovorili smo se da pošaljemo izvještaj (pravdanje za depešu korpusa); doći će komandant divizije i vikaće nisam imao rezerve; u borbi je bilo 9 mrtvih i 16 ranjenih; izgubili 3 p.m. i 8 karabina; svi mrtvi ostali na položaju. Komesar, major Krsto Bosanac: — nismo znali namjeru neprijatelja; nismo uložili dovoljno truda da se organizuju dobri položaji; jedinice su bile nespремne; bilo je teško rokirati snage; nismo osiguravali prihvatne položaje, bilo je dosta nebudnosti; protivtenkovska puška je bačena. Pomoćnik komesara, kapetan Vlado Lončarić: — mnogi puškomitraljezi imaju zastoje; ne znaju rukovati mitraljezom; rukovodioci ne uče rukovanje mitraljezom. Obavještajni oficir, poručnik Roman Ursić: — mitraljezac sa mitraljezom nestao; Miljin mitraljez je spašen.

Druga tačka dnevnog reda odnosila se na stanje u jedinicama i njenu sposobnost za slijedeće zadatke. Po ocjeni »Ljutog« — stanje u brigadi je dobro; treba kazniti Štab 4. bataljona; 4. bataljon je najbolji; brigada će izvršiti zadatak koji se pred nju postavi. Komesar: — borci 3. bataljona su se odlično držali; potrebna mala pomoć i odmor. Zamjenik komesara: — sposobni za borbu.

Treću tačku odnos između štaba brigade i štaba divizije postavili smo zbog reagovanja kapetana Andrije Petkovića — Ljutog zašto nije postavljen za komandanta 17. brigade.

Koliko god su takva pitanja mogla biti neprijatna, mora ih se postavljati na dnevni red i rješavati. To smo učinili i ovom prilikom i otvoreno, drugarski, ukazali na slabosti u radu jedinica i štaba brigade.

U toku 20. 21. i 22. 6. po naređenju Štaba 10. korpusa upućenog preko Štaba 32. divizije, prebačene su jedinice 28. divizije na sektor Kloštar, Đurđevac, Virje, Novigrad. Jedinice se nalaze na liniji: Prugovac, Budrovac — Mičetinac — Hampovica. Obavještajac 28. divizije kretao se sa izviđačima ispred jedinica. Upozorio nas je da u svim većim mjestima postoje jaka uporišta, a kičmu njihove odbrane čini tzv. Crna legija, pod komandom po zlu čuvenog ustaše Rafaela Bobana. Vrlo su aktivni. Vrše vrlo drske upade na slobodnu teritoriju, sa TRUP-ovima, vrše prepade na organe NO vlasti, partizanske bolnice, ustanove i štabove. Ulaze duboko u našu teritoriju, postavljaju

¹⁰⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 214, od 16. 6. 1944. godine.

zasjede pojedincima i jedinicama, žrtve kolju, a žene siluju prije klanja. Narodu su utjerali strah u kosti. Imaju razgranatu mrežu špijuna i po selima, budno prate svaki naš pokret i imaju dosta podataka o nama. To smo ubrzo provjerili i utvrdili da su mu podaci tačni i vrlo uvjerljivi. Naime, Štab 28. divizije je smješten u s. Budrovac. Na novom prebivalištu nismo se zadržali ni puna tri sata, a neprijatelj nas je tukao topom. Granata je eksplodirala na sastavu okvira za prozor, a staklo iz razbijenog prozora zasulo ručak na stolu. Neprijatelj je bio brzo i tačno obavješten gdje se nalazimo, znao je na koga gađa, koliko nas ima i šta smo htjeli da radimo. Sa malo više preciznosti, 22. 6. 1944. godine, tačno u 13.00 sati, neprijatelj za malo nije ostvario pun pogodak.

Nadređeni štab nas nije upoznao sa situacijom po »novom planu« za dejstvo u Podravini. A u depeši istog dana Štab 10. korpusa nas pita: ».. **Koji su uslovi za likvidaciju Đurđevca i Novigrada.** Mi smo u Jakopovcu. Šibi, Matetić . . .«^m.

»... **Nemamo pregled nad snagama neprijatelja u Koprivnici, Novigradu, Virju, Đurđevcu.** Đurđevac ima dva topa. Posada nije utvrđena. Navodno Boban unutra. **Molimo da netko od vas dođe k nama ..**,«¹⁷⁹. Iz Štaba 10. korpusa nije došao niko. U narednoj depeši morali smo ih podsjediti da: ».. **Nismo primili nikakvo naređenje.** Neprijatelj u Đurđevcu, Virju, Novigradu, Koprivnici. **Stalno uznemiravaju i tuku artiljerijom.** Radojica, Đuro . . .«¹⁸⁰. Da bi izbjegli mogućnost da neprijatelju budemo stalna meta premjestili smo Štab 28. divizije u s. Suha Katalena.

Usljedio je naređenje koje će za dvojicu njegovih potpisnika, bez obzira koliko su oni svijesni toga, koliko hoće ili neće to da priznaju, značiti isto što i život. ».. **23.0 mj. izvršite rokiranje jedinica u baze Mosti, Jovanovac 1. brig. Miholjanec, Zdelice 1. brig, i Rakitnica, Hampovica 1. brig. Mi u D. Velikoj. Šibi, Matetić . . .**«¹⁸¹. U narednoj depeši obavijestili su nas da je: ».. **U Đurđevcu I bojna 4. G. Zdruga iz Daruvara, nepr. se oseća ugroženim. Ukoliko izađe tući ga na terenu. Naše snage dva put jače na cijelom sektoru. Sastaćemo se sutra u Mostima. Matetić, Šibi. ,**«¹⁸².

Jedinice 28. divizije su se kretale prema određenim mjestima. Kretao sam se sa jedinicama 21. brigade. Obezbeđenja na maršu radila su besprekorno. Izviđači i prethodnica 21. brigade naišli su u 8,00 sati na neprijatelja i postupili su mudro. Zalegli su i pratili dejstvo neprijatelja bez pripucavanja. a o neprijatelju su nas na vrijeme obavijestili. Štab 21. brigade je mogao na vrijeme da iz marševskih kolona razvije bataljone i oformi borbeni poredak. Sa tri bataljona u prvom ešalonu i jednim bataljonom u rezervi krenuli su u silovit napad na neprijatelja obuhvatajući njegova krila. Snažnom vatrom iz neposredne blizine izvršen je juriš i neprijatelj je počeo uzmicati. Zaprepastili su se borci kad su među ustaškim banditima naišli na svoje zarobljene drugove iz jedinice koja je obezbeđivala Štab 10. korpusa.

¹⁷⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 270, od 22. 6. 1944. godine.

¹⁷⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 226, od 22. 6. 1944. godine.

¹⁸⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 227, od 22. 6. 1944. godine.

¹⁸¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 276, od 22. 6. 1944. godine.

¹⁸² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 277 od 22. 6. 1944. godine.

Oslobodili su ih i povratili dio arhive, sanitetskog materijala i druge opreme iz jedinica Štaba 10. korpusa.

Nalazio sam se na jednom čuviku sa kojeg sam sa komesarom 21. brigade osmatranjem pratio borbu. Ispred nas su se prostirale njive sa pšenicom u zrenju. Idući ka s. G. i D. Zdelice sa svojom četom politički komesar poručnik Dragan Volner — Bačuška¹⁸³, prišao mi je, vojnički pozdravio i upoznao sa situacijom i tokom borbe. S obzirom na ozbiljnost situacije naredio sam da se borba protiv ustaša, koji su izvršili prepad na Štab 10. korpusa, još upornije nastavi. Bačuška je sa četom produžio ka selu Zdelicama.

Bačuška je stari borac iz Gecinog odreda na Bilogori. Židov je. Sin je bogatog trgovca Vilima Volnera iz Virovitice, solunskog dobrovoljca, koji se odrekao sina — komuniste još prije rata. Vilima su ubile ustaše, a on je sa bratom i 14-to godišnjim Rudolfom Rajhom došao kod Gece u partizane. Nemiran je, spreman na šale u kojima gotovo uvijek strši po neka bodlja. Tako je i ovom prilikom, kada mi je raportirao o toku borbe sa ustašama koji su napali Štab 10. korpusa, izgovorio u vidu jedne od svojih »bodlji«: »Druže komandante, dozvoli mi da razvijem čet u strelce i da u ovom žitu potražim Štab 10. korpusa«. Eto, takav je bio! Prekorio sam ga i naredio da nastavi borbu. Ali je hrabar borac, pa ga to izvlači iz situacije kad mu riječi ili postupci stvaraju neprilike. U 28. diviziji, pored njega, bore se još i Božo Švarc i već »odrasli« Rudolf — Rudi Rajh, komunisti — po nacionalnoj pripadnosti Židovi. Božo i Dragan potiču iz bogatih trgovačkih porodica, a Rudi je dijete siromašnih roditelja. Otac mu je zarađivao hljeb krpeći ljudima cipele. Sva trojica su hrabri borci i ulaze u broj onih koji se u brigadi i diviziji ističu.

O toj borbi Štab 28. divizije obavjestio je Štab 6. korpusa i štab 10. korpusa: »23. 6. o.g. **21 udarna brigada za vrijeme prebacivanja za selo Zdelice naišla je na neprijatelja koji je izvršio prepad na Štab 10. korpusa u Gornjim Zdelicama, napala istog, razbila ga i natjerala preko sela Mosti za Koprivnicu. Neprijatelj je imao oko 10 mrtvih, dok se za ranjene nije moglo ustanoviti.** Istoga dana 17. udarna brigada odbila je neprijatelja koji je nadirao iz Bjelovara prema selu Rakitnici . . .«¹⁸⁴. U vezi s tim general Matetić šalje depeše: (1) za 32. diviziju: ».. **Izgubili smo šifru za rad s vama i okrugli štambilj** . . .«¹⁸⁵, (2) za Štab 10. korpusa jer nije s njim: »..Za Štab 10. korpusa. **Stavite van snage okrugli štambilj i šifru za rad s vama — bili smo napadnuti od bande, prošli dobro. Ostale šifre spašene.** Matetić . . .«¹⁸⁶. Dakle, šifra za rad sa 32. divizijom i Štabom 10. korpusa, kao i okrugli štambilj izgubljeni; ostale šifre (koje?) spašene; prošli dobro (?!?). (3) GŠH je obavješten da su: »...**23. ov. mjeseca 32. i 28. div. vodile su borbu kod Zdelica i G. Sredica (Sekcija) Čakovec i Đurđevac sa 3 bojne ustaša. Ubijeno 42, ranjeno preko 50. Vlastiti gubici 12 mrtvih, 33 ranjena, 1 nestao. Plijen 1 poljska radio stanica** . . .«¹⁸⁷.

¹⁸³ Dragan Volner — Bačuška, pukovnik JNA u penziji, nosilac Partizanske spomenice 1941. godine, sada živi u Zagrebu.

¹⁸⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 39, str. 204.

¹⁸⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 281 od 23. 6. 1944. godine.

¹⁸⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 282 od 23. 6. 1944. godine.

¹⁸⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 282 od 23. 6. 1944. godine.

U 8 sati i 30 minuta neprijatelj je počeo nadirati od pravca Gor. i Donje Velike, ali i od Mostova — Poljančana što se nije očekivalo s obzirom na to da su se tamo trebale nalaziti jedinice 28. divizije . . .¹⁸⁸ — obavještava 10. korpus 32. divizija.

U narednom tekstu on opisuje borbe ».. gdje je došlo do krvavih i teških borbi i hvatanja za guše . . .¹⁸⁹ na određenim kotama kod datih sela. Ali najvjerojatnije potpuno nesvjesno piše i ovo: ».. O svim ovim borbama i povlačenju udarne brigade »Brača Radić« sa položaja, kota 220, 230, Štab divizije nije ništa znao sve do 11 sati i 30 minuta, kada je izvještaj podnio ob. oficir brigade itd. itd . . .¹⁹⁰. Gubici neprijatelja su ponovo »veliki«. »... U ovoj borbi neprijatelj je imao 85 mrtvih i ranjenih vojnika. Od neprijatelja je zarobljeno 2. p. mitraljeza. Naši gubici: 11 mrtvih, 22 ranjena. Gubici u oružju: 1 p. mitraljez. Utrošeno 7.000 pušanih i mitraljeskih metaka.¹⁹¹ I »kritički osvrt« ... «... Jedinice 28. divizije nijesu na vrijeme zauzele određene položaje, te je brigada sa te strane bila napadnuta . . .¹⁹², — kaže Štab 32. divizije.

Da zaključim s 32. divizijom:

1.) Po naređenju Štaba 10. korpusa — »Zagrebačkog« jedinice 28. divizije trebale su da u toku 23. 6. 1944. godine izvrše rokiranje u baze s. Mosti (G. D. I. Sr.), Jovanovac, s. Miholjanec, s. Zdelice, s. Rakitnica. Jedinice 28. divizije bile su na maršu i u odredišta su mogle stići do kraja dana.

2.) Dvadeset prva udarna brigada sukobila se sa neprijateljem u 8.00 sati. U snažnom napadu je pokolebala, a zatim razbila neprijatelja. Do toga prelomnog momenta trebalo joj je do 30 minuta. Uslijedilo je gonjenje, a protjerala ga je preko s. Mosti za Koprivnicu do 11.00 sati.

3.) Baš u tome vremenu Štab 32. divizije nije znao šta mu rade jedinice, gdje se nalaze, protiv koga se tuku, ali je znao da optuži jedinice 28. divizije, »... koje nijesu na vrijeme zauzele određene položaje . . .«.

4.) O rezultatima borbe i gubicima neprijatelja — po starom.

Štab 10. korpusa (dio koji je napadnut) izgubio je šifru za rad sa 32. divizijom i sa Štabom 10. korpusa. Za okrugli štambilj je lakšs, njega neprijatelj može, ali sa manje štete koristiti, ali šifra je znatno, čak neuporedivo opasnija. O prepadu na štab, o gubitku dijela arhive, koje i kakve ni riječi. Vođena je borba — izvješten je GŠH depešom, a šta se stvarno zbilo general Gošnjak je saznao tek kad sam ga o tome upoznao na sastanku u Čazmi. O neprijatelju GŠH je obavješten da su

¹⁸⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 297, od 25. 6. 1944. godine.

¹⁸⁹ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 100, str. 515.

¹⁹⁰ Isto.

¹⁹¹ Isto.

¹⁹² Isto.

bile tri ustaške bojne, a bila je jedna. Gubici neprijatelja: — 28. divizija je našla na bojištu i prebrajala 10 mrtvih neprijateljskih vojnika, zarobljenih legionara — Bobanovaca nije bilo, a broj ranjenih nam nije poznat. 32. divizija je javila Štabu 10. korpusa da je: »... da je u ovoj borbi imao 85 mrtvih i ranjenih vojnika. Znači, ukupno 10 mrtvih plus 85 mrtvih i ranjenih neprijateljskih vojnika. Ali GŠH je obavješten: »... Ubijeno 42, ranjeno preko 50 ustaša. **Vlastiti gubici 12 mrtvih i 33 ranjenih, 1 nestao. Plijen 1 poljska radio stanica...**«^m.

¹⁰⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 214, od 16. 6. 1944. godine.

GLAVA DRUGA DRUGA BORBA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

POGLAVLJE PRVO

RADOJICA NENEZIĆ

PRETHODNE PRIPREME ZA IZVOĐENJE NAPADNE OPERACIJE ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

1. Sastanak sa Štabom 10. korpusa

Predviđeni sastanak sa Štabom 10. korpusa nije održan zbog prepada neprijatelja na taj štab, već je odložen za 24. 6. 1944. godine.

Na dnevnom redu su bila tri pitanja: 1. Kritika operacije kod Grđevca, 2. Plan operacija i 3. Razno.

General-major Matetić je dosta vremena posvetio kritici našeg rada za vrijeme i poslije zauzimanja V. Grđevca. Smatra, da smo opijeni uspjesima podnosili krive izvještaje i kao primjer naveo — Zdenca, odnosno izvještaj da su naše jedinice ušle u V. Zdenca. Neprijatelju nisu nanešeni gubici, jer je ispoljena nesigurnost sa naše strane. Pozvao se na direktivu GŠH¹. Kaže da smo bili iznenađeni i da je rezultat iznenađenja — 15 mrtvih boraca.

U procjeni neprijatelja naglasio je svoju ocjenu da je Bobanova legija najjača snaga neprijatelja na sektoru 10. korpusa. Zato je naš osnovni zadatak — razbiti Bobana. Ukazao je, vjerovatno na osnovi iskustva iz Narte, iako je nije pomenuo na aktivnu odbranu naseljenog mjesta i drskosti neprijatelja na terenu.

Razmatran je napad na Koprivnicu, uz podršku savezničke avijacije, i napad na Ludbreg, koji je po procjeni njegovog štaba najslabije uporište na ovome sektoru, između ostalog, jer se u njemu nalazi oko 250 neprijateljskih vojnika. Odredio je i jedinicu koja će napadati Ludbreg — 17. udarnu brigadu.

Prihvatili smo kritiku za neprecizno obavještenje o Zdencima, naglašavajući da je to bio jedini netačni izvještaj.

Smatrao sam da mu treba predočiti da Štab 10. korpusa često mijenja planove; da je ovo već četvrti plan, a sa vanplanskim dejstvom na pruži — peti; da su planovi uopšteni, šturi, nepotpuni; da su proračuni vremena za dovođenje jedinica na mjesto borbe nerealni; da se suviše žuri, itd. Poslije uspješnog dejstva u V. Grđevcu i bjegstva neprijatelja iz V. Pisanice imali smo uslova da tučemo neprijatelja u Grubišnom Polju. Stavove Štaba 28. divizije formulisao je NŠ-a drug Gedeon Bogdanović i u vidu operativnog izvještaja dostavio štabu 6. i 10. korpusa² o likvidaciji uporišta u V. Grđevcu i V. Pisanici; situa-

¹ Zbornik, tom 5, knjiga 28, dok. br. 7, str. 28.

² Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 39, str. 204.

ciji u Podravini; stanju u uporištima neprijatelja; dejstvima neprijatelja na slobodnoj teritoriji i radu naše obaveštajne službe, napisano je:

». . Likvidacijom ova dva uporišta koje je dijelilo Moslavinu od Bilogore, situacija se još bolje poboljšala, tako da su postojale i dalje mogućnosti operativne akcije na ovom sektoru, koje su još i danas povoljne i može se reći najlakše izvodljive na ovom sektoru.

Prebacivanjem naših jedinica preko Bilogore u Podravinu, naišli smo na promijenjeno stanje neprijateljskih uporišta, tako da je pored redovne posade u Novom Gradu zaposjeo Virje i Đurđevac sa dosta jakim snagama, što nam je onemogućilo izvođenje akcije na uporišta ovoga sektora.

Pomjeranjem naših snaga iz Podravine na Bilogoru na sektoru međuprostora Bjelovar, Ludbreg i Koprivnica, naišli smo ponovo na nepovoljnu situaciju u pogledu poduzimanja likvidacije ma kojeg uporišta na ovom sektoru.

Sva uporišta na sektoru Podravine neprijatelj je pojačao svojim posadama sa okorjelim banditima trupa PTS-a, a u cilju mobilizacije podravaca u ustaške redove. Za vrijeme jačanja ovih uporišta bio je i sam poglavnik NDH Pavelić u nekim mjestima i putem svoje propagande vrbovao oko 1500 podravaca u ustašku vojniciu.

Pored ove promjene, tj. pojačanja posada neprijateljskih uporišta na ovome sektoru, može se istaći kao negativan prilog našim operacijskim radnjama vrlo slaba informativna služba, kako na samom terenu poluoslobođene teritorije, tako i u mjestima posjednutim sa neprijateljskim snagama. Ovo se ogleda u tome što promjene u neprijateljskim uporištima nismo mogli blagovremeno doznati, a i onda kada su dobivene bile su veoma površne, tako da se pravo stanje teško moglo dobijati; ovaj nedostatak vidi se i na terenu jer neprijatelj izlaskom iz svojih uporišta na poluoslobođen teritorij zna boraviti dosta dugo, ili ga pak cijelog prijeći, i da mi nismo u stanju uslijed velikog zakašnjenja, a često i nikakvih podataka, preduzeti potrebne mjere . . .«

Stab 10. korpusa predložio je GŠH da napadne Koprivnicu, uz podršku savezničke avijacije. GŠH traži: ».. Javite nam svoju procjenu situacije u vezi sa napadom na rečeni grad. Imajte u vidu da saveznička avijacija ne može još za sada pružiti punu pomoć za vreme borbe .. .«³.

Dakle, plan napada na Koprivnicu temeljen je na upotrebi i podršci avijacije sa kojom nije raspolagao ni VŠ NOV i POJ ni GŠH. Avijaciju je trebalo tražiti od zapadnih saveznika, a avioni bi najvjerojatnije morali polijetati sa aerodroma iz Italije, jer bližih aerodroma za polijetanje i slijetanje gotovo i nije bilo. Predložene ciljeve za napad avijacije teško bi mogli znati i uočiti u Koprivnici i piloti našeg vazduhoplovstva bez solidnih priprema, a taj zadatak savezničkim pilotima bio bi još teži. Napad po površinskim ciljevima iziskivao bi velike žrtve kod građana Koprivnice, sa nesagledivim i teškim posljedicama (političkim) za onoga ko je planirao dejstvo avijacije.

¹⁰⁸ Knjiga depeša 10. korpusa, depešabr. 214, od 16. 6. 1944. godine.

Od napada na uporište neprijatelja u Koprivnici se odustalo, a donijeta je odluka da se izvrši napadna operacija na uporište neprijatelja u Ludbregu, i da ga napadne 17. brigada

Štab 28. divizije nije prihvatio podatke korpusa o brojnom stanju u Ludbregu — 250 neprijateljskih vojnika. Nastalo je natezanje između članova Štaba 10. korpusa — koliki je stvarni broj neprijateljskih vojnika u Ludbregu; a da li je to 250, 300, 350, 400 ili najviše do 450. Zaključili su ima ih najviše do 450.

Zamolio sam zatim komandanta i politkomesara 10. korpusa da Ludbreg ne napada 17. već 25. brigada. Štab 28. divizije znao je da jedinicama predstoji dug i naporan marš sa dosta borbi na putu ka Srbiji, i nastojao je da sve svoje jedinice osposobi za te zadatke. Kroz borbu, naravno! To je bio osnovni razlog što je 25. brigada napadala Podravsku Slatinu. Bilo im je teško u toj borbi, ali su sa mnogo napora izvojevali pobjedu u toj borbi i bili za to iskustvo spremniji, bolji, pa i ponosniji, što nije bilo od malog značaja za borbeni kvalitet brigade. Štab 17. brigade je bio okrnjen i u posljednjim borbama ispoljio je određene slabosti u komandovanju koje nisu bile za potcenjivanje. Međutim, što sam ja više tražio da 17. brigada ne napada, njih dvojica, posebno general Matetić, bili su tvrdi u stavu da u napad treba ići 17. brigada.

2. Izviđači 28. divizije upućeni u područje Ludbrega

Po završenom sastanku u Štabu 10. korpusa, održali smo 24. 06. 1944. godine radni sastanak štaba divizije. Ocijenili smo da je cjelokupna situacija na ovoj teritoriji vrlo složena. Ona zahtjeva od svakog pojedinca, jedinice i štaba u 28. diviziji hladnokrvan i planski rad, ozbiljan odnos prema svakom zadatku, budno praćenje dejstava neprijatelja, osobito oko ludbrega. Odlučili smo da na drskost neprijatelja odgovorimo drskošću. Razrađen je plan rada obavještajne službe i izviđačkih jedinica 28. divizije. U vrlo složenim uslovima, u kojima je očigledna prisutnost velikog broja elitnih ustaških jedinica, koje su uz to brojno popunjene, valja dobro otvoriti oči. Odlučili smo da već sutra, 25. 6. 1944. godine, pripremimo Izviđačku četu divizije i izviđačke vodove 17. i 25. brigade, koji će najkasnije 26. 6. 1944. godine sa kapetanom Tomom Radukom i obavještajnim oficirima 17. i 25. brigade, krenuti na Kalnik i staviti Ludbreg pod kontrolu. Broj puteva koji povezuju Ludbreg sa Koprivnicom; dolinom r. Drave sj. i sj. ist. od Ludbrega; sa Varaždinom i V. Toplicama, iziskivao je brojno veće snage od onih sa kojima smo raspolagali u pomenutim jedinicama. Brojni nedostatak mogli smo nadoknaditi samo krajnjim naprežanjem svakog pojedinca u njima. Opremili smo ih sa ašovčićima, čuturicama za vodu, i dobro naoružali automatima i puškama sa dosta municije i ručnih bombi. Geco nije potcenjivao automate, ali je više bio privržen pušci zbog njenog dometa i preciznosti. Snabdjeli smo ih suvom hranom, jer će im i način ishrane biti otežan zbog specifičnosti zadataka koji im predstoje.

Precizirani su i zadaci. Do napada na Ludbreg držati danonoćno pod kontrolom Ludbreg i o svim promjenama odmah izvještavati Štab 28. divizije. To je bilo prijeko potrebno i da smo imali puno povjerenje u podatke o neprijatelju, a još neophodnije kad u te podatke nijesmo vjerovali.

Prilaz putevima, koje je neprijatelj pojačano kontrolisao, tražio je ne samo da se izbjegavaju naseljena mjesta, već i svaki susret sa ljudima, kako prilikom odlaske na zadatak, tako i prilikom slanja i prenošenja izvještaja. To je bilo uslovljeno i velikim strahom stanovništva od najbrutalnijeg terora ustaša, koji je bezobzirno vršen na tome području. Malodušnost je zapažena čak i kod određenog broja članova KP.

Snimljeno u Slavoniji, maja 1944. godine. Milan Desančić, rođen 1919. godine u selu Mali Bastaji, kod Daruvara, komandir čete i informativni oficir 1. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade.

Izviđači su podijeljeni u izviđačke grupe (IG) sa starješinama grupa na čelu. Uslovi u kojima su morali izvršavati zadatke nametali su potrebu da svaki borac — izviđač, mora biti spreman da u svakom trenutku nreuzme dužnost starješine, i odgovornost naravno; da dejstvuje u duhu primljenog zadatka i da zadatak izvrši. Jačina IG je zavisila od težine zadatka, a težina je mjerena mjestom na kome je IG dejstvovala. Broj boraca u IG nije bio manji od 3 ni veći od desetine, a u najvećem broju slučajeva kretao se od 3 do 5 izviđača. Obavještajni oficir i Izviđački vod 17. brigade izviđali su neposredne položaje Ludbrega, postavljajući izviđače

često i na 10 do 300 metara od žičanih prepreka. Obavještajni oficir i izviđači 25. brigade vršili su zamenu izviđača 17. brigade, a izviđači iz izviđačke čete pokrivali su širi rejon na komunikacijama, posebno onim prema Koprivnici, Varaždinu i Varaždinskim Toplicama. U njenom sastavu su se nalazile i izviđačke grupe u rezervi.

Neprijatelj je uz puteve posebno pažljivo kontrolisao pošumljeni dio zemljišta, kao i njive sa pšeničnim usjevima, jer su kukuruzi bili mali. Iskusni NS-a divizije, Gedeon Bogdanović, to je uočio i iznio mišljenje da se i kukuružišta koriste. U njima, ali i na drugim mjestima, izviđači su se morali ukopavati i maskirati. Rovovi su najčešće kopani za ležeći i klečeći stav. Najteže je bilo iskopati rov i maskirati posljednjeg izviđača u IG. Najveći dio poslova morao je izvršiti sam.

Izviđači su raspoređeni tako da su imali međusobnu vezu pogledom, jer glasom su se mogli koristiti samo u slučaju krajnje nužde. Jedan od trojice je osmatrao, i to mu je bio osnovni zadatak. Druga dvojica su osmatrala, ali im je glavni zadatak bio obezbjeđenje prvog izviđača uključujući i zaštitu prilikom eventualnog povlačenja pod borbom. U grupi od 5 izviđača dvojica su osmatrala, a trojica obezbjeđivala itd. Svaka IG je imala doglede, koje smo uzimali — posuđivali od komandnog osoblja.

Režim ishrane je prilagođen zadacima. Izviđači su snabdjeveni dvopekrom, pečenim mesom, pekmezom, šećerom i vodom. Za vrijeme izvršenja dužnosti oni su u najbukvalnijem smislu bili ukopani u zemlju. Uzimanje više tečnosti ili kabaste hrane uslovljavaju fiziološka pražnjenja, ona nameću otkopavanja i kretanja i tako može doći do otkrivanja njihovih položaja. No, napregnut rad, skopčan sa kretanjem od više kilometara, tražio je odmorne ljude sa dobrom psihofizičkom kondicijom. To je pitanje rješavano zamjenom IG, dobrim uslovima za odmor i dobrom ishranom u periodu odmaranja.

Ova zamisao je uvježbavana praktičnim radom na »poligonu«, (bez prisustva građana i naših boraca i starješina koji nisu bili angažovani na ovim zadacima) u toku 25. 06. 1944. godine, a noću 25. na 26. 06. obavještajci sa pomenutim jedinicama krenuli su na zadatak. U radu i pripremama za zadatak, pored pomenutih obavještajaca i izviđača, učestvovali smo i rukovodili radom NŠ-a Gedeon Bogdanović i ja. Time je počela neposredna priprema za izvršenje zadatka koji je postavio Štab 10. korpusa — da se likvidira Ludbreg.

3. Prethodne pripreme za napad na uporište neprijatelja u Ludbregu

Izviđači su otišli na zadatak. U jedinicama i štabovima 28. divizije vrše se prethodne pripreme za napad na Ludbreg. Tako, na primjer, 17. i 25. brigada tokom 27. 06. 1944. godine, izvode bojna gađanja. Zapazili smo da je obučenost boraca nedovoljna; da borci nedovoljno poznaju lično naoružanje; da ima nečistog oružja; da mitraljesci promašuju. Obišao sam 4. bataljon 25. i 4. bataljon 17. brigade i ustanovio da je rezultat gađanja slab.

Neprecizna vatra nadoknađivana je srčanošću i hrabrim puštanjem neprijatelja na bliska odstojanja od 10 do 50 metara. Dakako to je još efikasnije ako borci dobro poznaju svoje oružje i uspješno gađaju.

Dakle, vrše se pripreme za napad na Ludbreg u veoma složenoj situaciji na cjelokupnoj teritoriji 10. korpusa; neprijatelj je nametnuo i dalje nameće svoj način borbe, drži inicijativu u svojim rukama; situacija u našim jedinicama nameće nam zadatak da mu se upravo partizanskim načinom borbe suprotstavljamo, nanosimo gubitke i preuzimamo inicijativu. Snaga za takav način borbe imamo — tri partizanske divizije i dvije grupe odreda. Vješt看 grupisanjem snaga i sredstava možemo, a i morali bismo, ostvariti nadmoćnost na svakoj tački, za koju smatramo da je povoljna da na njoj tučemo neprijatelja. V. Grđevac je primjer kako ga uspješno i sa malim sopstvenim gubi-

cima možemo tući u utvrđenim uporištima. Borbe 33. divizije za Čazmu, ili bolje rečeno oko Čazme, ili još šire u Moslavini, su primjer kako se moraju izbjegavati frontalne borbe, »odsudne« odbrane i si. Da bi se neprijatelju onemogućilo iznenađenje drskim napadima ili prepadima na štabove, moraju biti sagledane, realno ocijenjene i preduzete vrlo određene i osmišljene mjere za sprečavanje takvih njegovih postupaka. Narušavanje veza sa jedinicama, pometnja sa šiframa, kašnjenje u realizaciji zadataka, moraju biti otklonjena. Briga za ranjene borce, sistematski rad i organizacija predaha za odmor i središnje jedinice, morala je biti stalna briga svih štabova i jedinica, koji su se u datoj situaciji našli na ovoj teritoriji. Međutim, mi sve to teško ostvarujemo jer stalno žurimo, sve radimo u grču, u prenapregnutim terminima. Do spektakularnih pobjeda u datom času i protiv ovolikog broja neprijateljskih jedinica, teško ćemo doći.

U nastaloj situaciji poslije prepada ustaša na Štab 10. korpusa, činila je teškoće i upotreba šifre za slanje radio-depeša. Tako se, na primer, Štab 10. korpusa obratio Štabu 28. divizije: »... **Od 6. korpusa primili smo hitnu depešu od 16. gr. ddd. ne možemo ih dešifrovati jer nemamo šifre. Molite 6. korpus da depeše šalju preko vas i po vašoj šifri...**«⁴, a NŠ 10. korpusa obaviještavaju: »...**Nismo obaviješteni o situaciji kod vas. Telegram juče nismo mogli dešifrovati. Zagor bat. zadržite dok prelaz ne bude siguran.** Dajte im šmajsera ako ima. Matetić. Uputite Dopundu u 32. div ..«⁵. O tome je obavješteno i Povjerenstvo: »... **Za 10. korpus. Ni jednu vašu depešu ne možemo dešifrovati. Radi od sad samo s novom šifrom i telegraf, putem ..**«⁶. Od Povjerenstva se traži podatak: »... **Da li je 33. izvršila diverziju na pruži Bjelovar — Križevci.** Okrugla štambilja pronađena ..«⁷. Dakle, »okrugla štambilja pronađena«, ali veze slabe, ili čak i ne rade. Šta je sa šiframa? Da li su u rukama neprijatelja?

O izgledu sistema odbrane Ludbrega obavijestio je Štab 28. divizije kapetan Tomo Raduka, a NŠ divizije Gedeon Bogdanović je u svitanje 29. 06. 1944. godine izvršio izviđanje odbrambenih položaja neprijateljskog uporišta Ludbrega i sa rezultatima izviđanja upoznao Štab 28. divizije i Štab 17. brigade, koja je, po izričitom naređenju generala Matetića, morala ići u napad na Ludbreg. U toku svog dejstva obavještajna služba i izviđači 28. divizije registrovali su dolazak jedne ustaške satnije iz Ivanca i dvoje bornih kola (oklopnih transportera) iz Varaždina u Ludbreg, što sada potvrđuje i dokument neprijatelja⁸. O rezultatima rada izviđača i svome uvidu, NŠ 28. divizije, major Gedeon Bogdanović, obavijestio je lično Štab 10. korpusa prije nego što je napisana korpusna zapovijest za napad na Ludbreg. Iznio je i svoju procjenu o vjerovatnom broju neprijateljskih vojnika koji brane Ludbreg. No, bio je dočekan odbojno. Štab 10. korpusa nije dozvoljavao da se raspravlja o brojnom stanju u Ludbregu, iako ga je rastezao od 250 do 450 vojnika. Taj stav ne mijenjaju ni poslije izvještaja koji je

⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 292 od 25. 6. 1944. godine.

⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 296 od 25. 6. 1944. godine.

⁶ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 289 od 24. 6. 1944. godine.

⁷ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 286 od 24. 6. 1944. godine, s PTS-la — br. 1344/44 taj. 28. 06. 1944.

kapetan Tomo Raduka podnio 30. 06. 1944. godine u 6.00 sati kapetanu Josipu — Joži Brnčiću, da je u Ludbreg 29. 6. 1944. godine stiglo pojačanje ». .jačine jedne satnije ustaša iz Ivanca i dva oklopna transportera sa »grenadirima« — Nijemcima iz Varaždina. Podaci su odbaceni! A dokaz i ovaj put depeša Štaba 32. divizije »..Ludbreg bez promjena. Rade . .«⁹, ponavlja se isto ono što se dogodilo 28. 06, 1944. godine kada komandant 32. divizije javlja jedno, a v.d. političkog komesara narednog dana drugo: ».. Nepr. iz Kop. odbijen i vratio se. Radići vode borbu. Čini se da se banda probija od Ludb. prema Kop. navodno stiglo pojačanje iz N. Marofa. Francek . .«¹⁰. Podaci v.d. komesara 32. divizije bili su tačniji, a posada u uporištu jača za jednu satniju, dva OT, a »grenadiri« su nas upućivali na zaključak da se u Ludbregu nalazi i njemačka jedinica. Štab 28. divizije ocjenio je da se u Ludbregu 30. 06. 1944. godine nalazi najmanje jedna bojna PTS-a sa pojačanjima. Štab 10. korpusa je ostao kod »svojih« podataka. Dakle, i po Matetiću i Šiblu — Ludbreg bez promjena! Zašto? Odgovor na pitanje zašto, možda treba potražiti u sadržaju depeše koju je Štab 10. korpusa uputio GŠH. »Za komesara. U Moslavini mobilizacija tekla sve do zaposjedanja Čazme. Na Bilogori, Kalniku i Podravini situacija slaba uslijed neprijateljske aktivnosti (Boban). U Zagorju za 2. mj. 250 podravaca. Sada Zag. bez jačih snaga. Zag. Brigada napustila Zagorje pod pritiskom neprijatelja.

Osnovno bi bilo osloboditi Podravinu i Kalnik, tj. Ludbreg i Koprivnicu. Tim bi se većim dijelom riješilo pitanje mobilizacije u našem Korpusu, a i popravila politička situacija.

Narod je vrlo ustrašen, jer. nepr. oštro reagira i vojnički je vrlo aktivan. Šibi..«ⁿ.

Sa kojim i kakvim snagama treba izvršiti zadatke iz ove procjene situacije ukazao sam u prethodnom tekstu. Štab 10. korpusa angažuje i 33. diviziju, ali se u njegovom radu primjećuje znatna nervoza. »... Da li se divizija prikupila. U dve etape rokirajte se za Sredice. Javite kad krećete. Matetić...«¹². Štab 10. korpusa očigledno ne raspolaže podacima o prikupljanju 33. divizije, određuje joj novi rejon za prikupljanje i traži da se jave kad će krenuti. No, već u narednoj depeši naredeno je: »... Pokret divizije izvršite sutra posle ručka . .«¹³. Odmah je uslijedila depeša kojom se 33. divizija požuruje da krene prije ručka. »... Sutra u jutro krenite za Sredice. Matetić . .«¹⁴. Međutim, i ta odluka Štaba 10. korpusa nije ostala dugo na snazi. »...Prva brigada neka krene večeras za Sredice forsiranim maršem. Matetić . .«¹⁵. Dakle, u toku jednog dana odluka o času (Č) pokreta 33. divizije mijenjana je četiri puta!

⁹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 282 od 29. 6. 1944. godine.

¹⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 298, od 30. 6. 1944. godine.

¹¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 361, od 30. 6. 1944. godine.

¹² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 353, od 30. 6. 1944. godine.

¹³ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 354, od 30. 6. 1944. godine.

¹⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 355, od 30. 6. 1944. godine.

¹⁵ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 360, od 30. 6. 1944. godine.

POGLAVLJE DRUGO

KRSTO BOSANAC

REKONSTRUKCIJA TOKA DOGAĐAJA PRED DRUGU BORBU ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

1. Uvodni analitički osvrt

Ratni izvještaj Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog«, o toku i ishodu druge borbe za oslobođenje Ludbrega, vođene 6. jula 1944. godine, vrlo je kratak. U njemu se ne analiziraju i ne navode uzroci tragičnog ishoda te borbe 17. slavonske NO udarne brigade. (Izvještaj se u cjelini navodi u trećoj glavi drugog dijela ove knjige — poglavlje prvo.)

U izvještaju Štaba 28. slavonske NO udarne divizije o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega, napisanom 13. jula 1944. godine, data je ocjena, da je **od izvođenja te napadne operacije trebalo odustati**. Ša takvom ocjenom i prijedlogom, taj štab je upoznao Štab 10. korpusa u nekoliko navrata prije borbe, procenjujući da su se u Ludbregu, poslije borbe kod sela Prkosa 2. jula 1944. godine koncentrisale neprijateljske snage znatno veće od onih snaga, koje je naveo Štab 10. korpusa u svojoj zapovijesti za napad napisanoj 29. juna 1944. godine.

Komandant i politički komesar 10. korpusa »Zagrebačkog«, Vlado Matetić i Ivan Šibi u svojim napisima poslije rata — zastupaju stanoviše, da je i pored pristiglih pojačanja neprijateljskoj posadi u Ludbregu, taj napad ipak trebalo preduzeti.

U knjizi: »Sjeverozapadna Hrvatska u NOB-u i socijalističkoj revoluciji« — Zbornik — Varaždin 1976, na str. 92, — Vlado Matetić iznosi slijedeće svoje ocjene i stavove o tome pitanju:

»Ustaše su odmah reagirali na pojavu 32. divizije, i 1. srpnja s dvije bojne 1. pukovnije PTS, pojačane njemačkim snagama, krenuli na Kalnik. Na Kalnik se bila prebacila i 28. udarna divizija. Neprijatelj nije to znao, pa je naišao na 21. udarnu brigadu i dijelove 17. udarne brigade kod sela Prkos. Došlo je do žestoke borbe u kojoj je neprijatelj pretrpio osjetne gubitke u ljudstvu, pa se dao u bijeg ka Ludbregu. Među ostalim oružjem, 21. udarna brigada zaplijenila je 2 topa 75 mm sa 90 granata i jedan minobacač.

Štab X korpusa odlučio je da se napadne uporište Ludbreg. U Ludbregu je bila 1. bojna 1. ustaškog puka PTS. Između 5. i 6. srpnja napad je izvela 17. udarna brigada, a dvije brigade 28. divizije branile su pravac od Koprivnice. Trideset druga divizija dobila je zadatak da

zatvori pravac od Varaždina, dok je 33. divizija ostala na Bilogori vršeći pritisak prema Koprivnici. U toku 5. srpnja u Ludbreg je stigla jedna bojna 5. ustaškog zdruga iz Koprivnice, za što se nije znalo. Napad nije uspio, 17. udarna brigada pretrpjela je ozbiljne gubitke. Treći bataljon brigade, koji je u prvom naletu prodro gotovo do centra Ludbrega, bio je odsječen; u borbi je poginulo 78 boraca i starješina a 21 borac je ranjen.

Odluka Štaba X korpusa da Ludbreg napada jedna brigada bila je pogrešna; za napad je trebalo odrediti cijelu 28. diviziju s 3 brigade (bez obzira na pojačanje koje je stiglo). Odbranu od pravca Koprivnice trebalo je da preuzme 33. divizija.

U knjizi: »Zagrebačka oblast u narodnooslobodilačkoj borbi« — izdanje »Kultura« — 1950. godine, na strani 66. do 68. — Ivan Šibi iznosi prikaz druge borbe za oslobođenje Ludbrega i između ostalog piše:

»Međutim, podaci o brojnom stanju neprijateljske posade nisu bili tačni. U samom mjestu nalazilo se je u času napada ne jedna nego dve do tri ustaške bojne«, a u trećem pasusu iza navedene ocjene, on zaključuje: »Ipak, polazeći od podatka s kojim se raspolagalo, realno je bilo poduzeti taj napad«. (Navedeni napis Ivan Šibla navodi se u cjelini u četvrtoj glavi ovog dijela knjige.)

U navedenim napisima komandant i politički komesar 10. korpusa iznosi tvrdnju da se za pristigla pojačanja neprijateljskoj posadi u Ludbregu nije znalo. Međutim, drugovi koji su tih ratnih dana prikupjali podatke o neprijateljskoj posadi u Ludbregu, u svojim svjedočenjima kazuju da su blagovremeno podnosili izvještaje o pristizanju pojačanja posadi u Ludbregu, ali da te njihove izvještaje Štab 10. korpusa nije uvažavao. Njihova svjedočenja se navode u ovoj knjizi.

Analizom brojne i obimne neprijateljske dokumentacije, utvrdili smo da je posadu u Ludbregu od 5. jula popodne, sačinjavalo pet fašističkih bataljona. Utvrđena je i njihova numeracija. Polazeći od te operativne činjenice, prema uobičajenim normama o odnosu snaga napadača prema braniocu u utvrđenom uporištu, u uslovima našeg partizanskog ratovanja, da bi napad bio uspješan, po pravilu je određivana jedna partizanska brigada na jedan bataljon u neprijateljskom uporištu. U tome smislu, trebalo je da u napadu na neprijateljsku posadu u Ludbregu bude angažovano bar pet partizanskih brigada. To praktično znači da bi za sam napad, pored 28. divizije, trebalo odrediti još jednu od divizija 10. korpusa. U tome slučaju, za obezbeđenje prema drugim neprijateljskim uporištima, nisu bile na raspolaganju potrebne partizanske snage.

Na osnovu iznijetog, izvodimo naš osnovni analitički zaključak — **da je od napadne operacije protiv neprijateljske posade u Ludbregu najkasnije 5. jula 1944. godine popodne, trebalo odustati.**

Takav zaključak zasniva se na temeljitoj analizi operativnih činjenica i okolnosti, koje će biti iznijete u ovome poglavlju. Zaključili smo, da te činjenice treba odgovarajućim metodološkim postupkom izložiti tako, da one dokumentovano i uvjerljivo potvrde ispravnost ocjena i stavova, datih u ratnom izvještaju Štaba 28. slavonske udarne divizije, od 13. jula 1944. godine, i upućenog štabovima 6. i 10. korpusa, da je od napada na Ludbreg trebalo odustati. Najznačajniji izvodi iz

tog izvještaja navode se u trećoj glavi drugog dijela ove knjige — poglavlje prvo.

Pregledom ustaške i domobranske dokumentacije, redakciona grupa za pripremu ove knjige, utvrdila je numeraciju pet fašističkih bataljona, koji su se u vrijeme napada 17. brigade 6. jula 1944. godine, nalazili u Ludbregu. Međutim, pored toga, trebalo je u neprijateljskoj dokumentaciji naći i **razloge**, zbog kojih je 6. jula 1944. godine u Ludbregu bilo koncentrisano tih pet fašističkih bataljona.

Pregledom neprijateljske dokumentacije utvrđeno je, da su neprijateljske komande, u vremenu između izdavanja zapovijesti Štaba 10. korpusa za napad na uporište neprijatelja u Ludbregu, 29. juna 1944. godine, i izvođenja napada 6. jula 1944. godine — dakle, u **toku tih sedam dana** — pokrenule dva operativna poduhvata oko Kalničkog gorja i Ludbrega. Prvi je nosio naziv »Brod«, a drugi »Rouen«.

O pokretanju i izvođenju prvog neprijateljskog poduhvata znalo se i tada, budući da su se 17. i 21. brigada sukobile 2. jula 1944. godine, sa tri neprijateljska bataljona koja su u njemu učestvovala. Dva-deset prva brigada je u tome sukobu zaplijenila i zapovijest o tome poduhvatu, pa su bili poznati i ciljevi zbog kojih je pokrenut i numeracija jedinica koje su u njemu učestvovala. Zbog borbi sa ta tri neprijateljska bataljona 2. jula 1944. godine, Štab 10. korpusa je donio odluku o **prvom odlaganju napada** na uporište neprijatelja u Ludbregu, koji je korpusnom zapoviješću bio određen u noći između 2. i 3. jula 1944. godine.

Međutim, o pokretanju znatno većeg neprijateljskog poduhvata pod nazivom »ROUEN« — o čijem je pokretanju donijeta odluka u Zagrebu 3. jula popodne, a prethodna zapovijest napisana 4. jula 1944. godine — partizanski štabovi nisu tada znali. Ni historičari o tome poduhvatu nijesu znali sve dotle, dok u Jugoslaviju, iz Nacionalnog arhiva Sjedinjenih država Amerike u Vašingtonu, nije stigla — pored ostalih — i rolna sa mikrofilmovanom njemačkom dokumentacijom o tome neprijateljskom poduhvatu, koji je pokrenuo Štab 69. njemačkog korpusa za posebnu upotrebu sa sjedištem u Zagrebu.

Prvi napisi o poduhvatu »ROUEN« i objavljivanje prevoda tri dokumenta tog poduhvata u Zborniku dokumenata Vojnoistorijskog instituta — Tom XII, knjiga 4 — nisu ni približno razjašnjavali okolnosti u kojima je taj poduhvat pokrenut i svrhu zbog čega je bio pokrenut.

U knjizi: »Sjeverozapadna Hrvatska u NOB-u i socijalističkoj revoluciji« — Zbornik — Varaždin 1976, na str. 1018. Antun Miletić piše:

»Zatim je 7. jula 1944. godine komanda 69. rezervnog korpusa izdala zapovest za operaciju »Rouen« radi čišćenja terena i razbijanja X korpusa NOVJ — 32. i 33. divizije — na Kalniku i Bilogori. Prema prvobitnom planu komandanta Jugoistoka i uz saglasnost Vrhovne komande Wehrmachta mađarskog generalštaba i vlade u operaciji su imala učestvovati dva mađarska puka iz rejona Barča i Dekenješa i dva iz rejona severno od Osijeka. Međutim, iako su te mađarske snage bile spremne da 7. jula pređu liniju Koprivnica — Varaždin, do sadejstva u toj operaciji sa nemačko-ustaško-domobranskim snagama nije došlo. Prethodna dejstva sa manjim snagama počela su već 1. jula 1944. ali usled snažnog otpora jedinica NOVJ uvedena su nova ojačanja, pa su ta dejstva nastavljena u sklopu operacije »Rouen«.

Operacija na prostoru Koprivnica—Ludbreg—Križevci trajala je sve do 18. jula 1944. godine, ali bez vidnijih uspeha jer su snage NOVJ osujetile naraere združenih nemačko-kolaboracionističkih snaga i postigle značajne uspehe.«

Antun Miletić, pisac navedenog teksta, bio je jedan od saradnika u Vojnoistorijskom institutu, zaduženih da pregledaju dokumentaciju o neprijateljskom poduhvatu »ROUEN« pod oznakom NAV — T — 314 — roll 1548. Tekst koji je napisao pokazuje, da je dokumentacija o poduhvatu »Rouen« površno proučena, pa ju je on pogrešno protumačio u naprijed navedenom tekstu. Najznačajnije greške u takvom tumačenju te dokumentacije su slijedeće:

1. Odluka o pokretanju poduhvata »ROUEN« donijeta je 3. jula 1944. godine u 15h uz saglasnost poglavnika NDH Ante Pavelića, da u tom poduhvatu učestvuju, pored ustaških i njemačkih jedinica, i mađarski pukovi (Vidjeti prevedeni dokumenat br. 17 — snimak 859 u glavi trećoj — poglavlje drugo, drugog dijela ove knjige);

2. Prethodna zapovijest za izvođenje poduhvata »Rouen« je napisana 4. jula 1944. godine, i u njoj se navodi da se taj poduhvat pokreće protiv snaga 6. i 10. korpusa na Kalničkom Gorju, a to znači protiv 28. i 32. divizije, koje su se tada tamo nalazile. (Vidjeti prevod dokumenta br. 4 — snimci 1088, 1089, 1090 u glavi trećoj, poglavlje drugo, drugog dijela ove knjige.) Nasuprot tome, prema tekstu Antuna Miletića proizlazi da se 28. slavonska NO udarna divizija **tada nije ni nalazila na Kalničkom Gorju**, već 32. i 33. divizija. U dokumentu broj 3 — snimak 1.072, koji se objavljuje u ovoj knjizi, Štab 69. njemačkog korpusa izričito navodi da su partizanske snage na Kalniku »ojačane dolaskom jedne slavonske divizije«;

3. Najveća greška u do sada objavljenim tekstovima o neprijateljskom poduhvatu »ROUEN« je u tome, što se zapovijest komande 69. njemačkog korpusa od 7. jula 1944. godine uzima kao početak toga poduhvata, a to nije tačno. U dokumentaciji toga poduhvata nalaze se tri borbene zapovijesti. Borbe su se vodile po određenjima iz prethodne zapovijesti izdane 4. jula 1944. godine, i zapovijesti izdane 11. jula 1944. godine (dokumenat br. 19 — snimci 791 — 794), a zapovijest od 7. jula izdana je više radi vojnopolitičkih razloga, kako to Komanda 69. njemačkog korpusa objašnjava u dokumentu br. 17 — snimak 859. Prema tekstu Antuna Miletića proizlazi, da je poduhvat »ROUEN« pokrenut **jedan dan poslije borbe 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega**, a to onda znači da poduhvat »ROUEN« nije u »vezi« sa tragičnim ishodom druge borbe za oslobođenje Ludbrega. Ta velika greška se prenosi u Zbornik dokumenata Vojnoistorijskog instituta — Tom XII — knjiga 4 — dokumenat 89, str. 397 do 405, jer se objavljuje prevod samo jedne od tri borbene zapovijesti tog poduhvata i to ona od 7. jula 1944. godine. Usljed toga, Rade Bulat autor knjige: »Deseti korpus 'Zagrebački' NOV i POJ — oslanja se na navedeni Zbornik dokumenata Vojnoistorijskog instituta, i pokretanje poduhvata »ROUEN« vremenski stavlja u svojoj knjizi **poslije teksta posvećenog drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine**. (Vidjeti str. 107. do 114. navedene knjige R. Bulata.)

4. Poduhvat »ROUF.N« je trajao od 4. do 18. jula 1944. godine. U tome vremenu je 17. slavonska NO udarna brigada u drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega imala gubitke od 99 poginulih i 66 boraca izbačenih iz stroja, a 32. divizija, prilikom borbi u okruženju kod Jakopovca 13. jula 1944. godine, 27 poginulih, 23 ranjena i 43 nestala borca. (Vidjeti u knjizi Rade Bulata: »Deseti korpus Zagrebački« NOV i POJ« str. 121.) Te značajne gubitke su tim partizanskim jedinicama nanijele prvenstveno ustaške jedinice, kojima je tada komandovao ratni zločinac ustaški pukovnik Ante Moškov. U dokumentima poduhvata »ROUEN« br. 9 (snimci 1008 i 1009), br. 15 (snimak 1006), br. 16 (snimci 955 i 956) i br. 19 (snimci 791 do 794) izričito se govori o vrlo velikim gubicima 17. slavonske NO udarne brigade u Ludbregu. U dokumentima br. 16 i 19 Moškov se izričito hvališe da je u Ludbregu »skoro sasvim uništena njihova najbolje naoružana i najbolje opremljena XVII brigada«. On partizanske gubitke u svojim izvještajima namjerno uvećava, kako bi na taj način ubijedio Komandu 69. njemačkog korpusa, da su se nakon tolikih gubitaka 17. brigade, koje su joj nanijele ustaške jedinice — partizanske jedinice povukle sa Kalnika, te da zbog toga nije potreban dolazak mađarskih pukova u Koprivnicu i Ludbreg. Međutim, u navedenom tekstu Antuna Miletića, kojim on daje svoje tumačenje dokumentacije poduhvata »ROUEN«, nema **ni jedne napomene o gubicima 17. slavonske NO udarne brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu**, pa se i zbog toga, njegovo tumačenje dokumentacije toga neprijateljskog poduhvata **ne može smatrati objektivnim i kvalifikovanim istoriografskim postupkom**.

Na osnovi izloženog u tačkama 1. do 4. izvodimo zaključak da je Antun Miletić jedan od onih, koji snose odgovornost za to što najznačajniji dokumenti o neprijateljskom poduhvatu »ROUEN« nisu prevedeni u Vojnoistorijskom institutu, i što nisu objavljeni u zbornicima dokumenata toga Instituta.

Dakle, to su najznačajnije greške u do sada objavljenim tekstovima o neprijateljskom poduhvatu »ROUEN«. Budući da su te greške potekle prvenstveno iz pera nekih saradnika u Vojnoistorijskom institutu — tri člana redakcione grupe za pripremu ove knjige — Krsto Bosanac, Vladimir Kadić i Žarko Svilokos, su sa tom činjenicom upoznali 1. juna 1987. godine načelnika Vojnoistorijskog instituta, pukovnika dr Uroša Kostića.

Pošto se navedene greške prije svega odnose na istoriografsku analizu druge borbe za oslobođenje Ludbrega, u razgovoru sa načelnikom Vojnoistorijskog instituta, zajednički se došlo do zaključka, da je najpodesnije **da se u ovoj knjizi** — u kojoj se opširno analizira druga borba za oslobođenje Ludbrega — **objavi integralno prevod najznačajnijih dokumenata neprijateljskog poduhvata »Rouen« sa komentarima, i da se rekonstrukcijom toka događaja cjelovitije izlože ciljevi i svrha njegovog pokretanja, budući da je njegovo pokretanje izvršilo odlučujući uticaj na tok i sticaj operativnih okolnosti, zbog kojih je došlo od tragičnog ishoda druge borbe 17. Slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine. Na taj način će se publicističkim postupkom ispraviti pogrešna tumačenja tog neprijateljskog poduhvata, data u tekstovima u naprijed navedenim knjigama.**

Zbog pokretanja i izvođenja neprijateljskih poduhvata »Brod« i »Rouen« u vremenu između izdavanja zapovijesti Štaba 10. korpusa o napadu na uporište u Ludbregu 29. juna 1944. godine, i prije izvršenja napada 6. jula 1944. godine — dakle u tih **sedam dana, iz dana u dan su se mijenjale operativne okolnosti**, budući da su se neprijateljske jedinice iz Varaždina, Koprivnice, Zagreba i još nekih svojih uporišta u Hrvatskom Zagorju, pomjerale u Ludbreg, Varaždinske Toplice i Novi Marof (uporišta uz rijeku Bednju), jer su im ta mjesta bila određena kao polazišta za njihovo učešće u prvom, odnosno drugom operativnom poduhvatu.

U tih sedam dana, zbog mijenjanja operativnih okolnosti, **dva puta je odlagan početak napada** na uporište u Ludbregu. No, bez obzira na tako dinamične promjene operativnih okolnosti, Štab 10. korpusa nije mijenjao određenja u svojoj zapovijesti od 29. juna 1944. godine.

Takve značajne promjene operativnih okolnosti opredjelile su naš metodološki pristup, da pri rekonstrukciji toka događaja u tih sedam dana, **za svaki dan posebno**, najprije izložimo osnovne karakteristike događaja koji su se zbili toga dana, a zatim da uporedo prikazemo zbivanja najprije u partizanskim jedinicama, a potom i u neprijateljskim jedinicama, kroz izlaganja učesnika u zbivanjima ili kroz navođenje izvoda iz dokumenata partizanskih, odnosno neprijateljskih jedinica.

Posredstvom takvog metoda rekonstrukcije toka događaja i čitalac ove knjige će moći prosuđivati o ispravnosti naših zaključaka, i dolaziti do svojih kritičkih ocjena o ponašanju učesnika u tim događajima.

Svršishodno je i opravdano je, što u ovome poglavlju knjige najveći obim zauzima izlaganje Radojice Nenezića, tadašnjeg komandanta 28. slavonske NO udarne divizije, o zbivanjima u tih sedam dana pred drugu borbu za oslobođenje Ludbrega, jer je na njega i na Štab 28. divizije padao teret izuzetno velike odgovornosti za postupke u takvim protivrečnim okolnostima. Ratovalo se, pa o nekim zbivanjima tih dana — o kojima se govori o tekstu Radojice Nenezića — niži komandni kadrovi u 28. diviziji nisu ni smjeli znati, pa o njima tek sada izvorno saznajemo iz njegovog izlaganja.

U ovo poglavlje su uvršteni i odgovarajući izvodi iz ratnih dnevnika Vlade Potočnjaka, borca 17. brigade, i Pere Lalovića, rukovodioca politodjela 28. divizije. Ti zapisi uvjerljivo kazuju o nekim zbivanjima i dočaravaju prilike pred drugu borbu za oslobođenje Ludbrega.

Smatrali smo da u ovo poglavlje treba uvrstiti i svjedočenja Đure Fumića i Žarka Svilokosa, boraca 17. brigade i drugova Ivana Brčkovića i Eduarda Perina, o radu obavještajnih organa Kalničkog partizanskog područja uoči druge borbe za oslobođenje Ludbrega.

Uz ovo što je rečeno o autorima tekstova o zbivanjima kod partizanskih jedinica, treba napomenuti da je drug Radojica Nenezić napisao svoj tekst u prvoj polovini 1984. godine, dakle, prije nego što je prevedena dokumentacija o neprijateljskom poduhvatu »Rouen«, pa on u svome tekstu ne koristi te dokumente, već one kojima smo do tada raspolagali.

2. Dvadeset deveti juni 1944. godine

Popodne, 29. juna 1944. godine u 17.15 sati, Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«, izdao je zapovijest za napad na uporište neprijatelja u Ludbregu. Ta se zapovijest u cjelini navodi u glavi trećoj ove knjige — poglavlje prvo, kao dokument broj 1.

U uvodnom dijelu zapovijesti se kaže:

»Narod oko Ludbrega željno očekuje i sjeća se 17. udarne brigade, koja će ga ovaj puta ponovo da oslobodi.« To praktično znači da je Štab 10. korpusa direktno sugerirao da napad na neprijateljsku posadu u Ludbregu treba da izvrši 17. slavonska NO udarna brigada.

U zapovijesti se zatim navodi da posadu u Ludbregu čine dvije satnije 1. bojne 1. pukovnije poglavnikovih tjelesnih sdrugova (PTS-a).

Pregledom neprijateljske dokumentacije utvrđeno je, da 1. bojna 1. pukovnije PTS-a nije 29. juna 1944. godine ni bila u Ludbregu. Toga dana je u Ludbregu bila neka druga jedinica, kojoj je kao pojačanje upućena jedna satnija (četa) iz Ivanca i dvoje bojnih kola sa grenadirima iz Varaždina.

(PTS-a — Ia — br. 1344/44/taj. — 29. 6. 1944.)

Ima dosta razloga koji upućuju na zaključak, da je u Ludbregu 29. juna bio 7. bataljon njemačke feldžandarmerije. Prema sistemu komandovanja, koji navodimo u ovome odjeljku, taj bataljon je u taktičkom smislu bio potčinjen komandantu 1. pukovnije PTS-a, ustaškom potpukovniku Vilijamu Gredelju, pa ga je on mogao uputiti u Ludbreg da zamjeni 1. bojnu njegove pukovnije. Na taj zaključak nas navodi i upućivanje u Ludbreg »grenadira iz Varaždina«.

U tih sedam dana pred drugu borbu za oslobođenje Ludbrega, podaci o stvarnom stanju neprijateljske posade u Ludbregu bili su predmet žestokih rasprava između članova Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije.

A — Partizanske jedinice

A-i — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Podaci o neprijateljskoj posadi u Ludbregu u zapovijesti Štaba 10. korpusa su neprecizni i neuvjerljivi. U zapovijesti se navodi:

»Ludbreg: posada se sastoji od 1. bojne 1. pukovnije PTS-a. Jedna satnija te bojne nalazi se u Brežničkom Humu. 20 žandara. Naoružanje: 15 puškomitraljeza, 2 teška bacača, navodno 2 topa 75 mm. Dio ovih snaga nalazi se ukopano na ludbreškim vinogradima. Čitavo mjesto opasano je trorednom žicom na kojoj se navodno nalaze ručne granate (prilog skica mjesta)«.

To znači da su dvije satnije 1. bojne 1. pukovnije PTS-a plus još 20 žandarma sa navedenim naoružanjem branile Ludbreg, sa spoljnim odbrambenim položajima u ludbreškim vinogradima, a oni su činili sastavni dio odbrane Ludbrega. Naime, dio pomenutih snaga nije bio »ukopan« u ludbreškim vinogradima, već je zaposjeo i branio dobro uređene i organizovane položaje po svim pravilima poljske fortifika-

cije, koja je i danas savremena. Dobro utvrđene drveno-zemljane, a na ključnim mjestima i željezno-betonske bunkere, povezane sa više linija rovova sa saobraćajnicama, žičanim preprekama i minskim poljima, sa vatrenim sistemom koji je pješadijsko oružje upotpunjavao minobacačkom i artiljerijskom vatrom, morale su zaposjesti i braniti brojno jače snage neprijatelja od ovih koje su navedene u zapovijesti Štaba 10. korpusa za napad na Ludbreg.

Navedeni podaci u zapovijesti su karakteristični i po tome, što u njima nedostaju mnogi podaci o neprijateljskim vojnicima, osim o 20 žandara, ali je brojem iskazano njihovo naoružanje.

B — Neprijateljske jedinice

B-1 — Snage i sistem komandovanja

Početkom 1944. godine oružane snage neprijatelja su ponovno uspostavile svoje garnizone u Koprivnici i Ludbregu. Od tada su, na čitavom prostoru sjeverozapadnog dijela Hrvatske, okosnicu posada u garnizonima činile ustaške jedinice poglavnikovih tjelesnih sdrugova (PTS), pod komandom ustaškog pukovnika Ante Moškova, i V ustaški zdruk pod komandom ustaškog potpukovnika Rafaela Bobana.

Na tome prostoru polovinom 1944. godine nalazile su se i jedinice 69. korpusa njemačkog vermahta, među kojima 1. kozačka divizija u Bjelovaru i nekoliko bataljona njemačke feldžandarmerije.

Ante Pavelić, poglavnik tzv. NDH, je odbrani toga područja polovinom 1944. godine davao prvorazredni strategijski značaj. U svome govoru u Ludbregu 13. 06. 1944. godine, prema pisanju lista »Ustaša« od 2. 07. 1944. godine, između ostalog, je rekao: »Možete zamisliti, koliko volim ovaj kraj i koliko cijenim vaše hrvatstvo, da sam svoju tjelesnu stražu poslao, da brani vaša ognjišta i živote...«

U pogledu koncepcije taktičke upotrebe svojih snaga neprijateljsko komandovanje je također uvelo značajne promjene. Ono je težilo izrazitoj dinamici kombinovanja pri upotrebi snaga, a svakih tri do pet dana pokretalo je neki svoj poduhvat.

Iz neprijateljskog dokumenta pod oznakom 114a — 23—49 datiranog 6. 06. 1944, vrši se slijedeća podjela »podhvatnog područja PTS«:

a) **Podhvatno područje »A«**: Ledina, Križevci, Topolovac, Koprivnica, r. Drava, nemačko-hrvatska granica. Komandant p. pukovnik Gredelj, komandant 1. p. p. PTS. Podčinjene su mu slijedeće jedinice: oklopni sklop PTS, V stajaći djelatni zdruk U.V. i' sve ostale hrvatske snage. U taktičkom pogledu i VII bojna nemačkog redarstva iz Varaždina.

b) **Podhvatno područje »B«**: Ledine, potok Vuna, Presečna, Paka, Lojnica, tt Ivančica, tt 1035 Sljeme. Komandant p.pukovnik Josip Lončarić, zapovednik topovskog sklopa PTS. Potčinjene su mu: 1 sat stražarskog sklopa PTS (ne), prva bojna druge pukovnije PTS V bojna P.Z.U.V, ustaška sat Zlatar, ustaška sat Marija Bistrica, sat Zagrebačkog posadnog ustaškog združa s. Ivan Zelina.

c) **Podhvatno područje »C«**: komandant bojnik Nikola Orešković, zapovednik brzog sklopa PTS. Granica: Nemačko-hrvatska granica, Krapina,

Zabok. Podčinjene su sljedeće jedinice 1 sat stražarskog sklopa PTS, VII bojna P.Z.U.V, ustaško-milicijska sat Krapina i ostale hrvatske snage sa toga terena. U taktičkom pogledu podčinjena mu je XV bojna njemačkog redarstva iz Krapine.«

Dokumentom broj 114a — 23—54 datiranom 17. 06, 1944. godine neprijateljsko komandovanje vrši sljedeću dopunu na podjeli pothvatnih područja:

»Podhvatno područje »A« dijeli se na podhvatno područje »A« i podhvatno područje »D«. Podhvatnim područjem »A« i dalje zapovijeda p.pukovnik Gredelj, a podhvatnim područjem »D«, p.pukovnik Boban, koji je u taktičkom pogledu podčinjen p.pukovniku Gredelju.«

Prema tome jedinice 10. korpusa NOVJ i 28. slavonske NO udarne divizije ušle su krajem juna 1944. godine u »poduhvatno područje« »A« i »D«, kojima je komandovao ustaški potpukovnik Vilijam Gredelj.

Pregledom neprijateljske dokumentacije iz toga perioda, a koja se odnosi na to neprijateljsko pothvatno područje, utvrđeno je, da je postojala izrazita dinamika promjena u sastavu garnizona u neprijateljskim uporištima, tako da nema dana u tome periodu za koji bismo mogli pouzdano utvrditi sastav posade u pojedinim uporištima.

B-2 — Podaci o mjestu boravka 1. bojne 1. pukovnije PTS-a i 7. bojne 5. ustaškog zdruge prije 29. juna 1944. godine

Članovi redakcione grupe za pripremu ove knjige, izvršili su pregled i prepis serije dnevnih izvještaja poglavnikovih tjelesnih zdruгова (PTS) iz toga perioda sa potpisom pobočnika Ivana Stanišića, koji se nalazi u arhivi Vojnoistorijskog instituta u Beogradu. Ovdje ćemo navesti samo tri izvoda iz tih dnevnih izvještaja, a koji se odnose na 1. bojnu 1. pukovnije PTS i promjene u posadi uporišta u Ludbregu.

a) Dnevno izvješće 24. 6. 1944.

»U poduhvatu I kozačke divizije sudeluju I/I puk P.T.S. i VII bojna V staj. djel. zdruge. Danas je došlo na području 7 km. s. Bjelovar do teške borbe VII bojne sa oko 7 komunističkih brigada«.

b) Dnevno izvješće 26. 6. 1944.

»I/I puk. P.T.S. ušla je dne 24. 6. 44. u 23.00 sata u Bjelovar. Vlastiti gubici: 4 mrtva i 7 ranjenih. Gubici neprijatelja nepoznati«.

c) Dnevno izvješće 29. 6. 1944.

»U Ludbreg upućena je za pojačanje 1 sat iz Ivanec i 2 bojna kola sa grenadirima iz Varaždina. Zapovjednik posade Ludbreg traži da zrakoplovstvo bombardira neprijateljske položaje«.

Iz navedenog se vidi da u vrijeme izdavanja zapovijesti Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog«, posadu u Ludbregu nije sačinjavala 1. bojna PTS, već neka druga jedinica. 29. 06. 1944. godine 1. bojna PTS nije bila u Ludbregu, a u pomenutoj zapovijesti se navodi da dvije satnije 1. bojne 1. pukovnije PTS čine posadu u Ludbregu.

3. Trideseti juni 1944. godine

Tokom 30. juna 1944. godine u Ludbregu (a možda i u Varaždinskim Toplicama) se vrši koncentracija neprijateljskih jedinica. One će po naređenju (zapovijesti) ustaškog potpukovnika Vilijama Gredelja, komandanta 1. pukovnije PTS, učestvovati u poduhvatu »Brod«.

U izvođenju toga poduhvata su učestvovali: 1. i 2. bojna 1. pukovnije PTS-a i 7. bataljon njemačke feldžandarmerije, koji je u taktičkom smislu bio potčinjen ustaškom potpukovniku Vilijamu Gredelju.

U narednom tekstu ovog odjeljka, pod oznakom B—L — b), navodi se neprijateljski dokument, koji kazuje, da su 1. bojna 1. pukovnije PTS-a i 7. bojna 5. ustaškog (Bobanovog) zdruga 30. JUNA U 21.00 SAT STIGLE U LUDBREG.

Ove dvije ustaške bojne stigle su u Ludbreg na osnovi određenja iz zapovijesti ustaškog potpukovnika Vilijama Gredelja o pokretanju i izvođenju poduhvata »Brod«, a čiji početak se datira sa 1. 07. 1944. godine, najvjerojatnije kao dan za pripremu jedinica i zauzimanja položaja. Prva bojna PTS-a će učestvovati u borbama na terenu, a 7. bojna 5. ustaškog zdruga će za to vrijeme činiti posadu u Ludbregu.

Treba pretpostaviti, da je također po određenjima zapovijesti o pokretanju i izvođenju poduhvata »Brod«, 7. bataljon njemačke feldžandarmerije već bio u Ludbregu, ili je najkasnije 30. juna trebao stići u Ludbreg.

Komandant 28. divizije Radojica Nenezić navodi, da su 30. juna 1944. godine izviđačke grupe te divizije registrovale dolazak jedne bojne ustaša u Ludbreg. (Vidjeti naredni tekst u ovom odjeljku pod oznakom A — 1) Vjerovatno je to bila 2. bojna 1. pukovnije PTS-a. Ta vijest je bila uznemiravajuća, pa je izazvala rasprave oko podataka o snazi i sastavu neprijateljske posade u Ludbregu, između komandanta 28. divizije i članova Štaba 10. korpusa.

Međutim, ni Štab 10. korpusa, ni Štab 28. divizije nisu znali, da će se istoga dana u 21.00 sati okupiti u Ludbregu čak četiri fašistička bataljona.

Štab 28. slavonske NO> udarne divizije napisao je 30. juna 1944. godine svoju zapovijest za napad na uporište u Ludbregu. Napad je trebalo početi u noći 213. jula. Izvodi iz te zapovijesti navode se u glavi trećoj ovog dijela knjige — poglavlje prvo — dokument br. 2.

A — Partizanske jedinice

A-1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Trideseti juni 1944. godine karakterišu dva događaja od bitnog značaja za napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu. Prvi se tiče dejstva izviđačkih grupa (IG), a drugi pisanja borbene zapovijesti Štaba 28. divizije i raspravu o snazi i sastavu posade u Ludbregu u Štabu 10. korpusa. Naime, IG 28. divizije su registrovale dolazak u Ludbreg neprijateljskih snaga jačine jedne bojne ustaša. Nismo znali numeraciju jedinice. Pretpostavili smo da je riječ o posadi Ludbrega koja je toga dana vodila borbu sa jedinicama 32. divizije, a o kojoj je Štab 32. divizije obavijestio Štab 10. korpusa.

Sa kapetanom Tomom Radukom otišao sam u štab 10. korpusa i obavijestio ih o rezultatima izviđanja i ponovo tražio da 17. brigada ne napada Ludbreg. Reagovanje generala Matetića je bilo vrlo nervozno. Smatra da ih bombardujemo izvještajima o pojačanjima neprijateljskog uporišta u Ludbregu, kojih nema, a napad će izvršiti 17. brigada, kako je on to naredio. Bilo mi je jasno da on preuzima odgovornost za sve posljedice takvog odnosa prema Štabu 28. divizije, njenim jedinicama, a posebno 17. brigadi. No, sa tim nisam bio zadovoljan. Predočio sam da je njegov odnos prema našim podacima i mom predlogu za upotrebu 17. brigade — nekorektan. Upozorio sam ga da je 28. divizija samo operativno potčinjena Štabu 10. korpusa; da se ne slažem sa njegovom procjenom situacije; da bi u datim uslovima prije napadao Križevce i Bjelovar nego Ludbreg; da su sva druga uporišta u Podravini, osim Koprivnice, lakša od Ludbrega; da su podaci o pojačanju koje smo im dostavili tačni; da su te podatke morali oni priкупiti, ispitati, provjeriti i utvrditi; da im je obavještajna služba nedopustivo slaba; da ću o ovome što se ovdje zbiva i zadacima koji su nam postavljeni obavijestiti Štab 6. korpusa; da su ti zadaci nerealni, plod nerealnih želja, a ne svestrane procjene situacije; da su snage na obezbjeđenjima brojno male, slabe i da nisu u stanju da spriječe ozbiljniju intervenciju neprijatelja, posebno od Koprivnice i Varaždina. Za vrijeme dok sam govorio, komesar 10. korpusa je ćutao. On je to činio i u drugim susretima koje sam sa njim imao. Kapetan Josip Brnčić, načelnik obavještajne službe korpusa, također je uporno objašnjavao da promjena kod neprijatelja u Ludbregu nema.

Na kraju razgovora saopštio sam im da ćemo u tački 1 naše borbene zapovijesti — podaci o neprijatelju, prepisati iz njihove zapovijesti za napad na Ludbreg — neka se tačno zna ko je te podatke dao. Nije im bilo pravo, ali mora se znati autor teksta o neprijatelju, pa time i odgovornost, ako zbog netačnih podataka dođe do neuspjeha i nepotrebnih gubitaka.

Vratili smo se u Štab 28. divizije, a sa razgovorom u Štabu 10. korpusa upoznao sam članove Štaba. NŠ-a je već skicirao borbenu zapovijest za napad na Ludbreg. Odlučili smo da zadatke 17. brigade razradimo zajedno sa Štabom te brigade.

»... Borci slavom ovjenčanih brigada 28. udarne divizije koji su prošle jeseni oslobodili Koprivnicu i Ludbreg uz pomoć boraca 32. i 33. divizije, sijati će opet smrt u redovima neprijatelja. Narod oko Ludbrega željno očekuje slobodu i sjeća se 17. udarne brigade, koja će ga ovaj put ponovo da oslobodi...« — glasi drugi stav zapovijesti Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog« NOV i POJ op. br. 341. Dne 29. 06. 1944. u 17.15 sati... «¹. Dakle, precizirano je da će 17. brigada »... ovaj put ponovo da oslobodi...« riječ je o Ludbregu, naravno. I jedna manje bitna nepreciznost Štaba 10. korpusa — u vrijeme dok je oslobođen Ludbreg, pa Koprivnica, 32. i 33. divizija nisu bile ni formirane.

Plan Štaba 17. brigade za napad na Ludbreg razrađen je 30. 06. 1944. g. Jedinice su mogle krenuti na zadatak.

¹ MNO FNRJ, arhiv NOR-a, br. reg. 32/1 u 1123.

B — Neprijateljske jedinice

B-1 — Izvodi iz dnevnih izvještaja PTS-a

a) — Ia — br. 1356/44. taj. — 30. 6. 44.

Izvješće Ia

U noći 29/30. 6. 44. izvršen je napad partizana na Koprivnicu ali je odbijen. Ujutro 30. 6. 44. izvršen je od V staj. djel. sdruga protivnapadaj i vođena borba sa brigadom Braće Radić i Matije Gubec koja još uvijek traje kod Subotica (6 zsz. Koprivnica). Gubici neprijatelja do sada nepoznati.

Vlastiti gubici 3 mrtva i 8 ranjenih.

Sa ostalog područja (pothvatnog) za sada ne podleže nikakve viesti.

Izvješće Ie

Prema izvješću V ust. sdruga nalaze se part. brigade Braće Radić i Matije Gubca na području između Subotica (6 zsz Koprivnica) i Bolfan (6 zsz. Ludbreg) a štab divizije u Lukavec (12 zsz. Koprivnica).

Mostovi od Subotica prema Ludbregu su porušeni i cesta je minirana na više mesta. XXI part. brigada nalazi se u selu Jagnjidovac (7 ji. kopr. a na selima u Bilogori nalaze se i dvije Moslavačke brigade, XVII zagorska i XII brodska brigada.

P.P. Glavara Ia
Pobočnik-poručnik
Ivan Stanišić

b) — Ia — br. 1362/44/taj. 1. 7. 44.

Izvješće Ia

1. bojna 1. puk i VII bojna V sdruga vratila se u 21.00 sati u Ludbreg. Ludbreg nije napadan tokom noći.

4. Prvi juli 1944. godine

Prvi juli se u dokumentima neprijatelja označava kao početak izvođenja poduhvata »Brod«.

To su dokumenti neprijateljskih jedinica, koji se pod oznakom B-1a) i B-1 b) navode u ovome odjeljku teksta. U jednom od njih se navodi potpuni sastav snaga sa numeracijom jedinica koje učestvuju u tome poduhvatu. Za »njemačku bojnu iz Varaždina« nije navedena numeracija. Iz neprijateljskog dokumenta o sistemu komandovanja u »podvatnom području »A« — koji je naveden u prethodnom tekstu (odjeljak 2. — B-1, izlazi da je to 7. bataljon njemačke feldžandarmrije iz Varaždina, koji je u »taktičkom pogledu« potčinjen ustaškom potpukovniku Vilijamu Gredelju, a on je potpisao zapovijest o pokretanju i izvođenju poduhvata »Brod«. Taj bataljon će se naći i u sastavu neprijateljske posade u Ludbregu 6. jula 1944. godine.

Uz nabranje jedinica koje su učestvovala u poduhvatu »Brod«, daje se i približna procjena njihovog brojnog stanja:

— 1. bojna 1. pukovnije PTS-a	— — — —	400	vojnika
— 2. bojna 1. pukovnije PTS-a	— — — —	400	„
— 1. satnija 3. bojne 1. pukovnije PTS-a	— —	130	„
— jedan vod gorskih topova 1. pukovn. PTS-a	—	40	„
— jedan vod gors. topova Sred. domobr. škole	—	40	„
— jedan vod haubica Sred. domobr. škole	—	40	„
— 7. batalj. feldžandara njemač, 69. korpusa	—	500	

oko 1.550

Ludbreg je bio polazište većine tih jedinica za učešće u poduhvatu »Brod«.

Iz neprijateljskog dokumenta, koji se pod oznakom B-2 navodi pri kraju ovog odjeljka, vidi se da u Ludbreg upućuje pojačanja i stožer domobranstva u Varaždinu. Na osnovi toga može se zaključiti, da se i 1. jula nastavlja koncentracija neprijateljskih snaga za izvođenje poduhvata »Brod«, ili pak radi ojačanja uporišta u Ludbregu dok se bude izvodio taj poduhvat.

Izviđačke grupe 28. divizije i u toku 1. jula javljaju o pristizanju neprijateljskih jedinica u Ludbreg.

Zabrinut vijestima dobijenim od izviđača, načelnik Štaba 28. divizije Geco Bogdanović, odlazi u Štab 10. korpusa, da bi članove toga štaba o tome obavijestio i da bi na osnovu procjene o znatnim pojačanjima neprijateljske posade u Ludbregu, insistirao na tome, da Štab 10. korpusa odustane od izvođenja napadne operacije na uporište u Ludbregu.

Radojica Nenezić, u tekstu koji slijedi, navodi da Štab 10. korpusa nije prihvatio argumente i predloge koje je tom prilikom iznosio načelnik Štaba 28. divizije.

Geco Bogdanović se odlučio na taj korak jer je smatrao da komandant i politički komesar 28. divizije, Radojica Nenezić i Đuro Kladarin, nisu »dovoljno energično zastupali takve procjene i predloge Štaba 28. divizije«. To je Geco Bogdanović iznio u razgovoru piscu ovog teksta, decembra 1985. godine, nakon što je pročitao drugu radnu verziju knjige: »Dvije borbe za oslobođenje Ludbrega«. U trenutku kada ove redove pišem, generalmajor JNA i narodni heroj Geco Bogdanović nije više u životu (umro 1987. godine). Ocjenio sam da treba u ovoj tekstu zabilježiti to njegovo mišljenje.

Brigade 28. divizije (17. i 21.) prešle su u noći između 30. juna i 1. jula prugu i cestu Križevci — Koprivnica i razmjestile se u toku 1. jula u selima jugoistočno od Ludbrega.

U Štabu 17. brigade je počela razrada zadataka njenih bataljona u napadu na uporište u Ludbregu. Vlado Potočnjak navodi u svom ratnom dnevniku, da je toga dana za potrebe Štaba brigade crtao skice Ludbrega, ali u dnevniku bilježi i svoje utiske o selima i narodu u odnosu na stanje prethodne 1943. godine. Sada je u tim selima zapazio znatno više popaljenih kuća.

A — Partizanske jedinice

A-1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Dana 1. 07. 1944. godine, izviđačke grupe registrovale su pojačanja koja su stigla u Ludbreg — četiri brdska topa 75 mm i jedna haubica. Oko 21.00 toga dana, zapažene su snage jačine oko jedne bojne ustaša, koje su isto tako stigle u Ludbreg¹. Sa rezultatima izviđanja kapetan Tomo Raduka upoznao je obavještajca 10. korpusa kapetana Brnčića, a o rezultatima izviđanja i situaciji stvorenoj oko Ludbrega,

¹ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 6, str. 27.

načelnik Štaba 28. divizije major Gedeon Bogdanović, imao je tada oštru raspravu sa komandantom i komesarom 10. korpusa. Napad je bio predviđen za 2. 07. 1944. godine u 24.00 sata. On im je ukazao na kratkoću vremena sa kojim su raspolagale jedinice, posebno 17. brigada, i energično zahtijevao u ime Štaba 28. divizije da se od napada na Ludbreg odustane i izabere novo, lakše uporište u Podravini. Predao im je našu zapovijest za napad na Ludbreg, ali ni njegova objašnjenja Štab 10. korpusa nije prihvatio, već je general Matetić od mene tražio da ga više ne šaljem u njihov štab. Zahtjev sam odbio. Načelnik štaba divizije rukovodi obavještajnom službom, a ujedno je i zamjenik komandanta divizije, te prema tome, pored odgovornosti za zadatke koje obavlja ima i sva prava koja mu formacijsko mjesto u štabu divizije određuje. Osim toga, on je iznio mišljenja Štaba 28. divizije.

Obavijestili smo Štab 6. korpusa da se sa jedinicama nalazimo na Kalniku »... Nalazimo se na Kalniku. Spremamo se za akciju. Radojica, Đuro...«². »... Spremamo se za akciju na Koprivnicu, Ludbreg, Varaždin. Radojica...«³. Objasnio sam Štabu 6. korpusa o kojim uporištima neprijatelja se radi.

Neprijatelj je budno, a valja priznati i uspješno, pratio pokrete naših jedinica. »... Dodatak dnevnom izvještaju br. 180/28. 6. 44. Izvešće (C (Samo za viša zapovjedništva Orsa) Područje: Koprivnica: 21. »brigada« nalazi se u selu Mosti (11 km. j.j.i. Koprivnica). 17. »brigada« u selu Jabučetu, 25. »brigada« (brodska) navodno sa jednim gorskim topom i jednim protukolskim topom, nalazi u selu Zdjelice (18 i 16 km.j.j.i. Koprivnica...«⁴).

Podaci u »izvješću« su tačni. Da je Brodska brigada Dvadeset peta nisu znale ni sve starješine u 28. diviziji. »... Dodatak dnevnom izvješću br. 182/30. 6. 1944. Izvešće Ia (Samo za viša zapovjedništva Orsa) Područje: Koprivnica: U okolici Koprivnice nalaze se glavne snage 10. part, »korpusa«. Naknadno se doznaje da se u području Kalnika nalaze »brigade« »Matije Gubca«, »Braće Radić« (32. part, divizija). 1. i 2. moslavačka »brigada« (33. part, divizija), a navodno i 17. i 21. part, »brigada« (28. part, »divizija«) (6. slavonskog »korpusa«)⁵.

I ovi podaci su tačni. Neprijatelju je poznata numeracija divizija, iz kojeg su korpusa, nazivi i numeracija brigada u divizijama. U dnevnom izvješću Ia broj 183/44 operativnog odjela Ministarstva oružanih snaga, od 1. 7. 1944. godine — piše: »...Na visovima južno i jugoistočno od Ludbrega opaženo je okupljanje jačih partizanskih snaga, koje je ometano topničkom vatrom iz Ludbrega poduzete su protumjere i upućeno pojačanje u Ludbreg...«⁶. U fusnoti pod⁽ⁱ⁾ dato je objašnjenje. »... Iz dnevnog izvještaja PTS se vidi da je 1. jula u Ludbreg vraćena 1. bojna 1. puka PTS i 7. bojna 5. ustaškog zdruga i da je zapovjednik posade u Ludbregu tražio da avioni bombarduju po-

² Knjiga depeša 28. divizije, dep. br. 9, od 1. 7. 1944. godine.

³ Knjiga depeša 28. divizije, dep. br. 22, od 1. 7. 1944. godine.

⁴ Arhiv voj. ist. inst., k. 39, f. 28, / 1 — 2.

⁵ Arhiv Voj. ist. inst., k. 39, f. 30, / 1 — 2.

⁶ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 117, str. 675.

ložaje jedinica 10. korpusa i 28. divizije (Arhiv VII, reg. br. 1-268/26, k. 112 .. «⁷).

Da zaključim: (1) obavještajna služba i IG 28. divizije registrovale su gotovo sve promjene u i oko neprijateljskog uporišta Ludbreg; (2) o promjenama u uporištu Ludbreg Štab 28. divizije pravovremeno je upoznao Štab 10. korpusa; (3) Štab 10. korpusa nije prihvatio i uzeo u obzir ni jedan podatak, već ih je uporno odbacivao i ostao pri tvrdnji da u Ludbregu nema nikakvih promjena; (4) usljed svega toga postao sam veoma zabrinut, jer u uslovima takve neizvjesnosti o snagama u uporištu, jedinica koja napada može pretrpjeti velike gubitke.

Od danas do napada na Ludbreg kretaću se sa 17. brigadom. To je potrebno i radi stanja u štabu brigade, koji bez pomoći Štaba 28. divizije ne bi mogao pripremiti jedinice za napad na Ludbreg.

U toku marša 17. brigade kapetan Tomo Raduka upoznao me je sa izjavom saslušanog zarobljenika iz 1. bojne 1. puka PTS-a prema kojoj će ustaše krenuti u napad na partizane u svitanje. 2./ 1944. godine. Poslao sam ga da sa tom izjavom upozna Štab 10. korpusa i Štab 28. divizije, a kapetan Andrija Petković, sa dijelom Štaba 17. brigade, upoznat je kad i ja. Ocijenili smo, da je to moguća varijanta. Nalazili smo se na maršu sa svim jedinicama i to divizija u koloni sa brigadama, a brigade po bataljonima. Takav raspored jedinica za borbu, razvijanje iz marševskih kolona, otežavao je grupisanje jedinica radi zajedničkog dejstva, i prisiljavao nas je da neprijatelja dočekujemo i vodimo borbu sa brigadama koje nemaju neophodnu međusobnu taktičku vezu. Međutim, morali smo grupisati snage unutar brigade i tako ublažavati nedostatke usloviene datom situacijom sa rasporedom jedinica u marševskoj koloni. Osim toga, napad na uporište Ludbreg trebalo je izvršiti 2. 7. 1944. godine, u 24.00 sata. Ako do borbe sa jedinicama 28. divizije dođe na terenu, napad se mora odgoditi, a time se povećava opasnost da neprijatelj otkrije naše namjere i pripremi se za još jaču odbranu uporišta Ludbreg. No, i da do borbe u toku dana ne dođe, jedinice bi morale na brzinu, gotovo iz pokreta, da zaposjedaju položaje i pripremaju ih za odbranu, a 17. brigada bez solidnih priprema krene u napad na Ludbreg. U Ludbregu se već sada, to je sasvim sigurno, nalaze najmanje dvije bojne ustaša. Znači — odnos snaga je oko 1:1. Pri takvom odnosu snaga, utvrđena uporišta, osim u posebnim okolnostima, nismo napadali.

A-2 — Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka (str. 15—156)

NAPOMENA:

1. Vlado Potočnjak, borac 17. slavonske NO udarne brigade, u jednom periodu svoga vojevanja u redovima brigade, vodio je lični ratni dnevnik.
2. Izvodi iz njegovog ratnog dnevnika objavljeni su u knjizi: »17. slavonska NO udarna brigada u dokumentima, zapisima i fotografijama« u izdanju suizdavača Skupštine općine Grubišno Polje i NIO Poslovna politika — Beograd — 1983. godine.
3. Izvodi iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka, koji će se u ovoj knjizi navoditi, biće označavani stranicom navedene knjige, u kojoj su integralno objavljeni.

⁷ Isto kao pod 6.

1. 7. 1944.

Nakon prelaska pruge i ceste Križevci — Koprivnica stigli smo ponovo na prostor Kalničkog Gorja. Opet sam došao u Podravinu. Sjeverno od Ludbrega, kraj Drave, moje je rodno selo Struga. Kao partizan već drugi put dolazim u svoj rodni kraj. Selo Prkos — pravoslavno, popaljeno i porušeno. Stigli smo oko jedan sat u noći. Padala je lagana kišica. Mokri, ušli smo u jednu kuću — dočekala nas budna žena. Čudno se držala. U drugu sobu ušli smo nepozvani a u njoj stari djed — koji je maločas nestao. »Fasovali« smo dva mala kruha. Ne znaš hoćeš li ih pojesti za objed ili za večeru. Opet ćemo morati sami kuhati, jer žena je zaista čudna, a poslije bijega starog domaćina sasvim zbunjena. Bio sam u štabu brigade, crtao i precrtavao plan Ludbrega, naime, njegov sistem odbrane. Dakle, napad na Ludbreg. Izvest će ga naša brigada. U štabu sam sreo komesara Priku. Malo smo popričali, pozdravlja cijelu našu tehniku i raduje se što smo živi i zdravi. On je 1943. bio komesar naše brigade. Poslije godinu dana naša brigada ponovno će napasti Ludbreg, a prošli put je uništila posadu od 1000 vojnika u borbi koja je trajala osam sati. Vidjet ćemo kako će to biti ovoga puta. Borci nisu isti ima mnogo novih. Nema više Artura, Radovana Tišme, Borisa i mnogih drugih. Ali ostala je vjera u pobjede. Pišem hodajući. Pjeva se na sve strane. Sa nama idu tri topa. Kolona boraca bez kraja... Kiša je prestala, pomalo se smrkava! u selu smo Veliki Poganac. Odmor je. Selo je do temelja spaljeno, a narod nas, svejedno, veselo dočekuje. Lani je još bilo čitavo. Sjedim pred školom, izbio sam na čelo cijele kolone. Išao sam naprijed, tražeći »čik« — da povučem dva dima. Škola je također spaljena, bila je tu naša ambulanta. Vide se u dvorištu bačeni izgorjeli kreveti. Pokret! Glazba svira, oblačno je. Opet će se prolijevati krv, opet će gasnuti mladi životi. »Lakše čelo« — odjekuje komanda pustom cestom, dok selo tone u prvi sumrak. Grizu komarči, svijetli upaljena cigareta u koloni. U brzom hodu prolaze kolone boraca XVII udarne brigade. Dvanaest je sati i sedam minuta — mrak noć. Stigli smo u selo Ivanec — sasma je spaljeno. Našli smo krov nad glavom — kuća nema ni prozora ni vrata, a zidovi su crni od čađe. Izgorjela je! Cijela brigada je u selu. Ishrana na kazanima. Selo je spalila ustaška banda iz Varaždina. Pišem, dok Viktor viče »Vlado eto čika«! Spremamo se na spavanje bez večere.

B — Neprijateljske jedinice

B-1 — Započeo poduhvat »Brod«

- a) Izvještaj 121. zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 5. 07. 1944. Varaždin:
»1. 7. 1944. god. započeo je poduhvat ustaških i domobranskih postrojbi na području Kalnika protiv partizanskih skupina koje se tamo okupljaju. Posljedice još nisu javljene« (Voj. ist. inst., tom 5, knjica 29, str. 690).
- b) Izvod iz dnevnog izvještaja PTS od 3. 7. 1944. god.:
1a — br. 1380/44/taj.

Izvješće Ia

Dne 1. 7. 44. započeo je na području Kalnik Gorja podhvat protiv partizanskih snaga — bandi. Posljedak poduhvata do sada nepoznat. U podhvat su sudjelovale I i II/1. puk. PTS, njemačka bojna iz Varaždina, 1 sat III. puk PTS i 1. vod gorskih topova i 1. vod haubice Dom. sred. škole, te 1. vod gorskih topova 1. puk. PTS. Sa ostalog dijela podhvatnog područja PTS ne predlaže nikakve viesti.

P.N. Glavara Ia
Pobočnik-poručnik
(Ivan Stanišić)

B-2 — Stožer domobranstva iz Varaždina upućuje pojačanje u Ludbreg

Izvještaj zapovjedništva glavnog stožera domobranstva Varaždin 1. 7. 1944. god.

»Na visovima južno i jugoistočno od Ludbrega opaženo je okupljanje jačih partizanskih skupina, koje je ometano topništvom iz Ludbrega.

Poduzete su protumjere i upućena pojačanja u Ludbreg«.
(Voj. ist. inst. — tom V — knjiga 29, dok. 117).

5. Drugi juli 1944. godine

Ključni događaj 2. jula 1944. godine bio je žestoki okršaj dviju brigada 28. slavonske NO udarne divizije, sa tri ojačana neprijateljska bataljona, koja su učestvovala u poduhvatu »Brod«.

Nije pronađen dokument ili podatak da je obavještajna služba 10. korpusa bila upoznata o pokretanju tog neprijateljskog poduhvata, pa su jedinice 17. i 21. brigade, počev od jutra 2. jula 1944. godine, vodile borbe sa tim neprijateljskim snagama ne znajući njihov sastav, snagu i ciljeve.

Te snage su se najprije sukobile sa jedinicama 17. brigade. O borbi te brigade pišu: Radojica Nenezić, Đuro Fumić i Vlado Potočnjak.

Štab 21. brigade je imao nešto više vremena, da na osnovu osluškivanja borbi kod 17. brigade i sopstvene procjene situacije, donese pravilnu odluku o postavljanju »lijevka« u koji su ulazile brojne neprijateljske snage i u kome su im nanešeni zaista veliki gubici. Iz neprijateljskog dokumenta se vidi da su neprijateljski gubici bili znatno veći od onih, koji su navedeni u izvještajima 17. i 21. brigade.

U TOJ BORBI 21. BRIGADA JE ZAPLIJENILA I ZAPOVIJEST O IZVOĐENJU PODUHVATA »BROD«.

O borbi 21. slavonske NO udarne brigade kod sela Prkosa u ovom odjeljku pišu Radojica Nenezić i Pero Lalović.

Borba kod sela Prkos opisana je i u knjizi Bogdana S. Bosiočića: »21. slavonska udarna brigada« — izdanje: Vojnoizdavački zavod Beograd — 1981. godine, na stranama 196. do 200.

Zbog borbi 17. i 21. brigade sa neprijateljskim snagama, koje su učestvovala u izvođenju poduhvata »Brod« — ŠTAB 10. KORPUSA JE DONIJEO ODLUKU O ODLAGANJU POČETKA NAPADA NA UPORI-

STE NEPRIJATELJA U LUDBREGU. To je bilo prvo odlaganje početka napada.

Neprijateljske snage, koje su učestvovale u izvođenju poduhvata »Brod«, imale su ukupno gubitke od 101 poginulog vojnika. Po jedinicama se navodi slijedeći broj poginulih: 2. bojna 1. pukovnije PTS 20, domobranske jedinice artiljerijskog ojačanja 21, a 7. bataljon nje-mačke feldžandarmerije iz Varaždina 60 poginulih vojnika. To su više nego dvostruko veći gubici od onih, koji su navedeni u izvještaju 21. slavonske NO udarne brigade.

A — Partizanske jedinice

A-1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Podaci o tome da će neprijatelj krenuti u izvođenju svog poduhvata, koje nam je prethodnog dana saopštio obavještajni oficir 28. divizije, kapetan Tomo Raduka, i ovog puta su bili tačni. Ujutro 2. jula 1944. godine, jedinice 17. brigade počele su borbu. Bio sam sa jedinicama te brigade.

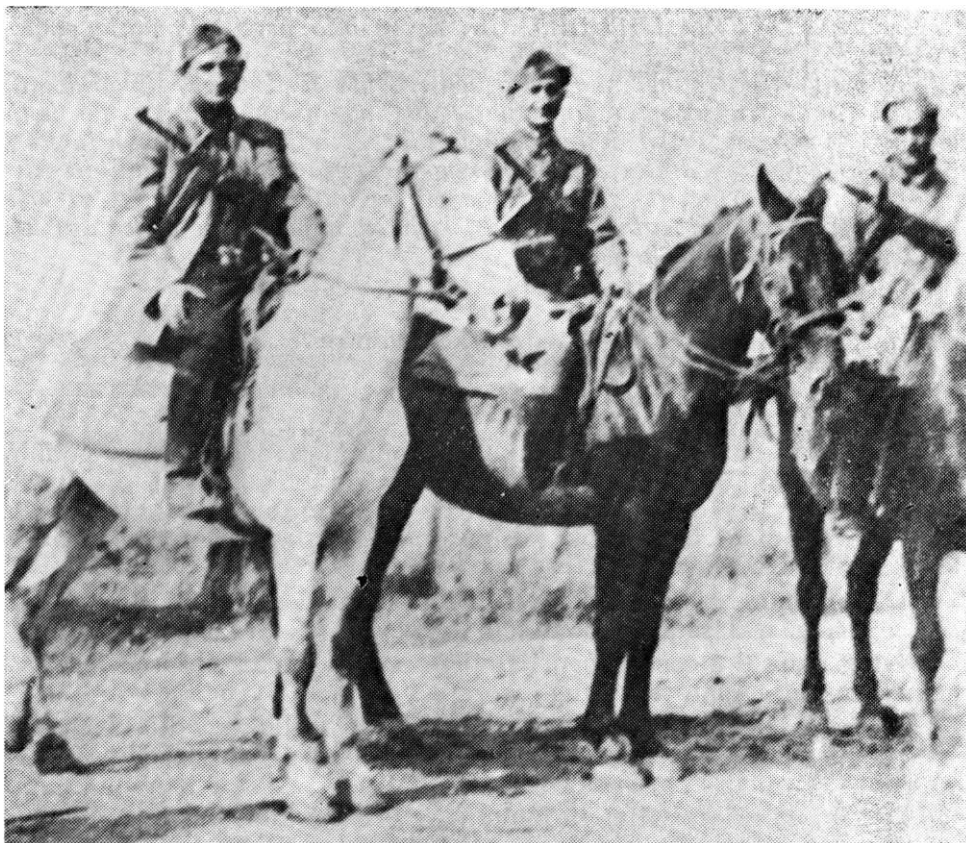
U borbenim relacijama 17. brigade je napisano: »... Brigada je 2. 7. 1944. g. u 3 sata stigla u selo Ivanec.

Istog dana u 8 časova neprijatelj je izvršio napad na naše jedinice sa pravca sela Apatovac. (Jug-jugozapad od sela Ivanca.)

Sa neprijateljem su naše jedinice vodile borbu sve do 15 časova kad se neprijatelj povukao u pravcu sela Rasinje, gdje ga je sačekala i razbila 21. udarna brigada.

U ovoj borbi neprijatelj je imao više poginulih i ranjenih, dok su naši gubici iznosili: 1 poginuo i 3 ranjena...« To je izvještaj Štaba 17. brigade o borbi protiv neprijatelja jačine od tri bojne ustaša iz PTS-a i Nijemaca. Ovaj izvještaj Štaba 17. brigade odražava stanje u tome štabu (1) 17. brigada 2. 7. 1944. g., u 3 sata nije stigla u s. Ivanec, gdje se smjestio njen 2. bataljon, već u s. V. Poganac, Ribnjak, Duga Rijeka; (2) o toku borbe nije napisana ni jedna riječ, jer je na tok i ishod borbe uticala nerazumna odluka Štaba 17. brigade da iz borbe povuče jedinice i to u trenutku kad su tri bataljona 17. brigade zaposjela dominantne položaje na boku i krilu — začelju kolone neprijatelja i kad se vrijeme do teškog poraza neprijatelja mjerilo u najbukvalnijem smislu riječi u sekundama; (3) nismo raspolagali sa podacima da je »neprijatelj imao više poginulih i ranjenih«.

U 7.30 sati, borbena osiguranja 17. brigade primjetila su kretanje neprijateljske kolone putem sjev. padine Kamenjak k. 430 — Gabrinovac — k. 382 — potok Petkovec — j.z. od s. Ivanec i k. 256. Brojno manja kolona kretala se pravcem Gabrinovac — k. 277 — Leskovica — k. 408 — Gromula — Tičar — s. Apatovac u pravcu jedinica Zagorske brigade. Komandant 2. bataljona 17. brigade, sa dvije čete u prvom ešelonu i četom u rezervi, prihvatio je borbu sa osloncem na k. 256 obezbjeđujući bok 17. brigade od s. Apatovca na k. 298. Sva tri bataljona (1. 3. i 4.) sa po četom u rezervi zaposjeli su položaje na liniji: Tri međe — k. 343 — k. 300 — Gramulin šuma i neprimećeno izbile na

Snimljeno u Ludbregu, oktobra 1943. godine. Sa leva na desno: 1. Branko Mišćević, komandant I bataljona 17. si. NO udarne brigade, 2. Dušan Kreča, zamenik komandanta 17. si. NO udarne brigade, (kasnije komandant 21. si. NO udarne brigade), i 3. Branko Kuprešanić, zamenik političkog komesara I bataljona 17. si. NO udarne brigade (kasnije politički komesar 21. si. NO udarne brigade).

bok i začelje neprijateljske kolone. Neprijatelj nije imao bočno osiguranje, čak ni izviđače, a kretao se putem niz potok! Ta idealna, neponovljiva prilika nije iskorišćena. U trenutku kad sam očekivao vatru i juriš naših jedinica sa zaprepašćenjem sam primijetio da se bataljoni 17. brigade u neredu povlače. Neprijatelj ih je primijetio i osuo vatrom. Nered je bio takav da su se 1. 3. i 4. bataljon prikupili i sredili tek oko 16.00 sati 2. 7. 1944. godine.

Nije mi bilo jasno zašto se jedinice 17. brigade i to bez ikakve potrebe i u neredu povlače. Zatražio sam objašnjenje Štaba 17. brigade. Kapetan Andrija Petković me obavjestio da je povlačenje izvršeno po njegovom naređenju. Na pitanje zašto je naredio povlačenje jedinica brigade nije odgovorio, ćutao je i slegao ramenima.

Oko 9.30 sati, neprijatelj je nastavio pokret prema Glibokom potoku i s. Prkosu, s. Radeljevu u pravcu s. Rasinje, gde se sukobio sa

jedinicama 21. brigade. Štab i jedinice 21. brigade čule su vatru na položajima 17. brigade i pravilno su ocjenili da jedinice ne treba kretati u pravcu 17. brigade, već ih treba zadržati na položajima kod sela u koja su jedinice stigle u toku noći 1/2. 7. 1944. godine.

O borbi kod s. Prkosa i Radeljeva, 21. udarna brigada dostavila je Štabu 28. divizije operativni izvještaj:

»1. Dana 1. 7. 1944. dobili smo zapovijest zbog daljnjih operativnih namjera da izvršimo pokret iz Sokolovca i Velike Mučne za selo Vrhovce i Prkos. Sekcija Čakovec 1 : 100.000.

Po dolasku jedinica na ova nova određena mjesta mi smo počeli sa pripremom jedinica i nižih rukovodilaca za predviđenu akciju. Neke naročite položaje nismo držali, već smo imali bliska osiguranja.

U isto vrijeme naišao je neprijatelj od Ludbrega.

2. Borbu su vodile jedinice naše brigade, a susjedna najbliža jedinica bila je 17. udarna brigada, a za vrijeme borbe sa istom nijesmo imali vezu.

3. Na nas je naišla neprijateljska kolona u jačini jedne bojne PTS. Dok su poslije naišle još dvije bojne, koje su došle od Apatovca i Poganca. Svega skupa tri bojne sastavljene od gestapovaca, ustaša i PTS-a pod komandom potpukovnika Gredelja.

4. Kako smo vidjeli iz neprijateljske zapovijesti koju smo zarobili, neprijatelj je imao namjeru da izvrši ofanzivu manjega obima na ovome sektoru, te da razbije naše jedinice, poništi područja itd.

Mi smo imali namjeru da neprijatelja odbijemo, da bi mogli ići na određeni zadatak. No kad se borba razvila uvidili smo da sve drugo otpada, tada smo nastavili, da uništimo neprijatelja i otmemo oružje.

5. Zapovijesti su bile izdavane usmenim putem, na temelju odluka Štaba ove brigade i politkomesara 28. udarne divizije.

6. Borba je počela 2. 7. 1944. godine u 12 sati, a završena istog dana u 22 sata.

7. Naša dva bataljona, 1. i 3., zauzeli su položaj iznad sela Prkosa na liniji kota 230, pa prema cesti Rasinja — Prkos i u šumi na liniji Radeljevo — Veliki Grabičani, tj. natpisa Radeljevo, pa do natpisa Grabičani, zaključno sa slovima (ča) i jugoistočno prema cesti. Ostala dva bataljona, tj. 2. bataljon, zauzeo je položaj kao bočno osiguranje u šumi Gradina na koti 300 i jugozapadno od iste prema Glibokom potoku. Naš 4. bataljon zauzeo je položaj u šumi Kamenjak na liniji kota 173 i 271, također kao bočno osiguranje. Nakon kraće borbe sa neprijateljem kod Prkosa, koji je na cesti Rasinja — Prkos prišao vrlo blizu i svojom vatrom nije nam dozvolio da postavimo mine na cestu kojom smo pretpostavljali da može naići tenk od Rasinje, jer je do Rasinje došlo dva tenka, koji dalje nisu se usudili ići u borbu. Mi smo donijeli odluku da se prebacimo preko ceste u šumu iznad Vrbovaca sa bataljonima koji su bili u Prkosu, pa da se bacimo u desno, u pozadinu neprijateljevu. Ovo nismo učinili samo iz tih razloga i zato što su dvije bojne sa dva topa došle nama sa leđa od Velikog Poganca i bilo je nemoguće da se održimo u prvim položajima. Mi smo otvorili na njih vatru sa položaja 2. i 4. bataljona, a bacili smo dvije čete 1. bataljona i jednu četvu 2. bataljona neprijatelju iza leđa, neprijatelju koji je došao od Poganca. Dok se držala jaka vatra sa položaja 2. i 4. bataljona, ove čete koje su išle iza leđa izvršile su napad na neprijatelja i neprijatelj je bježeći u paničnom bjehu ostavljao oružje i leševe. Za ovo vrijeme naš 4. bataljon vršio je pritisak u pozadinu neprijatelja koji je došao od Ludbrega, gdje je konačno i izvršio jednim dijelom napad na istoga. Neprijatelj je bježao šumom prema Belanovom Selu i jedan dio prema Rasinji. Borba je završena u šumi.

8. Borba je završena u našu korist, rezultati borbe su slijedeći:

Ubijeno je 45 neprijateljskih vojnika, dok je veći broj ranjenika neprijatelj odvuкао.

Zarobljeno je: dva topa 75 mm Škoda, 90 granata za topove, i teški talijanski bacač 81 mm, 80 mina za teški bacač, 4 teška odnosno poluteška bacača 50 mm, 30 mina za poluteški bacač, 3 laka bacača talijanskih, 2 mine za laki talijanski bacač, 2 postolja teškog bacača, 1 dvonožac teškog bacača, 2 teška mitraljeza Maksim, 2 puškomitraljeza Brno, 1 mađarski puškomitraljez, 2 postolja teškog mitraljeza Švarcloze, 35 pušaka, 10.000 komada puščane municije, 10 konja, 12 specijalnih samara, 2 brdske kuhinje, 20 potkova i alat za potkivanje konja, 20 komada tromblonskih bombi, 4 sedla, 2 bicikla i ostale ratne opreme i 2 šmajsera i tromblonska puška.

9. Naši gubici u ljudstvu jesu: 3 mrtva i 13 ranjenih ...«¹.

U redovnom vojnom izvještaju NŠ-a 28. divizije major Gedeon Bogdanović obavijestio je štabove 6. i 10. korpusa: »...2. 7. 1944. g. 21. udarna brigada uz pomoć dijelova 17. udarne brigade kod sela Prkosa primila je borbu sa neprijateljem koji je nastupao Ludbreg — Ivanec i Varaždinske Toplice za Ivanec u susret ovim prvima, te nakon podnevne borbe uspjelo je neprijatelja potpuno razbiti i rastjerati nanijevši mu velike gubitke u mrtvima i ranjenim i zarobiti ...«². O borbi udarne brigade kod s. Prkosa, politički komesar 28. divizije je isto tako obavijestio štabove 6. i 10. korpusa: »... Kad je operacija trebala biti izvršena neprijatelj je otpočeo sa nekoliko pravaca napad u pravcu Kalnika. Sa jednom kolonom 21. ud. brigada se obračunala majstorski oko sela Prkos. Poslije žestoke borbe od 2 i pol sata neprijatelja smo potpuno razbili i zaplijenili ...«³.

Dijelovi 17. brigade koje je naveo NŠ-a divizije — bio je njen 2. bataljon, a ostale jedinice 17. brigade zbog navedenog povlačenja iz borbe bile su u to vrijeme van borbene gotovosti, pa prema tome i bez mogućnosti da se u borbi upotrijebe.

Cilj neprijateljskog ispada, te snage i sredstva koja su u napadu na Kalniku učestvovala, vide se iz pomenutog izvještaja 21. brigade, a pominju se i u dnevnim izvještajima PTS-a od 3. i 4. jula 1944. godine. »...Dne 1. 7. 44. započeo je na području Kalnik Gorja poduhvat protiv partizanskih bandi. Posljedak poduhvata do sada nepoznat. U poduhvatu su sudjelovale 1. i 2/1. puk PTS, njemačka bojna iz Varaždina. 1. sat 3/1. puk PTS., 1 vod gorskih topova i 1 voda haubica domobr. sred. škole, te 1 vod gorskih topova 1. puk PTS... Vlastiti gubici u mrtvima i nestalima: 20 iz 2/1. puk PTS, 60 iz njemačke bojne iz Varaždina te 1 časnik i 20 domobrana iz Dom. sred. škole. Izgubljeno 2 bacača iz 2/1. puk PTS i 2 gorska topa. . «⁴.

U borbi kod Prkosa teško je ranjen komandant 3. bataljona 21. brigade, kapetan Petar Valanović, vrstan starješina i vrlo hrabar čovjek, koji je od tih rana umro. Ranjen je i politički komesar čete 2. bataljona, poručnik Dragan Volner — Baćuška.

¹ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 6, str. 27.

² Zbornik, tom V, knjiga 29, dok. br. 39, str. 204.

³ Zbornik, tom V, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

⁴ Arhiv Voj. ist. inst. dok. br. 7/1—35, k. 58 i 1—268/26, k. 112.

PETAR VALANOVIĆ

Komandant 3. bataljona 21. slavonske NO udarne brigade

Rođen je 1920. godine u selu Gvozdanska, petnaest kilometara jugoistočno od Virovitice.

Osnovnu školu je pohađao u susjednom selu Pivnice. Do 1939. godine ostaje u selu i radi kao poljoprivredni nadničar. Početkom te godine konkuriše i biva primljen u vazduhoplovnu podoficirsku školu u Rajlovcu kod Sarajeva. Školu završava sa odličnim uspjehom i kao aktivni podoficir radi do kapitulacije jugoslovenske vojske u aprilu 1941. godine. I pored prilike da se ukrca u jedan od aviona, kojima je emigrirala jugoslovenska kraljevska vlada prema Kairu, nije se odlučio na taj korak, već je uz velike teškoće izbjegao zarobljavanje i uspio se probiti od Nikšića do rodnog sela Gvozdanske, u koje je stigao krajem maja 1941. godine.

Sa još trojicom svojih drugova Pero Valanović polovinom marta 1942. godine učestvuje u akciji razoružavanja straže ustaškog tabora u selu Pivnice, otimaju pet pušaka i naoružani odlaze u partizansku četu, kojom je tada komandovao Nikola Miljanović — »Karaula« (proglašen narodnim herojem Jugoslavije).

U sastavu Karauline čete učestvuje u akcijama na Velike Bastaje, Vilić Selo, Miokovićevo, Hum, Trapinska, Gojilo, Grubišno Polje i španovicu.

Pri formiranju 1. slavonske udarne brigade, oktobra 1942. godine, ulazi u sastav njenog 4. bataljona. Kao vodnik i komandir čete učestvuje u svim borbama te brigade do one kod šušnjara.

Prilikom formiranja 21. slavonske brigade polovinom maja 1943. godine, Petar Valanović je imenovan na dužnost komandanta njenog Trećeg bataljona. Tim bataljonom je uspješno komandovao 13 mjeseci i 9 dana.

Štab druge operativne zone pohvalio je Treći bataljon i njegovog komandanta za postignuti uspjeh u borbi za oslobođenje Koprivnice 7. 11. 1943. godine.

Poginuo je 2. jula 1944. godine kod sela Prkos u žestokom okršaju sa njemačkim i ustaškim bataljonima, u kome je 21. slavonska NO udarna brigada izvojevala blistavu pobjedu.

Snimljeno u Moslavini, maja 1944. godine. Pero Valanović, komandant 3. bataljona 21. slavonske NO udarne brigade. Poginuo u borbi kod sela Prkos (Ludbreg) 2. jula 1944. godine.

Osim toga, neprijatelj je u svojim dnevnim izvještajima priznao da je u borbi sa jedinicama 21. i 17. brigade imao 101 mrtvog i nestalog vojnika, da je izgubio oružje i opremu, a Štab 21. brigade je registrovao samo 45 mrtvih.

Toga dana komandosi neprijatelja (TRUP) izvršili su napad na Štab 32. divizije. **»... 2. jula u 3 ujutro 60 ustaša sklopa iz Varaždina provukli su se neopaženo iz Drenovca, između 1. i 3. bataljona udarne brigade »Braće Radić« s ciljem da izvrše prepad na Štab udarne brigade »Braća Radić« odnosno 32. divizije koji se nalazio u Svibovcu. Plan ovog ustaškog trupa je blagovremeno osujećen.**

Ubijeno 11, a ranjen znatno veći broj ustaša.

Naši gubici: 1 poginuo i 5 ranjenih boraca.

U 8 sati ustaše su ponovili napad iz pravca Varaždinskih Toplica s dvije tankete i nešto pešadije, ali su i ovoga puta bili odbijeni...⁵. (1) ustaše su se »provukle neopaženo« između dva bataljona udarne brigade »Braće Radić«; (2) ustaše su izvršile prepad na Štab 32. divizije i Štab udarne brigade; (3) ustaše su odnijeli dio arhive Štaba 32. divizije, o čemu taj štab nije obavijestio Štab 10. korpusa, niti je Štab 10. korpusa poduzeo neophodne mjere da ispita, provjeri i utvrdi koja su dokumenta iz Štaba 32. divizije nestala; (4) Štab 10. korpusa nije obavijestio Štab 28. divizije o prepadu na Štab 32. divizije i mogućem padanju u ruke neprijatelja, možda i borbene zapovijesti Štaba 10. korpusa za napad na uporište neprijatelja Ludbreg; (5) Nije bez značaja činjenica da Štab 32. divizije ne obavještava Štab 10. korpusa o prepadu na štab i mogućem nestanku važnih dokumenata ili dokumenta. da Štab 10. korpusa ne obavještava GŠH o prepadu na njegov štab u s. Zdelicama, nestanku šifre, »štambilja« i drugih dokumenata koje ustaška »promidžba« (propaganda) već uveliko koristi u svojoj štampi i u nastancima objavljuje službenu ocjenu (»karakteristiku«) Štaba 10. korpusa za potpukovnika Isidora Štroka; (6) nereačovanje ili prećutkivanje posljedica neprijateljskog prepada na pomenute štabove, osobito ako je neprijatelju pao u ruke važan dokument za napad na Ludbreg, a to po svojim posljedicama može biti ravno otkrivanju neprijatelju unaprijed svojih namjera.

Drugog jula 1944, godine dobili smo upozorenje od Štaba 6. korpusa:

»... Javite ko će rukovoditi akcijom na Koprivnicu, Ludbreg i Varaždin. Da li ćete to izvesti uz osobite okolnosti (veza sa neprijateljskim garnizonima, saradnja sa savezničkom avijacijom itd.). Ukoliko toga nema, paziti da obim akcija ne premaši vaše stvarne mogućnosti. Koristite iskustva u tom pogledu iz posljednjih akcija na Moslavini...«⁶. Gotovo na sva ova pitanja, formulisana kao upozorenje Štabu 28. divizije, odgovor su znali komandant 6. korpusa i operativac 6. korpusa da akcijom rukovodi Štab 10. korpusa; da 28. divizija nema vezu sa ustašama u uporištu Ludbreg; da nas neće podržavati saveznička avijacija itd. Njih dvojicu sam upoznao da obim akcija i do sada premašuje naše stvarne mogućnosti, a bio sam skeptičan i pre-

⁵ »Borbeni put 32. divizije«, (Zagreb — 1959. godine).

⁶ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 38, od 2. 7. 1944. godine.

ma korišćenju iskustava iz prethodnih borbi u Moslavini i na Bilogori. Odlučio sam da sa sadržajem depeše upoznam Štab 10. korpusa.

Oko 20.00 sati, 4 sata prije predviđenog napada na uporište Ludbreg, upoznao sam Štab 10. korpusa sa rezultatima današnje borbe jedinica 28. divizije protiv dvije bojne ustaša i jednog bataljona Njemačke vojske. Upozorio sam ih da su se sve snage neprijatelja povukle u Ludbreg, što znači da se večeras u Ludbregu nalaze najmanje tri bojne (od toga jedan bataljon Njemačkih vojnika) jačine oko 1.500 vojnika ili 6 puta više od broja 250 koliko je Štabu 28. divizije saopšteno na dan odluke za napad na uporište Ludbreg. Uzdržao sam se od ma kojeg predloga, dok ne čujem odluku Štaba 10. korpusa o narednim zadacima. Međutim, odluka je donijeta prije mog dolaska — napad se odlaže.

Pročitao sam im primljenu depešu — upozorenje Štaba 6. korpusa.

Saopšten mi je stav Komande 10. korpusa, da i pored svega čvrsto ostaju pri svojoj odluci: napad na uporište u Ludbregu mora se izvršiti. Do određivanja novih termina za napad, neke neprijateljske jedinice koje su se povukle u Ludbreg poslije borbe kod Prkosa, krenuće u svoja uporišta, a u Ludbregu će po procjeni Štaba 10. korpusa — ostati jedna bojna ustaša.

Upozorio sam Štab 10. korpusa na stanje u Štabu 17. brigade i još jednom tražio da napad izvrši 25. ili 21. brigada. No, i tu se ne odstupava od odluke.

A-2 — Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka (str. 156.)

2. 7. 1944.

»Selo smo brzo napustili uz eksploziju mina, i eto nas u šumi. Na putu za planinu i šumu pratila nas je topnička kanonada. Jedna je granata eksplodirala nedaleko od mene, a malo zatim nađoh dvojicu mrtvih i dva teško ranjena druga. Tuče nas banda iz Ludbrega. Deset je sati i svi smo na položaju. Dan je vedar i sunčan. Izgleda da neprijatelj želi da predusretne našu akciju. Valjda je naslutio da želimo napasti Ludbreg. Jedan ranjenik, ranjen u želudac od mine, muči se i stenje, a ne možeš mu pomoći. Pucnjava i dalje traje i sada se topničkoj vatri pridružila minobacačka. Čekamo! Tri sata i pol po podne. Eto nas u šumi iznad sela Velika Rijeka. Šta to sve znači, ni sam ne znam! Ranjeni, pozadina, komore — sve je tu. Puna šuma ljudi, kola, konja, krava, seljaka . . . gadno je! Borci umorni i nitko neće da se skloni, nego gdje je stao tu i spava, pa makar bio na brisanom prostoru. Pucnjava kao da se smiruje. Devetnaest je sati! Ostali u šumi. Montirao sam radio: »Crvena armija — 40 km. od Minska. Današnji obrok—komadić kruha. Prošetao sam kasno po podne dolje do mosta i napio se vode s potoka. Pojedo' jednu šaku jagoda i to me je malo osvježilo. Sprema se kiša — još nam samo to treba. Vrag zna, da li će se uopće napasti uporište? U daljini gori selo — odnosno ono malo sirotinje što je ostalo. Devet je sati otprilike. U mraku i vlažnoj noći

šume okupila se povećća grupa drugova i jedan engleski oficir za vezu oko našeg radio-aparata i u čudnoj tišini — svi slušamo vijesti. Učo spava. Drugi su otišli do kuhinje čete za vezu, možda se nešto nađe za jelo! Situacija? Ne znam! Čini mi se da je banda s kojom smo imali okršaje — pojačanje za Ludbreg. Pakiram radio, čini se da idemo dalje.

A-3 — Izvod iz sjećanja pukovnika Đure Fumića, koja se odnose na borbe kod sela Ivanec 2. 7. 1944. godine.

(Sjećanja pisana 22. 02. 1980. godine)

Naš Drugi bataljon je bio razmješten u selu Ivanec još tokom noći. Borci su spavali nešto duže ujutro zbog noćnog marša i umora.

Oko 8 sati patrola je javila nailazak neprijatelja sa pravca sela Apatovac.

Nismo znali koliko ih je i dokle su stigli, ali smo znali da su to ustaše i da su veoma gadni u borbi.

Komandant bataljona Popović Dušan naredio je komandirima četa da hitno posjednu položaje na rubu šume iznad sela i da sačekaju ustaše u zasjedi.

Ispred šume je bilo jedno uzvišenje koje su ustaše već zauzeli i odatle otvorili vatru prema nama. Poslata je jedna četa da zađe ustašama iza leđa i da ih napadne sa one strane, sa koje se ne nadaju.

Međutim, dan je bio vedar i sunčan, a vidljivost veoma dobra, pa je naša četa bila primjećena i na nju je otvorena vatra. Cijeli bataljon je tada prešao u napad.

Borba je vođena do poslijepodnevnih sati.

Ustaše su se povukle.

Ne sjećam se koliko je bilo ranjenih, ali mislim da nismo imali velike gubitke.

Ovu borbu pominjem zato, jer je ona bila prije napada na neprijateljsku posadu u Ludbregu i neprijatelju je bilo jasno poslije te borbe, da se naše snage nalaze blizu njihovog uporišta.

A-4 — Izvod iz ratnog dnevnika Pere Lalovića (str. 167.)

NAPOMENA:

1. Izvodi iz ratnog dnevnika Pere Lalovića objavljeni su u knjizi: »17. slavonska NO udarna brigada u dokumentima, zapisima i fotografijama«, u izdanju suizdavača Skupštine općine Grubišno Polje i NIO Poslovna politika — Beograd 1983. godine.
2. Izvodi iz ratnog dnevnika Pere Lalovića, koji će se u ovoj knjizi navoditi, biće označavani stranicom navedene knjige u kojoj su integralno objavljeni.

2. 07. 1944. godine

i

Odlazim u 17. brigadu. Treba večeras biti napad na Ludbreg. Međutim, neprijatelj u jačini 3 bojne pošao je u dvije kolone prema našim

položajima, uspio potisnuti 1. zagorsku u selu Apatovcu, a potom odvojiti Sedamnaestu od Dvadeset prve brigade. Ja sam kroz Poganac pokušao iznad Ivanca doći do Sedamnaeste, ali nie tamo nije bilo, pa sam se vratio natrag da bih zatim okrenuo prema Dvadeset prvoj. Oni su u Prkosu. Tek što sam odmorio, neprijatelj od Ludbrega s jedne strane i Varaždina s druge strane napada selo. Mi se povlačimo u selo Vrhovec. Veze sa Sedamnaestom još uvijek nema. Bataljoni su na položajima. Ne znamo šta je kod Brodske.

Ali, iako smo sami, odlučili smo da kaznimo neprijatelja. Osmatramo. Kao gadne hijene oni ulaze u selo. Odmah je planula jedna kuća. Otvorili smo vatru. Dugačka kolona neprijatelja kretala se cestom ispod sela. Naši mitraljezi klokoću. Položaji su dobri, ali malo daleko. Neprijatelj daje otpor. Sa dva topa tuče naše položaje. Tuče ubrzano. Počinje i bacačem. Odvija se žestoka borba. Doduše na odstojanju, ali neprijatelj je prikovan našom vatrom na zemlju i ne može da krene. Brdski top je napušten! To smo osmotrili svi. Svima prostruja jedinstvena misao: Brđanin mora biti naš! Borba sve žešća. Mrak se spušta. Neprijatelj kao da izvire iz šume. Prebacuje se, trči u gomilama, pada po žitima. Prava rulja. Udarnici samo pucaju i podvriškuju. Nekoliko mitraljeza smo koncentrisali na top koji je na cesti i okrenut prema nama. Najzad naši se spuštaju i polaze prema selu, prema topu, prema neprijatelju... Ne pucaj više na cestu! Ovdje je 3. bataljon Dvadeset prve! — čuje se glas odozdo. Polazimo svi. Borba u selu. Dolazi Ivan Šibi i Nikola Krajšić. Top je naš. Zarobljeno 10 domobrana i gestapovaca. Zarobljeni bacači. Zarobljen jedan oficir — ljekar. Rodom je iz Berlina. Pita Pubu da li on mora da umre. Dakle, popustila hrabrost kod Hitlerovih »nadjudi«. Maločas dovlače još jedan top. Dakle, dva brdska topa! Ali nema zatvarača! Nadamo se da ćemo ih pronaći pošto ih nisu mogli iznijeti na brdo uz bježanje.

Okolo ceste, kroz selo i prema šumi nailazimo na leševe. Dakle, zgodna akcija iako iznenada: 2 brdska topa, 8 bacača, dosta mina i granata, municije i razne druge spremne, 50 mrtvih i mnogo ranjenih. Skoro cijelu noć ostajemo na terenu. Teren se pretražuje. Nailazi se na ostatke razbijene bande i obračun po kratkom postupku.

B — Neprijateljske snage

B-1 — Izvještaj o rezultatima borbi jedinica koje su učestvovale u izvođenju poduhvata »Brod« i o borbi u selu Svibovec

a) Izvod iz dnevnog izvještaja PTS od 4. 07. 1944. godine:

Ia — br. 1393/44/taj.

Izvješće Ia

U **pothvatu »Brod«** koji je započeo 1. 7. 1944. posljedak je bio sljedeći: Vlastiti gubici u mrtvima i nestalima: 20 iz II/1. puk. PTS, 60 iz njemačke bojne iz Varaždina, te jedan častnik i 20 domobrana Dom. sred. škole. Izgubljeno: 2 bacača iz II/1. puk. PTS, 2 gorska topa iz Dom. sred. škole. Gubici neprijatelja 100 mrtvih nabrojano.

U noći 1/2. 7. 44. napale su dve gorske sati oklopnog sklopa PTS partizanske bande u Svibovec (5 i Var, Toplice) nakon teške borbe sa trostruko nadmoćnijim neprijateljem, vlastite snage morale su se povući, nakon što su neprijatelju nanele oko 50 mrtvih. Vlastiti gubici 5 mrtvih i nst.

b) Izvod iz izvještaja mjesnog zapovjedništva domobranskih jedinica Varaždin br. 2196, koji se čuva u Voj. ist. inst, pod oznakom lc-58-F-7/ /1—11:

Mjesno zapovjedništvo Varaždin.

Zapovjedništvu I Zbornog Područja — Glavnostožernom odjelu u Zagrebu broj 2196 od 7. VIII 1944. godine.

2. VII 44. počeo je pothvat protiv odmetničkih skupina na području Kalnika sa djelovima 1. p.p. PTS, njemačkog oružništva i djelova topničkog sklopa srednje škole Orsa.

Oko 21.00 sata kod s. Prkoša u borbi sa odmetnicima razbijena II bojna 1. p.p. PTS i kombinovana bojna i topništvo.

Zapovjednik pukovnik
(Begić)

6. Treći juli 1944. godine

U ZAGREBU JE 3. JULA 1944. GODINE U 15.00 SATI DONIJETA ODLUKA O POKRETANJU NEPRIJATELJSKOG PODUHVATA KORPUSNOG RANGA POD NAZIVOM »ROUEN«.

Inicijativu za pokretanje toga poduhvata protiv 28. i 32. partizanske divizije, koje su se tada nalazile oko Ludbrega i Varaždinskih Toplica, dao je general Helge Auleb, komandant njemačkog 69. korpusa za posebnu upotrebu sa sjedištem u Zagrebu. On je pri tome zahtijevao, da u poduhvatu učestvuju i mađarski pukovi i da im polazišta za učešće u poduhvatu budu Koprivnica i Ludbreg. Za njihov dolazak u Koprivnicu i Ludbreg trebalo je najprije dobiti saglasnost poglavnika Ante Pavelića, a zatim i saglasnost šefa mađarske države, regenta admirala Hortija.

Ante Pavelić je još u toku 3. jula 1944. godine dao saglasnost da mađarski pukovi mogu ući u Koprivnicu i Ludbreg radi učešća u borbama protiv 28. i 32. divizije.

I Horti je takođe, nakon dva do tri dana, dao saglasnost za učešće mađarskih pukova u borbama protiv partizanskih snaga na Kalničkom Gorju, ali i ne južnije od linije Koprivnica — Ludbreg — Jalžabet.

Aktivnost neprijateljskih komandi oko donošenja odluke o pokretanju poduhvata »Rouen«, može se sagledati iz nekoliko neprijateljskih dokumenata.

Tako Komanda njemačkog 69. korpusa 9. 07. 1944. godine teleksom obavještava Komandu 2. oklopne armije:

»Učešće mađarskih snaga u »Rouen-u«

1) Tok (»Tok događaja« — moguća varijanta prevoda) — POD PRITISKOM DATE SITUACIJE, od strane gardijske divizije poglavnika, — PUTEM (»PO PREPORUCI« — moguća varijanta značenja) 69. A.K. z. b. v., 3. 7. u 15.00 sati zahtijevano je odobrenje za saradnju sa mađarskim trupama u Kalniku. Nakon uključivanja u dogovor generala čanića i poslanika Kaše-a,

OD STRANE POGlavNIKA DATO JE ODOBRENJE ZA TU SARADNJU JOŠ 3. 7. (Vidjeti dokumenat br. 17, snimak 859 u glavi trećoj, poglavlje drugo. Naglašavanja u tekstu su naša.)

Trećeg jula 1944. godine u 19.00 sati, u ratnom dnevniku Komande grupe armija »F«, operativno odeljenje Beograd — Dedinje, načinjena je slijedeća zabilješka:

»Operativno odeljenje komande 2. oklopne armije, generalštabni pukovnik fon Farnbiler (Varnbiler), obavještava generalštabnog potpukovnika Ratgensa (Rathgens):

Poglavnikova tjelesna garda zbog zategnute situacije u mađarsko-hrvatskoj graničnoj oblasti (neprijateljski napadi u prostoru Koprivnica), zamolila je stupanje u dejstvo mađarskih oružanih snaga.

Inicijativa potiče iz Glavne Komande LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu.« (Zbornik Voj. ist. inst., tom XII, knjiga 4 — str. 870.)

Šestog jula 1944. godine, zamjenik načelnika Generalštaba Vermahta, general artiljerije Varlimont (Warlimont) se interesuje, na čiju je inicijativu traženo učešće mađarskih trupa u borbama na hrvatskoj teritoriji. U ratnom dnevniku Komande grupe armija »F«, operativno odeljenje Beograd — Dedinje, načinjena je slijedeća zabilješka:

12.30 časova:

»Na pitanje generala artiljerije Varlimonta, general major Vinter (Winter) ga obaveštava da upotreba mađarskih trupa na hrvatskoj teritoriji nije usledila na molbu poglavnika, nego po želji komandanta LXIX armijskog korpusa i da je prema saopštenju generala Gleza (Glaise) hrvatska vlada sa ovim saglasna«. (Zbornik Voj. ist. inst., tom XII — knjiga 4, str. 873.)

U izvještaju komandanta Jugoistoka od 14. jula 1944. godine, Vrhovnoj komandi Vermahta o dejstvima na području jugoistoka, povodom učešća mađarskih trupa u borbama na hrvatskoj teritoriji se kaže:

»Ustanička se situacija nije bitno izmenila. Borbe koje su protiv ustanika vođene početkom jula severno od Zagreba izazvale su prolazno i na hrvatskoj strani pomisao na mađarsku pomoć. To kasnije nije bilo aktuelno. šef mađarske vlade bi je dodelio samo na izričiti pismeni zahtev poglavnika. Uopšte uzev, na pojavu mađarskih trupa gleda se u Hrvatskoj vrlo nerado«. (Zbornik Voj. ist. inst. — Tom XII, knjiga 4 — dokumenat br. 92, str. 424.)

Iz izloženog se može zaključiti da su ustaško komandovanje i lično Ante Pavelić — iako su zbog mađarske okupacije hrvatskog dijela Međumurja i Baranje »nerado gledali« na dolazak mađarskih pukova u Koprivnicu i Ludbreg, ipak su »POD PRITISKOM DATE SITUACIJE« dali takvu saglasnost.

Kada su u Zagreb stigli izvještaji o neuspjehu i velikim gubicima fašističkih snaga u poduhvatu »Brod«, kod sela Prkosa i Radeljeva 2. jula 1944. godine, ti izvještaji su sadržavali i ČINJENICU, DA SE NA

KALNIKU, PORED 32. DIVIZIJE, NALAZI I 28. SLAVONSKA NO UDARNA DIVIZIJA.

To saznanje je proizvelo preokretni učinak (efekat) »VELIKOG PRASKA« (slikoviti iraz za događaj preokretnog značaja), pa je u toku 3. 07. godine POKRENULO U AKCIJU SVE RAZINE KOMANDOVANJA U ZAGREBU, A SUTRADAN I U BUDIMPEŠTI, UKLJUČIVO I DVA ŠEFA DRŽAVE — POGLAVNIKA NDH ANTU PAVELIČA I REGENTA MAĐARSKJE ADMIRALA HORTIJA.

U dejstvima pukovskog obima i ranga, kakav je bio poduhvat »Brod«, neprijatelj je pretrpio izrazito velike gubitke, pa je fašističko komandovanje u Zagrebu ocijenilo da na »predstražnoj liniji«, na donjem toku rijeke Bednje, protiv dviju partizanskih divizija na Kalniku MORA organizovati operaciju KORPUSNOG OBIMA I RANGA. Međutim, za takav poduhvat ni general Auleb ni Ante Pavelić nisu imali dovoljno snage.

Komandant njemačkog 69. korpusa general Auleb — po svemu sudeći — je jedva čekao priliku, u kojoj će »POD PRITISKOM DATE SITUACIJE«, ustaškom pukovniku Anti Moškovu, odgovornom komandantu u području »ustaškog zabrana«, gotovo ultimativno »PREPORUČITI« svoj stav o neophodnosti uključivanja mađarskih pukova u taj poduhvat.

Niti Paveliću, niti Moškovu nije bilo po volji da prihvate tu »preporuku« generala Auleba, ali pod pritiskom date situacije, kada im je bilo ugroženo središte »ustaškog zabrana«, nisu oklijevali, već je još prije kraja dana, 3. 07. 1944. godine »dat pristanak« NDH za učešće mađarskih trupa u poduhvatu »Rouen«.

Odluka o pokretanju poduhvata »Rouen« odlučujuće je uticala na nagle promjene u operativnim okolnostima na području Ludbrega i Varaždinskih Toplica, i to na štetu partizanskih jedinica.

Toga istoga dana, kada su u Zagrebu neprijateljske komande donosile naprijed navedene odluke, u partizanskim jedinicama i štabovima su analizirani rezultati borbi prethodnog dana kod sela Prkosa.

Vlado Matetić, komandant 10. korpusa, u svome poslijeratnom napisu, dajući ocjenu o borbi kod sela Prkosa, kaže: »Došlo je od žestoke borbe u kojoj je neprijatelj pretrpio osjetne gubitke u ljudstvu, PA SE DAO U BIJEG KA LUDBREGU. («Sjeverozapadna Hrvatska u NOB-u i socijalističkoj revoluciji«, Zbornik — Varaždin 1976, str. 92.)

Dakle, i Štab 10. korpusa i Štab 28. divizije su ocijenili da su se tri fašistička bataljona, koja su poražena prethodnog dana kod sela Prkosa, povukla u Ludbreg i da se u tome uporištu 3. jula 1944. godine nalaze četiri fašistička bataljona.

U tome dijelu operativne analize, zaključci tih štabova su se podudarali, ali su se bitno razlikovali u procjenama daljeg razvoja operativnih okolnosti.

Štab 10. korpusa je procjenjivao da će neprijateljski bataljoni, osim I. bojne PTS-a, za jedan ili dva dana, otići iz Ludbrega u uporišta iz kojih su pošli u izvođenje poduhvata »Brod«, što opravdava odluku da jedna brigada izvede napad.

Ivan Šibi, Politički komesar 10. korpusa u ranije već spomenutom poslijeratnom napisu, navodi i slijedeću ocjenu: »Jedinice XVII udarne brigade napale su Ludbreg odmah dan iza toga kako je XXI udarna

oko Prkosa hametom potukla neprijateljske snage od kojih je jedan dio pripadao i ludbreškoj posadi. *PREMA TOME I TA OKOLNOST IŠLA JE U PRILOG XVII UDARNOJ BRIGADI*«. (Vidjeti tekst Ivana Šibla u glavi četvrtoj — drugog dijela ove knjige. Naglašavanje u tekstu naše.)

U ocjeni Ivana Šibla postoje dvije nepreciznosti: prvo napad 17. brigade nije uslijedio »dan iza toga«, već četvrtog dana nakon borbe kod sela Prkos; drugo, 1. bojna PTS-a, koja je obično činila ludbrešku posadu, nije imala veće gubitke kod Prkosa, već druge neprijateljske jedinice koje su u toj borbi učestvovala.

Štab 28. divizije je sasvim drugačije procjenjivao dalji razvoj operativnih okolnosti oko Ludbrega. Neprijatelj je poslije borbe kod sela Prkos došao do spoznaje da se kod Ludbrega nalaze 28. i 32. divizija, a iz »zaplijenjenih papira« je otkrio da predstoji napad na njegovo uporište u Ludbregu. Razumljivo, po ocjeni Štaba 28. divizije nije se moglo očekivati da neprijatelj u takvoj situaciji bitno oslabi to svoje uporište, već naprotiv, imao je razloga i potrebu da u Ludbregu zadrži sve bataljone koji su se 3. jula 1944. godine tamo zatekli.

Pri tako opriječnim procjenama razvoja operativnih okolnosti, bila su neizbježna sporenja između ta dva štaba o tim izuzetno važnim činjenicama.

Pri svemu tome treba imati na umu i to, da Štab 10. korpusa, kao i Štab 28. divizije, nisu znali da su 3. jula 1944. godine u Zagrebu donešene odluke o pokretanju poduhvata »Rouen«. Čitalac to saznaje iz ovoga teksta. Ovo otkriće tih činjenica danas baca novu svjetlost na sporenja između Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije, oko razvoja operativne situacije pred napad na uporište u Ludbregu. U narednom tekstu Radojice Nenezića vidi se da to nisu bile »prepirke«, već izrazi njegove velike zabrinutosti za jedinicu koja treba da napada ojačano uporište u Ludbregu.

A — Partizanske jedinice

A-I — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Treći juli 1944. godine protekao je u sređivanju jedinica i održavanju sastanaka štabova u 28. diviziji.

Štab 28. divizije se sastao i razmotrio vojnu situaciju nastalu poslije jučerašnje borbe sa 1. i 2/1. puk. PTS i njemačkim bataljonom iz Varaždina. Iz zapovijesti neprijatelja »... za poduhvat protiv partizanskih bandi...« na Kalnik Gorju... »koju je zaplijenila 21. brigada znali smo sastav i numeraciju jedinica neprijatelja. No i neprijatelj je znao za naše prisustvo na ovoj teritoriji i to na osnovi borbi koje je vodio protiv naših jedinica u toku 2. 7. 1944. godine. Ako je podatke o 28. diviziji, čije je pokrete pratio i prije njenog dolaska na Kalnik, dopunio i obavještajnim podacima, mogao je imati jasnu sliku o našim namjerama. Do tih podataka mogao je doći iz zaplijenjenih dokumenata u Štabu 10. korpusa, Štabu 32. divizije i Štabu brigade »Braća Radić«, a zaplijenjene su neke šifre Štaba 10. korpusa, dok je

u štabovima pomenute divizije i brigade mogao doći i do borbene zapovijesti Štaba 10. korpusa za napad na uporište Ludbreg. Osim toga, radio-prislušna služba neprijatelja pratila je rad naših radio-stanica i radio-mreže Štaba 10. korpusa. Posao im je bio olakšan posjedovanjem šifre Štaba 10. korpusa, odnosno, otežani su rad i djelatnost svih naših jedinica na teritoriji 10. korpusa pa i GŠH, jer su brzo mogle biti dešifrovane naše depeše, a neprijatelj je mogao otkriti naše namjere i pratiti mjere za njihovu realizaciju. Nije se smio potcjenjivati i zanemarivati ni eventualni rad špijuna obavještajne službe neprijatelja u našim jedinicama i štabovima. Istine radi, neophodno je naglasiti, da mi u to vrijeme nismo posjedovali dokumente naše kontraobavještajne službe, kao što je na primjer depeša upućena Povjerenstvu 28. 7. 1944. godine. »...**Dostavljamo vam izvještaj dobiven iz Komande mjesta Varaždin. Pripazite na špijunažu u desetom korpusu i komandi Kal. područja, jer svaki izvještaj poslan iz Varaždina na ova dva štaba za par dana je u prepisu kod ustaša u Varaždinu. Od Štaba 10. korpusa stalno stiže izvještaj u Varaždin o mjestu, brojnomo stanju jedinica i o moralu kod partizana OKV..**«¹.

U diskusiji o situaciji u kojoj se nalaze jedinice 28. divizije učestvovali su svi članovi štaba. Podatke o neprijatelju donio je kapetan Tomo Raduka, a o elementima iz procjene situacije, o neprijatelju i mogućnostima sopstvenih snaga govorio je NŠ-a divizije, major Gedcon Bogdanović. 1. i 2/1. puka PTS i 7. bataljon njemačke policije, čiju smo numeraciju saznali iz pomenute zaplijenjene zapovijesti neprijatelja, kao i 7/5. ustaškog zdruga ostali su u uporištu Ludbreg. Znači procjena Štaba 10. korpusa u kojoj se predviđalo da će te jedinice otići u svoja uporišta — nije se ostvarila. Da budem precizan — 7. ustašku bojnu 5. ustaškog zdruga Štab 10. korpusa ne priznaje! No, bez obzira na to ona postoji i 3. 7. 1944. godine ona je u Ludbregu. To, pak, znači da umjesto napada na dvije satnije i 20 žandara 17. brigada mora po odluci Štaba 10. korpusa napasti tri bojne ustaša i 7. bataljon njemačke policije. Umjesto odnosa snaga 2 : 1 u našu korist, 17. brigada treba da napadne neprijatelja jačine, sa ojačanjima, od 2.000 do 2.500 vojnika ili sa odnosom snaga 3 : 1 u korist neprijatelja.

O tome sastanku politički komesar 28. divizije potpukovnik Đuro Kladarin obavijestio je štabove 6. i 10. korpusa. »...**Na temelju svega ovoga naš Štab sastao se i izrazio mišljenje da se ne ide na akciju i ja sam to mišljenje iznio pred Štab korpusa motivišući to zbog nejasne situacije u samom uporištu i zbog toga što već svi znaju za nju. Štab Korpusa odlučio je da napadne odgovorivši nam da nema nikakvih promjena i da treba ići na Ludbreg. Međutim u toku toga dana poslije podne neprijatelj je dobio pojačanje od jedne bojne i spremio se..**«². Iz ovoga se vidi, da je mišljenje Štaba 28. divizije bilo, da se uporište Ludbreg ne napada; da je sa tim mišljenjem, odlukom Štaba 28. divizije upoznao Štab 10. korpusa komesar divizije; da je taj predlog Štaba 28. divizije Štab 10. korpusa odbio; da Štab 10. korpusa ne prihvata ni jedan naš podatak o neprijatelju bez obzira na žestoku borbu

¹ S. Z. Hrvatska u borbi., depeša ĐS br. 2—43 GR 125 16.00h. Povjerenstvu DDDDD (28. 7. 44.), str. 793.

² Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

koju su jedinice 28. divizije vodile 2. 7. 1944. godine i u toj borbi zaplijenile zapovijest sa tačnom numeracijom jedinica neprijatelja; da Štab 10. korpusa uporno i dalje tvrdi da u uporištu Ludbreg nema nikakvih promjena; da treba ići na Ludbreg. Pomenuta bojna nije u Ludbreg došla kao pojačanje 3. već 5. jula 1944. godine, i to je bila četvrta ustaška bojna u Ludbregu i 7. njemački policijski bataljon. Tu bojnu su isto tako registrovali izviđači 28. divizije; o njenom dolasku u Ludbreg obaviješten je Štab 28. divizije; kapetan Tomo Raduka upoznao je u Štabu 10. korpusa kapetana Josipa — Jožu Brnčića sa rezultatom izviđanja i Štab 10. korpusa je odbacio i ovaj podatak o neprijatelju. Ponavlja se situacija kao sa 32. divizijom u napadu na Veliko Trojstvo. Štab 10. korpusa šalje 17. brigadu da napada na četiri ustaške bojne i jedan njemački policijski bataljon, na dobro utvrđeno uporište u Ludbregu. Umjesto da napada dvije satnije i 20 žandara sa 2 topa 75 mm, kako je napisano u pomenutoj borbenoj zapovijesti Štaba 10. korpusa za napad na uporište Ludbreg, odnosno najviše do 450 neprijateljskih vojnika kako je usmeno iznosio pomenuti štab, sa odnosnom snagom 2 : 1 u korist 17. brigade, njoj je naređeno da napada 2.500 do 3.000 neprijateljskih vojnika, koliko je najvjerojatnije iznosilo brojno stanje pomenutih jedinica sa ojačanjima. To, pak, znači da se odnos snaga drastično mijenja na štetu 17. brigade i da je on 3:1 u korist neprijatelja, a možda i veći. Dvomjesečna borbeno iskustva na teritoriji 10. korpusa uvjerila su me da taj štab ne vlada situacijom u kojoj se našao 1944. godine; da su do januara mjeseca te godine postizali uspjehe u borbi zahvaljujući i učešću jedinica 12. i posebno 28. divizije 6. udarnog slavonskog korpusa; da je neprijatelj shvatio situaciju, branio je najosjetljiviji dio Hrvatske i tu doveo svoje najbolje jedinice. O tome je komesar 28. divizije obavjestio Štab 6. i 10. korpusa. »... Što se tiče raspoloženja naroda i našeg rada s njima dosta je teško. **Sjevernu Hrvatsku zaposjele su najbolje snage izdajnika sastavljene mahom iz ustaša i gestapovaca, Pavelićevog tjelesnog zdruga i crne legije. Te snage su prilično borbene i bezobrazne. One svakodnevno krstare i ispadaju svuda i sa malim snagama na tom sektoru ne može se učiniti ništa. Naš boravak ovdje je neophodno potreban.** Neprijatelj je uspio putem terora i straha prilično da mobilise za sebe i da vrši hajke protiv naših organizacija na terenu. Narod uopšte ne možeš sakupiti na masovan zbor...»³.

Dakle, neprijatelj je preuzeo inicijativu, nametnuo svoj način borbe, »... **Narod je vrlo ustrašen jer nepr. oštro reagira i vojnički je vrlo aktivan. Šibi...**»⁴ javlja komesar 10. korpusa GŠH, ali ne preduzimaju se odgovarajuće mjere da se situacija u našu korist izmijeni.

Štab 28. divizije nije mogao prihvatiti procjenu Štaba 10. korpusa da će se veći dio neprijateljskih jedinica povući iz Ludbrega u svoja ranija uporišta, već je procjenjivao, da nasuprot tome, neprijatelj ima razloge i potrebu da u Ludbregu zadrži sve one bataljone, koji su se 3. 7. 1944. godine tamo zatekli, jer je očekivao naš napad. U takvoj situaciji treba odustati od izvođenja napada na to uporište.

a MNO FNRJ, Voj. istor. inst. arhiv NOR-a, br. reg. 217—212, k. 428.

⁴ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 361, od 30. 6. 1944. godine.

Morao sam postaviti sebi pitanje: — šta raditi ako Štab 10. korpusa ne odustane od izvođenja napada na tako ojačano uporište neprijatelja u Ludbregu?

Vojni starješina mora imati jasne odgovore, manje ili više tačne na sva pitanja koja mu situacija nameće. Komandant 28. divizije morao je naći odgovor i na ovo pitanje. Imao sam dva izlaza. Mogao sam otkazati poslušnost i odbiti da idem u napad na uporište neprijatelja Ludbreg, ili poći sa borcima 17. udarne brigade i učiniti sve da se zadatak izvrši. Odlučio sam se za ovo drugo. Da li sam pogriješio?

A-2 — Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka (str. 156)

3. 7. 1944.

U selu smo Veliki Poganac, stigli u jedan sat u noći. Jutro je. Krenuli smo još kilometar dva u šumu i sad smo blizu sela Rijeka. Štab se smjestio u selu, a možda ćemo kasnije i mi.

Tri i pol po podne. Eto i nas u selu Rijeka. Našli smo kuću i to sa pet kreveta. Montirao sam radio, poslušali smo vijesti i Božo se sprema da ih otipka. Prije pola sata naletjela je »trakalica«, tukla selo i jednim rafalom ranila jednog druga i ubila nam nekoliko konja. Svi-ma nama je prijala topla hrana s kazana. Jučer je XXI udarna bri-gada gadno potukla bandu. Zarobila je dva topa, pet minobacača, i to dva teška. Dosta pušaka, dva teška mitraljeza, a što je važno za nas, mnogo municije. Ubijeno je oko 40 neprijateljskih vojnika.

Vratili su se neki borci iz Slavonije, drugovi iz čete za vezu. Pri-čaju da se u Slavoniji grade dva aerodroma za prihvat savezničkih avi-ona. Počinje organizacija prebacivanja naših ranjenika za Italiju. Selo je žalosno pogledati! Ostale su samo zidane peći, a dimnjaci, onako sami, sablasno izgledaju. Svega je nekoliko kuća cijelih koje su po-slije paljenja popravljene. O, ljudi, kako je taj rat upropastio narod! Šest je sati po podne. Tišina! Vratio sam se iz sela. Bio sam na dudo-vima. Sve su mi ruke plave od boje plodova, soka. Miris i ukus pod-sjetio me na školske praznike provedene u Novom. Da, onaj mali dud pokraj naše šupe za drva — bio je bijeli.

B — Neprijateljske jedinice

B-1 — Najvjerovatniji sastav posade u uporištu neprijatelja u Ludbregu 3. 07. 1944. godine

Ujutro 3. 07. 1944. godine, sve neprijateljske jedinice koje su prethod-na dva dana učestvovala u poduhvatu »Brod«, nalazile su se u Ludbregu. U Ludbregu su se toga jutra nalazile i one jedinice koje su prethodna dva dana obezbjeđivale uporište u Ludbregu i prethodne večeri obezbjeđivale pri-hvat jedinica koje su se tokom noći 2—3. jula vratile iz borbe kod Ivanca, Velikog Poganca i Prkosa.

Na osnovi izloženog može se zaključiti da su se u Ludbregu toga jutra nalazile slijedeće jedinice:

- 1. bojna 1. pukovnije PTS-a,
- 2. bojna 1. pukovnije PTS-a,

- jedna satnija 3. bojne 1. puk. PTS-a,
- 7. bataljon njemačke feldžandarmerije,
- 7. bojna V ustaškog zdruga,
- jedan vod gorskih topova 1. puk. PTS,
- jedan vod haubica Srednje domobranske škole,
- jedna neidentifikovana jedinica domobrana.

U neprijateljskim jedinicama svodeni su rezultati jučerašnjih borbi, i podnošeni su izvještaji iz kojih su mogli jasno utvrditi da su prethodnog dana kod sela Ivanec i Prkos, vodili borbe i sa jedinicama 28. slavonske NO udarne divizije, u kojima su imali velike gubitke.

7. Četvrti juli 1944. godine

U štabovima suprotstavljenih korpusa 4. jula 1944. godine donijete su dvije značajne odluke:

1. Štab njemačkog 69. korpusa IZDAO JE PRETHODNU ZAPOVIJEST ZA IZVOĐENJE PODUHVATA »ROUEN«;
2. Štab 10. korpusa »Zagrebačkog« DONIO JE ODLUKU O DRUGOM ODLAGANJU NAPADA NA UPORIŠTE U LUDBREGU.

7.1. — Izdavanje prethodne zapovijesti za izvođenje poduhvata »Rouen«

Četvrtog jula, u 08.40 sati, Štab njemačkog 69. korpusa obavještava pretpostavljeni Štab 2. oklopne armije o procjeni operativne situacije i svojim namjerama:

»1) — Glavnina (»masse«) VI i X banditskog korpusa OJAČANA DOLASKOM JEDNE SLAVONSKE DIVIZIJE, pod jakom komandom, vjerovatno sa namjerom da se uskoro iz prostora južno od Koprivnice prebaci preko Kalnika i planine Ivančica NA NJEMAČKU GRANICU.

Djelovi ojačane gardijske divizije, nakon početnih uspjeha, sa gubicima odbijeni na prostoru Koprivnica — Ludbreg.

2) NAMJERE: Poduhvat »Rouen«. Trajanje otprilike 6 — 8 dana. Početak po mogućnosti 5. 7.

a) zatvoriti zapadni rub Kalničkog Gorja.

b) razbiti bande na Kalniku.

ZA TO JE POTREBNO DOVESTI SNAGE

3) NALOG: — sadejstvovanje mađarskih oružanih snaga (2 puka ojačana artiljerijom) ...

POSTOJI PRISTANAK HRVATSKE DRŽAVE.«

(Vidjeti dokumenat br. 3 — snimak 1072 — naglašavanja u tekstu naša)

NAPOMENE:

1. U ovome poglavlju biće navedeni samo neki najznačajniji izvodi iz 20 dokumenata o neprijateljskom poduhvatu »Rouen«, a prevod tih 20 njemačkih dokumenata sa komentarima u cjelini se objavljuje u glavi trećoj — poglavlje drugo, u ovome dijelu knjige.

2. Budući da se prevod tih 20 najvažnijih dokumenata objavljuje u ovoj knjizi, iz praktičnih razloga biće navođen samo broj dokumenata i snimka, a odnosiće se na poglavlje drugo u trećoj glavi, drugog dijela ove knjige.

Ustaški pukovnik Ante Moškov, koji je učestvovao u donošenju odluke o pokretanju poduhvata »Rouen« i bio u toku pri izradi plana za njegovo izvođenje, na slijedeći način je procjenjivao operativnu situaciju i namjere partizanskih snaga.

»U područje Kalnika došle su 28. 6. iz Bilogore i Slavonije 32. div. 10. korpusa i 28. div. 6. korpusa. 33. div. sa Štabom 10. korpusa nalazila se u isto vrijeme u području južno od Koprivnice, a pored toga nekoliko slavonskih brigada južno od Novigrada, Čazme i Đurđevca. Ukupna snaga 4.000 ljudi.

Njihova namjera je bila, — što proizilazi iz izjava zarobljenika i iz **zaplijenjenih papira**, likvidacija uporišta Novi Marof, Varaždinske Toplice, Ludbreg i Koprivnica, čime bi postigli da im, — radi žetve, padne u ruke cijela Podravina. Pošto bi pokupili žetvu, imali su namjeru da se probiju u Zapadno Zagorje i **sjedine se sa nekoliko slovenačkih brigada**, koje su se približile granici«. (Dokumenat br. 16 — snimci 955 i 956 — Naglašavanja u tekstu naša).

U tome tekstu Ante Moškov navodi da je raspolagao »zaplijenjenim papirima«, pa vjerovatno i zaplijenjenom zapoviješću Štaba 10. korpusa za napad na uporište u Ludbregu.

U prethodnoj zapovijesti za izvođenje poduhvata »Rouen«, koja je napisana 4. jula 1944. godine, pored ostalog piše:

»1.) — NEPRIJATELJ:

Glavnina 6. i 10. banditskog korpusa POD ENGLESKOM KOMANDOM na prostoru Koprivnica — Ludbreg — Novi Marof — Carevdar sa namjedom da prodre na zapad u planinu Ivančicu.

2.) NAMJERA GENERALNE KOMANDE: poduhvat »Rouen«

a) SPREČITI PRODOR NA ZAPAD,

b) Uništenje banditskih snaga u Kalničkom Gorju...

4.) NALOZI:

a) OJAČANA GARDIJSKA DIVIZIJA POGLAVNIKA sprečava proboj neprijatelja na zapad odbranom na liniji Hum — Novi Marof — Varaždinske Toplice — Jalžabet...

Pokretne rezerve za dejstvo (1. PUKOVNIJA GARDIJSKE DIVIZIJE POGLAVNIKA) treba da se drže u pripravnosti za koncentrični napad u zapadnom dijelu Kalničkog Gorja prema sjeveru i jugu.

c) POLICIJSKE SNAGE:

Žandarmerija (njemački feldžandari) iz komande Varaždin U LUDBREGU BRANI LUDBREG i drži otvorenu vezu prema Varaždinu.« (Vidjeti dokumenat br. 4 u cjelini — snimci 1088, 1089, 1090).

Partizanske snage na Kalniku tada nisu bile pod »engleskom komandom«, kako se to navodi u prethodnoj zapovijesti za izvođenje poduhvata »Rouen«. Komanda 69. njemačkog korpusa je navođenjem takve pretpostavke vjerovatno željela da dobije podršku svojih viših komandi i mađarske države za uključivanje mađarskih pukova u borbu protiv partizanskih divizija na Kalniku.

Gen.Kds. LXIX. A.K.s.b.V.
I a Nr. 885/2435/44 gKds

K.H.Qu., den 4. Juli 1944

Betr.: Unternehmen "Rouen".

Ausfertigungen

Ausfertigung.

V e r b e f e h l

Unternehmen "Rouen".

- 1.) Feind
Masse 6. und 10. Bandenkörps unter englischer Führung im Raum Koprivnica - Ludbreg - Novi Marof - Carevdar mit Absicht, nach Westen ins Ivancica-Gebirge durchzubrechen.
- 2.) Absicht des Gen.Kdes.: Unternehmen "Rouen".
  - a) Verhindern des Durchbruches nach Westen,
  - b) Vernichtung der Bandenkräfte im Kalnik-Gebirge.
- 3.) Befehlsgliederung, Truppen:
  - a) Gen.Kde. LXIX. A.K.s.b.V., vorgeschobener Gefechtsstand V a r a z d i n.
  - b) Verst.Leibgarde Division des Poglavnik
  - c) V.Ustascha Brigade,
  - d) Polizei-Kräfte Ludbreg und Krizeveci,
  - e) Ungarische Truppen.
- 4.) Aufträge:
  - a) Verst.Leibg.Div.d.Poglavnik verhindert Durchbruch des Feindes nach Westen durch Abwehr in Linie H u m - Novi Marof - Varazdinske Toplice - Jalzabet.
Hierzu bewegliche Eingreifreserven:
Zwei Btle. Leibg.Div.d.Poglavnik im Raum Sv.Petar Orehovac - Suševac (10 und 17 km Krizeveci).
Ein Btl. Novi Marof,
Zwei bewgl.Gren.Kompn. Raum südlich Varazdin.
Durchbruchversuche der Banden bei Hum und durch den Varazdinske - Wald sind im Angriff zu zerschlagen.
Die beweglich gehaltenen Eingreifreserven (Rgt.1 der Leibg.Div.d.Poglavnik) sind zum konzentrischen Angriff in den Westteil des Kalnik-Gebirges nach Norden und Süden bereitzuhalten.
  - b) V.Ustascha Brigade sichert zunächst gegen Feind südl. Koprivnica, kehrt in nordwestl., westl. und südwestl. Richtung auf und hält sich bereit, mit starken Kräften (mindestens zwei Btle.) über Sokolevac - Carevdar anschließend nach Westen und Nordwesten anzugreifen.
  - c) Polizeikräfte:
Gend.Hauptmannschaft in Varazdin in Ludbreg verteidigt

Faksimil prve stranice prethodne zapovijesti Štaba njemačkog 69. korpusa o pokretanju poduhvata »ROUEN«, izdane 04. 07. 1944. godine.

U prethodnoj zapovijesti za izvođenje poduhvata »Rouen« glavni zadaci se postavljaju »OJAČANOJ GARDIJSKOJ DIVIZIJI POGLAVNIKA« (PTS-u), a u tome njenoj 1. pukovniji se naređuje da bude KONCENTRISANA ZA »KONCENTRIČNI NAPAD«. Pošto su dvije bojne 1. pukovnije PTS-a u tome trenutku bile u Ludbregu, to praktično znači i naređenje da se i njena treća bojna prebaci u Ludbreg što prije.

Sedmom bataljonu njemačkih feldžandara iz komande Varaždin U LUDBREGU, naređuje se DA BRANI LUDBREG i drži otvorenu vezu prema Varaždinu.

Dakle, nijednim određenjem prethodne zapovijesti za izvođenje poduhvata »Rouen«, se ne »odvlače bataljoni iz Ludbrega«, već se naređuje dopunsko pojačanje njegove posade za još jednu ustašku bojnu, da bi se tamo na okupu našle SVE TRI BOJNE 1. PUKOVNIJE PTS-a.

U Štabu njemačkog 69. korpusa odlučili su da naziv poduhvata odrede prema nazivu grada Ruan-a (Rouen) na rijeci Seni u Francuskoj, sjeverozapadno od Pariza. Tako izabran naziv toga poduhvata trebao je da u najvećoj mjeri daje trenutno aktuelnu simboliku SVRHE zbog koje je pokrenut.

Ta svrha se nazire iz navedenih procjena i osnovnih određenja datih u prethodnoj zapovijesti pod a) »SPRIJEČITI PRODOR NA ZAPAD«. Za tu svrhu poduhvata Njemci i ustaše su imali dovoljno snaga. Za namjeru (svrhu) datu pod tačkom b) »uništenje banditskih snaga u Kalničkom Gorju«, trebalo im je pojačanje u pukovima iz Mađarske, ali POD USLOVOM, da šef mađarske države Horti, NA VRIJEME PRISTANE NA SLANJE TE POMOĆI, a to znači do 5. ili 6. jula 1944. godine. Zbog toga se zadatak iz prethodne zapovijesti pod tačkom b) može smatrati USLOVNO DATIM ZADATKOM, a onaj pod tačkom a) PRVENSTVENIM I IZVRŠNIM ZADATKOM za ustaško-domobranske i njemačke jedinice izričito određene u prethodnoj zapovijesti.

Tada, jula 1944. godine, partizanskim štabovima nije bilo poznato koliko je linija duž rijeke Bednje, od Novog Marofa do Ludbrega bila »VRUĆA LINIJA« prvenstveno za njemačke, ali i za ustaške komande, linija preko koje DIVIZIJSKE PARTIZANSKE FORMACIJE »NISU SMIJELE« PRELAZITI U PRAVCU IVANČICE I GRANICE NJEMAČKOG RAJHA.

Te operativne procjene viših komandi njemačkih oružanih snaga, ne mogu se otkriti analizom zbivanja, već sagledavanjem šire operativne i vojno-političke situacije.

a) Situacija na ratištima u Evropi

Iskrčavanje savezničkih invazionih snaga, pod komandom američkog generala Ejzenhauera u Normandiji, izvršeno je mjesec dana prije druge borbe za oslobođenje Ludbrega. U međuvremenu su se savezničke armije učvrstile na znatno proširenom mostobranu u Normandiji i pripremale za prodor preko rijeke Sene prema njemačkoj granici.

Crvena armija u toku juna, a naročito u drugoj polovini juna, pokreće veliku ofanzivu za izlazak na rijeku Vislu i stvaranje nekoliko mostobrana na toj rijeci.

Pod PRITISKOM TAKVE SITUACIJE morala je uslijediti nova Hitlerova defanzivna strategijska koncepcija borbe u uslovima »skraćivanja frontova«, i u skladu s njom, koncentracija raspoloživih rezervi na »predstražnim bedemima« na Visli u Poljskoj, i Seni u Francuskoj.

U sklopu takve strategije počelo je povlačenje njemačke grupe armija sa udaljenih grčkih ostrva, a te velike, trenutno neiskorišćene snage, trebale su u svome povlačenju da prođu preko Jugoslavije, a mnoge od njih kroz Zidani Most, Celje i Maribor.

Poznato je, da su upravo u vremenu pred drugu borbu za oslobođenje Ludbrega, počeli inženjerski radovi i preduzimanje drugih mjera na tzv. Sigfridovoj liniji prema armijama zapadnih saveznika, kao i na Mezerickom i drugim utvrđenim rejonima ispred rijeke Odre prema sovjetskim armijama — dakle, preduziman je čitav sistem mjera za odbranu na granicama Hitlerovskog njemačkog Rajha.

b) Nova fašistička procjena geostrategijskog položaja sjeverozapadne Hrvatske

Komandant njemačkog 69. A.K. general Auleb, u sklopu mjera na granicama njemačkog Rajha, već u toku juna 1944. godine, vrši novu procjenu geostrategijskog položaja sjeverozapadne Hrvatske, u čemu planina Ivančica po njemu dobija izuzetno značenje. Jednom se već desio propust na operativnom području 69. armijskog korpusa, pa je 14. slovenačka partizanska divizija preko Zumberka, Moslavine, Kalnika i planine Ivančice prodrla »preko tadašnje granice Hitlerovskog njemačkog Rajha«, i prije SVIH DRUGIH DIVIZIJA ANTIHITLEROVSKE KOALICIJE VODI BORBU »UNUTAR GRANICA« TOGA RAJHA, a u stvari na rodnoj grudi Slovenačke Štajerske. Ta naša partizanska divizija učinila je taj svoj zaobilazni put upravo kroz korpusno područje njemačkog 69. korpusa.

Upravo ta činjenica je bitno uticala na novu ocjenu geostrategijskog položaja sjeverozapadne Hrvatske, a u tome Kalnika i naročito planine Ivančice, koju je izvršila komanda njemačkog 69. korpusa.

Zato, komanda toga njemačkog korpusa u prethodnoj zapovijesti za pokretanje i izvođenje poduhvata »Rouen«, koncentriše ojačanu gardijsku diviziju poglavnika na liniji Hum — Novi Marof — Varaždinske Toplice — Ludbreg i »zapovijeda« — »PREKO TE LINIJE NE SMIJE SE DOZVOLITI PRODOR PARTIZANA NA ZAPAD«. U tom cilju (gazdinski, i još bez saglasnosti mađarske vlade!) naređuje se i — još neimenovanim mađarskim pukovima.

I eto, upravo ta zapovijest njemačkog 69. armijskog korpusa, navedenu liniju određuje kao »PREDSTRAŽNU LINIJU NA JUGOISTOČNOJ GRANICI HITLEROVSKOG NJEMAČKOG RAJHA«. Ta odluka upravo i asocira simboliku naziva za poduhvat »Rouen« — na rijeci Seni grad Ruan (Rouen) — na rijeci Bednji grad Ludbreg. Prodrli li armije zapadnih saveznika kod Ruan-a na Seni, izbiće na njemačku zapadnu granicu. Prodrli li opet partizani preko Ludbrega na Bednji, prodrijeće čitav partizanski korpus na jugoistočne granice njemačkog Rajha.

Događaji na evropskim, ali i na jugoslovenskom ratištu već početkom 1944. godine, nagonili su i vojno-političko rukovodstvo tzv. NDH, na novu procjenu geostrategijskog položaja sjeverozapadne Hrvatske sa stanovišta svojih vojno-političkih interesa. Oni u taj prostor dovode svoje najbolje ustaške jedinice. Nije slučajno što vojno-politički vrh NDH upravo početkom juna 1944. godine dokumentom 114a — 23—49 od 6. 06. i dokumentom 114a — 23—54 od 17. 06. 1944. godine (navedeni u ovom poglavlju odjeljak drugi) tu novu geostrategijsku ocjenu prostora sjeverozapadne Hrvatske sa vojno-organizacionog stanovišta potvrđuje skoro isključivom KOMANDOM STARJEŠINA IZ SASTAVA PTS-a I BOBANOVE CRNE LEGIJE, i na taj način tim dokumentima označava prostor UŽEG USTAŠKOG ZABRANA.

Poglavnik NDH to polovinom juna 1944. godine u svojim govorima u Ludbregu (13. 06.) i Koprivnici (14. 06.) i »promoviše«.

Kao što je već rečeno »predstražna linija« njemačkog i ustaškog komandovanja se ne podudaraju u potpunosti, ali su bliske.

Komanda njemačkog 69. armijskog korpusa, radi hitnog djelovanja odlučuje već u ranim jutarnjim satima 4. jula, da gardijska divizija poglavnika (PTS) svim raspoloživim snagama iz Zagreba i drugih mjesta Hrvatskog Zagorja, uključujući i 7. bataljon njemačkih feldžandara u Ludbregu, što prije zaposjedne i učvrsti zapreke na »predstražnoj liniji« Hum — Novi Marof — Varaždinske Toplice — Ludbreg, i tako prije svega drugog, spriječi prodor partizanskih divizija preko te linije na planinu Ivančicu.

Nakon tih prvih odluka i naređenja, a kako još nije imala pristanak šefa mađarske države Hortija, Komanda njemačkog 69. A.K. izdaje »PRETHODNU ZAPOVIJEST« za pokretanje i izvođenje korpusnog poduhvata »Rouen«, u kojoj se navode i zadaci mađarskih pukova, ali bez njihove numeracije.

Očigledno je da je to bio pritisak i na mađarske organe, (Mađarsku su marta 1944. godine okupirale njemačke trupe) da i oni »bespogovorno« prihvate uključivanje svojih pukova u poduhvat »Rouen«. Vjerovatno zbog tih razloga prethodnu zapovijest potpisuje načelnik štaba 69. A.K.

Osnovni smisao pokretanja poduhvata »Rouen« sagledava se, dakle, prije svega u sprečavanju proboja partizanskih divizija preko »predstražne linije« na zapad preko planine Ivančice. U funkcionalnoj i operativnoj vezi sa tim jasno se ispoljava i kVajnje uporno nastojanje da se ostvari presedan za sadejstvo SA MAĐARSKIM TRUPAMA, kako bi nakon toga proboja u saradnji njemački komandanti »samo po osnovu lozinke« mogli uključiti u borbu protiv partizanskih divizija na Kalniku trupe TRIJU FAŠISTIČKIH DRŽAVA: NJEMAČKOG RAJHA, NDH I MAĐARSKE. Taj smisao poduhvata »Rouen« se vrlo jasno iznosi u dokumentu broj 17 — snimak 859.

c) Angažovane snage i sistem komandovanja u poduhvatu »Rouen«

Kombinujući odredbe iz prethodne zapovijesti (dokumenat br. 4) i zapovijesti (dokumenat br. 12), u poduhvat »Rouen« se sa područja

sjeverozapadne Hrvatske uključuje 18 bataljona, dvije čete grenadira u korpusnoj rezervi i neutvrđen broj jedinica domobranskog artiljerijskog ojačanja. Brojno stanje tih jedinica bi se približno moglo procijeniti na 7.200 do 9.000 vojnika. Pretežno, to su bile ustaške snage uglavnom iz sastava PTS-a. (Vidjeti tekst pod oznakom B-1 u ovome odjeljku.)

Budući da je većina tih snaga bila iz sastava PTS-a, komandovanje tim snagama je povjereno komandantu poglavnikovih tjelesnih sdru-gova, ustaškom pukovniku Anti Moškovu i štabu te ustaške formacije.

Štab njemačkog 69. armijskog korpusa zadržao je isključivo pravo komandovanja mađarskim trupama i čitavim poduhvatom, što znači da je i ustaški pukovnik A. Moškov morao striktno izvršavati naređenja štaba toga korpusa.

Iako mađarski pukovi nijesu učestvovali u izvođenju poduhvata »Rouen«, ipak ostaje nepobitna činjenica, da je zapovijesću za poduhvat »Rouen« od 7. jula 1944. godine, bilo određeno učešće tri mađarska puka sa ojačanjima.

U prethodnoj zapovijesti je određeno da se od 4. jula 1944. godine uveče U VARAZDINU ORGANIZUJE ISTURENO KOMANDNO MJESTO NJEMAČKOG 69. ARMIJSKOG KORPUSA. To znači, da će se od 4. jula uveče i svim angažovanim snagama neprijatelja sa područja sjeverozapadne Hrvatske, odatle izdavati naređenja, pa će one pod JEDINSTVENOM KOMANDOM od 4. jula uveče dejstvovati protiv partizanskih snaga na Kalniku, kojima komanduje Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«.

d) Posebni plan ustaškog pukovnika Ante Moškova

Ustaški pukovnik (kasnije ustaški general) Ante Moškov, prilikom saslušanja u istražnom zatvoru u Zagrebu 1947. godine, u vezi sa pokretanjem poduhvata »Rouen« je izjavio:

»Koncem proljeća 1944. godine partizani su bili ugrozili čitavo područje Podravine i samog Zagorja. Ja sam radi te opasnosti bio digao sve raspoložive snage PTS-a pa i samu dočasničku školu iz Zagreba, jer osim opasnosti od partizana postojala je namjera da dođu dvije mađarske divizije na to područje, koje su Nijemci tražili na temelju izvješća njihovih časnika iz Varaždina i njihove tvrdnje da se ovoj navali od strane partizana ne može hrvatska vojska na tome sektoru oduprijeti. Pavelić je bio dao pristanak za dolazak Mađara. U Varaždin je bio došao sa čitavim svojim štabom jedan njemački general, zapovjednik korpusa, general Auleb.

Ja sam, međutim, znajući neraspoloženje pučanstva ovih krajeva prema Mađarima, htio na svaki način stvar riješiti sa vlastitim snagama prije nego dođu Mađari, tako da je njihov dolazak postao bespredmetan«. (Citirano prema knjizi Rade Bulata: »Deseti korpus« Zagrebački NOV i POJ« — Globus, Zagreb — Vojnoizdavački zavod), Beograd, 1985. — str. 113. i 114.

Kao što se iz njegove izjave vidi, ustaški pukovnik Ante Moškov hlio je »NA SVAKI NAČIN STVAR RIJEŠITI SA VLASTITIM SNAGAMA PRIJE NEGO DOĐU MAĐARI«. Ali on u svojoj izjavi pred našim

istražnim organima tu staje i ne kazuje kako je tu svoju namjeru »na svaki način« zamislio, isplanirao i ostvario.

U svojoj izjavi Moškov još kaže: »Operirali smo zajednički m i Boban«. (Isti izvor str. 114.) To znači da je ustaški potpukovnik Rafael Boban, komandant 5. ustaškog zdruga (brigade) u Koprivnici surađivao sa Moškovom na zamišljanju, planiranju i ostvarivanju toga njegovog POSEBNOG PLANA.

Anti Moškovu nikako nije išlo u korist da pred našim istražnim organima opisuje kako je zamislio ZAMKU za uništenje dvije trećine »njihove najbolje naoružane i opremljene XVII brigade« u Ludbregu, kako je on to u uvodu svoje zapovijesti od 11. jula 1944. godine naveo. (Dokumenat br. 19 — snimci 791 do 794).

Budući da Ante Moškov bliže ne objašnjava taj svoj posebni plan, potrebno je da se on rekonstruiše na osnovu poznatih činjenica i dokumenata.

Iz navedene izjave Ante Moškova se vidi, da on prvenstveno preduzima mjere radi uključivanja (angažovanja) svih raspoloživih snaga iz Zagreba i Hrvatskog Zagorja, i zatim ih kao nadležni komandant raspoređuje duž linije rijeke Bednje od Novog Marofa do Ludbrega, uključujući i naređenje 3. bojni 1. pukovnije PTS-a da se probije preko Varaždinskih Toplica u Ludbreg. Tim mjerama i postupcima on ostvaruje i zamisao njemačkog generala Auleba iz prethodne zapovijesti 0 izvođenju poduhvata »Rouen«. Ujedno, time on priprema i bitne uslove za ostvarivanje SVOJE OPERATIVNE ZAMISLI — DA DOLAZAK MAĐARSKIH PUKOVA U KOPRIVNICU I LUDBREG UČINI BESPREDMETNIM.

U izvještaju datiranom 7. jula 1944. godine, iz koga je izvod već naveden u prethodnom tekstu, Ante Moškov navodi da je raspolagao izjavama zarobljenika i »zaplijenjenim papirima«, pri čemu najvjerojatnije misli i na zaplijenjenu zapovijest Štaba 10. korpusa o napadu na uporište neprijatelja u Ludbregu.

Ratni komandant 10. korpusa Vlado Matetić (general-pukovnik u penziji), saopštio je 15. 11. 1983. godine piscu ovih redova (Krsti Bosanču), da su ustaški komandosi (trup) pri napadu na Štab 32. divizije I Štab brigade »Braća Radić« u noći 1—2. juli 1944. godine u selu Svibovac, zaplijenili zapovijest Štaba 10. korpusa o napadu na uporište u Ludbregu. Tom prilikom general V. Matetić nije bliže objasnio da li je za tu činjenicu saznao tih dana u ratu ili poslije rata.

Ante Moškov je najvjerojatnije 4. jula 1944. godine zamislio plan postavljanja »ZAMKE« 17. brigadi prilikom njenog napada na uporište u Ludbregu. Sa tim planom morao je upoznati ustaškog potpukovnika Vilijama Gredelja, komandanta 1. pukovnije PTS-a i majora Gvozdića iz svog štaba. Pri traženju rješenja problema nisu smjeli birati varijantu potiskivanja partizanskih jedinica sa Kalnika, budući da komandant njemačkog 69. korpusa, general Auleb, izričito insistira na okruženju 28. i 32. partizanske divizije na Kalniku. U sklopu takvih specifičnih okolnosti, oni dolaze do zaključka da će svoju zamisao najsvrsishodnije obaviti ako 17. slavonskoj NO udarnoj brigadi, pri njenom napadu na uporište u Ludbregu, o čemu su bili obaviješteni, nanesu MUNJEVIT PORAŽAVAJUĆI UDAR, budući da nisu smjeli ri-

7.ikovati da se borbe u Ludbregu vode dva ili tri dana, jer bi u takvom slučaju pristigli mađarski pukovi u Koprivnicu i Ludbreg.

Njihov zaključak je bio da se munjeviti poražavajući udar 17. brigadi može ostvariti ZAMKOM i to tako, što će snage napadača upustiti u uporište na jednom ili dva odsjeka odbrane uporišta, a kada dio snaga napadača uđe u uporište, zatvoriti obruč oko njih i u obruču ih uništiti. Ocijenili su da bi im za primjenu takve taktičke varijante najviše odgovaralo ako bi napad uslijedio najranije u noći 5—6. jula 1944. godine, s obzirom da su računali na to, da će se u toku 5. jula Treća bojna 1. pukovnije PTS-a probiti u Ludbreg, pa će se tada sa manje rizika moći ostvariti taktički zahvat postavljanja zamke i obruča oko snaga napadača koje budu upuštene u uporište, a najkasnije 6. i 7. jula.

Moškov i njegovi pomoćnici računali su, da ako ta varijanta uspije, borbe u Ludbregu se neće razvlačiti na dva dana, već će samo poslije nekoliko sati borbe napadaču biti nanijeti gubici, koji će uticati na odluku partizanske komande o povlačenju sa Kalnika. Zbog toga se Moškov dogovorio sa ustaškim potpukovnikom Rafaelom Bobanom, da ovaj ne zatvara odstupnicu partizanima prema Bilogori, na liniji pruge i ceste Koprivnica — Križevci. Na taj način su njih dvojica DOGOVORENO SABOTIRALI zamisao njemačkog generala Auleba pod tačkom b) prethodne zapovijesti: »uništenje banditskih snaga u Kalničkom Gorju«.

Takav ustaški plan predviđao je za borbe 17. brigade neočekivanu pogibeljnu opasnost, koju će teško izbeći ako budu upućeni u napad na uporište neprijatelja u Ludbregu.

7.2. — Pripreme partizanskih jedinica za napad i drugo odlaganje početka napada

Štab 28. slavonske NO udarne divizije svojim naređenjem op. br. 225 od 4. 07. 1944. godine, upućenom štabovima 21. i Brodske brigade, naređuje, da zbog toga što je 21. slavonska NO udarna brigada prethodnih dana vodila teške borbe sa neprijateljem, brigade zamijene svoje zadatke prema zapovijesti štaba divizije na obezbjeđenju prilikom napada na neprijateljsko uporište u Ludbregu.

U jedinicama 17. brigade su tokom 4. jula 1944. godine, u šumi iznad sela Mala Rijeka, razrađivani zadaci jedinica i uvježbavano prosjećanje i miniranje žičanih prepreka na improvizovanom poligonu sa žicama i preprekama.

Predvečer su jedinice krenule na zadatak, a ubrzo zatim primljeno je naređenje da se vrate JER JE PO DRUGI PUT ODLOŽEN NAPAD NA UPORIŠTE U LUDBREGU.

Razlozi za prvo odlaganje napada bili su zbog borbi vođenih sa neprijateljskim snagama 2. jula do kasno uvečer.

Nije nađen dokument koji konkretnije objašnjava razloge za drugo odlaganje napada 4. jula 1944. godine predveče.

U izvještaju Štaba 28. slavonske NO udarne divizije od 13. 07. 1944. godine, sa potpisom politkomesara Đure Kladarina se kaže:

»Zbog aktivnosti neprijatelja i borbi 32. divizije i 21. brigade akcija je odlagana dva puta«.

Štab 28. divizije je realno procjenjujući situaciju ocijenjivao da je uporište neprijatelja u Ludbregu tih dana ZNATNO OJAČANO, da je zbog toga vrlo rizično, pa i pogibeljno ići u napad na to uporište, te da od TOGA NAPADA U TAKVOJ SITUACIJI TREBA ODUSTATI.

Zbog toga je Štab 28. divizije činio sve što je bilo u njegovoj realnoj mogućnosti da ubijedi Štab 10. korpusa u neophodnost odustajanja od toga napada.

A — Partizanske jedinice

A-1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Četvrti juli 1944. godine protekao je u pripremama jedinica 28. divizije za napad na uporište neprijatelja, koji je trebalo da uslijedi u 24.00 toga dana.

Situacija u Štabu 17. brigade je teška. Andrija Petković je nezadovoljan što nije postavljen za komandanta 17. brigade, a NS-a i ja moramo razrađivati zadatke sa komandantima bataljona i komandirima četa 17. brigade. Za napad na pravcu glavnog udara predviđen je 3/17. brigade, a njegova 1. četa određena je da ukloni žičane prepreke i omogući ostalim jedinicama prolaz u uporište Ludbreg.

U svim našim jedinicama vršena je obuka sa pojedincem, odeljenjem, vodom i četom, a zatim uvježbavane taktičke radnje i postupci u bataljonu i brigadi. Međutim, zbog stalnog priliva novih boraca, većinom omladinaca koji nisu prošli vojno obučavanje, bilo je primjetno pomanjkanje znanja u osnovnim stavovima za zauzimanje položaja, ukopavanja, podilaženja, savlađivanje prepreka itd. Ti nedostaci skupo se plaćaju u borbi i zato smo pred svaku borbu uvježbavali jedinicu počevši od pojedinca do čete i bataljona. Ovaj put sve radnje uvježbavala je Prva četa 3. bataljona na dobro improvizovanom poligonu. Izviđanjem je ispitano, provjereno i utvrđeno da je uporište Ludbreg opasano sa više redova žice (3 — 6) iza kojih se nalazi više redova rovova povezanih saobraćajnicama. Takav sistem odbrane napravljen je na poligonu. O toj pripremi komesar 28. divizije piše: **»... U vojnom pogledu Brigada je uvježbavala podilaženje i prebacivanje, bacanje eksploziva i sječenje žice. Po mom mišljenju Brigada je bila pripremljena za akciju...«**¹. Jedinice su se smjenjivale na poligonu. Sve jedinice su završile sa radom na poligonu oko 17.00 sati. Dok je jedan bataljon radio na poligonu, drugi bataljoni su davali zadatke četama, vodovima, odeljenjima i pojedincima.

Koristili smo borbena iskustva iz prethodnih dejstava. Sve starije šine u 28. diviziji su upoznate sa načinom aktivne odbrane koju je neprijatelj primijenio u odbrani uporišta Narta. Bili smo svijesni činjenica da protivnapad u uporištu Ludbreg možemo očekivati, čak i da

¹ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

raspoložu sa dva puta manje snaga od ovih koje se sada nalaze u uporištu. Sa skromnim ciljevima, razumije se.

Neprijatelj je u pismenoj formi formulisao svoja: **»... Iskustva: u toku ovog vremenskog razdoblja, u poduhvatima poduzetim protiv odmetnika iskustvo je potvrdilo činjenicu da je jedini i najbolji način borba sa odmetnicima napad ..«².**

Valja isto tako priznati činjenicu da je neprijatelj izvukao pravilan zaključak i valjanu pouku iz borbi protiv naših jedinica. Do sad je taj oblik borbe, priznat u ratnoj vještini i star koliko i rat; »da se samo odlučnim napadom može postići pobjeda...« bio u najvećem broju slučajeva naš oblik borbe, a sad ga na teritoriji 10. korpusa uspješno primjenjuje neprijatelj. Štabu 28. divizije je poznato da su jedinice neprijatelja u napadu na terenu ranjive, ali iskustvo iz napada na uporište Narta nas uči da je protivnapad u Narti bio efikasan, a 17. brigadi predstoji napad na još tvrde i brojno znatno jače uporište neprijatelja Ludbreg. Tu, na očigled svih nas neprijatelj je do danas koncentrisao tri bojne ustaša i jedan njemački policijski bataljon. Da, o stanju neprijatelja unutar uporišta Ludbreg Štab 28. divizije nije dobio ni jedan podatak od obavještajne službe 10. korpusa. Ali, umjesto obavještajnih podataka imamo upravo tvrđenje Štaba 10. korpusa da je Ludbreg bez promjena.

Kad su vojne pripreme završene, dobio sam izvještaj od Štaba 21. brigade da su dvojica zarobljenih domobrana, koji su bili u jedinici te brigade, oko 16.00 sati sa oružjem prebegli u uporište neprijatelja Ludbreg. **»... Kako je akcija bila već potpuno kompromitovana, sve je znalo da mi idemo na Ludbreg i kako su nam još k tome dvojica dezertirala u Ludbreg znajući da ćemo ga napasti, opet smo se spremali. (Ta dvojica su zarobljena u vel. Grdevcu ...) ... — piše u svom izvještaju K. br. 230 dana: 13. 7. 1944. godine politički komesar 28. divizije Štabovima 6. i 10. korpusa ..«³.**

Članovi Štaba 10. korpusa kretali su se pored jedinica 17. brigade. General V. Matetić se zadržao i tražio da ga obavjestim o pripremama jedinica za narednu akciju. Upoznao sam ga sa pripremama, ali sam ga upoznao i sa izvještajem Štaba 21. brigade o dvojici bjegunaca u uporište Ludbreg. Reagovao je ljutito i rekao da Štab 28. divizije **»... po svaku cijenu traži da se napad na Ludbreg odgodi...«** i dodao da su oni štab korpusa i da će svoju odluku realizovati bez obzira što ja i Štab 28. divizije mislim o njoj. Rekao je da će poslije akcije na Ludbreg preduzeti potrebne mjere da nas urazumi, a našu drskost, što se tako odnosimo prema njegovoj odluci i kaznom spriječiti. Na kraju je meni zamjerio što sam više puta tražio da uporište Ludbreg ne napada 17., već 25. ili 21. brigada.

Sadržaj primedbi, ton i način na koji ih je dao nije smio ostati bez odgovora. Stavio sam mu do znanja: (1) da je Štab 28. divizije sastavljen od odgovornih ljudi koji niti hoće niti smiju da se bez zabrinutosti odnose prema životima svojih boraca; (2) da mi ne tražimo odlaganje napada na uporište neprijatelja Ludbreg, već odustajanje od ove akcije, jer nas ne šalje na dvije satnije ustaša, 20 žandara i 2 topa

² Zbornik, tom 5, knjiga 31, dok. br. 115, str. 606.

³ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

75 mm, već na tri ustaške bojne i njemački policijski bataljon; (3) da je odlaganjem napada i našim prisustvom na ovom terenu akcija potpuno kompromitovana; (4) da je neprijatelj vrlo organizovano koncentrisao izuzetno jake snage koje je obavještajna služba 28. divizije registrovala i sa podacima upoznala Štab 10. korpusa; (5) da se Štab 10. korpusa i on lično odnose prema ispitanim, provjerenim i utvrđenim podacima na veoma čudan način; (6) da on i njegov štab moraju preuzeti svu odgovornost za nepotrebne žrtve, koje mogu uslijediti zbog velikih snaga neprijatelja u Ludbregu; (7) da sam se nosio mišlju da odbijem njegovo naređenje i na taj način spriječim nepotrebne gubitke, ali da ću pored svega toga ipak učiniti sve što mogu da jedinice 28. divizije pripremimo da učine sve što je u njihovoj moći da izvrše taj toliko rizičan zadatak.

General V. Matetić nije očekivao da će sve ovo čuti. No, ja sam tako mislio, bio ubijeđen da je sve ovo što sam mu rekao istina i da istinu treba otvoreno reći nadređenom starješini bez obzira šta on o njoj misli i kakve će konsekvence ja izvući. Bio je bez riječi, a rastali smo se bez pozdrava.

Jedinice 28. divizije krenule su na zadatak oko 21.30 sati. Bataljoni 17. brigade bili su na maršu prema uporištu Ludbreg. Oko 22.00 sata uslijedilo je naređenje Štaba 10. korpusa da se akcija odlaže! Dakle, još jedno odlaganje, još jedno kompromitovanje akcije i dan više za neprijatelja da se bolje pripremi.

A-2 — Izvod iz teksta sjećanja potpukovnika
Zarka Svilokosa

Sjećam se da je razmještaj Brigade bio negdje u šumi južno od Ludbrega, te da u neposrednoj blizini nije bilo naseljenog mjesta.

Prema planu štaba brigade i prema rasporedu bataljona za napad, Treći bataljon je dobio glavni zadatak, a on je bio sledeći: — napraviti prolaz u žičanim preprekama, potom isti obezbediti, a sa dve čete upasti u grad.

Prva četa dobila je zadatak da izvrši pravljenje prolaza u žičanim preprekama, a potom da obezbedi isti, te da na taj način omogući nesmetan prolaz Drugoj i Trećoj četi našeg bataljona, kao i jednoj četi iz Četvrtog bataljona, koja je imala zadatak da napadne željezničku stanicu iz pravca grada.

Druga i Treća četa našeg bataljona su imale zadatak da po prodoru kroz žičane prepreke pređu u napad na objekte u gradu Ludbregu.

Na zadatak smo krenuli posle večere. Naša četa je bila u prethodnici Trećeg bataljona.

Kada smo odmakli od šume u kojoj smo boravili, preneto je naređenje: — »stoj«, a nakon kratkog vremena preneto je i drugo naređenje: — »nazad«. Na osnovu toga naređenja mi smo se vratili na mesta svoga prethodnog rasporeda u šumi.

**A-3 — Izvod iz knjige: »Borbeni put 32. divizije«
(str. 127.)**

»4. jula. Povukavši se sa sektora Novog Marofa, udarna brigada »Braće Radić« zauzela je položaj Fičur — Višegrad, brigada »Matije Gubac« Grešćevina — G. i D. Poljana, a I zagorska brigada Medvod — Leskovec.

U toku dana nije bilo sukoba s neprijateljem«.

B — Neprijateljske jedinice

Pokretanje neprijateljskog poduhvata »Rouen«. BITNO JE UTICALO NA MOBILNOST U NEPRIJATELJSKIM JEDINICAMA NAROČITO 4. i 5. JULA 1944. GODINE U PROSTORU OKO LUDBREGA I U SAMOME UPORIŠTU NEPRIJATELJA U LUDBREGU, KAO I NA OPERATIVNE USLOVE ZA USPJEŠNOST, ODNOSNO NEUSPJEŠNOST PLANIRANE OPERACIJE 10. KORPUSA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA.

O tome kazuju neprijateljski dokumenti, koji se ovdje navode.

**B I — Izvodi iz dnevnog izvještaja PTS-a Ia — br. 1393/44/taj.
od 4. 7. 1944. godine:**

Iz izvješća Ia:

U noći 3/4. 7. 44. napadnut je od XXXII partizanske divizije Novi Marof, ali je nakon borbe od 03.00 do 05.00 sati napad odbijen. Partizani su imali velike gubitke. Vlastitih gubitaka nema.

Dana 4. 7. 44. upućene su 3 sati Dočastničkog tečaja PTS iz Zagreba u Varaždinske Toplice i kombinirana bojna sastavljena od 1. sati II bojne T.U.P.Z. 1. sata III bojne P.U.P.Z. i 1. sat VII bojne I sdruga P.z.U.V. upućene u Novi Marof u svrhu omogućavanja vršenja podhvata postrojbi 1. puk. PTS.

Na mjesto sati II bojne Z.U.P.Z. za osiguranje Marije Bistrice upućena je u M. Bisticu 8 sat III (straž. sat PTS iz Zagreba).

Iz izvješća Ie

U noći 3/4 7. 44. partizani su izvršili prekid pruge kod Mađarevo, ali je pruga tokom dana 4. 7. 44. popravljena i promet uspostavljen.

Na području Ivanca i Lepoglave nalaze se 1. bosanska brigada koja je već u dodiru s posadom u Ivancu. U području Drenovca (16 km iz Ludbreg) i Leskovac (10 jz. Ludbreg), nalaze se brigade Braće Radić i Matije Gubac. Naoružane su automatskim naoružanjem engleskog podrijetla.

Na području Apatovca (12 km jz. Ludbreg) nalazi se slavonska divizija.

Stožer i skladište se nalazi u V. Pogancu.

3. 7. krenula je 21. brigada iz V. Mučna (8 km jz. Koprivnica) prema Sokolovcu (10 km jz. Koprivnica) Ima i gorski top.

Brocka brigada je otišla iz Jagnjidovca (6 km j. Koprivnica) prema Lepavini (14 km jz. Koprivnica) idu radi pojačanja u Kalničko Gorje.

Prema izvješću 1. puk. PTS partizani spremaju u noći 4. 7. 44. istovremeni napad na Novi Marof, V. Toplica i Ludbreg, te prikupljaju jake snage na području Ljubelj, Kozji Hrbat, Drenovac, Glavica (18 km jz. Varaždin).

P.N. Glavara Ia
pobočnik-poručnik
(Ivan Stanišić)

**B-2 —Izvodi iz dnevnog izvještaja PTS-a Ia — br. 1394/44/taj.
od 5. 7. 44.**

Dne 4. 7. 44. u 02.00 sati partizanska brigada Braće Radić napala je Novi Marof sa jednom bojnom, dok su ostale snage zatvarale put prema Varaždinu na prostoru Prerečno — Lučani. Istovremeno su razorili prugu u dužini 500 metara, ali je ista tokom 4. 7. 44. popravljena.

Napad je odbijen u 04.00 sati.

Vlastiti gubici 3 ranjena. Neprijateljski gubici nepoznati. **Zarobljen partizanski častnik koji je otpremljen u Varaždin.**

Izvidnice V staj. sdruga U.V. imale su dodir sa slabijim dijelovima Brocke Brigade kod V. Mučna (8 km jz. Koprivnica).

Naša zapažanja

1. Radi koncentracija snaga za izvođenje zadataka prema određenjima iz prethodne zapovijesti poduhvata »Rouen«, koje se odnose na jedinice PTS-a:

— upućene su tri satnije (čete) Dočastničkog (podoficirskog) tečaja PTS-a iz Zagreba u Varaždinske Toplice;

— kombinovana bojna od tri satnije iz navedenih bojni u Novi Marof.

To znači da su iz drugih »podhvatnih područja« upućene ustaške snage u »poduhvatno područje« 1. pukovnije PTS-a, kojim komanduje ustaški potpukovnik Vilijam Gredelj, pa on može, čim te snage pristignu u svoja odredišta, njima raspolagati. To praktično znači, da je on popodne, ili najkasnije uveče 4. 7. 1944. godine u svome poduhvatnom području raspolagao sa snagama u ekvivalentu dvije ustaške bojne VIŠE nego prethodnog dana.

2. Iz navedenih neprijateljskih dokumenata možemo zaključiti da je Vilijam Gredelj procjenjivao da će partizanske snage u noći između 4. i 5. jula 1944. godine, istovremeno napasti Novi Marof, Varaždinske Toplice i Ludbreg.

Komanda 1. pukovnije PTS-a je zbog toga do predvečerja 4. 7. 1944. godine, izvršila odgovarajuću rokadu, odnosno, predislokaciju raspoloživih snaga.

Po pristizanju kombinovane bojne u Novi Marof, Treća bojna 1. pukovnije PTS-a prebačena je iz Novog Marofa u Varaždinske Toplice. Mogućno je, da su u koloni sa Trećom bojom iz Novog Marofa u Varaždinske Toplice došle i tri satnije podoficirskog tečaja PTS-a, koje su iz Zagreba upućene u Varaždinske Toplice.

Toga dana, raspored jedinica 32. divizije i Prve zagorske brigade, bio je istočno od Varaždinskih Toplica, tako da je neprijatelj imao neometanu komunikaciju između Novog Marofa i Varaždinskih Toplica, a prisustvo partizanskih snaga s istočne strane Varaždinskih Toplica nagonilo je neprijateljsko komandovanje da u Varaždinskim Toplicama koncentriše jače snage, i to:

— posada iz prethodnog dana, sastavljena od neidentifikovanih jedinica,

— Treća bojna 1. pukovnije PTS-a,

— tri satnije podoficirskog tečaja PTS-a.

Prema tome, 4. 7. 1944. godine uveče, u Varaždinskim Toplicama bile su tri ustaške bojne sa ojačanjima.

3. U Ludbregu su 4. jula 1944. godine, prema raspoloživim podacima trebale da se nalaze slijedeće neprijateljske jedinice:

— Prva bojna 1. pukovnije PTS-a,

— Druga bojna 1. pukovnije PTS-a,

— 7. bataljon njemačke feldžandarmerije,

— Sedma bojna V ustaškog sdruga,

— domobranske artiljerijske jedinice.

4. Prema tome, 4. jula po podne, neprijateljsko komandovanje (ustaški potpukovnik Vilijam Gredelj) raspolagao je u Varaždinskim Toplicama i Ludbregu sa sedam bataljona sa artiljerijskim i drugim ojačanjima, sa približno oko 3.000 — 3.500 vojnika.

B-3 — Procjena angažovanih snaga za izvođenje neprijateljskog poduhvata »ROUEN«

1. Ludbreg

U trenutku pisanja prethodne zapovijesti za poduhvat »Rouen«, u Ludbregu se već nalaze 1. i 2. bojna 1. pukovnije PTS-a, 7. bojna 5. ustaške brigade i 7. bataljon njemačke feldžandarmerije, pa se u toj zapovijesti NAREĐUJE da 1. pukovnja gardijske divizije poglavnika organizuje »pokretne rezerve za dejstvo« (napad i odbranu). 1. pukovnji u tome trenutku u Ludbregu još nedostaje njena 3. bojna, ali ona već 4. jula kreće prema Varaždinskim Toplicama, da bi se 5. jula probila u Ludbreg. Na taj način će se 5. jula popodne u Ludbregu koncentrisati KOMPLETNA 1. PUKOVNIJA PTS i tamo će se od tada nalaziti GRUPACIJA OD PET FAŠISTIČKIH BATALJONA.

Kombinujući odredbe iz prethodne zapovijesti od 4. jula i zapovijesti od 7. jula 1944. godine, proizlazi da su u poduhvatu »Rouen«, ne računajući mađarske trupe (do čijeg uključenja nije ni došlo), bile su uključene pored onih u Ludbregu, još i sljedeće snage:

2. Koprivnica

— dva bataljona 5. ustaške brigade,

3. Varaždinske Toplice

- jedan bat. ust. saobraćajne brigade,
- jedan bat. ust. podoficirske škole,
(Koncentracija izvršena 5. 07. 1944. godine)

4. Vinično — Hum — Novi Marof

- tri ojačana bataljona (nisu navedene numeracije)
(Koncentracija izvršena vjerovatno od 4. do 7. 07. 1944. godine)

5. Bočkovec

- tri bataljona (nije navedena numeracija)
- glavnina tenkovskog bataljona,
- jedan artiljerijski divizion

Ukupno pet bataljona.
(Koncentracija vršena vjerovatno od 4. do 8. 07. 1944. godine)

6. Sv. Helena

- jedan bataljon feldžandarmerije iz Križevaca.

7. Južno od Varaždina

- dvije čete grenadira u korpusnoj rezervi
(koncentrisane 5. 07. 1944. godine)

Ukupno: 5 + 2 + 2 + 3 + 5 + 1 = 18 bataljona.

Dakle, 18 bataljona, dvije čete grenadira u korpusnoj rezervi i nepoznat broj jedinica domobranskog artiljerijskog ojačanja, a njihovo brojno stanje se može procjeniti oko 7.500 do 9.000 vojnika.

8. Peti juli 1944. godine

Petog jula se intenzivno nastavlja pregrupisavanje neprijateljskih snaga, o čemu govore neprijateljski dokumenti koji se navode u ovome odjeljku pod oznakom »B«. To pregrupisavanje se vrši prema jugozapadnim i zapadnim obroncima Kalničkog Gorja, a posebno duž donjeg toka rijeke Bednje od Novog Marofa u Varaždinske Toplice i Ludbreg.

Budući da je prema određenjima prethodne zapovijesti o izvođenju poduhvata »Rouen«, 1. pukovnija PTS-a trebala biti koncentrisana sa sve tri svoje bojne (bataljona) najkasnije do 6. jula 1944. godine, i spremna za izvršavanje postavljenih joj zadataka, to su koman-

dant PTS-a Moškov i komandant 1. pukovnije PTS-a Gredelj naredili da se koordiniranom borbenom akcijom ustaških jedinica iz Varaždinskih Toplica potisnu jedinice 32. divizije sa putnog pravca Varaždinske Toplice — Ludbreg, i da na taj način omoguće dolazak Treće bojne 1. pukovnije PTS-a u Ludbreg.

Iz izvještaja neprijateljskih jedinica, kao i iz izvještaja jedinica 32. divizije se vidi, da je neprijatelj u toj namjeri uspio i omogućio dolazak Treće bojne 1. pukovnije PTS-a u Ludbreg 5. 07. 1944. godine u popodnevnom satima.

Ovim istraživanjem nije utvrđeno da li je iz Ludbrega u napad na Prvu zagorsku brigadu kod Leskovca i Svibovca išla Prva ili Druga bojna 1. pukovnije PTS-a, ali se iz neprijateljskih dokumenata jasno može zaključiti, da je Treća bojna 1. pukovnije PTS-a napadala na Prvu zagorsku brigadu iz pravca Varaždinskih Toplica, i da se nakon proboja uputila u Ludbreg zajedno sa onom bojnomo 1. pukovnije PTS-a, koja je napadala iz pravca Ludbrega.

Poslije pažljivog proučavanja neprijateljske dokumentacije, pouzdano bi se moglo zaključiti, da su se u Ludbregu 5. jula uveče nalazile slijedeće neprijateljske jedinice:

— 1. bojna 1. pukovnije PTS-a pod komandom ustaškog bojnika (majora) Nališ Branka. Po našoj ocjeni i svjedočenju građana Ludbrega, bojnik Nališ Branko je komandovao snagama u uporištu Ludbreg u noći 5—6. jula 1944. godine;

— 2. bojna 1. pukovnije PTS-a pod komandom ustaškog satnika Vidakovića;

— 3. bojna 1. pukovnije PTS, pod komandom Gavezi;

— 7. bojna 5. ustaškog sdruga;

— 7. bataljon feldžandara iz sastava 69. korpusa njemačkog Vermahta;

— jedna baterija haubica domobranske srednje škole iz Varaždina;

— najmanje jedan vod brdskih topova iz sastava PTS-a;

— vod tenkova.

O prisustvu domobranskih jedinica u neprijateljskom uporištu u Ludbregu u noći 5—6. jula 1944. godine, izričito govori neprijateljski izvještaj o poginulim i ranjenim domobranima u borbama 6. 07. 1944. godine u Ludbregu, a koji će biti naveden kasnije.

Za primjenu taktičke zamke u stvarnim uslovima fortifikacijskog stanja i rasporeda snaga u uporištu u Ludbreg nužno je imati bar četiri bataljona (bojne), pa da se takva zamisao, u slučaju napada snagama jedne partizanske brigade, bez preteranog rizika može ostvariti. Sa tolikim snagama je komandant neprijateljskog uporišta u Ludbregu raspolagao još od 3. jula 1944. godine.

Od 5. jula popodne u Ludbregu se koncentrisalo navedenih PET FAŠISTIČKIH BATALJONA sa artiljerijskim ojačanjima, pa je rizičnost primjene taktičke varijante IZNENAĐENJA I ZAMKE bila znatno smanjena.

U takvoj situaciji, tokom 5. jula ustaški oficiri Moškov, Gredelj i Gvozdić, DONOSE KONAČNU ODLUKU O PRIMJENI TAKTIČKE VARIJANTE ORGANIZOVANJA ZAMKE 17. BRIGADI. Pošto je toga

dana još bila za njih otvorena komunikacija između Varaždina i Ludbrega, oni su mogli sa komandantom uporišta u Ludbregu ustaškim bojnikom (majorom) Nališom Brankom utanačiti način njene primjene.

Petog jula 1944. godine u Varaždinu je uspostavljeno *ISTURENO KOMANDNO MJESTO* njemačkog 69. korpusa za rukovođenje dejstvima snaga angažovanih za izvođenje poduhvata »Rouen«. Toga dana u 19.30 sati na komandnom mjestu u sobi komandanta I. pukovnije PTS-a okupili su se: pukovnik A. Moškov, potpukovnik V. Gredelj i major Gvozdič iz PTS-a, a iz njemačkog 69. korpusa načelnik operativnog odjeljenja major Eše (Esche), major grof Elc (Eitz) i poručnik Kirnes, radi dogovora. O tome je sačinjena zabilješka. (Vidjeti dokumenat br. 5 — snimci 876, 877).

U zabilješkama se, pored ostalog, navode slijedeće konstatacije:

»Nalog gardijskoj diviziji (PTS) prema prethodnoj zapovijesti poduhvata »Rouen« ostaje na snazi. Pregrupisavanje gard. divizije jugozapadno i južno od Kalničkog Gorja se do 5. 7. 44. nije tako odvijalo, kako je bilo potrebno za pripremu zajedničkog napada hrvatskih i mađarskih snaga prema zapovijesti korpusa. Pregrupisavanje je međutim trebalo da bude sprovedeno.

»Sadejstvo dijelova mađarskih trupa za poduhvat »Rouen« »kasniće« ...

»Do toga vremena ostaje na snazi nalog ojačanoj gardijskoj diviziji (PTS-u): — sprečavanje proboja jakih banditskih snaga prema zapadu, **po mogućnosti napadom malih jedinica u prostoru za sada izgrađenih zapreka u liniji: Varaždinske Toplice — Ludbreg!**« ...

Prema zabilješci na tome sastanku nisu govorili A. Moškov i V. Gredelj, ali je u njihovo ime govorio ustaški major Gvozdič. On je rekao:

»Prirodno je što se od strane tjelesne garde (PTS-a) za sada želi **da mi to sami završimo i da nam Mađari i ne zatrebaju**. Kako sada izgleda, poslije uspjeha, (Novi Marof i Varaždinske Toplice) **mi ćemo momke** (misli na partizane) **već da izbacimo**«. (Naglašavanja u tekstu su naša. Šire o tome u dokumentu broj 5 — snimci 876, 877 u glavi trećoj, poglavlje drugo).

Gvozdič je na tome sastanku iznio optimistički stav komande PTS-a, jer su na osnovi izvršene koncentracije svojih snaga u Ludbregu, Varaždinskim Toplicama i jugozapadno od Kalnika već bili sigurni u uspješno ostvarenje posebnog plana Ante Moškova.

Iz izloženog se vidi, da je 5. jula uveče neprijatelj imao organizovano komandno mjesto u Varaždinu i da je bio potpuno spreman da 17. slavonskoj NO udarnoj brigadi, prilikom njenog napada na uporište u Ludbregu nanese poražavajući udar.

Nasuprot takvim planovima, pregrupisavanjima neprijateljskih snaga prema Varaždinskim Toplicama i Ludbregu, Štab 10. korpusa je i dalje insistirao na svojoj procjeni **DA ĆE SE NEPRIJATELJSKI BATALJONI, KOJI SU SE POSLIJE BORBE KOD SELA PRKOSA POVUKLI U LUDBREG, VRATITI U UPORIŠTA IZ KOJIH SU DOŠLI**. Na osnovu takve svoje procjene Štab 10. korpusa je 5. jula **NEOPOZI-**

VO NAREDIO DA SE NAPAD NA UPORIŠTE U LUDBREGU IZVRŠI U NOĆI 5—6. JULA 1944. GODINE.

Štab 10. korpusa je ostao pri takvoj svojoj odluci i nakon primanja izvještaja od Štaba 32. divizije, da su se neprijateljska pojačanja probila iz Varaždinskih Toplica prema Ludbregu, kao i nakon primanja izvještaja obavještajnih organa Kalničkog partizanskog područja o stizanju pojačanja u Ludbreg.

Uz sve to što sada, na osnovu neprijateljskih dokumenata znamo o pomjeranjima neprijateljskih snaga 5. jula 1944. godine prema Varaždinskim Toplicama i Ludbregu, ipak je bilo potrebno razjasniti pitanje: da li su nadležni partizanski obavještajni organi o tim pojačanjima u Ludbregu javljali obavještajnom organu u Štabu 10. korpusa. To je potrebno razjasniti zbog toga, da se drugovi koji su radili u tim organima olako ne okrivljuju kako su: »podbacili partizanski obavještajni organi«.

Razumljiv je stoga ljudski motiv druga Ivana Brckovića i Eduarda Perina, brata pokojnog Rudi Perina, da svojim izjavama, datim članovima redakcione grupe za pripremu ove knjige — otklone takva olaka i netačna okrivljavanje. Redakciona grupa je zaključila da je njihove izjave potrebno navesti u ovome odjeljku knjige. U tim izjavama se tvrdi da su oni o pristizanju pojačanja u uporište u Ludbregu obavjestili obavještajni organ u Štabu 10. korpusa.

U 17. brigadi su 5. jula 1944. godine nastavljene pripreme boraca za napad i detaljno razjašnjavani zadaci jedinica.

U isto vrijeme kada su u Varaždinu, na isturenom komandnom mjestu njemačkog 69. korpusa, vršeni opisani dogovori neprijateljskih komandanata i oficira, na brdu iznad sela Duga Rijeka bili su postrojeni borci 17. slavonske NO udarne brigade. Pred strojem boraca prvi je govorio politkomesar brigade Krsto Bosanac, a zatim im se obratio komandant 28. divizije Radojica Nenezić. Nakon toga, brigada je krenula na izvršenje borbenog zadatka.

Ni Štabu 17. brigade ni borcima brigade iz razumljivih razloga nisu bile saopštene pretpostavke Štaba 28. divizije, da se u Ludbregu toga trenutka nalaze neprijateljske snage u jačini od tri do pet fašističkih bataljona i da borci Brigade kreću u borbu sa izuzetno velikom neizvjesnošću u njen ishod. U takvu nenormalnu situaciju su stavljeni i Štab 28. divizije i borci i rukovodioci 17. brigade neshvatljivom upornošću Štaba 10. korpusa *DA NE PRIHVATI NI OPERATIVNE ČINJENICE. NI PODATKE PARTIZANSKIH IZVIĐAČA I OBAVJEŠTAJACA O PRISTIGLIM POJAČANJIMA U UPORIŠTE NEPRIJATELJA U LUDBREGU.*

A — Partizanske jedinice

A-1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić

Peti juli 1944. godine — protekao je u pripremi, trećoj po redu, za napad na uporište Ludbreg. No, dan je obilovao događajima vrijednim pažnje. »...**Rano ujutru neprijatelj je izvršio napada na položaj 1. Zagorske brigade na Medvedu. Nepr. je uspjelo da iznenadi jedinice 1.**

Zagorske brigade i da ih potisne sa njihovih položaja. Neprijatelj je nastavio sa svojim nastupanjem u pravcu s. Leskovec. **Istovremeno neprijatelj je nastupao od Ludbrega i Varažd. Toplica prema brdu Fičur i s. Drenovec. 1. Zagorska brig., 2. Bat. ud. brigade »Braća Radić« povukli su se na brdo »Piramida«, a 1. i 3. bat. prebacili su se na visove prema Glavici i držali istu pod kontrolom.** Nakon povlačenja naših jedinica neprijatelj se je spustio preko Medveda, Leskoveca, i Svibovca u pravcu s. Gor. Poljana, a zatim produžio dalje prema Varaždinu, dok je jedan dio otišao u pravcu Ludbrega.

Kod sela Gornja Poljana došlo je do manjeg sukoba između jedinica brig. »Matija Gubec« i neprijatelja, ali se brigada povukla...^x.

Dakle, na sektoru 32. divizije neprijatelj je uspio da iznenadi 1. zagorsku brigadu, da je potisne sa položaja, a to mu je pošlo za rukom i sa jedinicama 1. i 3. bataljona udarne brigade »Braća Radića«. Neprijatelj, najvjerojatnije, ne demonstrira samo svoju snagu napadom na jedinice 32. divizije, već ih organizovano ometa i sprečava da, u toku 5. jula 1944. godine zaposjednu i pripreme odbranu od Varaždina i Varaždinskih Toplica. Ako se tome doda, da se sa položaja poslije manjeg sukoba sa neprijateljem povukla i brigada »Matija Gubec«, onda je slika još jasnija. To znači, da su se 5. jula 1944. godine tri brigade povukle ispred neprijatelja; da je vrijeme za zaposjedanje, organizaciju i uređivanje odbrambenih položaja prema Varaždinu i Varaždinskim Toplicama, smanjeno; da se jedinice 28. divizije pripremaju za napad na utvrđeno uporište, umjesto da zajedno sa jedinicama 32. divizije napadaju neprijatelja na terenu. No, odluku za upotrebu jedinica 28. i 32. divizije mogao je donijeti Štab 10. korpusa, a odluka za zajedničko dejstvo pomenutih jedinica nije donijeta.

Jedinice 21. i 25. brigade pripremale su se za odbranu prema Koprivnici, a u svim jedinicama i danas se vrše vojne i političke pripreme za večerašnji napad na uporište Ludbreg. NŠ-a divizije i ja smo kod 17. brigade. U Štabu 3/17. brigade, koji napada na težištu napada, izvršili smo pripremu sa svim starješinama u bataljonu od desetara do zaključno štaba bataljona. Na poligonu su još jednom ponovljene sve radnje za uklanjanje prepreka, upadanje u rovove, čišćenje rovova i sabračajnica, likvidaciju bunkera, odbranu od eventualnih protivuiriša neprijatelja.

Politički komesar 28. divizije uputio je borcima i rukovodiocima dopis. Sa sadržajem dopisa upoznaju se borci i rukovodioci 28. divizije na sastancima po vodovima, četama i bataljonima. »... zato je potrebno da se svi naši drugovi rukovodioci potpuno unesu u svoj zadatak, pravilno iskoriste sve znanje i stečeno iskustvo iz dosadašnjih borbi za što uspješnije rukovođenje svojim jedinicama i za što bolje izvršenje zadataka koje će dobijati na temelju opšteg plana. Isto tako je potrebno da svaki naš borac bude svjestan ovog velikog zadatka i da svaki čovjek naše divizije požrtvovano i samoprijegorno ispunjava svoju zadaću. Treba objasniti našim borcima operaciju na Ludbreg — is vojničke i s političke strane — do najsitnijih detalja i pro-

¹ Zbornik, tom 5, knjiga 31, dok. br. 17, str. 79.

želi ih duhom takmičenja i udarništva ..². Tako je i postupljeno, objašnjavaju se i uvježbavaju najsitniji detalji oko zauzimanja rovova neprijatelja i dejstva iz njih, na primjer. Duh udarništva i odgovoran odnos prema zadatku stalno je prisutan kod ogromne većine boraca i starješina 28. udarne divizije, a ta većina uspješno neutrališe pojedinačne slučajeve u kojima se ispoljava strah, pokušaji izbjegavanja izvršavanja zadataka, neodlučnost, malodušnost i si.

Zamijenjeni su zadaci 21. i 25. brigade ud. brigada kroz čitavo posljednje vrijeme vodila teške borbe s neprijateljem, odlučili smo sljedeće:

a) da Brodska brigada, u osiguranju od neprijateljskog napada iz Koprivnice — umjesto da zauzme položaje koji su joj predviđeni operativnom zapoviješću ove divizije, zauzeće položaje 21. ud. brigade.

b) 21. ud. brigada zauzeće položaje Brodske brigade koji su predviđeni operativnom zapoviješću ove divizije ..³.

U 13.20 sati obaviješteni smo da se u jedinicama 17. brigade nalaze komandant i komesar 10. korpusa. U 15.00 sati, kapetan Tomo Raduka nas je obavjestio, da su u uporište Ludbreg stigle jedinice neprijatelja jačine najmanje — jedne bojne. Razmotrili smo situaciju, ali nismo mogli tačno odgovoriti na pitanje — da li je to još jedna, nova bojna ili je to već registrovana jedinica, koja se sa zadatka vraća u uporište.

NŠ-a 28. divizije upoznao je V. Matetića i I. Šibla sa rezultatima izviđanja IG 28. divizije. I ponovno — za njih dvojicu uporište Ludbreg je bez promjena! Međutim, Geco je u vrlo oštrom tonu ponovio zahtjev Štaba 28. divizije, da se od akcije na uporište Ludbreg odustane. Sve argumente koje je on iznio njih dvojica su odbacili. To je bio naš posljednji, uzaludni pokušaj da se poraz sa velikim žrtvama izbjegne.

Nastavili smo rad u jedinicama 17. brigade. U 18.00 sati 17. brigada je postrojena u šumi Segovina sjeverno od s. Duga i M. Rijeka.

Snimljeno u Čazmi u proljeće 1944. godine. 1. Antun Stegić, komandant, poginuo 18. jula 1944. godine u borbi kod Severina, i 2. Stevo Pravdić, politički komesar 1. bataljona Brodske brigade.

² MNO FNRJ, Voj. ist. inst., Arhiv NOR-a, br. reg. 10—10, k. 1124.

³ MNO FNRJ, Voj. ist. inst., Arhiv NOR-a, broj reg. 32—8/1, k. 1123.

Poslije govora komesara 17. brigade, majora Krste Bosanca, borcima sam se obratio ja. Ukazao sam im na značaj bitke protiv elitnih ustaških jedinica PTS-a i Crne legije koji haraće u ustaničkom Kalniku; ukazao na ozbiljnost i teškoće koje nas u borbi protiv ustaških krvoloka očekuju, zatražio ozbiljnost i odgovornost u postupcima u borbi svakog pojedinca i jedinica u cjelini. Znao sam da ove prekaljene udarnike ne treba stalno podsjećivati na hrabrost, upornost i požrtvovanje, i zato sam o tome malo govorio. Ozbiljnost situacije pratio sam po mukloj tišini koja je u jedinici vladala dok sam govorio i burnoj reakciji kojom su svi borci i rukovodioci obećali da će sve učiniti da postavljeni zadatak izvrše.

U 18.30 sati završili smo sa govorima, jedinice su dobile vrijeme za laku večeru, pripreme za marš do polaznih položaja za napad, koji su od ovog mjesta udaljeni 8 — 12 km. Odlučio sam da se krećem sa 3. i 2/17. koji djeluju na težištu napada na uporište Ludbreg između rijeke Bednje i ludbreškog groblja. Sa njima ću biti dok se situacija u uporištu ne razbistri. Za to vrijeme sa KM 28. divizije jedinica će rukovoditi politički komesar i NŠ-a divizije.

Od 21 — 22.30 sati jedinice 17. brigade krenule su u napad. Napad je predviđen u 01.00 sati 6. 7. 1944. godine. Jedinice 1. i 4/17. brigade ne smiju napadati neprijatelja dok u borbu ne stupi 3/17. brigade. Vrijeme na časovnicima sve starješine su poravnale prema mome časovniku.

Sa grupom od 12 kurira krećem se sa 1/3 bataljona, sa komandirrom čete Dušanom Brkićem, a tu su u grupi i štabovi 3. i 2. bataljona. Drugovi iz Štaba 17. brigade ostali su na KM u s. Kučan. Ni jedan član štaba brigade nije našao za shodno da se u ovoj teškoj situaciji punoj neizvjesnosti i opasnosti, naravno, nađe uz svoje borce. Ni jedan Štab 17. brigade, od njenog osnivanja do danas, nije se tako odnosio prema svojim drugovima u teškim situacijama bremenitim opasnostima po njihove živote i jedinicu u cjelini. Mogao sam narediti da istureno KM 17. brigade bude na težištu napada brigade i da sa njega rukovodi kapetan Andrija Petković, na primjer. No, nisam tako postupio. Uostalom, jasno mi je da Štab 17. brigade u ovome sastavu ne može rukovoditi 17. brigadom i da su promjene u njemu neophodne. Šteta je za 17. brigadu, a i za 28. diviziju u cjelini, što je brigada prisiljena da djeluje bez komandanta i to u ovakvim uslovima. Zato sam otišao na težište napada.

A-2—Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka (str. 156)

5. 7. 1944.

Okolo tri popodne. Završio sam zidne novine »Borba u Italiji« i odnio ih u štab, ali oficiri zasjedaju. Sastanku prisustvuje i Ivan Šibi, komesar X korpusa. Konačno akcija na Ludbregu! Noćas je padala kiša i morali smo se povući u kuću, a danas neće biti ni toga. Napadamo Ludbreg. Zanima me ishod borbe. Bit će teško i krvavo! Učo i ja idemo sa štabom brigade. Prema »šaputanju« u Ludbregu ima oko 400 ustaša.

Šest je sati po podne. Eto nas u šumi iznad sela Rijeke. Na tom prostoru koncentriraju se naše jedinice. Šuma je puna vojnika, konja, kola — svega. Dakle, sprema se odlučna bitka! Pjesma se ori cijelom šumom. Drugovi iz jednog odreda pjevaju neku staru kajkavsku pjesmu. Melodija mi je poznata, kao da sam je čuo u svom ranom djetinjstvu, u Podravini — u selu Trnovec. Sjećanja! Nekako sam nervozan. Podijelio sam cijelu dozu škije borcima, koji upravo provjeravaju teški minobacač. Bataljoni su postrojeni, koncentracija završena i ovog časa svi se odmaraju sjedeći. Intendant Marijan drži »predavanje« svojim. To su uputstva za hitno izvlačenje plijena, ako uopšte padne. Zafrkavamo Zdravka, zovemo ga »žmigavac«. Oko devetnaest sati bila je cijela brigada u svečanom stroju. Komandant divizije Radojica Nenezić održao je govor. Koža mi se ježila. On je odličan govornik. Vladala je tišina, kao da nikoga nema, a tu je bila cijela udarna prije bitke. Pozvao je borce da časno i junački izvršavaju svoje zadatke. U govoru je citirao riječi poglavnika Pavelića, koje je ovaj rekao u jednom svom govoru u Koprivnici »Ne bojimo se mi ni Engleza ni Rusa, pa čak ni te vaše XVII brigade! Govor komandanta pozdravljen je povicima »Živio drug Tito«, »Smrt fašizmu« itd. Da, da napomenem i to — komandant divizije je rekao našim borcima da sve ostale brigade u zasjedi šalju pozdrave, obećavaju da neće dozvoliti proboj i žele uspjeh XVII u napadu.

Sviće! Strašno! Već oko trideset ranjenih.

A-3 — Izvod iz ratnog dnevnika Pere Lalovića (str. 177).

5. 07. 1944. godine

Iz sela Grdak oko 10 časova odlazim u selo Ivanec. Tamo je Štab 10. korpusa. Akcija je večeras. Zatim odlazim u Štab sedamnaeste brigade.

U 19 časova je zborna mjesto na k. 321 sjeverozapadno od sela Mala i Duga Rijeka. Brigada okupljena. Tu je artiljerija. Krsto Bosanac govori, a zatim Radojica Nenezić. On je naročito lijepo i dirljivo govorio.

Krećemo. Vodiči ne vode pravilno. Vraćamo se i onda mračnim šumskim stazama. Putujemo do 24.00. Dolazimo u selo Kućan.

A-4 — Izvod iz teksta sjećanja potpukovnika Žarka Svilkosa

(pisano 1944. godine)

»Sutradan, amislim da je to bilo 5. 7. 1944. godine, preneti nam je na sastanku obavest, da su dvojica iz Četvrtog bataljona, koji su pre nekoliko dana došli iz domobranstva u partizane, dezertirali iz jedinice, te da se zbog toga odustalo od napada. Ja sam u to vreme već bio član KPJ i komandir voda.

Posle doručka istoga dana, mene je pozvao komandir čete Dušan Brkić, i rekao mi da zajedno sa njim i zamenikom komandira čete Filipom Pavičićem, treba da pođemo u Štab trećeg bataljona.

Kada smo došli u štab bataljona, tamo su se nalazili komandant naše divizije Radojica Nenezić, načelnik štaba divizije Gedeon-Geco Bogdanović, komandant brigade Andrija Petković — Ljuti i još nekoliko drugova iz štaba brigade i komande Trećeg bataljona.

Oni su nam tom prilikom rekli, da će uspeh u brzom probouju u neprijateljsko uporište u Ludbregu zavisiti od naše čete, pa da će se zbog toga izvoditi praktično uvežbavanje toga probouja.

Priprema je izvođena u šumi na jednom proplanku. Vreme je bilo sunčano i lepo. U ovoj pripremi su učestvovali i drugovi iz pionirskog voda, koji su bili dodeljeni za ovu akciju našoj četi.

Postavili smo kolje, ispleli žicu, a potom smo prešli na uvežbavanje sećenja žice engleskim makazama. Na ovoj pripremi su borci uvežbavani kako treba šeći žicu u ležećem stavu, kako drugi borci treba da je primaju i odstranjuju od kolja.

Moralo se polaziti od pretpostavke da se u slučaju jake neprijateljske vatre žica neće moći šeći, već da ćemo je morati rušiti eksplozivom. Zbog toga smo ponovo postavili kolje i žicu, te su drugovi iz pionirskog voda uvežbavali postavljanje eksploziva i njegovo paljenje.

Posle opisanog uvežbavanja probouja žičanih prepreka, rukovodioci su nas upoznali sa sistemom utvrđenja u neprijateljskom uporištu u Ludbregu. Rečeno nam je, da su iza žičanih prepreka na razdaljini od 30 do 40 metara iskopane tranšeje, koje su povezane sa bunkerima kod kuća na ivici grada. Rečeno nam je da u uporištu ima oko 600 neprijateljskih vojnika.

U svrhu otvaranja prolaza kroz žičane prepreke, mome vodu su pridodati tri druga iz pionirskog voda sa makazama i eksplozivom. Bili su to drugovi Mato Grigić (Vinkovci), Ruda Kostanjski (Kraljev Vrh — Zagreb) i Stevo Krnjajić (Cabuna — Virovitica).

Zadatak moga voda jeste, da otvori prolaz kroz žičanu prepreku i da obezbedi taj prolaz sa leve i desne strane. Kada se to ostvari, mi smo sa ispaljivanjem tri rakete trebali signalizirati ostalim jedinicama našeg bataljona da je prolaz otvoren i obezbeđen, te da one mogu poći u napad«.

A-5 — Izvod iz teksta sjećanja pukovnika Đure Fumića
(pisano 22. 02. 1980. godine)

»Oko 18 sati 5. 7. 1944. godine cijela brigada je bila postrojena na rubu šume. Sunce je još jako grijalo i obasjavalo lica boraca, koji su stajali u stroju čekajući dolazak komandanta divizije Radojice Nenezića.

U stroju su stajali iskusni borci, a većina među njima onih, koji su još u jesen 1943. godine oslobađali Ludbreg.

Komandant je borce upoznao sa ciljevima zbog kojih ponovo ide u borbu za oslobođenje Ludbrega.

Rečeno je kolike su snage neprijatelja u Ludbregu.

Borci su pozdravili govor druga Nenezića i obećali da će zadatak izvršiti.

Padom mraka Brigada je krenula na svoj zadatak«.

A-6 — Izjave o radu obavještajnih organa Kalničkog područja pred drugu borbu za oslobođenje Ludbrega

Dugo vremena nakon borbe 17. slavonske NO udarne brigade u Ludbregu 6. jula 1944. godine, pa i u vremenu poslije završetka rata, preovladavalo je mišljenje, da je do tragičnog ishoda te borbe došlo u prvome redu zbog toga što obavještajni organi Desetog korpusa nisu javili o stizanju pojačanja neprijateljskim snagama u uporištu u Ludbregu 5. jula 1944. godine, dakle, neposredno, uoči napada.

Članovi redakcione grupe koja je pripremala ovu knjigu o toj borbi, smatrali su da moraju u okviru sada postojećih mogućnosti osvijetliti to pitanje i utvrditi da li su organi obavještajne službe javili o stizanju pojačanja neprijateljskim snagama u Ludbregu.

Prilikom boravka trojice članova redakcione grupe u Ludbregu 2. do 7. oktobra 1983. godine (K. Bosanca, V. Kadića i Ž. Svilokosa) pribavljena su dva svjedočenja.

A-6-1 — Izjava Ivana Brckovića

Drug Ivan Brcković iz sela Globočec (k. br. 57) kod Ludbrega dao je pismenu izjavu, čiji sadržaj ovdje navodimo u cjelini.

»U to vrijeme ja sam se nalazio na dužnosti komandanta komande mjesta Ludbreg, čije je sjedište bilo u selu Duga Rijeka.

Dana 4. 7. 1944. godine bio sam pozvan u poslijepodnevni satima u Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«, gdje sam dobio slijedeći zadatak: da se u toku noći prebacim u neposrednu blizinu Ludbrega i da preko svojih obavještajnih punktova nastojim utvrditi brojno stanje neprijateljskih vojnika u Ludbregu, po rodovima vojske, njihovo naružanje, moralno-političko držanje vojnika, raspoloženje prema narodu i NOB i ostale okolnosti vezane za NOV.

Striktno mi je bilo naredeno da prikupljene podatke dostavim u Štab korpusa do 13 sati 5. 7. 1944. godine.

Po primljenom zadatku krenuo sam na teren i u večernjim satima dao konkretne zadatke svojim saradnicima, s napomenom da izviđanja završe do 12 sati sledećeg dana i tražene podatke dostave meni po mome sigurnom kuriru u neposrednu blizinu Ludbrega.

Sutra dan 5. 7. sam preko kurira saznao (između 12 i 13.30 sati) da se moj obavještajni organ nije mogao sigurno izvući iz Ludbrega. Kada je sa zakašnjenjem stigao, usmeno mi je izjavio, da se u Ludbregu nešto događa, ali nije mogao utvrditi što, jer je vojska bila u užurbanoj pripremi i čišćenju oružja, a takva užurbanost nije bila uobičajena u ostale dane. Njegov pismeni izvještaj, koga mi je predao, sadržavao je precizne podatke o ukupnom broju ustaških vojnika, o

broju domobrana na licu mjesta i u rashodu, kao i o njihovom naružanju. U izvještaju su bile obrađene i neke nevažne stvari.

Budući da sam ja taj izvještaj primio nešto iza 13.30 sati u štab korpusa u selu Ribnjak sam stigao u 15 sati. Predao sam izvještaj i usmeno objasnio primljenu obavijest. Tada sam od rukovodioca iz štaba korpusa bio oštro kritikovan zbog zakašnjenja u podnošenju izvještaja, jer sam ga podnio u 15 umjesto u 13 sati. Pitao sam ko će dalje posmatrati teren i prikupljati podatke, jer taj zadatak prethodnog dana nisam primio. Dobio sam odgovor da to više nije moja stvar, jer su na terenu vojni obavještajci«.

A-6-2 — Izjava Eduarda Perina

Posredno svjedočenje o ovome pitanju dobili smo od druga Eduarda Perina, brata Rudolfa Perina, bivšeg rukovodioca rajonskog obavještajnog centra, a koji je umro 1968. godine. Drug Eduard Perin nam je dao slijedeću izjavu:

»Moj brat Rudolf Perin — »Švejk«, bio je u vremenu drugog napada 17. slavonske NO udarne brigade na neprijateljsko uporište u Ludbregu šef Rajonskog obavještajnog centra (ROC-a), koji je odgovarao za prikupljanje podataka o neprijateljskim snagama u Ludbregu.

U to doba ja sam bio borac Kalničkog partizanskog odreda.

Ja sam 5. 7. 1944. godine imao susret sa bratom Rudolfom na maršu prema selu Kućan. Dok smo zajedno išli u koloni, moj brat mi je rekao da je u toku toga dana poslao izvještaj o pristizanju pojačanja neprijateljskim snagama u Ludbregu, i da je dao predlog da se zbog toga ne ide u napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu.

Po pričanju moga brata Rudolfa, on je bio, poslije te borbe u Ludbregu, pozvan na odgovornost pod optužbom da nije poslao (izvještaj o pristizanju pojačanja u neprijateljsko uporište u Ludbregu.

On je na saslušanju dokazao, da je poslao uoči napada izvještaj o pristizanju neprijateljskih pojačanja u Ludbreg, na osnovu čega je oslobođen od odgovornosti, pa je ostao i dalje na dužnosti šefa ROC-a«.

(Ova zabilješka je sačinjena 6. 10. 1983. godine u prostorijama 00 SUBNOR-a u Ludbregu, a supotpisali su je Eduard Perin i Krsto Bosanac).

A-6-3 — Zaključak redakcione grupe

Na osnovu navedenih svjedočenja može se zaključiti da su podaci o pristizanju pojačanja u neprijateljsko uporište u Ludbregu stigli, i da su mogli biti korišćeni kao ZNAČAJAN ARGUMENAT ZA PROMJENU ODLUKE KOMANDE DESETOG KORPUSA »ZAGREBAČKOG«.

Pristigli podaci su kazivali da su nastale JOŠ NEPOVOLJNIJE OKOLNOSTI za izvođenje napadne operacije protiv snaga u uporištu neprijatelja u Ludbregu. Bilo je, dakle, i vremena i mogućnosti kao i izrazitih upozoravajućih razloga da se u Štabu 10. korpusa donese odluka O ODUSTAJANJU OD IZVOĐENJA NAPADA PROTIV SNAGA U UPORIŠTU NEPRIJATELJA U LUDBREGU.

U takvim, krajnje nepovoljnim okolnostima, borci 17. slavonske NO udarne brigade pošli su u svoju najtragičniju borbu, a Mojica Birta, komandant Trećeg bataljona i borci Druge i Treće čete tog bataljona u susret svojoj tragičnoj i junačkoj pogibiji u obruču fašističkih snaga 6. 07. 1944. godine u Ludbregu.

B — Neprijateljske jedinice

B-1 — Izvod iz dokumenata Mjesnog zapovjedništva Varaždin

(Voj. ist. inst. — K. 58-7/1 — 11)

Zapovjedništvu I Zbornog Područja — Glavnostožernom odjelu u Zagrebu. Broj 2 196 od 7. 08. 1944. godine.

5. 7. 1944.

Počeo poduhvat 1. pp. PTS protiv odmetničkih skupina na području Varaždin — Breg — Leskovec — Varaždinske Toplice. Odmetnici proterani.
Zapovjednik pukovnik
(Begić)

B-2 — Izvod iz dnevnog izvještaja PTS-a Ia — br. 1394/44/taj. od 5. 7. 1944. godine

1. puk PTS u nastavku podhvata tokom 5. 7. 1944. vodi borbe uglavnom na području Glavica (4. j. V. Toplice) — Piramida (7. j. V. Toplice) — Donja Poljana (4. j. Jalžabet). Borbe su uspješne. Do sada zarobljeno nekoliko engleskih bacača i strojnica.

Sa ostalog pothvatnog područja ne predlaže nikakve vesti.

P. N. Glavara Ia
pobočnik-poručnik
(Ivan Stanišić)

9. Bitne razlike u odnosu snaga i odbrambenih sistema u prvoj, odnosno drugoj borbi 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega

9.1 — Odnosi snaga 3. 10. 1943. godine

Trećeg oktobra 1943. godine 17. slavonska NO udarna brigada imala je u svome sastavu oko 1.030 boraca na licu mjesta.

Sav borački sastav je bio dobrovoljački.

Tada se u neprijateljskom uporištu u Ludbregu nalazila 2. bojna 2. lovačke pukovnije (domobrani), jedna četa Nijemaca i žandarmerijski vod, ukupnog brojnog stanja od 600 do 650 vojnika.

Neprijateljsko uporište nije tada bilo opasano žičanim preprekama i tranšejama i neprijatelj nije tada imao utvrđenja na dominantnim visovima ludbreških vinograda.

Opći odnos snaga je bio skoro 2:1 u korist 17. slavonske NO udarne brigade kao napadača.

9.2. — Odnosi snaga i druge relacije 6. 7. 1944. godine

Šestog jula 1944. godine 17. slavonska NO udarna brigada išla je u napad sa 280 boraca manje nego 3. oktobra 1943. godine, a borački sastav više nije bio isključivo dobrovoljački.

Ovoga puta su se u Ludbregu nalazile tri bojne 1. pukovnije PTS, 7. bojna 5. ustaškog sdruga (crne legije) i jedan (7.) bataljon njemačke feldžandarmerije sa ojačanjima, što po borbenim kvalitetima čini bitno drugačije kvalitativno stanje u odnosu na neprijateljsku posadu 3. oktobra 1943. godine. Kada se tome doda i brojčana premoć od više od tri neprijateljska vojnika u odbrani, prema jednom borcu napadačkih snaga, onda je jasno da postoje velike razlike u odnosima snaga prilikom prve, odnosno druge borbe za oslobođenje Ludbrega.

Šestog jula 1944. godine 17. brigada je išla u napad na sasvim drugačije organizovanu odbranu neprijateljskog uporišta u Ludbregu. Ne samo što je ono ovoga puta bilo opasano žičanim preprekama, i tranšejama oko užeg područja grada, već je na visovima u ludbreškim vinogradima neprijatelj izgradio utvrđenje sa kružnom odbranom i bunkerima, koji su u odnosu na kotu 155 i istočnu obalu rijeke Bednje, na razdaljini od svega 200 do 300 metara, dominirali visinskom razlikom od 56 metara, pa je ubitačnom mitraljeskom i puščanom vatrom iz tih bunkera i tranšeja u ludbreškim vinogradima kontrolisao čitav prilazni prostor od sela Kućan do Topličkog puta. TAKO ORGANIZOVANA ODBRANA NEPRIJATELJSKOG UPORIŠTA U LUDBREGU 6. JULA 1944. GODINE ČAK I DA JE BILA POSJEDNUTA SAMO OD JEDNE KOMPLETNE USTAŠKE BOJNE SA ARTILJERIJOM I DRUGIM OJAČANJIMA (SA OKO 600 VOJNIKA) NEIZOSTAVNO JE IZISKIVALA NAPADNU OPERACIJU PARTIZANSKE DIVIZIJE SA TRI BRIGADE.

POGLAVLJE TREĆE

KOMANDANT 28. DIVIZIJE RADOJICA NENEZIĆ O TOKU I ISHODU DRUGE BORBE ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

Napomene redakcione grupe

Komandant 28. slavonske NO udarne divizije Radojica Nenezić, neposredno je rukovodio napadom na uporište u Ludbregu iz pravca sela Kućan pored rijeke Bednje. U tome napadnom ešelonu bile su sve tri čete Trećeg bataljona, dvije čete Drugog bataljona i jedna četa Četvrtog bataljona.

Nenezić je neposredno pratio i usmjeravao borbena dejstva jedinica na tome pravcu i posmatrao ulazak Druge i Treće čete Trećeg bataljona u uporište u Ludbregu. Nalazeći se u blizini jedinica uočio je snagu i silinu neprijateljskog protivnapada sa ciljem da okruži one jedinice brigade koje su ušle u uporište. Nakon stezanja obruča neprijatelja oko dviju četa Trećeg bataljona, neposredno je organizovao i komandovao četama koje su jurišima nastojale da probiju obruč neprijateljskih snaga i omoguće izlazak iz obruča opkoljenih četa Trećeg bataljona. No u datom odnosu snaga, ništa se nije moglo postići.

Sagledavajući uzaludnost daljih pokušaja deblokade okruženih jedinica, kao i pogibeljnu opasnost za ostale jedinice na tome napadnom pravcu, u tome najkritičnijem trenutku Nenezić je preuzeo punu komandantsku odgovornost, i donio odluku o prekidu napada 17. brigade na uporište neprijatelja u Ludbregu i izvlačenje jedinica iz zone velike ugroženosti od izrazito nadmoćnih neprijateljskih snaga, jer bi dalje zadržavanje jedinica na tom prostoru uslovalo mogućnost novih i još težih gubitaka boračkog sastava.

Zbog svega toga se tekst Radojice Nenezića daje u posebnom poglavlju ispred poglavlja u kome se šire i podrobnije izlaže rekonstrukcija druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine.

RADOJICA NENEZIĆ

1 — Tok i ishod borbe u Ludbregu 6. jula 1944. godine

Jedinice 3. i 2. bataljona zaposjele su položaje za napad u 00.50 sati i 1/3. bataljona počela je da pravi prolaze u žičanim preprekama, a u 01.30 prolazi su bili otvoreni i oglasili su se prvi pucnji. Nalazio sam se u prvom vodu Prve čete i prisustvovao izradi prolaza u žičanim

preprekama. Brzina u radu, spretnost i sinhronizacija, zalaganje i odlučnost boraca i starješina bila je primjerna. Rad komandira 1. voda 1/3. bataljona bio je isti kao i na poligonu. On je prvi otvorio prolaze, i sa svojim vodom ušao i očistio prvi rov. Borci i starješine 1/3. bataljona brzo su ušli u prvi rov i likvidirali isturene osmatračke i predstraže neprijatelja. Nastavljeno je plansko čišćenje prvog i likvidirani su pojedini neprijateljski vojnici u drugom i trećem rovu, a očišćene su i saobraćajnice između rovova. Uklonjene su žičane prepreke i otvoren prolaz za ulazak u uporište Ludbreg. Rad na otvaranju prolaza išao je mnogo lakše nego što smo očekivali. No, i to je bio jedan od razloga da budemo oprezni. Jedinice su organizovano nastupale po predviđenom planu. U 01.30 sati komandant 3. bataljona Mojica Birta, krenuo je sa 2. i 3. četom u uporište Ludbreg sa zadatkom da energičnim napadom likvidira neprijateljske posade u bunkerima i prvim kućama u ulici na putu za Varaždinske Toplice i stvori uslove za uvođenje u borbu 2/17. brigade (bez jedne čete). 1. četa 3. i četa 4. bataljona očistile su rovove i saobraćajnice i postavile bočna osiguranja u očišćenim prolazima kroz žičane prepreke, rovove i saobraćajnice. U zauzetom rovu obavljena je sa Mojicom Birtom posljednja, kratka konsultacija i još jednom preciziran zadatak 2. i 3. čete. Naime, bili su stvoreni uslovi da zajedno sa 3. bataljonom uđe u uporište Ludbreg i 2/17. brigade (bez jedne čete). Razgovoru sa Mojicom prisustvovao je kapetan Tomo Raduka i komandant 2. bataljona Dušan Popović sa komandama četa 2. i 3/17. brigade i po njihovom mišljenju na zadatak je mogao krenuti i njegov bataljon. Zaključili smo, međutim, da ne treba žuriti, već moramo mirno, postupno, sistematski ulaziti u uporište Ludbreg i prići izvršavanju zadataka. Naglašen je stav da moramo obratiti pažnju na moguća aktivna dejstva neprijatelja protivjurišima i protivnapadima sa jačim snagama.

U 02.00 sata 2. i 3/3. bataljona osule su kratku, ali i žestoku vatru na neprijatelja i zauzele predviđene objekte u odbrambenom sistemu neprijatelja. Otvorena je vatra i sa položaja na kojima se nalaze jedinice 1. li 4/17. brigade. Vatra je bila posebno žestoka na sektoru 1/17. brigade. Mi smo se nalazili u ravnici, neposredno pored r. Bednje. Visinska razlika je između položaja 3. i 2/17. i 1/17. brigade znatna, preko 50 metara, a bregovi sa vinogradima iznad r. Bednje se uzdižu iznad njenih obala. Konfiguraciji zemljišta, mora se priznati, vješto je prilagođen sistem odbrane neprijatelja. Svaki ćuvik ponaosob je pripremljen za kružnu odbranu, opasan žičanim preprekama, rovovima sa saobraćajnicama, a na ključnim mjestima su postavljeni bunker. Svi zajedno su povezani vatrom, ali i rovovima i saobraćajnicama. Vatre ni sistem je vješto povezan, a snaga vatre zasniva se na dejstvu teških mitraljeza i puškomitraljeza, koje je dopunjeno minobacačkom vatrom. Po snazi vatre zaključio sam da se na položajima u ludbreškim vinogradima nalazi najmanje jedna bojna ustaša. Mitraljeski rafali i eksplozije mina snažno odjekuju u dolini r. Bednje. Oni su nam, za sad, i jedina veza sa 1. i 4/17. brigade. Ali 3. i 2/17. brigade nemaju telefonsku vezu sa štabom brigade. Zašto? Veza se, kao što je poznato, uspostavlja odozgo prema dolje i s desna na lijevo. Kurirske veze su u ovakvoj situaciji spore, a radio vezu sa bataljonima nemamo. Da li

Štab 17. brigade ima telefonsku vezu sa 1. i 4. bataljonom? Ispostavilo se da je nema.

U 02.10 sati naredio sam komandantu 2. bataljona, drugu Dušanu Popoviću, da privuče jedinice do prepreka od bodljikave žice i do zauzetih rovova neprijatelja radi narednih dejstava. Bataljon (bez jedne čete) nalazio se 400 — 500 metara iza nas. Poslao je kurire do komandi četa i naredio da se jedinice dovedu na određene položaje. U 02.30 sati stigao je kurir od Mojice sa ceduljom na kojoj je pisalo da je zauzeo jedan bunker i nekoliko kuća sa obadvije strane ulice. Nastavlja se napad i prodire u Ludbreg — objašnjava kurir — omladinac iz s. Sremske Laze, drug Nikola Manojlović. U 02.40 sati stigla je na položaje 2/2. bataljona. Komandant 2. bataljona rasporedio je četvu sa zadatkom da obezbijedi lijevi bok u očišćenim prolazima i da na tim položajima sačeka dolazak 1/2. bataljona, a 1/3. bataljona čistila je rovove i saoblačajnice i obezbjeđivala desni bok u očišćenim prolazima. Došlo je do manje gužve i miješanja jedinica u rovovima, ali je sve to brzo raščišćeno i jedinice sređene. Znači, u obezbjeđenju prolaza učestvovala su dvije čete. U 02.45 sati kurir Nikola Manojlović vratio se u uporište Ludbreg i donio komandantu 3. bataljona dopis u kome sam mu čestitao uspješan početak napada, kratko obavijestio o situaciji kod jedinica u prolazima i složio se sa odlukom da prodire unutar uporišta Ludbreg.

U 02.50 sati 2/2. bataljona uspostavila je vezu sa četom 4. bataljona koja je dejstvovala duž ceste Ludbreg — Varaždin. Od njih smo saznali da 4/17. brigade vodi borbu na želj. stanici Ludbreg. Početak napada je nagovještavao uspješna dejstva jedinica. On je, međutim, bio toliko uspješan da me je nagonio na opreznost. Budno sam pratio razvoj situacije kod Mojice i zadržao pomenute jedinice u rovovima, spremne da uđu u uporište, ali i da brane zauzete položaje. Znao sam da do trenutka kad će se situacija raščistiti ne preostaje još mnogo vremena. Naredio sam da se nekoliko ranjenih boraca odmah evakuieše sa položaja, a drugovi iz četnog i bataljonskog saniteta pripreme za naporan rad. Sve jedinice su štaavljenje u stanje pune borbene gotovosti. U 03.00 sati na položaje je stigla i 1. četa 2/17. brigade. Zaposjela je položaje između 1. čete 3. bataljona i 2. čete 2. bataljona.

Borba je sve žešća i sad se vodi na svim sektorima koje napadaju 1. 3. i 4/17. brigade. Kod Mojice se u 3.40 sati osuo snažan plotun praćen eksplozijom ručnih bombi. Nisam mogao ocjeniti na koji je objekat napao. Zavladao je kratki tajac, a onda je borba nastavljena, ali sa znatno slabijom vatrom. Mojičin kurir Nikola Manojlović stigao je u 03.50 sati i donio izvještaj u kome Mojica javlja da je zaplijenjeno četiri topa i uništena njihova posada. U 04.12 sati u trenutku kada sam se spremao da odgovorim Mojici, u isto vrijeme zasuti smo snažnom pušćanom, mitraljeskom i minobacaćkom vatrom na položajima na kojima smo se nalazili, a čuo se i uraganski prasak kod jedinica sa kojima se nalazio komandant 3. bataljona Mojica Birta. Nije bilo teško zaključiti — neprijatelj je izvršio kontranapad. Kurir je pokušao da se probije, ali dalje od trećeg rova u kom su se nalazili borci 1. čete 2/17. brigade nije mogao. Komandant 2/17. brigade obišao je položaje i ustanovio da je neprijatelj razdvojio ove položaje od Mojice, koji su do sada činili jedinstvenu cjelinu, i da sa vrlo jakim snagama od ne ma-

nje od dve bojne pokušava da odsječe Mojicu od ovih položaja. Uputio je patrolu prema jedinicama 4/17. brigade i obavjestio ih o situaciji kod nas. Kod jedinica 2/17. brigade nalazi se i politički komesar 2. bataljona, drug Božo Švarc.

Prvi napad neprijatelja koji je trajao do 04.40 je odbijen. Borba je vođena prsa u prsa u rovovima i saobraćajnicama. Imamo dosta ranjenih drugova. Odmah ih evakuiramo na brigadno previjalište u s. Kućan. Referenti saniteta u četama i bataljonima rade u izuzetno surovim uslovima. Izloženi su vatri neprijatelja, kao i borci u rovovima, ali su lišeni mogućnosti da sami sebe štite vatrom.

Držanje boraca je izvanredno. Stisnutih zuba podnose sve teškoće. Nisam čuo jauk ni najtežih ranjenika. No, ponavlja se stari problem. Borci nerado prihvataju borbu u rovu i iz rova. Ali, da se sada ne nalaze u rovovima gubici bi bili neuporedivo veći. Neprijatelj je organizovao školski primjeran vatreni sistem. Izloženi smo bočnoj i kosoj vatri, dok im je frontalna vatra slabija, jer ih u tome sprečavaju naši borci koji djeluju iz rovova. Minobacačka vatra upotpunjava puščano-mitraljesku vatra, a uklopljena je i u plan artiljerijske vatre. Naime, u 04.50 sati mjesto proboja počeli su povremeno da tuku i artiljerijskom vatrom. Teškoću im čini neposredan dodir njihovih jedinica sa nama. Ne tuku žičane prepreke i prve linije rovova i saobraćajnica, a može se pretpostaviti da je Mojica bar privremeno onesposobio bateriju topova 75 mm. Koncentričnom artiljerijskom vatrom tuku po zemljištu iza naših položaja, a primjenjuju zaprečnu, pokretnu zaprečnu i koncentričnu artiljerijsku vatra. Trpimo bočnu i kosu puščanu i mitraljesku vatra sa položaja neprijatelja iz Vinograda. Njihovi mitraljesci kao da se takmiče čiji će rafal biti duži. Očito je ne oskudijevaju sa municijom, a nišane su podesile za dejstva i u uslovima noći. Vatra neprijatelja je vrlo jaka iz rejonu Ciglana, što još više otežava položaj 2. i 3/17. brigade, jer nas ne tuče samo sa desnog boka već i sa leđa. Jasno mi je, da ovom i ovakvom vatrom žele da neutrališu jedinice na objektu proboja naših jedinica; da spriječe vezu i pomoć našim jedinicama koje su prodrle u uporište Ludbreg; da izolovano tuku jedinicu po jedinicu; da za taj plan imaju dovoljno snaga i sredstava. Isto tako mi je postalo jasno da je ovu varijantu neprijatelj brižljivo pripremio, svestrano razradio i uvježbao na karti i zemljištu, a sad u osvit 6. jula 1944. godine žele je realizovati. Zabrinut sam za jedinice 1/17. brigade jer je jedinica neprijatelja u rejonu Ciglana uklinjena između 1. i 2. i 3/17. brigade.

U 05.00 sati jenjavala je vatra u uporištu Ludbreg. Čuju se pojedinačni kratki rafali iz automatskog oružja i eksplozije ručnih bombi. Fizička veza sa 2. i 3. četom 3/17. brigade je prekinuta. Ne znam u kakvoj je situaciji Mojica Birta. Pomišljam na najgore. No, moramo poduzeti sve mjere da se sa raspoloživim snagama i sredstvima probijamo u uporište i pomognemo mu. U 05.10 sati morali smo da odbijemo još jedan težak napad neprijatelja koji je očigledno krenuo da se obračuna sa jedinicama koje se nalaze u rovovima na objektu proboja u uporište Ludbreg. Sa koliko snaga raspolaže komandant 28. divizije u 05.10 sati 1944. godine? Sa tri — slovima i brojkama — čete koje su proriđene pretrpljenim gubicima — a u njima nema ni bo-

raca koji su angažovani za evakuaciju svojih mrtvih i ranjenih drugova, i čije brojno stanje ne prelazi 200 boraca i starješina, a dobiveni zadatak glasi:

»... Radi izvršenja tih zadataka — **naređujemo: 28. Udar. divizija: sa jednom brigadom likvidirat će neprijateljsko uporište Ludbreg.**

Sa dvije brigade postaviti će osiguranje prema nepr. uporištu Koprivnica na liniji: Belanovo Selo — Cvetkovec — Kuzmince, sa istaknutom tačkom na vrhovima iznad Subotice i bočnim osmatranjem prema Bukovcu.

Porušite sve mostove i propuste na cestama koje vode od Koprivnice za Ludbreg. Minirati ceste i napraviti prepreke.

Zadatak osiguranja: **Uništiti neprijatelja koji bi pokušao da krene u pomoć posadi u Ludbregu ..**«^x.

Dakle, krajnje odlučni zahtjevi, »likvidirat će neprijatelja u uporištu Ludbreg« — bez obzira što su glavne snage neprijatelja 10 puta veće od predviđenih; »porušite sve mostove i propuste na cestama ... minirati ceste i napraviti prepreke ...« (u toku nepunih 6 sati) — »uništiti neprijatelja koji bi pokušao da krene u pomoć posadi u Ludbreg«. I to sve u uslovima kad 17. brigada ima dvije čete u drugom ešelonu, a nema rezervu, kad Štab 28. divizije nema ni jednog čovjeka u divizijskoj, a Štab 10. korpusa — u korpusnoj rezervi. Eto, tako je planirao ovu operaciju Štab 10. korpusa. Besmisleno je, međutim, sad razmišljati o rezervama i našim mogućnostima, jer je besmisao i ova operacija, koja nas je dovela u ovu zamku neprijatelja u kojoj prijeti opasnost da 17. brigada bude uništena. S toga valja naći izlaz iz ove izuzetno teške i opasne situacije. Moramo se osloboditi pritiska i priteći u pomoć opkoljenom Mojici sa četama u uporištu Ludbreg. Rasporedili smo tri čete i na čelu tih hrabrih boraca krenuli smo u protivjuriš. Borci, desetari, komandiri i politički delegati vodova, komandiri, politički komesari i zamjenici političkih komesara četa, pošli su u protivjuriš sa takvom žestinom da to nisam vidio ni prije ni poslije ovog protivjuriša, a doživio sam ih dosta. U 05.30 sati uspjeli smo da se oslobodimo pritiska na bokove naših četa u prolazima, ali nismo uspjeli da se probijemo do Mojice, 2. i 3. čete 3. bataljona. Imamo dosta ranjenika, a poginulo je nekoliko boraca. U 05.50 učinili smo posljednji napor da se probijemo u uporište Ludbreg. No, odnos snaga u svakoj, a posebno u ovakvoj situaciji dolazi do izražaja i čini svoje. Bez obzira na ispoljenu hrabrost i upornost svih boraca i starješina neprijatelju je pošlo za rukom da zauzastavi naš protivjuriš. U 06.10 sati morao sam donijeti odluku kada i na koji način izvući ove tri čete, preko brisanog prostora do s. Kućan. Situacija se pogoršala i time što je neprijatelj uspio da ovlada gotovo svim rovovima i saobraćajnicama, a pritisak vatrom, osobito iz Vinograda je pojačao. Pojačao je artiljerijsku i minobacačku vatru i to upravo po prostoru zemljišta preko kojega smo morali odstupati prema s. Kućan. Svanulo je pa mu i to ide na ruku. Bolje vidi i razaznaje ciljeve, a to mu omogućava da lakše i preciznije tuče ciljeve. Ciljevi smo, naravno, mi. Određenu zaštitu nam pruža izmaglica, koja se u ovo doba godine, pojavljuje u dolinama rijeka i iznad njihovih

obala, a mi se upravo nalazimo na samoj obali r. Bednje i u dolini r. Drave. Vatra u uporištu Ludbreg gotovo da je prestala.

Poslije kratke konsultacije sa drugovima — odlučio sam da se obustave dejstva; prekine napad jedinica 17. brigade na uporište Ludbreg; da se jedinice 17. brigade povuku u rejon iz koga su pošle u napad; da se mitraljeskom vatrom štiti izvlačenje ove tri čete koje će se izvlačiti pretežno uz obalu r. Bednje; da se o povlačenju obavijeste jedinice 1. i 4/17. brigade, jer sa Štabom 17. brigade u ovome času nisam imao veze. Sa izvlačenjem jedinica iz borbe početi odmah, a prvo izvući ranjene i poginule drugove. Čas povlačenja za sve jedinice 17. brigade 06.30 sati. Sa teškim bolom, gorčinom koja je dostigla vrhunac, i tugom shvatio sam da se ova odluka ne može primijeniti na borbe i starješine 2. i 3. čete 3/17. brigade sa njihovim hrabrim komandantom Mojsijem — Mojicom Birtom na čelu, u čije sam ljudske, komunističke i boračke vrijednosti vjerovao kao i u samog sebe.

Sa kapetanom Tomom Radukom, komandantom i komesarom 2/17. brigade, kretao sam se sa svojim hrabrim drugovima kuririma u zaštitnici. Igrom slučaja, dogodilo se, da je posljednje položaje u zaštitnici branila 1/3. bataljona koja je prva išla u napad na uporište Ludbreg, prosjekla žičane prepreke, zauzela rovove i time otvorila ulaz u odbrambeni sistem uporišta Ludbreg. Sad već nisam siguran da taj prolaz, kao i dobar početak, nije bio dio dobro isplaniranog i još bolje realizovanog plana za uništenje jedinica 17. brigade.

Vatra iz Vinograda je posebno žestoka. Organizovano izvlačimo dio po dio jedinica. Vidim da je njihovo brojno stanje desetkovano. No, borci i starješine dejstvuju odlučno, hrabro i vrlo vješto se prebacuju sa položaja na položaj. Već smo blizu kuća s. Kućan. Ispred mene se kreće Dušan Popović. Metak ga je pogodio u potiljak. Priskočili smo mu, i dižemo ga sa zemlje. Blažo Majstorović traži da ga zajednički podignemo i stavimo njemu na vrat. Oko nas prašti, a meci riju po zemlji i zvižde oko ušiju. Borac iz Banijske proleterske čete prošao je kroz borbu često mijenjajući dužnosti političkog komesara ili komandira. Na svim dužnostima i mjestima u borbi služio je primjerom mirnog, skromnog, ali vrlo hrabrog, postojanog, upornog, neustrašivog ratnika, koji nikad i ničim nije mogao da iznevjeri svoju ustaničku Baniju, svoje selo Svinicu. Dakle, od četiri komandanata bataljona, dvojice, Mojsija — Mojice Birte — Zeca i Dušana Popovića više nema. Oni su u 07.05 sati 6. jula 1944. godine nestali sa spiska živih, ali će ostati u sjećanjima svojih ratnih drugova kao nezaboravan primjer neustrašivosti i samopožrtvovanja.

U prvim kućama u s. Kućan u 07.20 sati stigao sam do drugova Pere Lalovića i Bate Javorskog. Gotovo istog trenutka naišao je komandant 4/17. brigade, drug Mirko Nevajda. Patrola koju je uputio Dušan Popović probila se do željezničke stanice Ludbreg i obavijestila ga o času izvlačenja iz borbe. Saznao sam da je i komandant 1/17. brigade, drugo Branko Mišćević, na vrijeme izvukao jedinicu iz borbe. Dakle, u 07.40 sati 6. 7. 1944. godine sve jedinice 17. brigade bile su izvučene iz borbe za neprijateljsko uporište Ludbreg. Neprijatelj iz uporišta Ludbreg nije nastavio aktivna dejstva van uporišta, a takvu mogućnost nisam isključivao.

Nastavio sam put prema štabu divizije. Objasnio sam Peri i Bati razvoj situacije na prolazima u žici i vjerovatno stanje kod 2. i 3. čete koje su sa Mojićom izginule u Ludbregu. U s. Puhlaki naišli smo na V. Matetića i I. Šibla i prošli pored njih. Nisam navraćao ni u Štab 17. brigade.

2. Analiza borbe u Ludbregu 6. jula 1944. godine — prvi izvještaji i depeše

U Štabu 28. divizije održan je kratak sastanak. Upoznao sam štab sa razvojem situacije od početka napada do odluke o obustavljanju dejstava i izvlačenju jedinica 17. brigade iz borbe. Sa NŠ-a i obavještajnim oficijom počeo sam pripremu za analizu akcije na Ludbreg, a sastanak sa štabovima brigada zakazan je za 8. 7. 1944. godine. Obavijestili smo ih o dnevnom redu (1. Akcija na Ludbreg i stanje u jedinici, 2. Popuna kadrova i 3. Razno). Dokumenta je bilo dosta, a svi članovi Štaba 28. divizije još su pod snažnim utiskom svega što je prethodilo ovoj akciji i pripremi za njeno izvođenje.

»... Noću 5/6. 7. 1944. izvršili smo napad na Ludbreg. Posada jedna bojna PTS sa dvije haubice. Napadala 17. brigada. Naši prodrli u mjesto i kontrajurišem odbačeni. Morali smo povući brigadu, zbog većih gubitaka. Šibi, Matetić..«² — obavijestio je Štab 10. korpusa GŠH. Vojni izvještaji su kao po pravilu, kratki i vrlo koncizni, ali moraju biti tačni.

(1) — 17. brigadu nije iz borbe povukao Štab 10. korpusa — već ja bez njihovog znanja i saglasnosti;

(2) — jedinice 17. brigade — 3. 2. i 4. bataljon, koji su prodrli u odbrambeni sistem uporišta Ludbreg, nisu odbačene protivjurišem, već su ih protivnapadom prisilile na izvlačenje iz borbe snage neprijatelja jačine najmanje tri bojne ustaša, a 2. i 3/3. bataljona opkolile i uništile u samom uporištu Ludbreg;

(3) — o tim četama i komandantu 3./17. brigade, koji je poginuo u borbi zajedno sa svojim borcima, nema ni riječi, mada je Štab 10. korpusa na vrijeme obaviješten o njihovoj sudbini, a iz pomenute depeše proizlazi da su i one odbačene iz mjesta;

(4) — Štab 10. korpusa je prvi put dopustio da je posada u uporištu jedna bojna, što je do sada uporno negirao;

(5) — »... navodno 2 topa 75 mm ...« — pretvorena su u »dvije haubice«;

(6) — Štab 10. korpusa je obaviješten da je iz 17. brigade izbačeno iz stroja preko 150 boraca, a za njega su to — veći gubici, zbog kojih su morali povući brigadu.

»... Veliki uspjeh kod Ludbrega ... Postrojbe PTS-a u Ludbregu postigle su 6. 7. izvanredan odbrambeni uspjeh, odbivši jak napadaj partizana. Ovom prilikom palo je kod Ludbrega 183 partizana (jedan zapovjednik brigade), dok se cieni da su ukupni partizanski gubici 450 poginulih. Zaplijenjene su 4 strojnice i ručno vatreno oružje. Vla-

² Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 4, od 6. 07. 1944. godine.

štiti gubici: 10 poginulih i 28 ranjenih ustaša ...« — piše u izvještaju Glavnog stožera domobranstva od 10. jula 1944. godine. Dakle, postrojbe PTS-a, a ne jedna bojna. Uostalom, iz zaplijenjenih dokumenata neprijatelja prije napada znali smo, uzalud, i numeraciju ustaških bojni i 7. njemačkog policijskog bataljona koje su se nalazile u uporištu Ludbreg.

Sedmi juli 1944. godine protekao je u radu Štaba 28. divizije za predstojeću analizu akcije na uporište Ludbreg, sređivanju jedinica, posebno 17. brigade. Analizu svih događaja značajnih za napad na uporište Ludbreg, od dana odluke Štaba 10. korpusa za napad, do obustavljanja dejstava, pripremili su obavještajni oficir, NŠ-a 28. divizije i ja. Politički komesar Đuro Kladarin i načelnik politodjela Pero Lalović, radili su u jedinicama 17. brigade.

Osmog jula 1944. godine — predviđeni sastanak i analiza akcije na neprijateljsko uporište Ludbreg nije održan sa štabovima brigada. Razlog — politički komesar i ja morali smo ići u Štab 10. korpusa. Dnevni red sastanka u Štabu 10. korpusa imao je dvije tačke: 1. Pitanje daljnjih operacija i 2. Pitanje odmora i popune 17. udarne brigade. Određeni su novi rejoni za razmještaj jedinica: 17. brigada na sektoru Pisanica; 21. brigada oko sela Sredica — osiguranje prema Koprivnici; 25. brigada, korpusna rezerva za akciju na Sveti Ivan Žabno.

»... Operacija na Ludbreg, odnosno njen neuspjeh, nije podvrgnut analizi između nas i Štaba 10. korpusa, što mislim da je bilo potrebno. Ukoliko je i bilo kakovih razgovora o operaciji na Ludbreg, to su bile nezvanične i pojedinačne primjedbe. Isto tako poslije operacije nije nitko došao od Štaba 10. korpusa u naš štab ili štab 17. udarne brigade da se pretresu pojedina pitanja iz te akcije, što mislim da je isto vrlo važna stvar. Naš Štab očekujući pretres operacije nije temeljito, odnosno bolje rečeno u detalje raspredao tu akciju na svom štabskom sastanku, izuzev što smo komandant i ja dosta prilično razgovarali ...« — obavijestio je štabove 6. i 10. korpusa komesar 28. divizije.

Dakle, Štab 10. korpusa priprema nove operacije.

Shvatio sam da Štab 10. korpusa nema osjećaj mjere, da se poslije svega što se dogodilo u Ludbregu i oko njega ne može na ovaj način raditi; da jedinice 28. divizije kao cjelina, a 17. brigada posebno — moraju predahnuti, odmoriti se, popuniti i srediti; da bi to bilo neophodno čak da smo u Ludbregu izborili pobjedu, a ne doživili poraz, da se Štabu 10. korpusa mora odlučno staviti do znanja da jedinice 28. divizije ne mogu i neće biti upotrebljene u borbi dok se ozbiljno i svestrano ne ispitaju, provjere i utvrde svi činioци koji su uticali i bili od bitnog značaja u pripremi, toku i ishodu borbe za neprijateljsko uporište Ludbreg. Reagovao sam na licu mjesta depešom u kojoj sam obavijestio Štab 6. korpusa o ishodu borbe i zamolio komandanta 6. korpusa da dođe kod nas radi te akcije i njene pripreme⁴. U času kad sam pisao i poslao depešu nisam znao da se u Štabu 6. korpusa

⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 126, str. 708.

⁴ Knjiga depeša 28. divizije, dep. br. 154, od 6. 7. 1944. godine.

nalazi komandant GŠH drug general Ivan Gošnjak, sa kojim ću se poslije 6 dana sastati u Čazmi i obavijestiti ga o svim zbivanjima u 28. diviziji od dana kad je došla da po drugi put pomogne jedinicama 10. korpusa.

Politički komesar se vratio u Štab 28. divizije, a mene su zadržali u Štabu 10. korpusa. U prisustvu generala V. Matetića i pukovnika I. Šibla, kapetan J. Brnčić i major Kučiš uveli su u prostoriju u kojoj smo se nalazili dvojicu svezanih ljudi. Rekoše da su to zarobljene ustaše koji su na dan napada bili u uporištu Ludbreg i da oni znaju da u uporište nije stiglo pojačanje. Nisam mogao prihvatiti kao ispravan takav postupak, da se izjave dvojice zarobljenih ustaša mogu uzimati kao uvjerljiv dokaz da u Ludbregu nije bilo pojačanja. Takav postupak sam smatrao neprimjerenim i uvredljivim za stotine boraca 17. brigade, koji su podnijeli velike gubitke od nekoliko puta nadmoćnijih neprijateljskih snaga, pa sam odbio da učestvujem u takvom načinu utvrđivanja koliko je neprijateljskih vojnika branilo uporište u Ludbregu za vrijeme napada 17. brigade.

Vratio sam se u Štab 28. divizije. Upoznao sam ih sa sadržajem sastanka i pokušajem da se saslušaju »svezani svjedoci«, s ciljem da se dokaže i poslije svega što se u Ludbregu zbilo — da u uporište Ludbreg nije stiglo pojačanje. U Štabu 28. divizije nalazio se drug Savo Zlatić, član Povjerenstva CK KPH, koji je odmah shvatio težinu stanja u 28. diviziji, vojnu i političku situaciju u datom trenutku, poremećene ljudske odnose između Štaba 10. korpusa i Štaba 28. divizije i posljedice koje iz svega toga mogu proizaći. Brzo je reagovao depešom koju je uputio komesaru 6. korpusa, pukovniku Vladi Janiću — Capi⁵. (Napomena: depeša će biti navedena u narednim tekstovima.)

⁵ Knjiga depeša 28. divizije, dep. br. 155, od 8. 7. 1944. godine.

POGLAVLJE ČETVRTO
NEPRIJATELJSKI IZVJEŠTAJI O ISHODU DRUGE
BORBE ZA OSLOBODENJE LUDBREGA 6. JULA
1944. GODINE

Među dokumentima o neprijateljskom poduhvatu »Rouen«, nalaze se četiri dokumenta u kojima se govori o ishodu druge borbe 17. brigade za oslobođenje Ludbrega, 6. jula 1944. godine. Tri dokumenta je potpisao ustaški pukovnik Ante Moškov, komandant poglavnikovih tjelesnih zdugova (PTS-a). Iz toga se može pretpostaviti da je on redigovao i prvi izvještaj o toj borbi, koji je bez potpisa.

1 — Izvod iz dokumenta broj 9 — snimci 1008 i 1009

Prvi izvještaj je najznačajniji, jer se u njemu navodi da je napad 17. brigade odbijen primjenom **iznenadenja i varke (zamke)**. Puna oznaka dokumenta je »MICROCOPY« — T 314 — ROLL 1548 — snimci 1008 i 1009, a pisan je na njemačkom jeziku. Prvi pasus toga dokumenta na njemačkom jeziku glasi:

»Nachtrag zur Tagesmeldung von 6. 7. 44.

a) Feind griff am 6. 7. früh mit starken Kräften Ludbreg an. Angriff wurde durch Überraschung und Täuschung abgeschlagen und 2/3 XVII Brigade (28. div.) zerschlagen«.

Ključne riječi u tome stavu su: DURCH UBERASCHUNG UND TÄUSCHUNG«, a njihova moguća značenja su slijedeća:

Überraschen .— iznenaditi, iznenadivati, zateći, zaticati, uhvatiti

Überraschung — iznenadivanje, iznenadenje, zaticanje, hvatanje

Täuschen — varati (se), prevariti (se), zavaravati (se), obmanjivati (se)

Täuschung — varanje, zavaravanje, obmanjivanje, 2. obmana, varka

Prevod prvog dijela toga dokumenta glasi:

»Dodatak dnevnom izvještaju od 6. 7. 1944.

a) Neprijatelj je napao 6. 7. rano jakim snagama Ludbreg. Napad je

odbijen iznenadjenjem i varkom i razbijeno je 2/3 (dvije trećine) XVII brigade (28. div.).

Prebrajano je 183 mrtva neprijatelja, među kojima komandant 17. brigade, brigadni komesar i više bataljonskih i drugih komandira.

Plijen: 4 mitraljeza, 2 velika bacača, kao i veliki broj pušaka i druge ratne opreme. Broj mrtvih sigurno mnogo veći. Vlastiti gubici 10 mrtvih i 28 ranjenih«.

Izvorni podaci za ovaj izvještaj potiču iz komande PTS-a. Ustaški oficiri Ante Moškov, Vilijam Gredelj, Gvozdić i Branko Nališ, bili su planeri zamke za napadača u Ludbregu. Oni u ovome izvještaju izričito tvrde, da je poražavajući udar 17. brigadi nanešen primjenom taktičke varijante IZNENAĐENJA I VARKE (ZAMKE). Bilo je planirano upuštanje dijela snaga u uporište u Ludbregu, i zatim zatvaranje obruča oko snaga koje su ušle u uporište i njihova likvidacija. Ustaše su u Ludbregu zatvorile obruč oko Druge i Treće čete Trećeg bataljona 17. brigade i poubijale sve borce tih dviju četa.

Gubici 17. brigade bili su 99 poginulih boraca, a ne 183 poginula borca, kako se navodi u ovome neprijateljskom izvještaju.

Ustaški pukovnik Ante Moškov i njegovi oficiri Gredelj, Gvozdić i Nališ su u svome izvještaju »planski i namjerno« uveličali gubitke 17. brigade i naveli netačan podatak da su tom prilikom poginuli komandant i politkomesar brigade sa ciljem da što »uvjerljivije impresioniraju« komandu njemačkog 69. korpusa, nakon čega bi po njihovoj procjeni — trebalo uslijediti povlačenje 28. i 32. partizanske divizije sa Kalnika prema Bilogori. Ako to povlačenje partizanskih divizija odmah uslijedi, komanda njemačkog 69. korpusa neće imati razlog da insistira na dolaženju mađarskih pukova u Koprivnicu i Ludbreg, radi učešća u borbi protiv tih partizanskih divizija na Kalniku.

Način postavljanja zamke 17. brigadi u Ludbregu postaje još jasniji kada se rekonstruiše tok borbe 17. brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu.

2. Izvod iz dokumenta broj 15 — snimak 1006

»Dvije trećine XVII part. brigade je uništeno. Komandant i politički komesar ubijeni, kao i svi komandanti bataljona. Izbrojano je kod neprijatelja 183 mrtva kao i mnogo ranjenih. Plijen: 6 mitraljeza, 2 bacača, veća količina pušaka, kao i drugi materijal. Ove gubitke imao je neprijatelj u napadu na Ludbreg.

Nepotrebno je umarširati u nezauzeto područje. Trenutno nije potrebna nikakva pomoć, a ako bude potrebna, javiću blagovremeno.

pukovnik Moškov«

Moškov u ovome izvještaju navodi, da su pored komandanta i politkomesara 17. brigade poginuli i »svi komandanti bataljona« — što nije tačno. Poginuli su komandanti 2. i 3. bataljona Dušan Popović i Mojica Birta.

Taj izvještaj A. Moškova zaključuje podatkom, da su se partizani povukli sa područja Kalnika i da zato »trenutno nije potrebna nikakva pomoć« — misleći pri tome na pomoć mađarskih pukova. On je taj

izvještaj pisao 7. jula 1944. godine, i na taj način ujedno konstatuje da je svrha, zbog koje je planirana primjena taktičkog zahvata zamkom za napadača u Ludbregu, potpuno ostvarena, pa mađarski pukovi neće trebati dolaziti u Koprivnicu i Ludbreg radi borbe protiv partizanskih divizija na Kalniku.

3. Izvod iz dokumenta broj 16 — snimci 955 i 956

U ovom opširnom izvještaju, pisanom u Rasinji 7. jula 1944. godine u 17.20 sati, A. Moškov navodi bilans gubitaka partizanskih snaga u borbama oko Kalnika, i u Ludbregu od 30. juna do 6. jula 1944. godine. Tu on ponovo ističe gubitke 17. brigade u Ludbregu 6. jula 1944. godine, i dodaje:

»Partizani su sami plačući izjavljivali da im je 17. udarna brigada potpuno uništena, a druge strahovito desetkovane. Poslije gubitka 17. brigade i jednovremenim pritiskom bataljona preko Kalnika u pravcu Bilogore, glavnina neprijateljskih jedinica nalazi se u paničnom bjekstvu preko puta Križevci — Koprivnica u pravcu Bilogore«.

Izvještaj A. Moškov zaključuje: **»Poslije svega ovoga predviđena akcija za poslije 10. 7. u ovom području postala je bespredmetna«.** Dakle, on ponavlja i jasno stavlja do znanja ustaškoj komandi u Zagrebu i poglavniku Anti Paveliću da je **»Bespredmetna« akcija (operacija) zajedno sa mađarskim pukovima na Kalniku**, koja je predviđena zapoviješću Štaba njemačkog 69. korpusa o izvođenju poduhvata »Rouen«, a koju je taj štab izdao 7. jula 1944. godine.

To bi, eto, bio motiv i cilj ustaške komande u Zagrebu i komande poglavnikovih tjelesnih zdругova (PTS-a), da primjenom taktičke zamke pri napadu na njihovo uporište u ludbregu, nanesu snagama u napadu iznenadni i poražavajući udar.

4. Izvod iz dokumenta broj 19 — snimci 791 do 794

U uvodu svoje zapovijesti od 11. jula 1944. godine, A. Moškov daje sljedeću ocjenu borbi vođenih na području Kalničkog Gorja, početkom jula 1944. godine:

»Neprijatelj sa jakim snagama bio se prebacio u područje zapadnih ograna Bilo Gore i Kalnika Gorja sa namjerom uništiti tamošnje naše nosade u svrhu osiguranja za sebe žetve u Podravini. Prvi njegov pokušaj bio je napad na Novi Marof, koji je uspješno odbijen. Iza toga sledio je napad na Ludbreg gdje je skoro sasvim uništena njihova najbolje naoružana i najbolje opremljena XVII brigada. Nakon toga poduzet je od naše strane podhvata, kojim je neprijatelj potisnut na područje Topolovac — Sredice, gde je razbijen i gdje su mu ponovo naneseni veliki gubici«.

5. Zaključci

5.1. Od četiri navedena izvoda iz neprijateljskih dokumenata, tri je potpisao ustaški pukovnik Ante Moškov, komandant PTS-a, odnosno, komandant gardijske divizije poglavnika Ante Pavelića, kako ga

u svojim tekstovima tituliraju oficiri iz Štaba njemačkog 69. korpusa. On je od 3. jula 1944. godine na neprijateljskoj strani **najviše uticao na razvoj i sticaj operativnih okolnosti, zbog kojih je došlo do tragičnog ishoda druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine.**

5.2. Ante Moškov je, sa njemu potčinjenim ustaškim oficirima Gredeljom, Gvozdićem i Nališem, bio planer pogibeljne zamke u Ludbregu, u kojoj su izginuli svi borci Druge i Treće čete Trećeg bataljona na čelu sa komandantom bataljona, narodnim herojem Mojicom Birtom. U izvodu iz prvog neprijateljskog izvještaja navedeni ustaški oficiri izričito ističu, da su primjenom toga svoga plana nanijeli visoke gubitke 17. brigadi u Ludbregu 6. jula 1944. godine.

5.3. O takvoj svojoj odlučujućoj ulozi u operativnim zbivanjima i borbama oko Ludbrega i u Ludbregu, govori i sam Ante Moškov, ratni zločinac, u svojoj izjavi prilikom saslušanja u istražnom zatvoru u Zagrebu 1947. godine:

»Ja sam, međutim, znajući raspoloženje pučanstva ovih krajeva prema Mađarima, htio na svaki način stvar riješiti sa vlastitim snagama prije nego dođu Mađari, tako da je njihov dolazak postao bespredmetan. Otišao sam na teren te na sva traženja njemačkog generala koji je slao zamnom jednog svog časnika sa velikim osiguranjem da me pronade i da mi izda zapovijed prema kojoj sam se imao staviti pod njegovo zapovjedništvo, nisam se htio javiti dok stvar nisam završio, tj. dok nisam uspio odbaciti partizane iz Đurđevca prema Pitomači. Operirali smo zajednički ja i Boban.

Nakon ove akcije došao sam u Varaždin i tek se onda javio njemačkom generalu, koji nije htio ni saslušati mog izvješća, već je odmah, u prisutnosti mađarskog pukovnika koji je bio došao za vezu, počeo određivati moj izlazni položaj za akciju i to Brezova Glava — Novi Marof — Varaždinski Vinogradi. Nije me uopće htio saslušati o toj situaciji govoreći da je on vojnik i da je on dobio zapovijed da izvrši tu akciju za koju je već izrađena detaljna zapovijed. Tek nakon mog urgiranja, a poslije dobivene zapovijedi za po njemu pripremljenu akciju, uspio sam da me sasluša i da mu kažem da na čitavom tom području gdje je zamišljena akcija uopće nema partizana, jer da smo ih uspjeli odbaciti daleko u Bilogoru. Ipak nije htio popustiti niti me je htio pustiti u Zagreb da referiram o stvari. Ja sam ipak u Zagrebu obavijestio telefonski generala Grujića, a kasnije sam istu stvar iznio Paveliću. Grujić mi je odgovorio da oni ne mogu ništa napraviti, jer da je to sve preuzelo njemačko zapovjedništvo u svoje ruke i da je zapovjed za pokret tih trupa iz Mađarske izdana iz samog Hauptkvartira Njemačke.

Uspio sam ipak dokazati njemačkom generalu besmislenost akcije i nepotrebno zamaranje trupa i nezgodne političke posljedice koje bi izazvao dolazak Mađara na ovo područje. On je nakon provjeravanja mog izvješća po svojim časnicima koje je poslao na teren konačno odustao, odnosno predložio svome zapovjedništvu da akcija ne bude vođena, jer da nije potrebno, što je i bilo onda prihvaćeno od njemačkog višeg zapovjedništva«. (Vidjeti u knjizi Rade Bulata: »Deseti korpus »Zagrebački« NOV i POJ« — izdanje Globus — Zagreb i Vojnoizdavački zavod Beograd, strane 113. i 114.)

Iz navedene izjave Ante Moškova jasno se vidi da on u svome interesu pred našim istražnim organima izbjegava da kaže da je bio planer zamke u Ludbregu, a »hvališe se« svojim zaslugama što Mađari nisu ušli u Koprivnicu i Ludbreg.

NAPOMENA

Ratni zločinac, ustaški general Ante Moškov, glavni režiser tragičnog ishoda druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine — osuđen je na smrt odlukom našeg narodnog suda u Zagrebu i pogubljen.

POGLAVLJE PETO

VLADIMIR KADIC

ANALIZA TOKA BORBE 17. SLAVONSKE NO UDARNE BRIGADE 6. JULA 1944. GODINE U LUDBREGU

ANALIZU IZVRŠILI:

1. *VLADIMIR KADIC, pukovnik JNA u penziji,*
2. *ŽARKO SVIŁOKOS, potpukovnik JNA u penziji, i*
3. *ILJA JURIĆ, službenik »Borbe« u penziji.*

NAPOMENA:

Rukopis o ovoj borbi, kao radna verzija, završen je 6. 01. 1984. godine. Tekst generala Radojice Nenezića, o toku i ishodu druge borbe za oslobođenje Ludbrega, završen je juna 1984. godine.

Oba ova teksta su rađena samostalno, pa otuda i izvesne razlike u označavanju vremena pojedinih borbenih radnji. Ipak se ta vremena suštinski podudaraju, pa je zauzet stav da se ne menjaju satnice iz prvobitnog teksta, a time čitaocu omogućiti da shvati svu složenost rekonstrukcije toka jedne takve borbe.

1. — Izvod iz zapovesti Štaba 17. slavonske NO udarne brigade za napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu (juli 1944. godine)

Op. br. 242 od 1. 07. 1944. godine

PODACI O NEPRIJATELJU

— istovetni su sa onim navedenim u zapovestima štaba 10. korpusa i Štaba 28. udarne divizije.

ZADACI JEDINICA BRIGADE:

Na osnovu napred izloženog, a u cilju izvršenja dobivenog nam zadatka, ovaj štab

NAREĐUJE

ZADATAK:

III bataljon: Ovaj bataljon krenuti će iz svog mjesta koncentracije putem Vinogradci—Puhlaki preko kote 155, preći rijeku Bednju i pokraj Bednje produžiti putem ispod sela Kurodel.t.b. čan i koristeći sve pošumljene predjele pokraj vode katop 37 mm ko bi najbolje mogao prići neprijateljskom uporištu a top 75 mm ne bi bio primjećen.

SVEGA: Izvršiti prodor u uporište rušenjem odnosno sječenjem
sastav: 3 čete žičane prepreke eksplozivom i između mlina-centrale i
vod t.m. bunkera sa jugozapadne strane probija, na cesti Varaždinske Toplice kod kanala koji odvaja vodu iz Bednje
odel.t.b. za mlin, po izvršenju ovog prodora koji je predviđen kao
top 37 mm težište borbe za uporište.
top 75 mm

a) odvojiti svoju jednu četvu koja ima zadatak da likvidira centralu i mlin kao i čišćenje saobraćajnica do istoga mlina i produžava do žandarmerijske stanice gdje će ju napasti sa leđa od rijeke Bednje, dok će jednu desetinu odvojiti koja će zaobići žandarmerijsku stanicu i uhvatiti vezu sa snagama istog bataljona koje napadaju most na Bednji.

b) četa toga bataljona po prodoru u žičane prepreke upada u uporište preko Vinogadarske ulice te će zagospodariti raskrsnicom ulica Koprivnica—Varaždinske Toplice i Vinogradarske ulice. Po dolasku na samu raskrsnicu zauzima magacin i produžava zauzimanju neprijateljskog štaba koji se nalazi kod kina.

Po završetku zauzimanja štaba pomaže četi koja napada žandarmerijsku stanicu sa leđa i hvata vezu sa njome te zajednički likvidiraju most i bunkere oko njega likvidira bunkere kao i most ona četa koja napada štab.

c) četa ovog bataljona krenuti će kroz otvor žice i produžiti preko ceste Varaždinske Toplice i kraj kanala za vodu produžiti preko trga Sv. Trojstvo i napasti zgrade »Alkazar« sve prilaze koji su mogući treba ih dobro tući kako bi se onemogućila koncentracija neprijatelja u pojedine zgrade, i nastojati zaposjesti iste.

ZADATAK:

IV bataljon: a) ovaj bataljon krenuti će sa svoje dve čete između sela Kućana i sela Hrastovskog i produžiti preko ceste Ludbreg—Selnik te kod severoistočne strane Selničke stanice prodreti žičanu prepreku kroz koju ukrcava snage te sa jednom četom preduzima likvidaciju željezničke stanice i prodor preko ulice Varaždin i sa njim zagospodariti. Kod koje su označeni smeštaji topova i štiti leđa četi koja čisti bunkere prugom i zgradama severno od »Alkazara« te se spaja sa jedinicama koje likvidiraju bunkere prema groblju.

sastav: 3 čete
vod t.m.
SVEGA: 3 čete
vod t.m.

b) četa po ulazu u žičane prepreke čisti neprijateljske rovove na putu i prugi za Selnik te dalje sve rovove oko pruge severno od zgrada »Alkazar« do željezničke stanice na prugi kod Bednje prilazi likvidaciji bunkera koji se nalaze sjeverno od željezničkog mosta i pruge.

c) četa ovog bataljona krenuti će sa jedinicama III bataljona sa jugozapadne strane ulazi kroz otvor i zadatak da likvidira bunkere i saobraćajnice na cesti Varaždinske

Toplice istočno od groblja i sve do željezničke stanice lijevo. Ova četa po mogućnosti da si sama sebi napravi prodor kroz žičanu prepreku sa južne strane kako bi olakšala prodor bataljona koji napada isto sa južne strane.

ZADATAK:

I bataljon: a) četa sa svojim jednim vodom koji će dolaziti sa bataljonom koji upada sa sjeverne strane zaobilazi uporište sastav: 3 čete vod t.m. sjeverno te preduzima demonstrativni napad na bunker top37mm kod pruge i mosta na Bednji koji koristeći se prugom odel.t.b. iskoristiti svoju vatru na tučenje zgrada »Alkazara« i objekata oko nje tako da onemogući neprijatelju da ne može iz jedne zgrade u drugu prelaziti i da mu ograniči SVEGA: 3 čete vod t.m. na ovom prostoru svaki pokret, ujedno pokušava prodor u pravcu zgrade »Alkazara« da na mekanom putu odel.t.b. za Selnik. Drugi dio čete zaobilazi uporište sa jugoistočne strane kroz selo Globočec, te vrši demonstrativni napad kod Bukovačke ceste na bunkere kod Kapele i u pravcu mosta na Bednji.

b, c) čete prvog bataljona u pratnji jednog protivkolskog topa i jednog odjeljenja teških bacača likvidira neprijateljsku posadu jugoistočno od Ludbrega na kosama između puteva Puhlaki—Ludbreg i Vinogradci kota 287. Ludbreg, severno od Katalene tako što će sa jednim vodom ovih snaga napasti sa južne strane bunkere dok će sa drugim snagama napasti od pravca puta Puhlaki—Ludbreg, tako da odlučujući udarac bude im sa leđa tj. sa severne strane rovova.

ZADATAK:

II bataljon: Ovaj bataljon nalaziti će se u brigadnoj rezervi, dok će: sastav: 3 čete vod t.m. a) četetu dodijeliti osiguranje divizijskom previjalištu. SVEGA 3 čete vod t.m. VEZA: Četa za vezu XVII ud. brigade uspostaviće telefonsku vezu sa štabom III i IV bataljona, koji će biti u napadu.

PREVIJALIŠTE: Referent saniteta XVII ud. brigade smjestiće svoje previjalište u selo Kućan u neposrednoj blizini štaba brigade. Referent saniteta treba da organizuje jedno dobro previjalište u delu Sv. Anton koje će primati ranjenike onog bataljona koji napada sjeverni dio uporišta. To previjalište slaće sve ranjenike u selo Kućan (brigadno previjalište).

EVAKUACIJA
PLIJENA I

ZAROBLJENIKA: Evakuacija vršiti će se za selo Dugu Rijeku.

EVAKUACIJA
RANJENIKA:

Evakuacija ranjenika vršiti će se u selo Lud. Ivanec, gdje će se nalaziti prihvatna poljska bolnica X korpusa.

Referent saniteta izvršiti će detaljan plan za evakuaciju ranjenika.

POČETAK
NAPADA: Biti će dne 2. jula 1944. g. u 24 časa.

MJESTO
ŠTABOVA: štab divizije selo Čukovac.
štab XVII ud. brigade selo Kućan.
Štabovi bataljona odrediti će mjesto svojih štabova tako kako će moći rukovoditi najlakše svojim jedinicama.

ISHRANA: Ishrana vršiti će se iz mjesnih sredstava sa terena.

ZNACI RAS-
POZNAVANJA: Za noć dne 2. na 3. VII 1944. KALNIK — OSVETA.
Za dan 2. VII 1944: POZIV: kapu na pušci dva puta dignuti uvis.

ODGOVOR: pušku desnom rukom tri puta izbaciti u stranu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!
M. P.

Politkomesar:
Krsto Bosanac v.r.

Komandant — kapetan
Petković Andrija, v.r.

Dostavljeno na znanje i izvršenje:
I, II, III, IV bataljonu i četi za vezu.

NAPOMENA:

Fotokopija originala ove zapovesti štaba 17. slavonske NO udarne brigade nalazi se arhivirana u Muzejskoj zbirci Brigade u Grubišnom Polju.

Vreme pisanja zapovesti nije naznačeno u časovima, ali se pretpostavlja da je bilo pre podne. Brigada je u to vreme po prelasku ceste i pruge Koprivnica — Križevci, u rejonu s. Sokolovac, stigla u s. Prkos oko 1 čas po ponoći.

U svom dnevniku Vlado Potočnjak piše:

»Selo Prkos — pravoslavno, porušeno i popaljeno. Stigli smo oko 1 sat u noći. Padala je lagana kišica. Mokri, ušli smo u jednu kuću — dočekala nas je budna žena. Čudno se držala. U drugu sobu ušli smo nepozvani a u njoj stari djed — koji je maločas nestao. »Fasovali« smo dva mala kruha. Ne znaš, hoćeš li ih pojesti za obed ili za večeru! Opet ćemo morati sami kuhati, jer žena je zaista čudna, a poslije bjega starog domaćina sasvim zbunjena. Bio sam u štabu brigade, crtao i precrtavao plan Ludbrega, naime, njegov sistem odbrane«.

Očito je da je Vlado primio sledovanje hleba pre podne, a pošto je već bio u štabu brigade i radio skicu Ludbrega kao prilog zapovesti, da se zaključiti da je zapovest rađena 1. VII 1944. godine pre podne u s. Prkos (12 — 15 km. j.i. od Ludbrega), gde se brigada nalazila na zastanku. Posle podne je produžila za s. Veliki Poganac, u koje je stigla istog dana u sumrak.

Dakle, brigada se za dva dana prebacila iz rejonu Bjelovara (s. Lipovo Brdo — Kapela i Paulin Kloštar) u rejon udaljen 12 km južno od Ludbrega. Štab brigade je u stvari prepisao zapovest X korpusa i XXVIII udarne divizije. Isto tako je jasno da štab brigade, nalazeći se na maršu, nije imao dovoljno vremena za bilo kakvo ozbiljnije razmatranje zapovesti viših štabova, to tim pre što se u vreme izdavanja korpusne zapovesti (29. VI 1944. godine u 17 časova) nalazio u rejonu Bjelovara, odakle hitno kreće sa brigadom preko jake saobraćajnice Križevci — Koprivnica (cesta i pruga) i dolazi u s. Prkos 1. VII 1944. godine u 01.00 časova. Štab brigade nije imao mogućnosti da vrši bilo kakvo obaveštajno izviđanje, pa ni operativno. Otuda i iste manjkavosti u zapovesti, na primer podaci o neprijatelju (jedna bojna bez jedne satnije, bez brojnog stanja — kao ključno) kao i neki zadaci dati jedinicama u napadu sa nemogućih prilaza itd.

Ipak štab brigade ceni situaciju i procenjuje da nema dovoljno snaga. Sasvim pravilno ceni i značaj visova iznad Ludbrega, na kojima se neprijatelj utvrdio i pojačava snage za izvršenje tog zadatka na taj način, što ne daje četu za divizijsko previjalište iz tog bataljona, već iz bataljona koji je u rezervi.

1. — Podaci o neprijatelju (skica broj 1)

Analizom podataka, utvrđeno je da snage neprijatelja u Ludbregu broje najmanje 2.300 pa do 3.100 ili čak 3.500 vojnika, i to elitnih jedinica PTS i drugih, i da su više nego dovoljne da u datoj situaciji brane uporište.

Nisu pronađeni dokumenti o tačnom razmeštaju neprijateljskih snaga u samom gradu, ali se na osnovi analize toka borbe, pojedinih dokumenata i svedočenja, da u grubom izvesti njihov raspored.

Sasvim je sigurno da su južni¹ pravac branile snage I bojne, a severni snage III bojne, I pukovnije PTS.

Ostale snage su razmeštene u centru grada, a najveći deo u starom gradu, koji su ustaše nazvali »Alkazar«.

Ludbreg sa jugoistočne strane opasuje reka Bednja, koja za branioca predstavlja dobru prirodnu prepreku. Ostali deo mesta je opasan trorednom bodljikavom žicom, koja se, prema raspoloživim podacima, protezala od kanala na reci Bednji, koji odvaja vodu za mlin i električnu centralu — zapadno od mlina — centrale, jugozapadna ivica starog groblja, preseca topličku cestu — ulicu (sada ulicu XVII udarne brigade) istočno od groblja, preko ceste za Varaždin, zatim zapadna ivica ž. stanice, te severno od železničke pruge prelazi selničku cestu i izbija na r. Bednju, severno od železnog mosta.

¹ Glavni pravac napada (glavne ili leve kolone) od s. Kučan uz r. Bednju i kanal koji iz iste odvodi vodu za mlin i centralu u ovom tekstu dalje smo označili kao južni pravac. Razlog je lakše i kraće označavanje teksta i što se jedinice (III bat. i 2/IV bataljona) zavlache pored reke i geografski, posmatrano u neposredan dodir sa neprijateljem idu u većini sa juga. To je istovremeno i južni dio grada Ludbrega.

Po nekim podacima žica je bila elektrizirana, što nije tačno utvrđeno.

Iza žice, po celoj dužini, nalazili su se iskopani rovovi dubine od oko 1,5 metar.

Teren ispred bodljikave žice branjen je duplom-stepenastom vatrom, prvo iz rovova i drugo iz identifikovanih betonskih i drveno-zemljanih bunkera, koji su se nalazili:

- između mlina-centrale i Topličke ulice,
- na jugozapadnoj ivici Starog groblja,
- istočno od Novog groblja,
- na pruzi zapadno od ž. stanice,
- istočno od ž. stanice na selničkoj cesti (sa obe strane),
- severno od železničkog mosta na r. Bednji, i
- kod Kapele i mosta na r. Bednji, sa obe strane ceste koja vodi za s. Globočec — ka Koprivnici.

Verovatno je bilo još bunkera koji nisu identifikovani.

Neprijatelj, očito nesiguran u sebe, pojačao je odbranu i po dubini u gradu, gde se ističu:

- ⁹ železnička stanica sa magacinom (zapadno od nje),
- jake snage je imao raspoređene u više kuća u Varaždinskoj i Selničkoj ulici (ili Kolodvorskoj),
- Starom Gradu,
- zgradi kina (sada hotel Putnik), gde je bio i štab bojnika Branka Nališa, koji je komandovao neprijateljskom odbranom,

⁸ blok kuća na raskršću Topličke (sada XVII udarne brigade) i Vinogradarske ulice (sada Kalničke) koja vodi od raskrsnice prema mlinu — centrali i ulice koja produžava ka r. Bednji prema Koprivnici. Tu se ističu katolička crkva, do nje zgrada na samom uglu, magacin u Vinogradarskoj ulici i dr.

- žandarmerijska stanica, kod mosta na r. Bednji, na cesti za Koprivnicu, kao i sam most.

Neprijatelj ceni važnost visova južno od grada, preko r. Bednje, te deo svojih snaga ukopava u vinogradima na brdu Filipberg², koje dominira okolinom, kao i južnim delom grada oko r. Bednje. Položaji koje je neprijatelj izabrao su produžetak i kraj kose, koja se blago spušta od k. 287 pa dalje putem između naziva Ribnjak — Katalena.

Iz tog pravca postoji i jedini mogući prilaz neprijateljskim položajima. Sa ostalih strana je oštra strmina, sa visinskom razlikom od 50 — 70 metara na udaljenosti od 200 — 300 m. ili nagibom od 25 — 30%, s tim što na nekim mestima postoje i useci, zaseci od 2 — 10 m. Sa južne i istočne strane brda kosu opasuje bezimena potok.

² Brdo Filipberg ne postoji u raspoloživim topografskim kartama. Taj teren je identifikovan kao Vinogradi. Naziv Filipberg je uzet prema lokalnom nazivu građana grada Ludbrega, za koji nismo utvrdili poreklo — izvor. Sam naziv Filipberg bi se mogao u slobodnom prevodu prevesti kao Filipov breg?

Na ovim položajima identifikovani su rovovi³ koji služe za kružnu odbranu, ali više okrenuti levim krajem ka mekanom putu za Katalenu, dok centralni deo vatrenim sistemom pokriva teren oko reke Bednje i južni deo grada i to: levo od mlina-centrale i desno most sa bunkerima na r. Bednji, Kapela i cesta za selo Globočec. Na jugozapadnom delu u sklopu odbrane je vrlo jak bunker, dok je na istočnoj strani bunker nešto istureniji.

Pored ovoga, raspoložuci sa većom rezervom, neprijatelj raspoređuje deo snaga u ciglani južno od reke Bednje i puta koji vodi paralelno sa rekam. Ti položaji pogoduju za smeštaj snaga i organizaciju kružne odbrane, a u datom trenutku sa istih se može intervenisati u više pravaca.

Tom rezervom se pojačava odbrana brda Filipsberg.

Od ciglane vodi pešačka staza sa prelazom preko reke Bednje, ka mlinu — centrali, što povećava manevarski prostor neprijatelju, a time i značaj ovih položaja, bilo da nastane potreba za intervencijom ili eventualnim povlačenjem.

Po svemu sudeći u ciglani su bile razmeštene glavne snage 7. bojne V ustaškog sdruga⁴.

Iz iznetih podataka proizlazi da je neprijatelj organizovao odbranu na dva pravca:

® južni pravac sa osloncem na r. Bednju i Topličku ulicu, kombinovano sa isturenom odbranom na brdu Filipsberg i ciglani, i

• severni sa osloncem na železničku stanicu sa jakim bunkerima na zapadnoj ivici i Selničkoj cesti, kao i Varaždinskom i Kolodvorskom ulicom.

Artiljerijski položaji su se nalazili između Topličke i ulice koja vodi za Varaždin. To je verovatno bila artiljerija na položajima, koja

³ Oktobra meseca 1983. godine, dakle, gotovo 40 godina od tih događaja, grupa istraživača, u kojoj su bili Krsto Bosanac, Žarko Švilokos, Vladimir Kadić, Stanko Tomo, Mirko Biskup i drugi, još je mogla da identifikuje pravac protezanja rovova — saobraćajnica i mesta gde su bili utvrđeni bunker. Zemljište, iako zatravljeno, još je pokazivalo pravac protezanja svojim ulegnućem, što znači da su rovovi — saobraćajnice bili uređeni i iskopani punog profila, po svim pravilima fortifikacije. Od betonskog bunkera i tada su postojali temelji.

⁴ Smiljka **Popović (udata Majstorović)** se u noći napada nalazila na dužnosti u brigadnoj ambulanti, razmeštenoj u s. Kućan. Domaćica, videći ih, začuđeno je upitala: Zašto ste deco došli? A kada je čula da se napada Ludbreg skoro je zakukala govoreći da je Ludbreg pun vojske i to crnih ustaša, onih koji nose košulje zasukanih rukava i noževe, zapravo koljača.

To potvrđuje da su se crne ustaše kretale na relaciji Ludbreg—ciglana, a obavezan put ih vodi kroz selo Kućan, preko mosta, pa ih je navedena domaćica mogla dobro da vidi.

Stevo Zorić, kurir Štaba I bataljona za štab brigade izjavljuje: Sećam se da sam nosio obaveštenje komandanta I bataljona, u štab brigade, da je bunker u Ludbreškim vinogradima (na brdu Filipsberg) zauzet.

Po predaji ovog obaveštenja, u štabu brigade sam primio poruku da su naši ušli u grad i da se vode ulične borbe. To sam preneo Mišćević Branku, komandantu I bataljona.

Pri dolasku u štab brigade i povratku, kretao sam se putem i prešao most na Bednji, jugozapadno od s. Kućan, pri čemu nisam primetio neprijateljske formacije u ovom rejonu.

U povratku iz štaba brigade i kad se razdanilo, sa komandantom bat. drugom Mišćevićem, gledao sam kolonu C. Legije koja se kretala uz Bednju ka Ludbregu, i čuo sam da je neko rekao »**ovi opkoljavaju naše u Ludbregu**«.

od ranije čini posadu grada. Drugi deo artiljerije bio je razmešten u Starom Gradu, što je verovatno novopridošla pomoć.

Zaključak o organizaciji neprijateljske odbrane bio bi:

- Neprijatelj je dobro uočio i cenio moguće pravce napada. Postoje i podaci da je neprijatelj bio potpuno informisan o našim namerama, jer je u prethodnim borbama sa formacijskim jedinicama X korpusa zaplenio zapovest štaba X korpusa o napadu na Ludbreg, i da je u Štabu X korpusa i Kalničkog odreda postojao neprijateljski špijun. O tome je samo nekoliko dana posle borbe javio naš terenski obavestajac iz Varaždina. Čak je za jednoga javio nadimak »Rolf«.

- Neprijatelj je dobio veoma jaka pojačanja, te je prema tome raspolagao sa velikim snagama, dovoljnim da raskošno organizuje odbranu u datoj situaciji.

U svojim dnevnim izvješćima, broj 180/44. od 28. VI 1944. i broj 182 od 30. VI 1944. godine, operativno odeljenje ministarstva oružanih snaga NDH prati kretanje jedinica 28. slavonske udarne divizije svakog dana do dana napada 5/6. VII 1944. godine pa i dalje.

U izvješću Zapovjedništva gl. stožera domobranstva za 1. VTI se kaže:

»Varaždin: Na visovima južno i jugoistočno od Ludbrega zapaženo je okupljanje jakih partizanskih skupina, koja su ometana topništvom iz Ludbrega. Preduzete su protumjere i upućena pojačanja u Ludbreg.«

Takođe se iz dnevnog izveštaja PTS vidi, da je 1. VII 1944. godine u Ludbreg vraćena 1. bojna 1. puka PTS i 7. bojna 5. ustaškog sdruga, 1 da je zapovjednik posade u Ludbregu tražio da avioni bombarduju položaje jedinica 10. korpusa i 28. divizije⁵.

Izvod iz izvještaja župske redarstvene oblasti u Varaždinu

(Voj. ist. inst. — DAH — ZAGREB — NDH — Rolna 2/400, 401, 402 i 403 — Snimak 2/403: Župska redarstvena oblast u Varaždinu VT broj 217/44. od 8. 7. 1944. godine).

»U noći 5/6. 7. ove godine napalo je više partizanskih brigada na Ludbreg. Glavni napad na samo mjesto imala je za zadatak XVII brigada. Ostale brigade bile su raspoređene na prema Varaždinu i Koprivnici. **Posada pustila je partizane kod tamošnjeg kolodvora unići u mjesto. Tu su partizani bili iznenađeni najvećom paljbom od strane posade**, koju su sačinjavale I i III bojna I pukovnije PTS. Rezultat bio je 187 mrtvih partizana a 201 otpremljeno je ranjenih u pravcu Kalnika. Kasnijim progonom poginulo je još daljnjih 209 partizana, tako, da je skoro potpuno uništena 17. brigada.

Glavni zapovjednici također su poginuli. Kod brigade »Matija Gubec« III bojna zaplijenila je zastavu, koja je bila u jugoslovenskim bojama sa srpom i čekićem.

U noći na 7. i 8. vršen je ponovo napad na Ludbreg, u kome su partizani odbijeni. Posljedak još nije poznat«.

UPRAVITELJ ŽUPSKE
REDARSTVENE OBLASTI
Krunoslav Batušić

⁵ Arhiv Voj. ist. inst., reg. 1—268/26, K. 112.

**Izvod iz opštih bojnih relacija Mjesnog zapovjedništva
u Varaždinu od 7. 08. 1944. godine.**

(Voj. ist. inst. K. 58 — FI — dok. 7/22)

Mjesno zapovjedništvo Varaždin broj 2196 u Varaždinu dne 7. VIII 1944. godine.

Predmet: Opća bojna relacija za mjesec srpanj 1944. godine.

Zapovjedništvu I Zbornog područja »GLST« — u Zagrebu.

»Na dan 6. srpnja 1944. XVII slavonska brigada izvršila je u 01.00 sati napad na posadu Ludbreg. Na jednom djelu grada partizani sa dva bataljona uspjeli prodreti u grad. Poslije ogorčene borbe partizani potpuno poraženi i istjerani iz grada oko 05.30 sati.

Gubitci: 9 ustaša i 1 domobran poginuli, 12 ustaša i 6 domobrana ranjeno.

Gubitci protivnika: u samom gradu 183 poginula, a ukupni gubitci računana se na oko 300 poginulih.

Plijen: 26 strojopuškaka i mnogo drugog ratnog tvoriva.«

Zapovjednik pukovnik
Begić

NAPOMENA NAŠEG ISTRAŽIVAČA:

Uz ovaj izvještaj, u arhivi Vojnoistorijskog instituta, nađen je i formular u kome se pokazuje broj poginulih, ranjenih i zarobljenih partizana.

U tom formularu se o borbi u Ludbregu 6. 07. 1944. godine navode SAMO PODACI OD 300 POGINULIH PARTIZANA, DOK SU RUBRIKE O BROJU RANJENIH I ZAROBLJENIH PARTIZANA PRAZNE.

**Izvod iz opštih bojnih relacija zapovjedništva
I zbornog područja od 18. 09. 1944. godine.**

(Voj. ist. inst. — IC 58 — F 1 — dok. 7/22)

Zapovjedništvo I zbornog područja. Glavnostožerni odjel broj 5149 dne 18. 09. 44. u Zagrebu.

Glavnostožernom uredu oružanih snaga (operativnom odjelu).

BOJNE RELACIJE

podređenih postrojbi I Zbornog područja za mjesec Srpanj 1944.—

»V. Mjesno zapovjedništvo Varaždin 6. VII 1944. XVII slavonska brigada izvršila je noću napad na Ludbreg. Na jednom djelu grada odmetnici su sa dva bataljona uspjeli prodrijeti u grad. Posle ogorčene borbe odmetnici su poraženi i istjerani iz grada.

Naši gubitci: 10 mrtvih, 18 ranjenih.

Gubitci odmetnika: 183 mrtva.«

Po ovlaštenju zapovjednika
ročelnik GLST. Odjela
GLST. p.pukovnik Stefanović

NAŠA ZAPAŽANJA:

1.— U neprijateljskom dokumentu govori se o **načinu** na koji je **ostvareno iznenađenje i varka za uništenje 17. slavonske NO udarne brigade u Ludbregu 6. jula 1944. godine**. Budući da je to dokumenat Župske redarstvene oblasti, a ne operativne ustaške jedinice, moguća je nepreciznost u navođenju **pravca za uništenje napadačkih snaga u uporištu**. Evidentno smo utvrdili da je **pravac za uništenje napadačkih kolona 17. slavonske NO udarne brigade bio pripremljen između groblja i mlina od pravca sela Kućan**, i sa **severne strane uporišta** kod železničkog **kolodvora u Ludbregu**. Međutim, Četvrti bataljon koji je sa dve čete napadao železničku stanicu nije upao u zamku, što znači da »taj pravac« nije vešto od neprijatelja pripremljen, ali da je bilo i drugih faktora koji su na to uticali.

2. — U dokumentu se izričito navode 1. i 3. bojna 1. pukovnije PTS-a kao posada u neprijateljskom uporištu, ali se ne navode **domobranske**, ni druge neprijateljske jedinice koje su te noći (5—6. jula 1944. godine) sačinjavale posadu neprijateljskog uporišta u Ludbregu. iz drugih neprijateljskih dokumenata međutim **nedvosmisleno proizlazi** da su u sastavu posade neprijateljskog uporišta u Ludbregu te noći bile i **domobranske jedinice**, čiju identifikaciju ne navode citirani dokumenti domobranskih štabova, a navode gubitke o poginulim i ranjenim domobranima.

Na osnovu proučavanja svih neprijateljskih dokumenata, da se **pretpostaviti sledeći raspored neprijateljskih jedinica te noći u Ludbregu**:

• 1. bojna 1. pukovnije PTS-a branila je južni i jugozapadni prilaz uporištu;

⊗ 3. bojna 1. pukovnije PTS-a branila je severozapadni i severni prilaz uporištu;

⊗ 2. bojna 1. pukovnije PTS-a zaposedala je utvrđenja na brdu Filipšberg (Ludbreški vinogradi) i brani istočne i severolistočne prilaze uporištu;

• 7. bojna 5. ustaškog združenja⁶ zaposedala je CIGLANU, južno od reke Bednje i puta koji vodi paralelno uz reku, brani južni pravac prilaza uporištu, a služi i kao rezerva za sadejstvo snagama u Ludbregu koje brane južni i jugozapadni pravac prilaza uporištu, kao i snagama koje su locirane na brdu Filipšberg;

⊗ 7. bataljon nemačkih feldžandara u opštoj rezervi u Starom Gradu (Alkazaru) sa zadatkom odbrane triju zgrada Starog Grada, koje su same po sebi izuzetno snažno unutrašnje odbrambeno uporište sa oko 600 do 1.000 vojnika. Pošto su najčešći okršaji bili na sek-

⁶ »Ta bojna sa oko 500 ustaša imala je zadatak da interveniše na onim mestima, na kojima partizani probiju vanjsku odbranu i uđu u uporište, i to tako da zatvori probijenu brešu, a potom uništi napadača u unutrašnjosti uporišta. Pošto se po logici najžešći udar očekivao u smeru art. i minobacača, a taj je mogao doći sa jugozapada, između groblja i r. Bednje na toj strani je smeštena glavnina novopridošlih ustaških snaga«.

Savo Velagić, »Narodni heroj Mojsije-Mojica Birta — Zec«, »Podravski zbornik 1982« u izdanju Centra za kulturu Koprivnica, OOUR Muzej grada Koprivnice 1982. godine.

toru 1. ii 3. bojne PTS, u tome smislu i treba tumačiti naglašavanje 1. i 3. bojne u neprijateljskom dokumentu, jer su one odigrale »glavnu ulogu« u slamanju naših snaga na prilazima i u obruču.

2. — Raspored naših snaga prema zapovesti

(skica broj 1)

a) III BATALJON: dovodi svoje jedinice pravcem određenim u brigadnoj zapovesti. Prva četa se određuje da pravi prolaze kroz žičane prepreke. Treća četa se po pravljenju prolaza ubacuje u uporište i usmerava ka raskrsnici Topličke i Vinogradarske ulice i ceste za Koprivnicu (kod crkve), a za njom se ubacuje Druga četa i usmerava preko Topličke ulice ka železničkoj stanici.

Za pojačanje prodora na tom pravcu dodeljena je Druga četa IV bataljona, kojom komanduje drug Mileusnić Petar. Ona takođe treba da se ubaci kroz prolaze, ili da sama sebi napravi prolaze i usmeri se ulevo preko Topličke ulice.

Prema tome je i marševska kolona bila raspoređena: Prva, Treća i Druga četa Trećeg bataljona, a zatim Druga četa Četvrtog bataljona.

Na začelju ove kolone bila su sredstva ojačanja, jer su se ona morala kretati nešto zaobilaznijim putem preko mosta kod s. Hrastovsko, zatim kroz samo selo, da bi izašli na isti pravac preko s. Kućan.

b) IV BATALJON: sa svoje dve čete (Prvom i Trećem) kreće se određenim pravcem, prelazi most kod s. Hrastovsko, s. Hrastovsko, prelazi cestu za Varaždinske Toplice, cestu koja vodi za Varaždin u s. Poljanec, skreće prema istoku do crkve Sv. Antun u s. Selnik. Odatle se kreću prema železničkoj stanici. Treća četa prva prolazi kroz žičanu prepreku i ide udesno ka železničkoj stanici i magacinu, a Prva posle prolaza kroz isti otvor ide ka bunkerima na selničkoj cesti.

Sa ovim bataljonom, prema zapovesti, treba da se kreće i jedan vod I bataljona koji prelazi selničku cestu i orijentiše se ka bunkeru kod železničkog mosta na r. Bednji.

c) I BATALJON: kreće se putem Vinogradi — Katalena. Treća četa se kreće putem koji vodi od k. 287 ka r. Bednji, skreće na mekan put prema brdu-kosi Filipberg. Prva četa ide ulevo od Treće čete. Jedan vod Druge čete zaobilazi ovaj rejon sa istočne strane i kreće se ka s. Globočec.

d) II BATALJON: ovaj bataljon bez jedne čete, koja je određena za obezbeđenje divizijskog previjališta, je u brigadnoj rezervi u s. Hrastovsko.

3. — Zamisao dejstva jedinica sa ciljem likvidacije uporišta

(skica broj 2)

Na osnovu izdate zapovesti razrađeni su zadaci jedinica u napadu, i to:

a) *III BATALJON (južni pravac):*

- Prva četa se prva približava žičanim preprekama sa zadatkom da napravi prolaze, zauzme rovove i omogući ostalim četama da se ubace u grad. Potom nastavlja čišćenje rovova, desno prema kanalu koji odvaja vodu iz r. Bednje za mlin — centralu, likvidira mlin — centralu i nastupa do žandarmerijske stanice, koju napada sa leđa od r. Bednje. Jednu desetinu izdvaja sa zadatkom da zaobiđe žandarmerijsku stanicu i uhvati vezu sa snagama koje napadaju most. Po izvršenju tog zadatka spaja se sa tim snagama.

® Treća četa se kreće kroz žičane prolaze, napravljene od strane Prve čete, ka Vinogradarskoj ulici (sada Kalnička) sa ciljem da zagospodari raskrsnicom Vinogradarska — Toplička ulica i ulice koja vodi za Koprivnicu. Zauzima magacin označen u Vinogradarskoj ulici i produžava prema kinu (sada hotel Putnik) gde se nalazi neprijateljski štab. Po zauzimanju neprijateljskog štaba produžava napad na most na r. Bednji, na cesti za Koprivnicu, a u isto vreme sadejstvuje sa Prvom četom u zauzimanju žandarmerijske stanice.

- Druga četa nastupa kroz otvore koje je napravila Prva četa, produžava preko Topličke ulice ka železničkoj stanici, a zatim skreće udesno preko trga Sv. Trojstvo i napada Stari Grad. Poseban joj je zadatak da tuče prilaze zgradama Starog Grada, kako bi se onemogućilo kretanje neprijatelja između njih, i eventualna koncentracija snaga radi jačanja odbrane pojedinih zgrada.

- Druga četa Četvrtog bataljona se kreće kroz otvor koji je napravila Prva četa III bataljona, s tim da i sama napravi pogodne prolaze, a zatim da dejstvuje ulevo i čisti rovove i likvidira bunkere prema ž. stanici, gde se spaja sa ostalim četama IV (svog matičnog) bataljona.

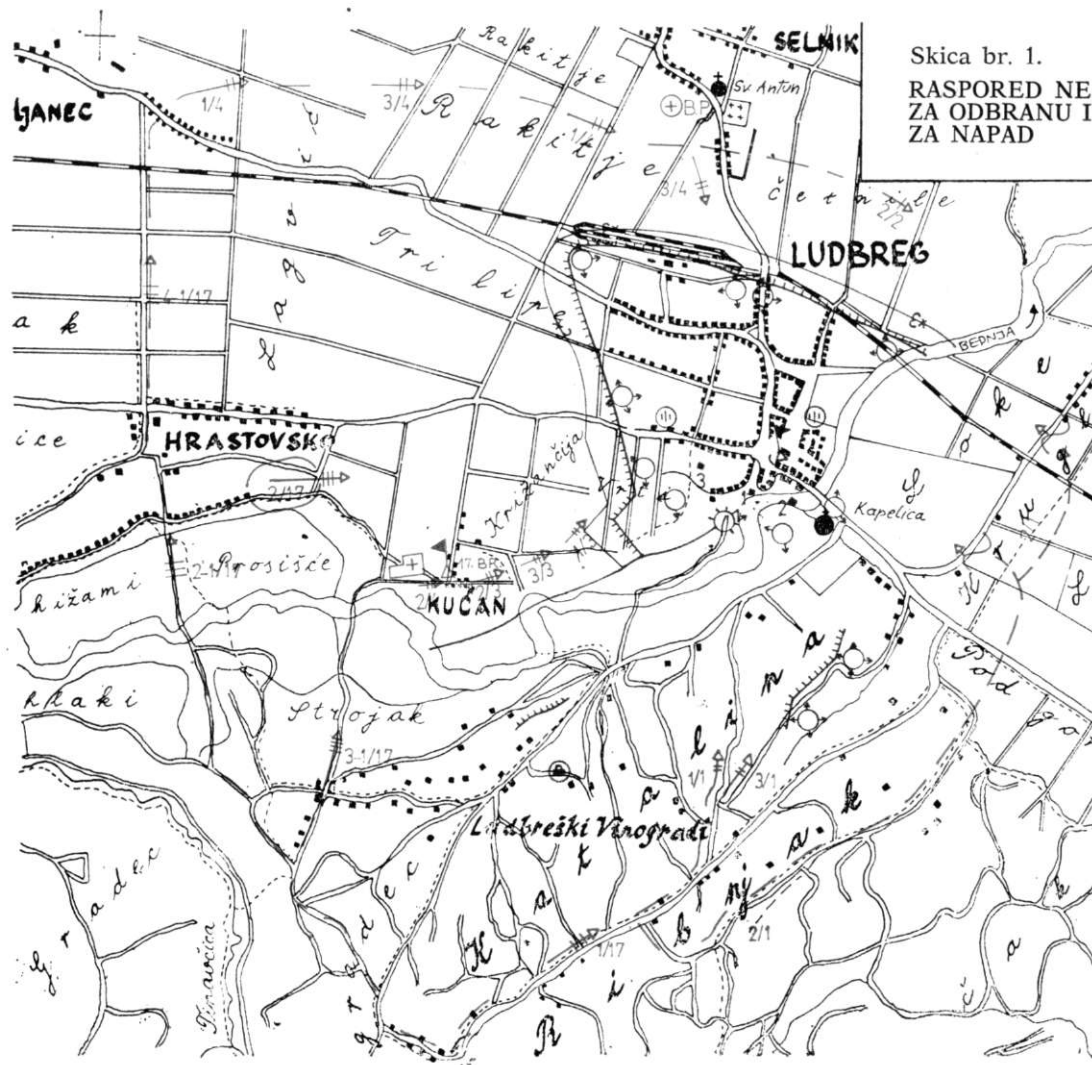
b) *IV BATALJON (severni pravac):*

- Treća četa ima zadatak da pravi prolaz kroz žičane prepreke, zauzima rovove i produžava napad na železničku stanicu i magacin (zapadno od iste), a zatim nastupa ka ulici koja vodi za Varaždin, kojom treba da zagospodari i dalje dejstvuje ka razmeštaju topova (artiljerije), te se spaja sa Drugom četom, koja nastupa iz pravca groblja.

U isto vreme ima zadatak da drži vezu ulevo sa Prvom četom, kojoj treba da štiti leđa.

- Prva četa nastupa kroz napravljen otvor i dejstvuje u istočnom pravcu, tj. čisti rovove na putu i pruži za s. Selnik, likvidira bunkere na samom putu i dalje čisti rovove prugom i na r. Bednji, kao i rovove koji se nalaze severno od Starog Grada.

- Vod Druge čete I bataljona na ovom pravcu zaobilazi jedinice IV bataljona još istočnije i iz pravca mekanog puta od Selnika vrši demonstrativni napad na bunker, koji se nalazi kod pruge i žel. mosta na r. Bednji. Svojom vatrom onemogućava neprijatelju da koristi prostore ispred i u samom Starom Gradu, kako bi mu onemogućio svaki

Skica br. 1.

**RASPORED NEPRIJATELJSKIH SNAGA
ZA ODBRANU I PARTIZANSKIH JEDINICA
ZA NAPAD**

LEGENDA ZA PARTIZANSKE SNAGE

- ŠTAB 17. BRIGADE
- BRIGADNO PREVIJALIŠTE
- BATALJON U POKRETU
- ČETA U POKRETU
- VOD U POKRETU
- B.P. - BATALJON,PREVIJALIŠTE
- RAZVOJ ZA DEJSTVO
- POVLAČENJE
- OPKOLJENA I UNIŠTENJA JEDINICA

LEGENDA ZA NEPRIJATELJSKE SNAGE

- NEPRIJATELJSKI ŠTAB
- BUNKER
- V.P. ARTILJERIJA
- TRANŠEJA
- ŽIČANA TROREDNA PREPREKA
- MLIN SA CENTRALOM
- br. 1. - MAGACIN
- br. 2. - ŽANDARM. STANICA
- CIGLANA
- br. 3. KUĆA JOSIPA DRVARA - U NJOJ OPKOLJEN MOJICA SA GRUPOM PARTIZANA

pokret i organizaciju odbrane. Ujedno pokušava prodor ka zgradama Starog Grada.

c) *I BATALJON (brdo Filipsberg):*

- Treća četa — jedan vod se kreće putem od k. 287 do raskrsnice, zatim skreće udesno na mekan put sa zadatkom da napadne neprijatelja na brdu Filipsberg sa zapadne strane.

Jedan vod ove čete se upućuje sa južne strane da napadne nešto istureniji bunker, kao pomoćni pravac napada.

- Prva četa se kreće istim putem te izbija na put Puhlaki — Ludbreg, koji vodi pored r. Bednje, te napada neprijatelja sa severne strane, tako da im odlučujući udarac bude sa leđa.

- Druga četa — jedan vod zaobilazi uporište sa jugoistočne strane kroz s. Globočec, te vrši demonstrativni napad od Bukovičke ceste na bunkere kod Kapele i u pravcu mosta na r. Bednji.

d) *II BATALJON (rezerva):*

Dve čete se nalaze u brigadnoj rezervi u s. Hrastovsko, na udaljenosti od 2 do 3 km od glavnog pravca napada, računato — mereno pravcem kretanja preko s. Kućan, kuda su se jedinice i stvarno morale kretati, jer tu vodi mekani put, a i teren je delimično pokriven i za to prilično pogodan.

Jedna četa ovog bataljona je određena za obezbeđenje divizijskog previjališta, što je obaveza brigade prema zapovesti višeg štaba.

e) *ZAKLJUČAK:*

Analizom date zamisli za dejstvo jedinica u napadu uočavaju se sledeće slabosti:

- Zbog pomanjkanja dovoljno snaga, četama se daju preveliki zadaci — posebno nekima, kao što je slučaj sa sve tri čete III bataljona.

Ⓜ Uopšte se nije raspolagalo sa podacima o rasporedu i snazi neprijatelja u uporištu i o njegovim utvrđenim tačkama; da se sa takvim podacima raspolagalo ne bi se davao takav zadatak Trećoj četi Trećeg bataljona. Naime ona kao da treba da prošeće Vinogradarskom ulicom, zauzme magacin, a zatim neprijateljski štab i dalje da zauzme most na r. Bednji (gde su bunker i utvrđena Kapela) i još da sudejstvuje Prvoj četi kod zauzimanja žandarmerijske stanice. Takav zadatak je utoliko nerealniji, što je pored naznačenih utvrđenih tačaka ovaj teren pružao neprijatelju veću mogućnost utvrđenja (velike zgrade od tvrdog materijala), kao i značaj raskrsnice i neposredne blizine svog štaba. Neprijatelj je to i iskoristio i tu grupisao velike snage.

Takođe je drastična greška davanja zadatka I bataljonu da napadne brdo Filipsberg sa severne strane, kao i sa leđa. Prvo, to uop-

šte nije sa leđa, jer je neprijatelj sa te strane imao odlično uređene robove, a drugo prilaz sa te strane je takav da je teško popeti se na brdo Filipsberg i po danu, i to bez borbe.

- Borbeni raspored jedinica je bio rascepan, samo je III bataljon bio kompletan, dok se od ostalih izdvaja po jedna četa, što je u stvari rasipanje i onako premaleni snaga, a otežano je i komandovanje.

- Komandanti bataljona uopšte nemaju rezervu, i

- Gotovo beznačajna rezerva komandanta brigade ostavljena je na dosta velikoj udaljenosti, bez konkretnog zadatka itd.

Vredno je naglasiti pravilnu procenu od strane štabova 28. udarne divizije i 17. slavonske NO udarne brigade o važnosti obezbeđenja prolaza kroz prepreke na južnom pravcu; naime oba štaba u svojim zapovestima određuju da se odmah posle načinjenih prolaza u žičanim preprekama i rovovima dve čete angažuju na proširenje istih, tj. da dejstvuju Prva četa III bataljona udesno i Druga četa Četvrtog bataljona ulevo.

Međutim, ova zamisao je bila predviđena za napad 2. 7. 1944. godine.

U međuvremenu je došlo do dva odlaganja napada, a u isto vreme i do prikupljanja novih podataka, tj. da je neprijatelj dovukao nova pojačanja.

Tako se dobilo u vremenu za uvežbavanje jedinica, kao i za dopunu ili bolju razradu zamisli borbe. Na osnovu toga došlo je do izdavanja usmene zapovesti, koja u nekim pojedinostima odstupa od pismene⁷.

Naglašena je veća opasnost napada zbog učestalih informacija da je neprijatelj dovukao pojačanje⁸, kao i čestih ispada neprijatelja iz Ludbrega, Varaždina i Varaždinskih Toplica, bez saznanja o njegovim pravim ciljevima i namerama.

Usmena zapovest je samo potencirala bezbednost bokova, pa je utoliko izmenjen zadatak 1. čete III bataljona, tj. da se u celini angažuje na proširenju prolaza, dejstvujući udesno, sa zadatkom da očisti saobraćajnice, likvidira mlin-centralu, a tek potom dalje nastavi nastupanje.

I Druga četa IV bataljona je isključivo angažovana na proširenje prolaza.

Kod I bataljona promena je utoliko, što vod koji je određen da ide sa Četvrtim bataljonom ostaje u sastavu Druge čete, sa zadatkom da napadne bunkere kod Kapele i mosta, kao i bunker kod železnikog mosta na reci Bednji. Dakle, isti zadatak, sa promenom pravca kretanja.

Drugi bataljon je imao da se bliže privuče radi efikasnije podrške u eksploataciji postignutog uspeha.

To su ipak neka poboljšanja, uz opštu konstataciju da je snaga više nego nedovoljno.

⁷ Bojne relacije 17. slavonske NO udarne brigade.

⁸ Svedočenje Ivana Brckovića, tadašnjeg komandanta komande mesta Ludbreg i Eduarda Perina, brata Rudolfa Perina, tadašnjeg rukovodioca Rajonskog obaveštajnog centra, kao i izveštaji izviđačkih grupa.

4. — Odnos snaga na pojedinim pravcima i rezerve:

NAŠE SNAGE

NEPRIJATELJSKE SNAGE

Težište napada (južni pravac):

III bataljon (3 čete) sa oko 160 boraca + Druga četa IV bataljona oko 40 boraca + mitr. odelj. i dva topa, posluge sa oko 20 boraca.

I bojna PTS-a

Svega: 220 boraca : 400 do 600 vojnika

Odnos snaga 1 : 2—3 u korist branioca — neprijatelja.

Severni pravac:

IV bataljon bez jedne čete sa oko 120 boraca -f vod teških mitraljeza oko 10 boraca.

III bojna PTS-a

Svega: 130 boraca : 400 do 600 vojnika

Odnos snaga 1 : 3,1—4,6 puta u korist branioca — neprijatelja.

Brdo Filipsberg:

I bataljon sa oko 160 boraca + vod teških mitraljeza oko 20 boraca + top 37 mm. i odelj. teških bacača oko 20 boraca.

Verovatno jedna ojačana satnija iz II bojne, ili čak cela II bojna 1. pukovnije PTS-a.

Svega 200 boraca : 200 do 600 vojnika

neprijatelja.

Odnos snaga 1 : 1—3 u korist branioca

REZERVE

II bataljon bez jedne čete sa oko 120 boraca.

Četa za vezu, sanitet i štab sa oko 50 boraca.

Svega 170 boraca

7. bojna 5. ustaškog zdruga i nemački bataljon, žandarmerijske i domobranske jedinice (artiljerija) ostala posada oko 1.300 vojnika

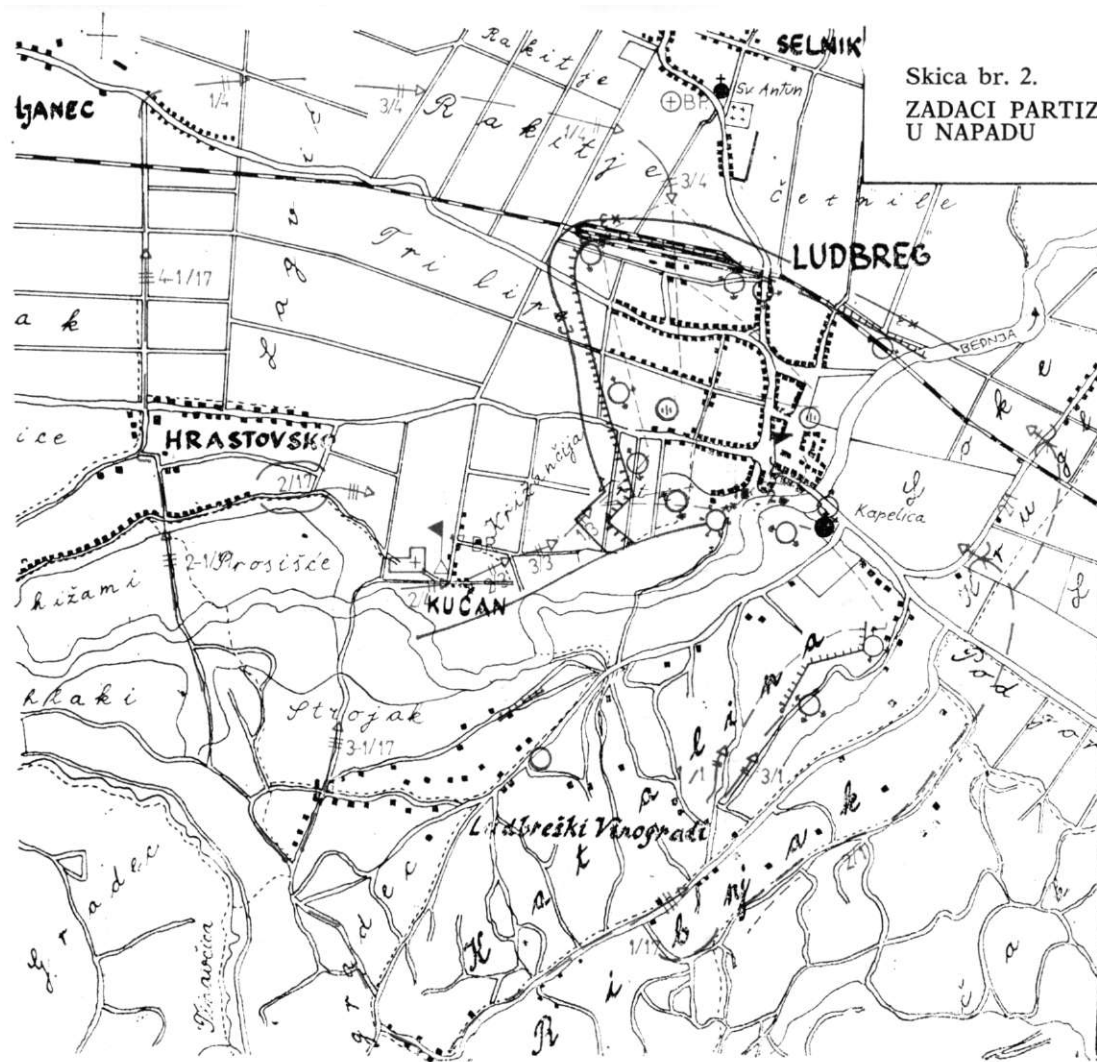
Odnos snaga 1 : 7,6 u korist branioca — neprijatelja.

UKUPNO

720 boraca : 2.300 do 3.100 vojnika, ili

Odnos snaga 1 : 3,2—4,3 u korist branioca — neprijatelja.

Zaključak: Brigada se zvanično upućuje u napad na jednu bojnu bez jedne satnije (vidi zapovest), što je u internim usmenim informacijama oko 250 vojnika. To bi bio odnos snaga 3 : 1 u korist napadača, što su realne norme za uspeh u napadu, koje su se primenjivale u taktici borbe u drugom svetskom ratu.

Skica br. 2.
ZADACI PARTIZANSKIH JEDINICA
U NAPADU

LEGENDA ZA PARTIZANSKE SNAGE

- ▲ ŠTAB 17. BRIGADE
- ⊕ BRIGADNO PREVIJALIŠTE
- ⇨ BATALJON U POKRETU
- ⇨ ČETA U POKRETU
- ⇨ VOD U POKRETU
- ⊕ B.P. - BATALJON,PREVIJALIŠTE
- ~ RAZVOJ ZA DEJSTVO
- ↶ POVLACENJE
- OPKOLJENA I UNIŠTENAJEDINICA

LEGENDA ZA NEPRIJATELJSKE SNAGE

- ▲ NEPRIJATELJSKI ŠTAB
- ⊕ BUNKER
- ⊕ V.P. ARTILJERIJA
- ⊕ TRANŠEJA
- ⊕ ŽIČANA TROREDNA PREPREKA
- ⊕ MLIN SA CENTRALOM
- br. 1. - MAGACIN
- br. 2. - ŽANDARM. STANICA
- CIGLANA
- ⊕ br. 3. KUĆA JOSIPA DRVARA - U NJOJ OPKOLJEN MOJICA SA GRUPOM PARTIZANA

Međutim, neprijatelj, ocenjujući opasnost koja mu pretila od jedinica 28. udarne divizije, od koje je više puta pretrpeo teške poraze, čini sve, i u tome uspeva da dobije pojačanje i stvori odnos snaga od 3,2 do 4,3 puta u svoju korist kao branioca.

Veoma je važna činjenica da neprijatelj raspolaže sa velikim snagama, ali zna i tačne namere napadača (naše namere) pa je mogao razraditi i taktičke varijante.

Napomena: U proračunu naših snaga uzeta je pretpostavka da čete broje u proseku oko 40 boraca, što nije bilo uvek tačno. Samo pojedine čete su tada brojale više od 40 boraca, na primer Prva četa III bataljona sa 43 ili 44 borca, dok su u većini imale u proseku oko 35 boraca. No, iako se u proračunu išlo na zaokružnje na više, opet je odnos snaga za napadača bio više nego nepovoljan.

5. — Početak napada:

Postoje različiti podaci o času početka napada. U zapovesti je određen početak u 24.00 časova. Međutim, zapovest je pisana za napad dana 2. VII 1944. godine, a pošto je napad bio odložen za 4. VII i konačno za 5—6. VII 1944. godine, USMENO, bez pisanja nove zapovesti, to je verovatno i čas napada promenjen.

Evo kako se isti terminira u raznim izvorima:

- 23.00 sata 5. VII, Župsko oružničko zapovedništvo Varaždin,
- 01.00 sati, Mjesno zapovjedništvo Varaždin,
- 01.00 sati, Bojne relacije 28. udarne divizije,
- 01.30 sati, dnevnik Pere Lalovića,
- 01.30 sati, redovni mjesečni izvještaj komandanta 17. slavonske NO udarne brigade, i
- 02.00 sata. Bojne relacije XVII udarne brigade.

Nastale razlike daju se obrazložiti po sledećem:

— Župsko oružničko zapovedništvo Varaždin je verovatno uzelo podatke da je našim jedinicama na osiguranju, prema zapovesti, bilo određeno vreme gotovosti u 23.00 časova. Postoji mogućnost da su analogno određenom času za napad u 24.00 sata jedostavno uzeli isto vreme, stim da je to računanje po nemačkom vremenu (jedan sat unapred) i preveli to na 23.00 sata.

— U 01.00 sati MZ Varaždin (neprijateljsko) i bojne relacije 28. udarne divizije, verovatno računaju vreme kada je osmotreno približavanje naših jedinica i početak pravljenja prolaza kroz žičane prepreke, a bojne relacije divizije kada je određeno vreme za napad usmenom zapovesti.

— U 01.30 sati komandant 17. udarne brigade je verovatno računao vreme kada su napravljeni prolazi i čete se počele ubacivati u grad, kada još stvarno borba nije počela.

— Bojne relacije 17. udarne brigade su verovatno zabeležile vreme početka stvarne borbe, tj. nailaska naših jedinica na žestok otpor u gradu.

Kao zaključak mogli bi prihvatiti sledeće:

- Da je napad naših jedinica počeo približavanjem žičanim preprekama, sečenjem žice, pravljenjem prolaza i zauzimanjem prvih rovova u 01.00 časova.

- Da su se naše jedinice počele ubacivati u uporište kroz načinjene prolaze u 01.30 časova.

- Da su naše jedinice u 02.00 časova naišle na otpor neprijatelja, kada je i počela žestoka borba.

Takav zaključak se izvodi i na osnovu svedočenja preživelih učesnika.

Kao što je vidljivo, razlike u izvorima koje postoje imaju i svoju logičnu vezu u samom načinu partizanskog ratovanja (bez artiljerijske pripreme) itd.

6. — Tok borbe — napadna dejstva

(skica broj 2)

a) III BATALJON (južni pravac):

Prva četa se kreće prema datoj zamisli borbe, organizuje sečenje žice i pravljenje prolaza, a zatim zauzima rovove na sektoru napravljenih prolaza. U isto vreme sklanja krstilo na cesti za Varaždinske Toplice (kod starog groblja u Topličkoj ulici, sada ulica XVII NO udarne brigade). Taj zadatak je Prva četa izvršila bez otpora neprijatelja i time stvorila uslove za ubacivanje 2. i 3. čete u uporište.

SEĆANJA BORACA 17. SLAVONSKE NO UDARNE BRIGADE

1. Izvodi iz sećanja potpukovnika žarka Svilkosa (pisano mm godine)

»Ne sećam se tačno vremena pokreta za napad iz šume. Datum je bio 6. VII 1944. godine. Casa gotovosti se takođe ne sećam, ali znam da je bilo posle pola noći.

Kada smo krenuli iz mesta razmeštaja, iz šume, opreznost je bila vrlo velika. Noć je bila mirna, tiha i nuna mesečine. Posle izlaska iz šume kretali smo se po zagrnutom krompiru i kukuruzu. Kada smo došli do prepreke privilegli smo. To je učinio i ceo vod koji se kretao iza nas. Preneo sam preko veze da pioniri krenu napred, a ostali da krenu na moj znak koji je bio ugovoren. Vod je bio spreman da nas štiti. Nas trojica i pioniri krenuli smo ka žici. Neprijatelj nas nije osmotrio, jer nije otvorena vatra pa smo počeli da sečemo žicu. Bili smo ubeđeni da smo iznenadili neprijatelja.

Nakon što je žica bila isečena i sklonjena sa prolaza dao sam znak da vod prođe kroz načinjeni prolaz. Svi su ušli u tranšeju, ali je osmatranje bilo otežano, jer je tranšeja bila duboka. Ja sam sa svojim vodom otišao na levu stranu kakav mi je i bio zadatak. Izašli smo na cestu i sa nje sklonili žičano krstilo. Tu u blizini bila je jedna kuća. Prišao sam joj i pokucao na prozor, ali se niko nije javio. Vratio sam se do voda da bi obavestio komandira čete da je leva strana prolaza obezbeđena. Kada sam bio negde na polovini voda, desetar Tomo mi reče: »Eno idu dvojica iz grada, prema nama, u pravcu tranšeje«. Stao sam, osmotrio ih, i rekao Tomi i drugim

borcima: »pazite pućaćemo«. To smo i učinili. Pucnji su odjeknuli i obojica su pali. Nekim drugovima sam naredio da odu do njih i vide ko su — ustaše ili domobrani. Vratili su se od njih i rekli da su obojica bez kapa. Doneli su puškomitraljez »Brno« i ustaški šmajser »askericu«. Odmah sam o tome obavestio komandira čete Dušana Brkića. Tu sam zatekao komandira 2. voda, druga Lazu Pavića, koji je obavestio komandira da je i desna strana prolaza obezbeđena.

Komandir čete je potom ispalio rakete i time dao znak da je prolaz napravljen i obezbeđen i da napad može da počne«.

2. Izvodi iz sećanja Nikole Macakanje, politkomesara Prve čete Trećeg bataljona

»Vršene su pripreme za napad, štab brigade je pozvao štabove bataljona i komande četa na sastanak gde su nam data naređenja u vidu zapovesti.

Naša 1. četa, čiji sam ja bio komesar, a Dušan Brkić komandir, dobila je usmeni zadatak da proseče žičane prepreke, i tako napravimo prolaz. Zatim je bio zadatak da ovladamo prvim tranšejama i tako omogućimo ulaz u uporište Drugoj i Trećoj četi našeg bataljona i četi Četvrtog bataljona. Jedna četa je imala zadatak da likvidira neprijateljski štab, a druga da zauzme topove, a Druga četa Četvrtog bataljona da likvidira bunkere i tranšeje na pravcu prema železničkoj stanici.

Naš dalji zadatak je bio da likvidiramo bunkere sa južne i jugoistočne strane do reke Bednje i da se posle spojimo sa naše dve čete koje su bile u gradu i zajedničkom akcijom produžimo dalje čišćenje (kao u prvoj akciji) u pravcu Starog Grada.

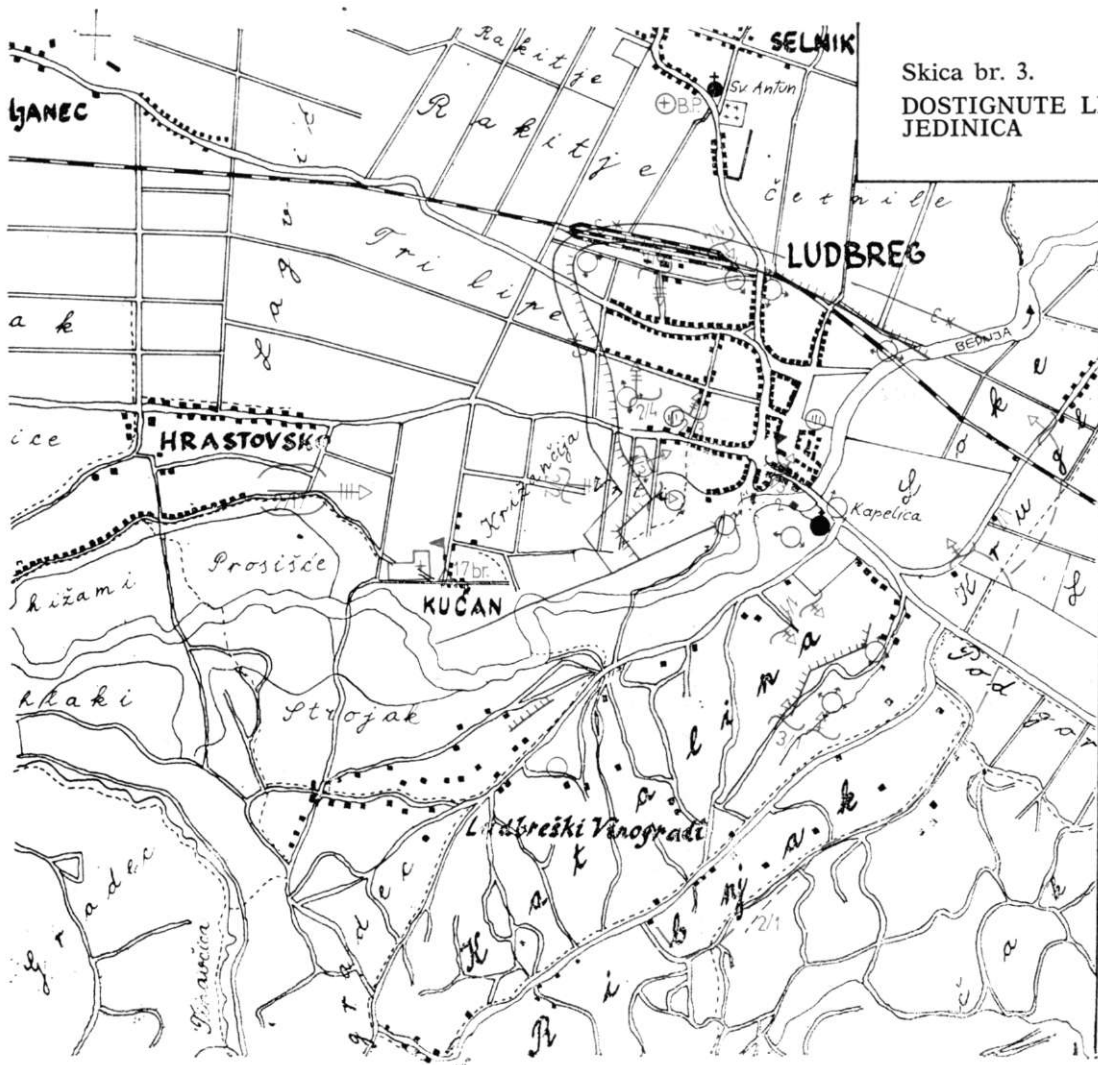
Da bi zadatak što bolje izvršili uvežbavali smo grupe boraca za prosecanje žice. Sve pripreme su bile završene i brigada je krenula na izvršenje zadatka.

Moja četa je pošla do sela Kućan, a odatle je pošla ka uporištu. Na čelu je bio jedan vod koji je štitio grupu koja je bila uvežbana za prosecanje žice. Ostali deo čete čekao je na znak signala baterijske lampe kako bi kroz prolaz ušli u uporište. Munjevito smo prošli kroz prolaz i uskakali u tranšeje. Još dok smo se raspoređivali po tranšejama iz pravca grada nailazio je čovek. Jedan naš drug je pitao ko ide, a on je odgovorio da ide ustaša. Naš puškomitraljezac Milan Macakanja je odmah ispalio metak i ubio ga. U međuvremenu od pravca grada naišao je jedan čovek sa puškomitraljezom. Upitao sam ga ko ide, a on mi je odgovorio da je iz Prve bojne. Na jednoj nozi je imao čizmu, a druga je bila bosa. Učinilo mi se da smo neprijatelja ipak iznenadili.

Napredovanje naše čete desno od prolaza zaustavio je neprijatelj jakim pušćanom, a zatim topovskom i minobacačkom vatrom. Neprijatelj nije bio daleko od nas. Jednog momenta sam upitao ko je tamo i dobio odgovor da je tamo Prva bojna poglavnikovog telesnog zdruga«.

3. Izvodi iz sećanja Milenka NEDELJKOVIĆA iz sela Bobote

»Bio sam borac III bataljona 17. slavonske NO udarne brigade. Vežbali smo sečenje žice. Znao sam da radim taj posao, pa sam se javio za taj zadatak. Saopšteno nam je da ćemo napadati uporište Ludbreg, 6. VII 1944. godine. Ludbreg je bio vrlo učvršćeno uporište. Svud oko bilo je dosta bunkera. Grad je bio opasan bodljikavom žicom. Pošto smo čuli da je žica elektrizirana, imali smo na makazama gumu.

Skica br. 3.
DOSTIGNUTE LINIJE PARTIZANSKIH
JEDINICA

- LEGENDA ZA PARTIZANSKE SNAGE
- ŠTAB 17. BRIGADE
  - BRIGADNO PREVIJALIŠTE
  - BATALJON U POKRETU
  - ČETA U POKRETU
  - VOD U POKRETU
  - B.P. - BATALJON.PREVIJALIŠTE
  - RAZVOJ ZA DEJSTVO
  - POVLAČENJE
  - OPKOLJENA I UNIŠTENJA JEDINICA

- LEGENDA ZA NEPRIJATELJSKE SNAGE
- NEPRIJATELJSKI ŠTAB
  - BUNKER
  - V.P. ARTILJERIJA
  - TRANŠEJA
  - ŽIČANA T ROREDNA PREPREK
  - MLIN SA CENTRALOM
  - br. 1. - MAGACIN
  - br. 2. - ŽANDARM. STANICA
  - CIGLANA
  - br. 3. KUĆA JOSIPA DRVARA
- U NJOJ OPKOLJEN MOJICA
SA GRUPOM PARTIZANA

Pošto je žica bila isečena, borci su je razvukli i napravili prolaz. Naišla je Druga četa. Komandant bataljona Mojica Birta, mali čovek, ali velikog srca, upućivao je čete u uporište. Mi smo nastavili zauzimanje rovova, ali nas je uskoro neprijatelj napao. Bilo je dosta ranjenika koje smo izvlačili i upućivali u brigadnu i divizijsku ambulantu. Komandant Mojica je otišao u Drugu četetu. Neprijatelj nas je tukao iz topova i bacača. U jednom momentu videli smo među nama komandanta divizije druga Radojicu Nenezića. U desnoj ruci je držao pištolj, a u levoj štit mitraljeza, i pitao je ko je bacio ovaj štit. Javio se jedan borac onako stidljivo, a on mu je rekao da uzme taj štit, jer će mu sačuvati glavu. Prisustvo komandanta divizije je na nas ostavilo snažan utisak. Borba je trajala i dalje. Već je bila zora. Naišao je i komesar III bataljona Majstorović Blažo. Uskoro smo počeli da se povlačimo kroz okopani kukuruz. Neprijateljska vatra nas je pratila sve do sela Kučan«.

Time je otvoren put Drugoj i Trećoj četi da se ubace u grad i krenu na izvršenje svojih zadataka.

Takođe je obezbeđeno kretanje na izvršenje zadatka i Drugoj četi Četvrtog bataljona, koja sadejstvuje na ovom pravcu.

Postoji međutim, i svedočenje da je Druga četa IV bataljona sama sebi pravila prolaze na istom sektoru.

Treća četa se kreće kroz napravljene prolaze od strane Prve čete i napreduje do Vinogradarske ulice i raskrsnice te ulice, Topličke ulice i ulice koja vodi za Koprivnicu. Tu je i zaustavljena.

Druga četa takođe prolazi kroz otvor, prolazi Topličku ulicu i napreduje severno pravcem prema železničkoj stanici. U nastupanju na sledećem uglu (gde je trebala da skrene udesno ka trgu Sv. Trojstva sa ciljem napada na Stari Grad) nailazi na jak otpor neprijatelja, tj. na artiljerijske položaje — topove koje zauzima posle žestoke borbe.

O proceni situacije, i o zapovesti za napad nema nikakvih podataka, kao ni o tome da se topovi nalaze na pravcu napada Druge čete, pa prema tome ta četa i nije imala zadatak da napada i zauzima topove. Prema podacima iz zapovesti za napad topovi su razmešteni nešto severnije, pa je na njih trebalo da napada IV bataljon sa severnog pravca, tj. njegova Treća četa. Međutim, ispalo je drugačije.

Druga četa Trećeg bataljona je i ne znajući naišla na neprijateljske položaje, pa je komandir te čete ispoljio samoinicijativu, tj. doneo odluku da zauzme topove i time liši neprijatelja artiljerijske podrške. Konačno ti položaji su mu omogućavali dalje nastupanje prema glavnom zadatku — Starom Gradu.

Prema raspoloživim podacima borba za topove je bila žestoka, o čemu svedoči i broj od jednog poginulog i 6 ranjenih domobrana, koji su sačinjavali poslogu topova. Te podatke priznaje i neprijatelj u svojim bojnim relacijama za mesec srpanj 1944. godine.

Postoji i druga verzija kojom se objašnjava napad ove čete na topove, tj. da su naknadno prikupljeni podaci o tačnom razmeštaju topova, i da je taj zadatak naknadno usmenom zapovesti dodeljen Drugoj četi.

Veća verovatnoća je da je četa neinformisana naišla na topove, jer da joj je taj zadatak naknadno dodeljen, predvidele bi se i snage za izvlačenje topova.

Istina, može se odmah dati odgovor da komandant III bataljona nema baš nikakve rezerve, a komandant brigade svega dve čete Drugog bataljona, što u borbenom smislu čini stvarno brojno stanje od oko 80 boraca.

Komandir Druge čete je pravilno ocenio novonastalu situaciju. Borba se rasplamsala na sve strane, on ima dalji zadatak, ali je istovremeno svestan da treba izvući topove. Hitno po kuriru obaveštava komandanta III bataljona, druga Mojicu Birtu, i traži pomoć za izvlačenje topova.

Komandant III bataljona, drug Mojica pokušava uspostaviti telefonsku vezu sa komandantom brigade, ali ne uspeva. Veza ili nije bila uspostavljena, ili je već izvršena diverzija i ista prekinuta. Veze nije bilo. Ocenjujući važnost postignutog uspeha — zauzimanje topova, a u nemogućnosti da uspostavi telefonsku vezu sa komandantom brigade radi podnošenja izveštaja o postignutom uspehu, o svojoj nameri, kao i da hitno traži pomoć radi izvlačenja topova i mogućnosti daljeg nastupanja, izdaje naređenje u tom smislu, a sam lično ide kod Druge čete, da na licu mesta upozna situaciju i pomogne komandiru čete u novonastaloj situaciji.

Postupak komandanta Mojice se svakako može oceniti kao hrabar i odvažan čin, ali verovatno trenutno zanešen postignutim uspehom on čini previde:

- udaljava se od trenutnog komandnog mesta, a da u isto vreme nema podataka o stanju kod Treće čete,
- nije obezbedio proširenje prolaza sa Prvom četom, sa kojom se trenutno nalazio, čime bi obezbedio dalje dejstvo ostalih snaga (dovlačenje rezervi, upotrebu težih oruđa, kao i obezbedio se za eventualno povlačenje), i
- nije obezbedio dobijanje pojačanja, a sa mesta gde se nalazio to je ipak mogao operativnije uraditi, nego odlaskom kod Druge čete.

Takav postupak, išao je naruku samo neprijatelju, da sprovede zamišljenu taktičku varijantu borbe.

Istina, Mojica i nije imao dovoljno snaga da ih angažuje za proširenje prolaza i likvidaciju otpornih tačaka na tom pravcu, pa je jedina alternativa bila, da se likvidacijom pojedinih otpornih tačaka u unutrašnjosti grada naruši sistem neprijateljske odbrane, omogućiti ostalim našim snagama da lakše izvrše svoje zadatke i tako se zauzme uporište.

Bez ikakve sumnje je, da bi tok borbe bio takav ili sličan, da su podaci o neprijateljskim snagama bili tačni (jedna bojna bez jedne satnije ili oko 250 vojnika) ili bar približno tačni, a to je oko 400 vojnika, pa čak i 750. Na žalost neprijatelj je imao snage 5 — 11 puta jače od prvobitno predviđenih.

Druga četa se izvesno vreme zadržala kod topova pokušavajući da ih izvuče, čekajući pomoć za izvlačenje topova, a sama dalje da produži napad.

SEĆANJA BORACA 17. SLAVONSKE NO UDARNE BRIGADE

1. Izvod iz sećanja Žarka Svilokosa

»Dok su čete ulazile neprijatelj nije otvorao vatru. Posle kraćeg vremena čuli su se povremeni pucnji. Očigledno da je borba počela. Po vatri se dalo zaključiti da naši brzo napreduju u gradu.

Još dok se čula samo slaba pucnjava, do nas dolazi komandant bataljona drug Mojica Birta. Pitao nas kako je bilo. Pošto smo mu ispričali, rekao je da je dobro i da smo ih iznenadili. Još dok je bio kod nas, komandantu dolazi kurir iz 2. čete, mislim da se zvao Giba, saopštava komandantu da ga šalje komandir čete, da je četa zauzela topove i da traži pomoć, jer ih treba izvući, a oni to ne mogu. Komandant je tada rekao da ide sa njim do 2. čete. Prethodno je poslao kurira u štab brigade sa zahtevom da iz brigadne rezerve pošalju pomoć kako bi izvukli zaplenjene topove. U međuvremenu vezisti iz čete za vezu dovukli su telefonsku liniju i priključili telefon. Komandant je tada pokušao da pozove štab brigade kako bi mu poslali pomoć radi izvlačenja topova, ali nije mogao vezu da uspostavi. Najverovatnije da je tada veza već bila presečena. Pošto nije dobio vezu rekao je kuriru Druge čete »kurir idemo«. To su bile poslednje reči koje smo čuli od našeg komandanta i naše poslednje viđenje«.

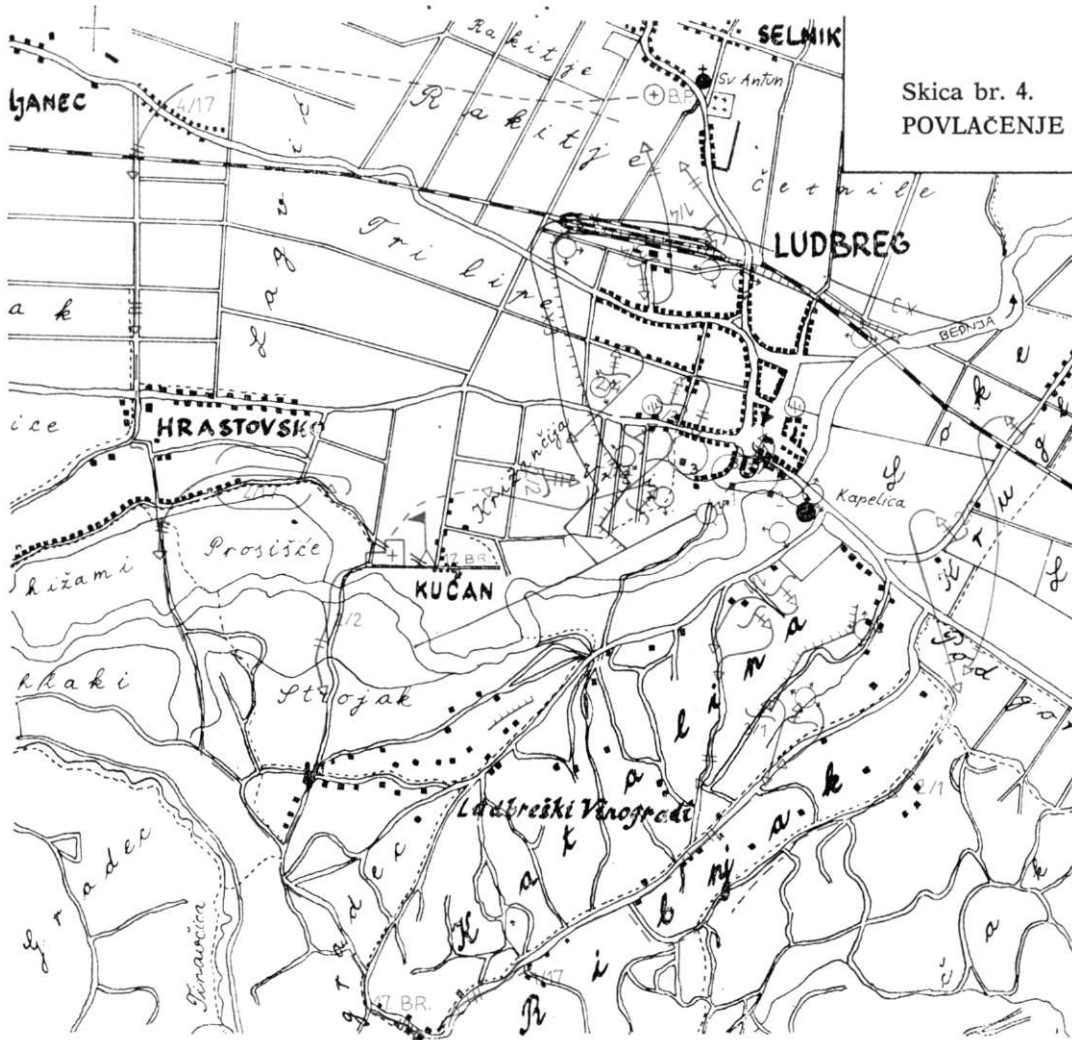
2. Sećanja komesara III bataljona 17. slavonske udarne brigade Blaža Majstorovića

»Za napad na Ludbreg saznao sam 1. jula 1944. godine u Štabu brigade. Vest o predstojećoj borbi me je iskreno obradovala. Tim pre što je Treći bataljon godinu dana ranije odigrao ključnu ulogu za oslobođenje Ludbrega.

Saznavši za predstojeći napad na Ludbreg, počeli smo nužne političke pripreme. Vojnim pripremama rukovodio je lično komandant divizije Radojica Nenezić. U šumi u kojoj smo se nalazili (ne sećam se kako se zvala) kopani su rovovi, pletena bodljikava žica isto onako kako je to bilo u Ludbregu na pravcu napada Trećeg bataljona. Borci su obučavani kako treba prilaziti žičanim preprekama, kako treba šeci žicu i slično. Na kraju je uvežbana i grupa diverzanata koja je trebala pomoću eksploziva da napravi prolaz u žičanoj ogradi.

U štabu bataljona smo se dogovorili da Prva četa, sa komandrom Dušanom Brkićem na čelu, napravi prolaz kroz žičane prepreke, zauzme mlin i centralu i obezbedi prolaz ostalim četama. Bilo je predviđeno da ja predvodim Treću četu, i naš glavni zadatak bio je prodor kroz centar grada i zauzimanje zgrada »Alkazar«. Komandant bataljona, Mojica Birta, trebalo je da ide sa Drugom četom, koja je imala zadatak da zauzme cestu koja vodi od Varaždinskih Toplica i da se spoji sa jedinicama Četvrtog bataljona koji je napadao sa druge strane Ludbrega.

Postavljeni zadatak, komandir Prve čete Dušan Brkić sa svojim komandirima vodova — Lazom Pavićem i žarkom Svilokosom, je u potpunosti izvršio. Po proboju žičanih prepreka trebalo je da stupimo u akciju Birta Mojica i ja, odnosno naše jedinice. Druga i Treća četa su ušle u grad, a Mojica Birta i ja smo se nešto duže zadržali čekajući uspostavljanje telefonske veze sa štabom brigade. Telefonisti su dovukli liniju i pripočeli telefon, ali vezu nikako nismo mogli da uspostavimo ni sa štabom ni sa brigadno-divizijskom rezervom. U međuvremenu je došao kurir Druge čete Manojlović i izvestio nas da je Druga četa zauzela topove (četiri) i da je neophodna pomoć da se oni izvuku iz grada.

Skica br. 4.
POVLAČENJE PARTIZANSKIH JEDINICA

LEGENDA ZA PARTIZANSKE SNAGE

- ŠTAB 17. BRIGADE
- BRIGADNO PREVIJALIŠTE
- BATALJON U POKRETU
- ČETA U POKRETU
- VOD U POKRETU
- B.P. - BATALJON, PREVIJALIŠTE
- RAZVOJ ZA DEJSTVO
- POVLAČENJE
- OPKOLJENA I UNIŠTENJA JEDINICA

LEGENDA ZA NEPRIJATELJSKE SNAGE

- NEPRIJATELJSKI ŠTAB
- BUNKER
- V.P. ARTILJERIJA
- TRANŠEJA
- ŽIČANA TROREDNA PREPREKA
- MLIN SA CENTRALOM
- br. 1. - MAGACIN
- br. 2. - ŽANDARM. STANICA
- CIGLANA
- br. 3. KUĆA JOSIPA DRVARA
- U NJOJ OPKOLJEN MOJICA
SA GRUPOM PARTIZANA

Kako nismo mogli uspostaviti vezu sa štabom brigade, Mojica i ja smo se dogovorili da on ide u Drugu četvu da pomogne oko izvlačenja topova, a da ja idem u štab brigade da tražim rezervu. Kurir Manojlović i Mojica Birta su otišli».

- Druga četa IV bataljona se ubacuje kroz načinjene otvore. Dejstvuje ulevo, zauzima bunker, osvaja puškomitraljez (koji je još vruć od dejstva). Međutim neprijatelj na nju vrši stalan i silovit pritisak. Četa dobija vatru sa bokova, pa i sa leđa. Zbog toga je zaustavljena i prisiljena da pređe u odbranu.

Ni Prva četa Trećeg bataljona nije mogla dalje proširiti prolaze, jer je u pokušaju čišćenja rovova prema r. Bednji i prema mlinu-centrali, naišla na jak otpor i tu bila zaustavljena.

b) IV BATALJON (severni pravac):

- Treća četa se kreće prema datoj zamisli, organizuje i vrši sečenje žice, pravi prolaze kroz žičane prepreke i zauzima prve rovove. Taj je zadatak četa izvršila bez ozbiljnijeg otpora od strane neprijatelja. Povremeno je otvarana slabija vatra koja nije neposredno ugrožavala naše jedinice na tom pravcu.

Po izvršenju bližeg zadatka, četa čini dalji napor — prelazi železničku prugu — napada železničku stanicu i magacin, koje takođe zauzima. Tu se četa privremeno zaustavlja na dostignutim položajima.

U isto vreme je određena jedna desetina sa zadatkom da dejstvuje udesno, čisti rovove radi proširenja otvora — prolaza, a zatim da likvidira bunker koji se nalazio na zapadnoj ivici železničke stanice — magacin, odnosno utvrđenje. Ta desetina je zaustavljena jakom zaprečnora vatrom.

Komandir čete, Milan Bodić, procenjujući situaciju, posle izvršenja bližeg i sledećeg zadatka, a da bi još bolje usmerio dejstva čete, naređuje da se četa dobro organizuje na dostignutim položajima i pripremi za dalje produženje napada. Međutim, nije naredio produženje napada, jer je čekao izveštaj o tome da je Prva četa uspela da proširi prolaze i likvidira bunkere na selničkoj cesti. To je naime bila pretpostavka za dalje bezbedno produženje napada ka unutrašnjosti grada (dovlačenje teškog mitraljeza u cilju vatrene podrške, mogućnosti izvlačenja ranjenika i uopšte obezbeđenje komunikacija sa snagama van žice, uključujući i postavljanje telefonske veze sa štabom brigade itd.).

Pošto je imala zadatak da drži vezu sa Prvom četom, tj. da istoj obezbeđuje pozadinu, što je u isto vreme značilo i zaštitu sopstvenog levog boka, Treća četa se privremeno zaustavila na dostignutim položajima.

® Prva četa se kreće iza Treće čete, prolazi kroz otvore napravljene u žičanim preprekama, zauzima prve rovove i usmerava dejstvo ulevo od Treće čete (u istočnom pravcu) sa ciljem čišćenja rovova i likvidacije bunkera sa jedne i druge strane selničke ceste.

Već kod približavanja bunkerima četa nailazi na jak otpor neprijatelja, pa je zaustavljena u prostoru: levo selnička cesta i desno železnička pruga. Svi pokušaji daljeg napredovanja ostali su bez uspeha.

Pretpostavka je, da je neprijatelj otkrio naše jedinice i namerno otvarao slabu vatru radi stvaranja lažnog utiska o svojoj slabosti, kao deo svoje taktičke zamisli. Jači otpor dao je na onim mestima gde je držao snage sa kojima je trebalo da izvrši protivnapad radi zatvaranja breše i opkoljavanja naših snaga koje bi sa tog pravca ušle u grad. Ti rejoni su bili, bunker koji se nalazio desno od magacina pored železničke stanice, i levi bunker koji su se nalazili na selničkoj cesti pa prema Starom Gradu. Osnovicu tog sistema odbrane činila je Varaždinska ulica, do koje bi naše snage prema planu neprijatelja mogle da napreduju.

NEPOSREDNI UČESNICI BORBE U LUDBREGU O TOME PIŠU:

1. Svetislav Jeremić — Baja⁹

»Zadatak naše čete je bio da napadne železničku stanicu Ludbreg i magacin pored iste, zatim da likvidira bunker na desnom krilu i dalje produži dejstvo.

Napad je počeo u 01.00 ili 01.30 časova, sečenjem žice. Za vreme sečenja žice na nas nije opaljen ni jedan metak. Po pravljenju prolaza kroz žicu otvoren je plotun u pravcu rovova, a zatim smo se počeli prebacivati kroz napravljeni otvor i zauzimati rovove. Na nas ni tada nije opaljen ni jedan metak.

Kod zauzimanja rovova naišli smo na jedan puškomitraljez, za koji ja danas tumačim, da je možda namerno ostavljen sa ciljem da se izazove naše oduševljenje o lakoći proboja i da nas se eventualno uvede u zamku.

Po zauzimanju rovova prešli smo prugu i došli do magacina. Moj vod je zauzeo položaj.

U međuvremenu, određeno je jedno odeljenje da očisti rovove i zauzme bunkere na desnom krilu, odakle je pružen vrlo jak otpor, pa taj zadatak nije izvršen.

U toku borbe do nas je dolazio drug Milan Rodić, koji je naredio da se zauzmu položaji i sačeka dalje naređenje za produženje napada.

Na dostignutim položajima prilično smo se zadržali, a na postavljeno pitanje komandiru čete, drugu Rodiću, zašto čekamo, odgovorio je, da ne možemo ići napred dok Prva četa ne osvoji bunkere na cesti za Selnik i time nam obezbedi bok i pozadinu.

U međuvremenu, u cik zore, primetili smo komešanje ispred naših položaja. Drug Rodić je pitao: Ko je tamo? »Ovde ustaša Grga«. A istog trenutka je na nas otvorena uraganska vatra, sa čela i boka.

Verovatno ceneći situaciju, a raspolažući i drugim podacima drug Rodić je naredio povlačenje. Povlačenje je vršeno organizovano pod borbom. Van žice je postavljen mitraljez na neki štagalj (senik), kojim se štitilo prebacivanje naših boraca. Tada je ranjen drug Rodić, kroz torbicu u desnu slabinu.

Magacin i železnička stanica bili su u našim rukama, a moj vod nije išao dalje. Nismo prešli ni cestu pozadi magacina.

Prestanak borbe bio je oko 6—7 časova. Bio je potpun dan«.

2. Vladimir Pisačić*

»Nisam bio u štabu 4. bataljona sa komandama četa prilikom prijema zadatka za napad na Ludbreg, jer nisam bio ni na kakvoj dužnosti zbog

⁹ Jeremić je na dan napada na Ludbreg bio politički delegat voda u 3. četi 4. bataljona. Sećanje (svedočenje) je pisano 22. 10. 1983. godine u Vukovaru.

povratka iz bolnice poslije preležane upale pluća i porebrice, tako da o rasporedu jedinica i njihovim zadacima govorim na osnovu saznanja koja sam stekao u toku borbe za Ludbreg.

Nakon obilaznog marša sa jugozapadne strane Ludbrega, 5—6. jula 1944. godine, i po prelazu pruge i puta Ludbreg — Varaždin i puta Ludbreg — Prelog, izbili smo poslije pola noći naspram željezničke stanice Ludbreg. Stanica nije bila osvijetljena.

Treća četa 4. bataljona posjela je polazni položaj frontom naspram zgrade stanice i na dio međuprostora između stanice i staničnog magacina, u visini prvih kuća koje se nalaze van neprijateljeve žičane prepreke, na udaljenju oko 400 metara od stanice. Lijevo od 3. čete bila je raspoređena 1. četa tog bataljona, dok je 2. četa bila van sastava bataljona i obezbjeđivala je lijevo krilo 2/3. bataljona u njegovom napadu. Desno od nas nije bilo naših jedinica u neposrednom i vatrenom dodiru.

Pred frontom napada bataljona zemljište je ravno i bilo je pokriveno poljoprivrednim kulturama, pretežno kukuruzom, visine do čovječjeg struka, i na oko 30 metara do neprijateljevih prepreka, krumpirištem, djetelinom ili prosto uzorano. Po zaposjedanju položaja upućene su grupe za pravljenje prolaza kroz žičanu prepreku.

Ispred stanice, do prvih kuća u centru Ludbrega, bio je brisani prostor (oko 50 metara). Bez naročitog napora, pod zaštitom mraka 1. vod i dijelovi 2. voda 3. čete, doprli su do petog niza kuća u ulici (oko 150 metara u dubinu mjesta), računajući od zgrade stanice i odmah su trpili jaču pješadijsku vatru neprijatelja po lijevom krilu borbenog poretka iz čvršće građene jednospratne zgrade (neki magacin, spremište hrane — žita ili slično).

U zgradu stanice je došao komandant 4. bataljona, Mirko Nevajda sa pomoćnikom politkomesara bataljona i obavještajnim oficirom Boćom, i naredio komandiru 3. čete Milanu Rodiću da odmah produži sa prodorom u naselje duž ulice (mislim da se zvala Kolodvorska) i sa ostalim dijelom čete da se poveže sa desnim krilom 1. čete i koordiniraju širenje napada na dubinu mjesta. Bolničarima je naredeno da prvo prenose ranjene, a zatim mrtve borce iza grupe kuća na polaznom položaju.

Pojavljivalo se sunčano jutro. Nakon podrške sopstvene vatre i nekoliko ponovljenih juriša, dijelovi 1. voda 3. čete upali su u donje prostorije zgrade. Dijelovi neprijatelja su se povukli na sprat. Na gornjim prozorima zgrade bila je žičana mreža, tako da su bombe, koje su bacali naši borci, padale nazad oko zgrade. Neprijatelj je otvarao vatru kroz prozore i međuprostore i sprečavao širenje našeg upada u zgradu. Vodovi su imali znatne gubitke i tako je opala napadna moć čete.

Ispred nas, nešto udesno, čula se povremena brza i kratka vatra pješadijskog oružja, ali se nije znalo ocijeniti sa čije strane usleđuje, da li od neprijatelja ili od naših jedinica.

Milan Rodić je od 1. voda, onog u prodoru, poslao usmeni izvještaj, u kojem kaže da je jedan civil, stariji čovjek, rekao, da je ispred našeg voda nešto ulijevo zapazio metež veće grupe ljudi, po svemu sudeći ustaša, koji izgleda namjeravaju napadati prema željezničkoj stanici. Zapazio sam da je ovaj izvještaj komandantu Nevajdi bio malo vjerovatan, jer je po mom shvatanju sa te strane očekivao uspostavljanje veze sa jedinicama 3. bataljona. Komandant se ljutio što toga civila nisu doveli do njega na stanicu. Nevajda je po istom kuriru naredio Rodiću da što prije ovlada zgradom, ako to ne može, da je jednim manjim dijelom boraca blokira vatrom i sa ostalim produži prodor u mjesto, i nastoji što prije uspostaviti bilo neposrednu, ili vatrenu vezu sa dijelovima 3. ili 2. bataljona. Pored toga, uputio je komandiru 1. čete kurira i naredio mu da dijelom snaga drži rovove i

bataljona. Za Treću četvu III bataljona nema podataka, sem da je ista dostigla napred opisane tačke.

U celini, nisu se uspeli proširiti prolazi sa ciljem da se dovuku rezerve i sredstva ojačanja (teški mitraljezi, topovi), omogućiti uspostavljanje veze za bolju organizaciju komandovanja, kao i obezbedi saobraćaj za snabdevanje, izvlačenje ranjenika itd.

Već u ovoj fazi borbe, i pored energičnog dejstva, četa, a naročito Druge čete III bataljona, uočava se da nema dovoljno snaga za realizaciju napada, ali se ne uspeva ništa značajnije preduzeti, verovatno iz razloga što nije blagovremeno uspostavljena telefonska veza između štaba brigade i komandi III i IV bataljona (južni i severni pravac) i zbog nemanja odgovarajućih rezervi.

Drugi razlog zastoja u napadu je verovatno taj što je u kratkom vremenu bila vrlo velika dinamika borbe i česta promena situacije.

Ceni se da je ova faza borbe trajala oko 2 — 3 sata, ti. od 01.00 ili od 01.30 do 03.30 ili 04.30 časova.

I na severnom pravcu su energičnim dejstvom Prve i Treće čete IV bataljona izvojevani početni uspesi, ali je situacija ista ili slična kao i na južnom pravcu (III bataljon); zato što u rezervi nije bilo još jedinica — četa koje bi bile ubačene kompletne u grad, ili zbog spoljnog dejstva neprijatelja na bokove (odmah u početku neprijatelj nije dozvoljavao širenje prolaza, a zatim sve jače vrši ugrožavanje vatrom) bataljon nije prodro dublje u grad.

Na brdu Filipsberg, I bataljon je postigao delimičan početni uspeh, likvidacijom spoljnog bunkera, gde je i zaustavljen. Više od toga, verovatno nije ni bilo moguće postići u postojećim uslovima i to iz ovih razloga:

- što za likvidaciju brda Filipsberg, u celini posmatrano, dve čete (Prva i Treća četa) nisu bile dovoljne;
- što je na glavnom pravcu dejstva angažovan samo jedan vod, a taj pravac je jedino nudio angažovanje jačih snaga sa sredstvima ojačanja;
- što se uopšte nije raspolagalo sa podacima o snagama neprijatelja, pa i o nepromenljivim podacima, kao što su fortifikacijsko uređenje odbrane, uključujući i topografske odlike terena. Da su ti podaci bili poznati ne bi moglo da se desi da se daje zadatak jedinicama da težište napada usmere sa severa ili sa leđa (vidi zapovest za napad), a neprijateljski rovovi su uparvo bili okrenuti u tom pravcu, dok su bunker i bili okrenuti prema jugu, kontrolišući i istočnu i zapadnu stranu prilaza. Sve u svemu neprijatelj je organizovao kružnu odbranu.

Pored toga, prilaz sa severne strane je gotovo nemoguće savladati i bez borbe.

- Vod upućen sa južne strane takođe nema prilaza, jer je posle likvidacije bunkera ispred sebe imao bezimeni potok i teško prohodan prilaz sa strmim nagibom;

- što se u takvim uslovima bataljon nije ni mogao efikasno uvesti u borbu, tako da je pravo dejstvo imao samo jedan vod Treće čete, i

- što u tim uslovima nisu ni uvedena u borbu sredstva ojačanja — podrške (teški mitraljez, top i bacač).

Opšta ocena je da su delimični uspesi postignuti samo smelim i energičnim dejstvom naših jedinica, ali da su te snage bile nedovoljne da početne uspehe prošire, pa i održe.

Očito je takođe, da su naše snage na pojedinim sektorima lakše postigle uspeh nego što se to očekivalo, kao što su sečenje žice i zauzimanje rovova, ali samo na nekim delovima. To kao da je bilo i po nekom željenom scenariju neprijateljskog komandovanja.

Druge vatrene tačke su branjene svom žestinom, kao što je slučaj sa pokušajem ulevo i desno i na južnom i na severnom pravcu.

7. Neprijateljski protivnapad

(skica broj 3)

Pošto se u prethodnoj fazi borbe, još dok su jedinice 17. slavonske NO udarne brigade vodile napadna dejstva, ispoljavao različiti intenzitet otpora na pojedinim sektorima i za pojedine vatrene — otporne tačke, da se zaključiti da je neprijatelj imao unapred pripremljene varijante odbrane. To je mogao, jer je raspolagao sa ogromnom snagom u odnosu na naše snage (u napadu), uključujući i raspored naših snaga i zamišljene pravce dejstva.

Neprijatelj, raspolažući sa svim potrebnim podacima za organizaciju odbrane, uključujući i organizaciju protivnapada, ima alternativne uslove za preduzimanje protivnapada. U tom smislu su verovatno bile organizovane i varijante protivdejstva u zavisnosti od postupka naših jedinica u napadu, kao i u mogućim trenutnim izmenama situacije.

Ti uslovi su najverovatnije bili sledeći:

1. Najpovoljnije vreme za protivnapad je kada počne razdanjivanje — svitanje, jer tada neprijatelj dobija bolju preglednost terena za organizaciju sadejstva, a naše jedinice su većinom na otvorenim položajima i tako izložene većim gubicima.

2. Kada naše jedinice ili neka od jedinica uđe u pripremljenu zamku, u kojoj je moguće njeno uništenje.

3. Ako u dinamici borbe dođe do iznenađenja i naše snage napreduju na pojedinim sektorima više nego što je neprijateljsko komandovanje to moglo očekivati i time se ugrozi vitalnost neprijateljskog sistema odbrane.

4. Kada oslabi snaga prvog naleta naših jedinica i iste potroše jedan deo municije. Poznato je bilo da mi nismo raspolagali sa većim rezervama municije i da smo bili sposobni voditi borbu svega nekoliko sati, bez posebnog dotura (dodatnog snabdevanja u toku borbe).

U ovoj borbi neprijatelj je nastojao, a i uspevao da nam onemoguću komunikaciju, posebno na južnom pravcu. Za tu vrstu dejstva, pored snaga u gradu, posebno su bile ukopane neprijateljske snage na i oko brda Filipberg, koje su po svanivanju svojom vatrom onemogućavale kretanje ispred neprijateljskih linija odbrane.

Zaključak je, da su se navedeni uslovi u dobroj meri poklopili između 3.30 i 4.30 časova iz sledećih razloga:

a) U to vreme je leti već vidno, pa je povećana preglednost terena, čime se omogućava neprijatelju veća i efikasnija upotreba unapred

organizovanog vatrenog sistema, a naročito artiljerije, kao i dejstvo sa brda Filipberg i okoline.

b) Treća četa Trećeg bataljona je stigla do raskrsnice Vinogradarske i Topličke ulice, na svega nekoliko stotina metara od neprijateljskog štaba, pa je idealno za neprijatelja ušla u klopku.

c) Druga četa Trećeg bataljona je u nezadrživom prodoru iznenadila neprijatelja, zauzimajući topove, čime je ugrozila stabilnost neprijateljskog sistema odbrane.

d) Na severnom pravcu su dve čete (Prva i Treća) Četvrtog bataljona, zauzele železničku stanicu i prodrle u grad.

Čvrsto smo ubeđeni da bi neprijatelj počeo protivnapad i da je bilo manje ispunjenih uslova u odnosu na nabrojane.

Ipak, u ovom slučaju ceni se da je ključno i odlučujuće bilo zauzimanje topova od strane Druge čete Trećeg bataljona. Neprijatelj, verovatno više nije smeo čekati (osećao se previše ugrožen), a pošto je u tom trenutku i Treća četa Trećeg bataljona naišla na najpovoljniji teren za silovit protivnapad i na nju, odlučio je da krene.

Neprijatelj je protivnapad izveo silovito, otvaranjem jake puščane i mitraljeske vatre, tučenjem iz teških bacača i topova. Postoji i svedočenje da su neki rovovi bili minirani i aktivirani u toku protivnapada. To se objašnjava iznenadnim brojnim eksplozijama, ali bez rastura, tj. u samoj dubini rovova, od čega su borci bili ranjavani u noge.

Kako je to otprilike izgledalo govori i svedočenje preživelih učesnika,¹³ i što je komandir voda Prve čete Trećeg bataljona, drug Laza Pavić, od tih eksplozija u rovovima bukvalno ostao bez pantalona. Kako je pri tome ostao živ teško je objasniti.

Prema prikupljenim podacima, dokumentima i izjavama svedoka boraca naših jedinica i građana grada Ludbrega koji su po nešto videli ili čuli, tok borbe u ovoj fazi se najverovatnije odvijao po sledećem:

a) JUŽNI PRAVAC — Treći bataljon i Druga četa Četvrtog bataljona

• Druga četa IV bataljona zbog siline napada koji je neprijatelj izvršio sa nadmoćnijim snagama trpi vatru sa bokova, a odmah zatim i sa leđa. Ona ima desetak boraca izbačenih iz stroja, pa je prisiljena na povlačenje. Pravac njenog povlačenja je otvor u rejonu Topličke ceste. Pošto je navedena četa u fazi napadnog dejstva napravila još neki otvor, onda je i on mogao poslužiti za povlačenje. No, sve je to bilo u zahvatu Topličke ceste.

Po svedočenju komandira te čete, Petra Mileusnića, neprijatelj je u trenutku povlačenja čete već počeo zaposedati napravljene prolaze, pa se i kod povlačenja morao boriti za ponovnim ovladavanjem prolaza. To je i uspeo. Verovatno da je to bio tek početak zatvaranja prolaza od strane neprijatelja, kada još nisu bile došle jače neprijateljske snage. Svako kašnjenje kod povlačenja i ovde je moglo imati za posledicu znato veće gubitke.

¹³ Svedočenje Žarka Svilokosa, tada komandira voda u istoj četi.

Protivnapadom na ovu četvu, neprijatelj uspeva da ovlada topličkorn cestom, zatvara prolaz na istoj i istovremeno ispoljava dejstvo na bokove ostalih naših snaga iz III bataljona, i to Druge čete koja se nalazi na pravcu Toplička ulica — Zeleznička stanica u rejonu topova, i Prve čete koja se nalazi u rovovima južno od Topličke ceste.

- Druga četa Trećeg bataljona, sada pod komandom komandanta bataljona, druga Mojice Birte, trpeći silinu neprijateljskog protivnapada, a sada već dobijajući vatru i iz pravca gde se ranije nalazila Druga četa IV bataljona, sa jugozapadne strane, što je skoro u leđa, napušta topove i povlači se pod silinom neprijateljskog napada od kuće do kuć ka Topličkoj ulici, a u istoj ulici u rejon kuće Ignaca Drvara (sada broj 43 u ulici XVII slavonske NO udarne brigade, nova kuća — vidi fotografiju, tadašnja stara kuća). To je bio pravac nastupanja, pa je i logično da se istim već poznatim pravcem vrši i povlačenje. Postoji i svedočenje da je u istoj kući bilo ili trebalo da bude komandno mesto Štaba trećeg bataljona. No, verovatno je i dejstvo neprijateljske vatre imalo uticaja da se četa povuče prema toj kući.

Borba je bila žestoka. Druga četa je kompaktna, i organizovano daje otpor mnogo nadmoćnijim snagama neprijatelja.

Kuća (stara) Ignaca Drvara, masivno građena od tvrdog materijala, sa okolinom pružala je koliko-toliko povoljne uslove za organizaciju odbrane, pa se Druga četa tu i zaustavila.

U tom paklu koji je trajao, trebalo je brzo razmišljati i ceniti situaciju. Mojica, svakako, ceneći situaciju donosi odluku da se dalje povuče i spoji sa svojom Prvom četom, koja brani otvore u rovovima na žici.

Međutim, silina neprijateljske vatre je obasipala Drugu četvu sa svih strana, pa i sa južne gde vodi najkraći pravac prema otvorima i rovovima u žici, prema Prvoj četi. Mojica shvata da je opkoljen. Njegova odluka je verovatno bila da mora izvršiti protivnapad na neprijatelja radi povezivanja sa Prvom četom, i daljeg organizovanja toka borbe, ali u isto vreme i da sačeka povoljniji trenutak, tj. kada uoči da i Prva četa, kao i rezerva (II bataljon) budu izvršili protivnapad u cilju deblokade Druge i Treće čete Trećeg bataljona, jer tada će biti veća verovatnoća da se postigne uspeh.

- Treća četa se, stigavši do raskrsnice Topličke i Vinogradarske ulice i ulice koja vodi ka Koprivnici, kretala u dve jedino moguće alternative:

— prva je kretanje u jednoj marševskoj koloni kroz Vinogradarsku ulicu, sa ciljem da na tom putu zauzme magacin (u istoj ulici označen na skici južno od raskrsnice), te da na raskrsnici formira dve kolone, od kojih će jedna zaobići crkvu sa leve strane i izbiti na trg Sv. Trojstvo sa ciljem da sa čela napadne i likvidira neprijateljski štab u kinu (sada hotel Putnik), a druga kolona da kroz ulicu koja vodi za Koprivnicu napadne isti štab sa leđa; druga alternativa, da odmah formira tri kolone, od kojih bi se jedna kretala kroz Vinogradarsku ulicu u cilju likvidacije magacina i da dalje produži u sastav čete, a druge dve kolone da kraćim putem izbiju na raskrsnicu i dejstvuju prema opisu za prvu varijantu.

Obe varijante su po svoj prilici bile prema neprijateljskom predviđanju, jer je neprijatelj tako i izvršio raspored svojih jedinica.

Prema svedočenju građana Ludbrega, neprijatelj je u svim javnim objektima ovog sektora, a i u nekim privatnim većim kućama izgrađenim od tvrdog materijala razmestio svoje snage, koje su bile pritažene i čekale znak za otpočinjanje protivnapada. Pojedine ustaše su posle borbe pričale kako su bili skriveni, i kroz manje otvore ili ključaonice i slično, posmatrali kretanje partizana i čekali znak za izvršenje protivnapada. Isto tako iznosi se da je ustaša bilo mnogo, pa se da zaključiti, da su oni bili spremili zamku da na ovom pravcu dočekaju i mnogo jače snage, nego što je to bila Treća četa Trećeg bataljona, koja je po svim računicama brojala oko 36 boraca.

Dakle, Treća četa Trećeg bataljona je slabo obaveštena o rasporedu kao i brojnoj snazi neprijatelja, ušla u unapred pripremljenu zamku i to od znatno, ili višestruko nadmoćnijeg neprijatelja.

U takvim uslovima neprijatelj vrši iznenadni protivnapad na četu, prvo jakom vatrom iz pešadijskog naoružanja, a zatim nastaje dalja borba za likvidaciju čete.

Procena je da je neprijatelj već u početku protivnapada uspeo da izbaci iz stroja čete oko desetak boraca (poginulo ili teško ranjeno), da dezorijentiše komandovanje četom, tj. da razbije četu na manje kolone ili grupe, pa čak da zbog blizine ili velike brojne nadmoćnosti u ljudstvu onemogućí upotrebu i pešadijskog oružja, a pošto partizanske jedinice nisu na puškama imale bajonete — noževe, takva varijanta borbe je bila isključena. Ostalo je gušanje rukama, gde pobeđuje onaj ko je nadmoćniji.

Tako je Treća četa Trećeg bataljona razbijena. Ukoliko se neki borac i mogao izvući iz tog pakla, a verovatnoća je nepoznata, on se povukao Topličkom ulicom u sastav Druge čete Trećeg bataljona.

Prema svedočenju Marije Winter, tada učiteljice u selu Hrženici, sada u mirovini sa stanom u Ludbregu, P. Miškine br. 6, u samo svanuće se čula veoma jaka pucnjava iz pravca raskrsnice Topličke — Vinogradarske ulice i ulice koja vodi za Koprivnicu. Odmah iza toga u kraćim intervalima, ustaše su vodile uhvaćene partizane, i to tako, da su trojica ustaša vodila jednog partizana. Jedan ga je držao za levu ruku, drugi za desnu, a treći je išao iza leđa i kundačio ga.

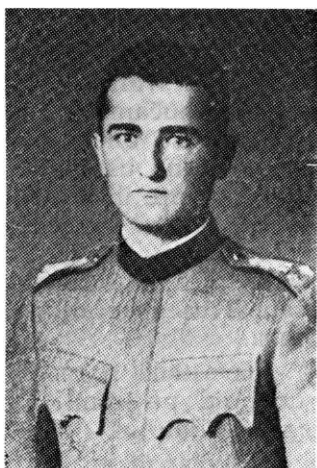
Po svemu sudeći reč je o borcima Treće čete Trećeg bataljona.

U sačuvanom pismu od 12. VII 1944. godine, dakle samo šest dana iza te borbe, Marija Winter je pisala pismo svom bratu Franji, u kome navodi i ovo:

»Ja sam završila školu 30. VI, a sad samo imam statistiku i nekaj pisarija. 10 dana sam bila u Ludbregu. Najprije me nisu pustili unutra 4 dana, a kada sam unišla onda 5 dana van.

U četvrtak 6. VII bil je napad. Partizani su slabo prošli. Bili su tako odbijeni i potpućeni, da ih je 89 ostavilo živote. Od toga su bila 24 streljana pred Cenovom⁴ hižom i cijeli dan izloženi, da ih Ludbrežani vide. Streljanju su prethodile razne ceremonije. Prigodom sprovođenja do r. Bednje hrabri branitelji su velikodušno delili vritnjake, kundačilo se nemilice, a

⁴ Streljanje je vršeno iza štaglja Stjepana Draganića, na r. Bednji. Vidi fotografiju.

Savo Manojlović, rođen 1920. godine u selu Sremske Laze (kod Vinkovaca). Poginuo u Ludbregu 6. jula 1944. godine na dužnosti komandira 3. čete 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade.

Milisav Vranešević »Bracok«, rođen 1924. godine u Sivcu (Bačka). Od maja 1941. godine živeo u selu Negoslavci (Vukovar), odakle avgusta 1943. godine odlazi u partizane. Poginuo 6. jula 1944. godine na dužnosti zamenika komandira 3. čete 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade.

Božo Pavić, rođen 1926. godine u selu Sremske Laze. Poginuo 6. jula 1944. godine u Ludbregu, na dužnosti vodnika u 3. četi 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade.

Perica Vračarić, iz Pčelica (kod Virovitice). Poginuo u Ludbregu 6. VII 1944. godine kao borac 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade (fotografija levo)

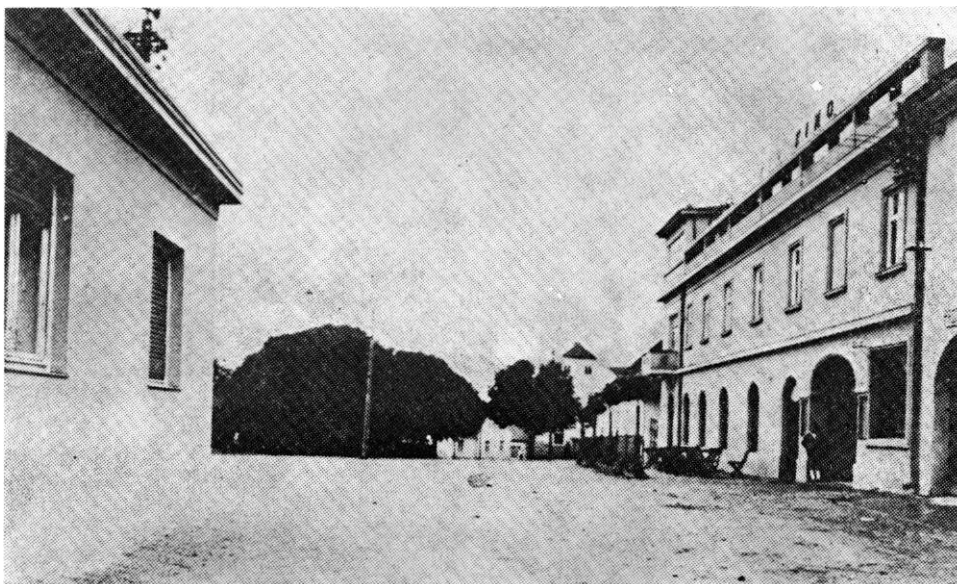
Milutin P. Džambas, rođen 1922. u selu Bodegraj, (kod Nove Gradiške), poginuo 6. VII. 1944. godine u Ludbregu. (fotografija desno)

lijepim recima se isto nije šparalo. Znaš, kak se već prati čovjeka na onaj svet. I to je dobronamjerno, jer da toga nije, mnogi ... bi si još zaželjeli života. Strijeljane su i tri ženske, ali nepoznate.

Taj napad je imao toliki uspeh da su se u zatvoru našle neke ludbreške partizanske familije, partizani su imali grozne gubitke, a Ludbrežani veliki strah.

Pred našu kuću pale su četiri mine, a v Berek također nekoliko. Bilo je i pri nas straha. Po dedu su došli ustaše, nek ide s njima k Zemnjiću (v Partikarove gorice) spať, jer da on puca.

Gore su poduzete akcije, ali još nisu svršile. — Štef Dobec je isto osumnjičen da puca.¹⁵ život je v Ludbregu inače lep, da se lepši niti v Francuskoj Gvajani¹⁸ nemre zamisliti, samo šteta, kaj ne puštaju već 15 dana nikog van ni unutra«.

Fotografija datira od 15. VII 1942. godine. Upotrebljena kao dopisna karta. Prikazuje tadašnji centar Ludbrega. Desno se na zgradi vidi natpis Kino, Zgrada gde je bio smešten ustaški štab — sada hotel »Putnik«. Napred se vidi pogled (od zapada ka istoku) na sada Preradovićevu ulicu, kojom su sprovedeni partizani ka reci Bednji, na streljanje. Levo od bandere iza drveća, na uglu je kuća iz koje je Marija Winter pratila borbu i posmatrala postupke ustaša na trgu. Ona je i sačuvala ovu fotografiju.

Iz ovog svedočenja se može izvući zaključak o brojnoj nadmoćnosti ustaša, jer ako je ustaško rukovodstvo moglo u fazi vođenja žestoke borbe na svim ostalim sektorima izdvojiti bez bojazni samo za sprovođenje uhvaćenih partizana oko 72 ustaše (24 X 3 — 72), onda je na položajima na tom sektoru ostalo bar još 2 — 3 puta toliki broj ustaša oko 150 — 200, što jasno govori kolika se snaga sručila na Treću četu III bataljona, od svojih 36 boraca.

Takođe sve govori i o tome, da se borci Treće čete III bataljona nisu predali i nisu zarobljeni u klasičnom smislu, već su bukvalno pohvatani i bili onemogućeni da upotrebe svoje oružje, kako protiv neprijatelja, tako i da sami sebi eventualno oduzmu život.

¹⁵ Izraz puca u stvari znači da je dotični sumnjiv i da pripada partizanima.

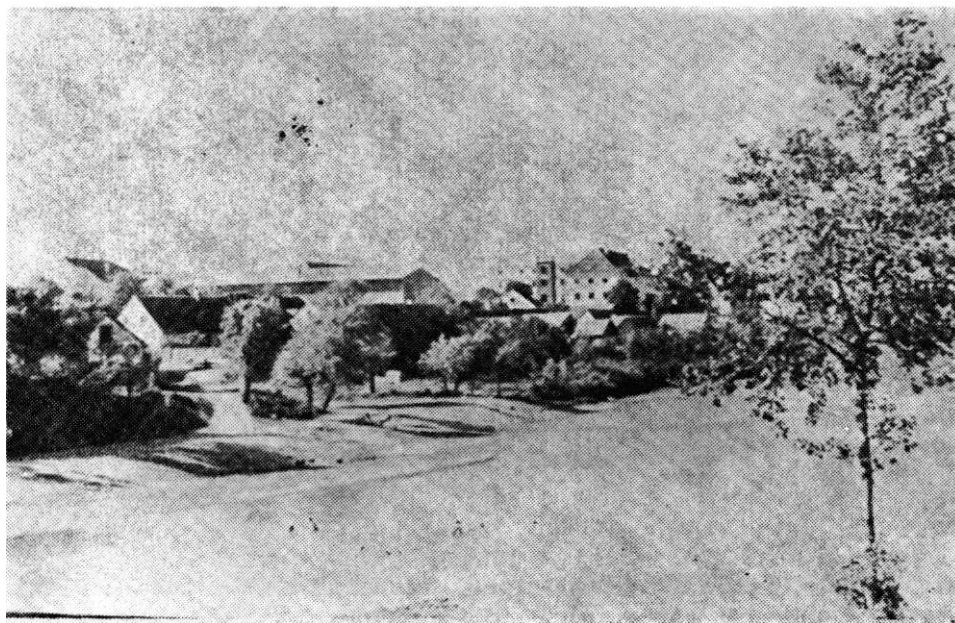
¹⁶ Pod vlašću ustaša nije se smelo otvoreno pisati pisma, pa je Marija Winter pisala dvosmisleno. Navodeći Francusku Gvajanu u stvari je mislila kako su uslovi života veoma loši ili nemogući, jer aludira na teritoriju gde su iz Francuske internirani kažnjenici na izdržavanje kazne.

Odnos snaga od 6 i više na jednog, uz sve ostale faktore u korist neprijatelja to jasno dokazuje.

Treća četa Trećeg bataljona je herojski izginula na borbenom zadatku.

* Prva četa Trećeg bataljona. I kod nje je protivnapad neprijatelja počeo u isto vreme kada i kod ostalih četa na južnom pravcu.

Fotografija datira iz 1959. godine, a upotrebljena je kao dopisna karta. Pod ovim vrbama što se vide na fotografiji ubili su ustaše u srpnju 1944. godine 24 borca — partizana, 11. slavonske NO udarne brigade (najverovatnije Treće čete III bataljona). Fotografiju sačuvala Marija Winter.

Intenzitet je bio ubitačan. To je i logično, jer je neprijatelj na tom sektoru imao veću slobodu u mogućnosti upotrebe artiljerije, teških bacača, teških mitraljeza i drugog naoružanja. Silina udara je potom bila sve jača, jer je neprijatelj posle upotrebe teškog naoružanja krenuo u napad na položaje čete. Neprijatelj je došao na takvo odstojanje da je nemilice bacaio ručne bombe koje su padale u rovove. I ovde je tačnost u bacanju bombi bila velika, jer je neprijatelj znao liniju kretanja rovova, a jasno je bilo da se naša četa nalazi u rovovima, jer je okolni teren ravan pa čini brisani prostor. Koliki je broj bombi bačen na Prvu četvrt govori primer, da je samo jedan puškomitraljezac iz 1. voda Prve čete u kratkom vremenu uspeo da vrati tri bombe, nazad neprijatelju, prije nego što su eksplodirale.

Za kratko vreme četa je imala mnogo ranjenih. Komandir čete Dušan Brkić naređuje da se rovovi moraju održati i da se lakšim ranjenicima ukaže pomoć, ali da i dalje ostanu na položajima. Istovremeno traži hitno pojačanje.

Tada na položaj stiže teški mitraljez, ali u istom momentu kraj mitraljeza pada jedna mina koja svojom eksplozijom odbacuje štit od mitraljeza, ranjava komandira mitraljeskog voda, druga Svetozara Kozara, koji je morao biti evakuisan, dok je gotovo raznela bolničarku Ljubicu.

Ceneći važnost južnog pravca na kome je dejstvovao III bataljon, ojačan Drugom četom IV bataljona, a nemajući informacije o situaciji (telefonska veza još nije bila uspostavljena), uz to ocenjujući žestinu vatre na tom sektoru, koja se čas udaljavala a čas približavala, komandant 28. udarne divizije, drug Radojica Nenezić, lično dolazi na položaje Prve čete III bataljona, upravo u jeku najžešće borbe da očuva načinjene prolaze.

On naređuje da se po svaku cenu brani prolaz, da se organizuje izvlačenje teških ranjenika (nijedan ranjenik iz Prve čete nije ostao na položaju), da se hitno dovede pojačanje iz rezerve, tj. II bataljon.

U međuvremenu politkomesar III bataljona, drug Blažo Majstorović »Šubara«, podneo je izveštaj u štabu brigade u s. Kućan, da je III bataljon izvršio bliži zadatak, prodro u grad i zatražio pojačanje iz rezerve, tj. da se u borbu ubaci i II bataljon.

Komandant II bataljona, drug Dušan Popović, sa jednom i po četom, u pratnji politkomesara III bataljona, krenuo je u pomoć Prvoj četi.

Neprijatelj uočava pristizanje pomoći i zaprečnom vatrom (unapred organizovanom i proračunatom) iz svih pravaca, pa i iz regiona brda Filipsberg, onemogućava svako kretanje.

Borba se vodi na život i smrt, na sve strane. Kolika je silina borbe bila na tom sektoru može se zaključiti i po tome što je samo Prva četa od ukupnog brojnog stanja od 44 (ili 43) borca, imala 5 mrtvih i 21 ranjenog borca.

Teško je bilo naći borca u Prvoj četi da mu metak ili parče (geler) od granate nije probušio deo odeće. Toga nije bio pošteđen ni komandant divizije drug Radojica Nenezić.

Četa i po iz II bataljona pokušava da jurišem nešto više postigne, ali bez uspeha. Uvek su bili odbijani uz gubitke.

1. Milka Trbojević, borac 2. čete 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade. Ranjena u Ludbregu 6. jula 1944. godine u sastavu 1. čete i 2. Kata Radelić, borac 2. čete 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade. Poginula u Ludbregu 6. jula 1944. godine.

Četa Mirka Ružičića uspeva najzad da dođe do žice, ali to je sve. Tu gine starešina iz II bataljona, drug Pero Radulović, a komandir te čete, drug Mirko Ružičić, je ranjen. Pored toga ranjeno je još 8 boraca iz II bataljona.

Teško je i zamisliti takvu borbu u kojoj starešine i oficiri postaju puškomitraljesci, uključujući tu i komandanta divizije. To je retka situacija kada partizani imaju viška ne samo pušaka već i mitraljeza, ali eto i to se dešava i neka bude i zabeleženo.

Snimljeno u Ludbregu 1943. godine čuči: Dane Uzelac, rođen 1925. godine u selu Markušica (kod Vinkovaca). Poginuo 6. jula 1944. godine. Stoje: 1. Stevo Dželajlija, 2. Mara Bjelajac, i 3. Neđo Filipović.

Svanulo je, borba i dalje traje nesmanjenom žestinom. Ona dobija čak i na intenzitetu. Neprijatelj kao da se utrkuje da otvara sve jaču vatru. Sada mu je to još više omogućeno, jer je faktor noći, koji su partizani uvek vešto koristili, nestao. Naše snage, sem one što su u neprijateljskim rovovima, više nemaju ni zaklona od oka.

U takvim uslovima položaji Prve čete se više nisu mogli održati, jer je neprijatelj zapretio uništenjem preostalog dela Prve čete III bataljona i čete i po iz II bataljona.

Drugoj i Trećoj četi III bataljona se više nije mogla pružiti pomoć.

Komandant divizije, drug Radojica Nenezić, nalazeći se na licu mesta, ocenjujući ogromnu nadmoćnost neprijateljskih snaga, videći besmislenost daljeg produžavanja napada u pogoršanim uslovima, naredio je povlačenje.

U isto vreme je naređeno povlačenje i sa ostalih pravaca.

To neposredno prisustvo komandanta divizije na vatrenim položajima Prve čete III bataljona, imalo je za posledicu brzo donošenje borbenih odluka, čime su svakako izbegnuti još veći gubici.

Jedinice su se povlačile ka selu Kućan. Neprijatelj je i dalje tukao naše jedinice mitraljeskom vatrom, a kasnije minobacačkom i artiljerijskom. Neposredno ispred sela Kućan, jedna mina je pala i eksplodirala u blizini kretanja komandanta divizije, druga Radojice Nenezića, politkomesara III bataljona, druga Blaže Majstorovića »Šubare«, i komandanta II bataljona, druga Dušana Popovića, od koje je Popović smrtno ranjen.

Koliki je intenzitet borbe bio na južnom pravcu, samo na prolazima (u rejonu Prve čete III bataljona i Druge čete IV bataljona) u fazi neprijateljskog protivnapada, govori i podatak da je brigada tu imala

oko 50 boraca izbačenih iz stroja, od kojih je dobar broj poginulih. (U broj ovih gubitaka nisu uračunati gubici Druge i Treće čete III bataljona.)

IZVODI IZ SEĆANJA BORACA 17. SLAVONSKE NOU BRIGADE

1. Sećanje Blaže Majstorovića, političkog komesara III bataljona Brigade, pisano 1984. godine

»Odmah po mom dolasku u štab brigade u pravcu Ludbrega krenuo je komandant II bataljona Dušan Popović, sa jednom četom, i koliko se sećam, sa jednim vodom. Pored žice ispred Ludbrega našli smo komandanta divizije Radojicu Nenezića, koji je neposredno rukovodio jurišem da bi se izvukle Druga i Treća četa iz grada. Prema žestokim pucnjima koji su se čuli iz Ludbrega moglo se zaključiti da su čete razbijene i njihovo uništenje sasvim moguće.

Drugi bataljon je prošao kroz žičanu prepreku, ali je naišao na jaku bočnu vatru, i sa levog i sa desnog boka. Komandant divizije je bio prisiljen, videvši ogromne žrtve i da je neprijatelj neuporedivo jači, da naredi povlačenje, četa četvrtog bataljona, koja je išla sa Trećim bataljonom, naišla je, takođe, na jaku bočnu vatru. Na nju se pucalo sa poljane van Ludbrega, što znači da je neprijatelj bio prikriven u žitu i kukuruzu van grada. Poznato mi je da je Prvi bataljon trebalo da napadne vinograde, na brdu koje je dominiralo čitavom okolinom reke Bednje i okolinom Ludbrega. Znam da taj vis nije zauzet, a kako se vodila borba nije mi poznato.

četvrti bataljon, koji je trebalo da se spoji sa Trećim, prema izjavi komandanta bataljona, Mirka Nevajde, povukao se prema naređenju komandanta divizije. Videvši da je Druga i Treća četa sa komandantom ostala u Ludbregu, zamolio sam komandanta divizije Radojicu Nenezića, da mi dodeli dva voda Drugog bataljona da bih se probio do Mojice i pomogao izvlačenje četa. Shvativši uzaludnost takvog pokušaja, komandant divizije je odbio moj predlog.

Povukli smo se u zoru, u šest i trideset. Pored reke Bednje išli smo komandant divizije, komandant Drugog bataljona i ja. Sve vreme puta pratila nas je jaka mitraljeska vatra. Nadomak sela Kućan, Dušan Popović je ranjen. Poneo sam ga do prvih bolničkih kola, ali sve je bilo uzalud. Bio je mrtav.

Posle završene bitke izvršena je smotra Trećeg bataljona. U stroju mirno stajalo je oko 36 boraca — uglavnom konjovoci, kuvari, bolničari. Pre početka borbe bataljon je imao blizu 140 ljudi. U stroju nije bilo komandanta bataljona, komandira četa, komesara, komandira vodova, delegata, desetara, puškomitraljezaca i svih ostalih divnih drugova i velikih boraca. Teško je govoriti o tragediji svoje ratne jedinice. No, ratnicima nisu dozvoljene ni reči gordosti u trenucima pobeđe, ni suze kad gube najdraže saborce, svoje drugove.

Gledajući taj mali i nemi stroj posle završene bitke, setio sam se govora komandanta divizije uoči napada i velikog oduševljenja boraca što je baš njima pripala ta čast da ponovo oslobađaju Ludbreg. Setio sam se i razgovora između mene i komandanta divizije, noć pre napada. Nenezić mi je tada rekao: »Moj šubara, noćas ćemo oba poginuti«. Na moj odgovor da ta mogućnost postoji u svakoj bici rekao je: »Ovo je nešto drugo«. Setio sam se i upozorenja jedne žene iz sela Kućan, kada je rekla bolničarki Smiljki Popović — »bežite deco, svi ćete izginuti. Već dva dana ustaše kamionima stižu u Ludbreg«.

2. Sedanje Žarka Svilokosa

»Nakon odlaska komandanta Mojice kod Druge čete, neprijatelj je po nama počeo da otvara vatru iz prvih kuća, koja je potom bila sve jača. U našu tranšeju počele su da padaju i bombe. Za kratko vreme u četi je bilo više ranjenih. Jedan puškomitraljezac uspeo je da na neprijatelja vrati tri bombe, koje nisu eksplodirale u našoj tranšeji.

Tada komandir naređuje da se izvuku ranjenici, što je bilo i moguće, jer još nije sasvim svanulo. Borba postaje sve jača.

Napad na našu četvrt postaje sve ubojitiji. Komandir Brkić traži da kod nas dođe mitraljesko odeljenje. Tako je i bilo, ali čim je mitraljez postavljen, u blizini je pala mina od koje su ranjeni drugovi iz posluge.

U tom vremenu kod nas je došao komandant divizije, drug Radojica Nenezić. Kad je sagledao situaciju, naredio je da se što pre izvuku ranjenici i da se po svaku cenu brani prolaz.

Tek tada smo videli da mi nismo iznenadili neprijatelja, već on nas sa mnogo jačim snagama nego što smo mi znali. Tukli su nas sa svih strana iz svih oružja i oruđa.

Komandant II bataljona, drug Dušan Popović, pošao je sa jednom i početom ka Prvoj četi Trećeg bataljona u pomoć. Uz tešku borbu četa druga Mirka Ružičića uspeva da dođe do žice, ali se dalje nije moglo. Tu na žici poginuo je starešina iz te čete, drug Pero Radulović. Komandir te čete, drug Mirko, je ranjen. Zamenik komandanta bataljona pokušava da se spoji sa nama, ali bez uspeha.

U našoj četi je sve više ranjenika. Ranjen je komesar čete, drug Nikola Macakanja i komandir Drugog voda, drug Lazo Pavić. Sa puno napora izvlačimo ranjenike. U četi nema boraca, ali ima dosta oružja. I komandant divizije, drug Radojica Nenezić, uzima puškomitraljez i zajedno sa nama vodi borbu na život i smrt. Koliko mogu da se setim, borba je trajala oko tri sata.

U našoj četi ostalo nas je malo. Nekako smo uspeli da se izvučemo iz tranšeje i da se spojimo sa borcima čete iz II bataljona. Imali smo nameru da pođemo u pomoć našim četama koje su bile u gradu, ali bez uspeha. Neprijatelj nas je tukao sve jače i sa svih strana. Bili smo prisiljeni na povlačenje. U gradu smo ostavili čete, a da ništa nismo znali o njihovoj sudbini.

Prilikom povlačenja teško je ranjen komandant II bataljona, drug Dušan Popović, koji je ubrzo umro. Video sam ga mrtvog u kolima koja su vukli volovi. Neprijatelj nas je celim putem pri povlačenju tukao minobacačkom vatrom. Nastavili smo povlačenje ka šumi. U putu mi je naredeno da pošaljem kurira do 21. brigade da se povuče iz zasede. To je obavio desetar Savo Abadžić. Povukli smo se u pravcu Bilogore«.

3. Sećanje Nikole Macakanje, politkomesara Prve čete Trećeg bataljona

»Borba je sve žešća i mi smo imali dosta ranjenih, i to uglavnom u noge. Tukla nas je mitraljeska vatra sa vinograda. Jednoga momenta primetio sam nekoliko drugova iz IV bataljona koji su išli prema prolazu. Tražio sam da se vrate, ali su mi odgovorili da su ranjeni. Kada sam se vratio u rov našao sam ranjene: Milana Macakanju, puškomitraljesca i njegovog pomoćnika. Srećom nisu bili teže ranjeni, pa su posle ukazane prve pomoći nastavili borbu. Jednog momenta u rov pored mene, drugarice Mike Zlokape i nove drugarice, mislim da se zvala Marica, pala je bomba, ili je eksplodirala nagazna mina. Drugarica štefica i nekoliko drugova pomogli su nam da se izvučemo iz rovova, a zatim smo bili upućeni u brigadno previjalište, a odatle preko Bilogore u Slavoniju u bolnicu«.

4. Sećanje pukovnika Đure Fumića — »Svetskog« pisano 22. 02. 1980. godine

»Prvi, Treći i Četvrti bataljon su napadali neprijateljsku posadu u Ludbregu, a naš Drugi bataljon je bio u brigadnoj rezervi u selo Hrastovsko (oko 2 — 3 km od Ludbrega).

Napad je počeo jakom puščanom i mitraljeskom vatrom. Ta puščana i mitraljeska vatra, uz povremene eksplozije bombi, čula se u selu Hrastovsko. Pažljivo smo pratili razvoj borbe, ali nismo mogli točno utvrditi koliko su naši bataljoni uspjeli u ovom napadu.

Oko sat vremena kasnije bio sam u štabu brigade (selo Kućan). Tamo je tada stigao politkomesar III bataljona Blažo Majstorović »šubara« i javio da je njegov bataljon probio neprijateljsku odbranu, ušao u Ludbreg i da se bori u samom gradu i zatražio pojačanje.

Komandant brigade, Andrija Petković »Ljuti«, naredio je tada nama iz II bataljona, da hitno sa našim bataljonom krenemo ka Ludbregu i pružimo podršku III bataljonu.

Bataljon je morao preći oko 2 — 3 km da bi stigao do borbene pozicije.

Cete su se razvile u streljački poredak i odmah smo prešli u napad, ali nismo mogli probiti obruč koji je neprijatelj napravio oko III bataljona, u međuvremenu dok smo mi dolazili iz sela Kućan ka Ludbregu.

Zatim smo se puzeći privukli do same žice i pokušali ručnim bombama i naglim jurišem zauzeti neprijateljske položaje i deblokirati Treći bataljon, ali ni u tom pokušaju nismo uspjeli. Ustaše su koristile rovove i tranšeje, a mi smo bili na brisanom prostoru, zbog čega smo u svakom jurišu imali po nekoliko izbačenih iz stroja.

Oko tri sata na položaje našeg bataljona došao je Radojica Nenezić, komandant naše divizije. Bio je veoma ljut na nas što nismo probili neprijateljski obruč i ponovo je naredio juriš cijelom bataljonu.

On je lično komandovao našim bataljonom i jurišao zajedno sa nama, ali ni tada nismo mogli probiti neprijateljski obruč.

Počelo je da sviče. Prvi bataljon nije uspio zauzeti neprijateljske položaje na brdu u vinogradima, gdje je neprijatelj imao jaku grupu svojih vojnika, a sa te pozicije imali su preglednost terena na kome su se nalazile naše snage.

Zbog toga je komandant divizije Nenezić naredio povlačenje, da ne bi došlo do još veće tragedije. Bio je zabrinut i blijed, ali nešto drugo nije se moglo u tome času preduzeti.

Nama je teško padalo saznanje da ostavljamo naše drugove u neprijateljskom obruču, a mi im ne možemo pomoći.

Svanulo je i sunce je obasjalo. Naši su se borci povlačili kroz pšenična polja pod jakom neprijateljskom vatrom iz raznih oruđa, uključujući topove i minobacače. Bili smo izloženi vatri neprijateljskih oruđa sa pozicije iz Ludbreških vinograda, a u gradu se nastavljala borba okruženih četa Trećeg bataljona.

Kroz sredinu tog brisanog prostora išao je i drug Radojica Nenezić. Uz njega su bili Blažo Majstorović »šubara« i komandant II bataljona Dušan Popović. Ja sam pošao sa njima, ali kad je neprijatelj počeo tući mitraljeskom vatrom oko nas, predložio sam drugu Neneziću da se sklonimo i nastavimo put uz rijeku Bednju, gdje je postojao zaklon od oka. Moj predlog oni nisu prihvatili, bolje rečeno preko njega se ćutke prešlo, pa sam se ja odvojio i sam nastavio uz rijeku Bednju ka selu Kućan.

Negdje, na polovini puta između Ludbrega i sela Kućan, neprijateljski metak je pogodio u potiljak komandanta bataljona, druga Dušana Popovića, i odmah ga onesvestio. Onesvješćenog Popovića, Blažo Majstorović je ponio na leđima.

Kada smo izašli iz dometa neprijateljskog naoružanja, prikupili smo jedinice i nastavili pokret prema Kalniku.

Neprijatelj je uznemiravao povlačenje naših jedinica do s. Kučan, kada je prestao«.

b) *SEVERNI PRAVAC (IV bataljon — Prva i Treća četa)*

I na ovom pravcu neprijateljski protivnapad je bio silovit. Neprijatelj nije postigao željeni uspeh. Izbačeno je iz stroja oko 16 boraca, od kojih je oko polovina poginulo. To su veliki gubici, jer iznose oko 15% od brojnog stanja naših jedinica na tom pravcu.

Neprijatelj nije uspeo u svojoj nameri da razdvoji čete, odnosno da izvrši opkoljavanje, jer su iste dobro držale međusobnu vezu i jedna drugoj štitele leđa i bok. Naročito dobro su štićeni bokovi.

U takvim uslovima je došlo do povlačenja snaga IV bataljona.

Postoje dve verzije o povlačenju IV bataljona:

• po prvoj, neprijatelj je potisnuo IV bataljon ka polaznim položajima, kada je stiglo i naređenje za povlačenje, i

® druga, u kojoj komandant bataljona, drug Mirko Nevajda, tvrdi da je povlačenje izvršeno po naređenju, a da nije od neprijatelja bio prisiljen, pa čak da je bio sposoban da dalje nastavi napadna dejstva.

Kada je neprijatelj osetio povlačenje IV bataljona vršio je i dalje snažan pritisak, tako da se morala organizovati zaštitnica, što je dobio u zadatak vod Treće čete, kojim je komandovao drug Đuro Prodanović¹⁷. Postavljen je mitraljez na jedan štagalj van žice sa kojeg je štićeno izvlačenje jedinica. Tom prilikom je ranjen drug Milan Rodić, kroz torbicu u desnu slabinu.

Dalje izvlačenje IV bataljona je išlo preko s. Selnik, nešto severnije nego što je bilo približavanje, pa preko s. Poljanec i s. Hrastovsko i dalje prema Kalničkom gorju.

Na putu s. Poljanec — s. Hrastovsko, komandant IV bataljona se susreo sa komandantom divizije, koji je pošao u susret tom bataljonu da proveri njegovo stanje i obezbedi povlačenje da se izbegnu nepotrebni gubici, pa možda i uništenje.

Komandant bataljona je podneo izveštaj o rezultatima borbe IV bataljona, kojom prilikom je takođe upoznat sa celokupnom situacijom.

c) *BRDO FILIPSBURG (I bataljon Prva i Treća četa)*

Po dobijanju naređenja za povlačenje isti se povukao, a da neprijatelj nije ni pokušao da izvrši protivnapad.

8. Borba druge čete trećeg bataljona u okruženju

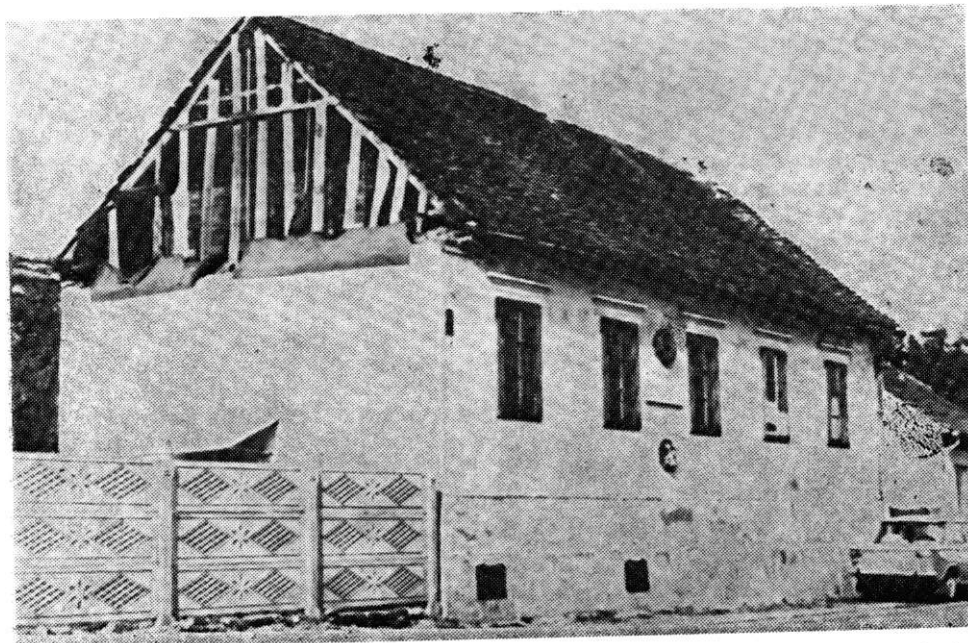
(na čelu sa komandantom Trećeg bataljona drugom Mojicom Birtom)
(skica broj 4)

Odmah pošto je uspeo koliko-toliko da sredi redove čete, Mojica je ocenio da borba na položajima prolaza kod Prve čete postaje sve jača. To je bio momenat kada i on naređuje da se jakim jurišem i sa

¹⁷ Verovatno se radi o Stojanu Prodanoviću — »Belom«.

Turlhrp.e ulica XVII slavonske udarne brigade — desno kuća (X) u kojoj je bio štab sa komandantom Mojicom Birtom. Pogled od zapada prema istoku.

Stara kuća Drvarovih sa spomen pločom. Danas je na tom mestu nova kuća, koja nosi broj 33.

unutrašnje strane pokuša izvršiti proboj. Juriš je bio žestok, upravo na život i smrt, ali na žalost nije se moglo uspeti. Neprijatelj je imao* daleko nadmoćnije snage. Neki svedoci pričaju da je ustaša bilo nekoliko stotina, a broj preostalih boraca sa kojima je Mojica raspolagao u tom momentu borbe, jedva da je bio 30 do 40 boraca. Znači 5 do 10 na jednog partizana.

Juriš nije uspeo. Mojičina grupa se znatno prorredila. Međutim, nije odustajala od borbe za proboj. Svi koji su kretali na juriš, istovremeno su ginuli, ili bili teško ranjeni. Povratka i povlačenja nije bilo. Vođena je borba na život i smrt. Jedno po jedno mesto, odakle su Mojičini borci iz bilo kakvog-takvog zaklona davali otpor, prestajalo je da se javlja. Ona su učitala zauvek, jer su njeni akteri ginuli u toj neravnopravnoj borbi. Više nije bilo snaga ni za pokušaj probijanja, a i borba na položajima Prve čete se sve slabije čula.

Mojica je posle svega ostao opkoljen u kući Drvara, sa svega nekoliko živih boraca. Svedoci kažu da ih je na kraju ostalo 5 partizana (4 druga i jedna drugarica).

Borba se i dalje vodi. I tada ustaše pozivaju partizane na predaju. Odgovor je bio — borba do poslednjeg.

Ko zna do kada bi Mojica sa svega nekoliko partizana davao otpor da je imao dovoljno municije, toga artikla kojeg partizani nikada nisu imali dovoljno. U takvim uslovima heroji — donose jedinu moguću odluku! Poslednjim metkom izvršiti samoubistvo, kako ne bi pali u ruke ozloglašenog neprijatelja.

Taj poslednji dogovor sa svojim komandantom svi su ostvarili bez pogovora i kako pričaju ukućani Drvarove kuće — mirno i hladnokrvno, kao da donose odluku za život, a ne za smrt.

Drugarici — partizanki¹⁸ u prvi mah nije polazilo za rukom da si oduzme život. Pitala je Mojicu kako će. Potom je izula cipelu i nožnim palcem pritisla obarač puške čiju je cev stavila ispod brade.

Posle njih četvoro, Mojica je uzeo puškomitraljez, dopunio šaržer sa poslednjim mecima i kroz prozor ga ispraznio po ustašama. Potom se bacio na pod i ispod sebe aktivirao bombu viknuvši: »Smrt fašizmu — sloboda narodu«.

Prema svedočenju Drvarovih ukućana kraj njihove borbe je bio između 7 i 8 časova.

9. Rezultati borbe

Sedamnaesta brigada nije uspela da po drugi put oslobodi grad Ludbreg. Nije uspela da ponovi briljantan uspeh od 2/3. X 1943. godine, kada je oslobodila ovaj grad. Tada je Ludbreg postao centar slobodne teritorije Podravine, i to bio četiri i pol meseca. To je bio značajan događaj u novijoj istoriji grada Ludbrega i okoline.

¹⁸ Prema pričanju drugarice Milke Trbojević, tada borca Prve čete III bataljona, koja je te noći ranjena i danas živi kao ratni vojni invalid u Osijeku, ona je bila određena da te noći bude na ispomoći kao bolničarka u Drugoj četi, koja istu trenutno nije imala. Međutim, drugarica Jela Lukić, rodom iz s. Negotlavaca, dobrovoljno se javila da te noći ona ide na ispomoć u Drugu četvu (u kojoj je i ranije bila borac), pa bi navedena partizanka mogla biti ona.

Snimljeno u Ludbregu oktobra 1943. godine. Petar Kovačević, Samatovci (Valpovo). Poginuo 6. jula 1944. godine u Ludbregu na dužnosti zamenika komandira čete u 3. bataljonu 11. slavonske NO udarne brigade.

Milan, Laze, Ugarčić, rođen 1920. godine u selu Sremske Laze. Komandir odeljenja 2. čete 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade. Poginuo u Ludbregu 6. jula 1944. godine.

Božo Milojević, rođen 1922. godine u selu Sremske Laze. Politički delegat 2. čete 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade. Poginuo 6. jula 1944. godine u Ludbregu.

Drago Dragić, rođen 1926. godine, u selu Sremske Laze. Poginuo 6. jula 1944. godine u Ludbregu, na dužnosti puškomitraljesca 2. čete 3. bataljona 11. slavonske NO udarne brigade.

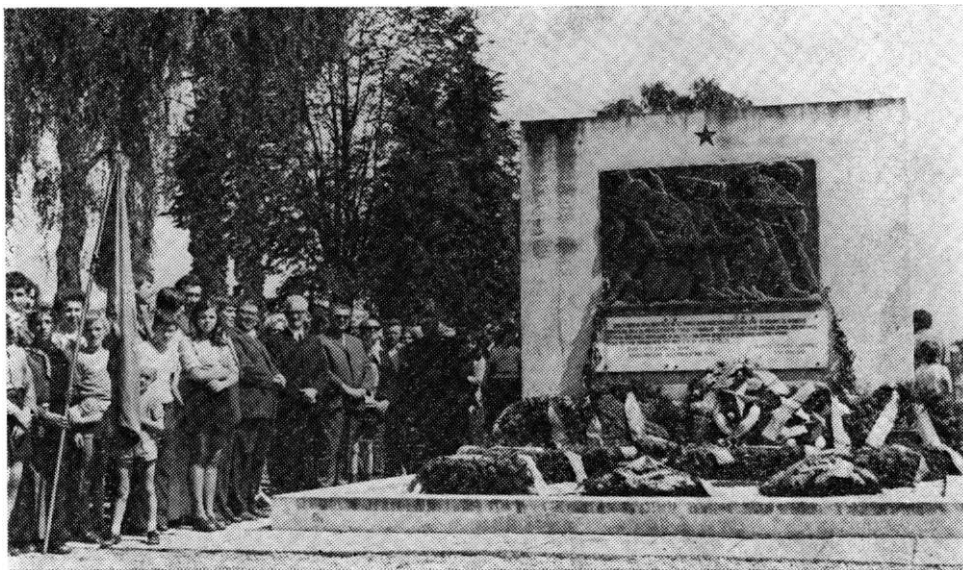
Snimljeno u Zagorju u jesen 1943. godine. Stoje: 1. Ljuboja Lazić, rođen 1911. godine u selu Sremske Laze. Borac 2. čete 3. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade. Poginuo u Ludbregu 6. jula 1944. godine. 2. Jovo Lazić, iz sela Sremske Laze. Kleče: 1. Đoko Apić i 2. Dušan Kovačević »Duja« iz sela Sremske Laze.

Snimljeno oktobra 1943. u Ludbregu. Jela Lukić, iz sela Negoslavci (Vukovar), poginula 6. jula 1944. godine u Ludbregu.

Snimljeno u Ludbregu oktobra 1943. godine. Stoje: 2. Vesna Arapović, 3. Mojica Birta »Zec«, zamenik komandanta, 4. Pero Jović, zamenik političkog komesara, i 5. Radomir (Rade) Marković »Salko« (sedi), komandant 3. bataljona, 17. slavonske NO udarne brigade.

Spomen kosturnica boraca 17. slavonske NO udarne brigade, poginulih 6. jula 1944. godine u Ludbregu, na groblju u Ludbregu. Spomen je podigao narod Ludbrega 6. VII. 1950. godine.

Narod ludbreške komune — opštine, je 3. X proglasio za svoj dan, dan komune i slavi ga kao praznik.

Nije XVII ni mogla zauzeti Ludbreg 6. VII 1944. godine, jer je to bilo nemoguće u uslovima koji su postojali.

Sedamnaesta je tog dana pretrpela najveće gubitke u svojoj istoriji (i prije i posle ove borbe).

U izveštaju¹⁹ Štaba 28. udarne divizije k. br. 230 od 13. VII 1944. godine, sa potpisom politkomesara Đure Kladarina o gubicima brigade se iznose sledeći podaci, i to:

»— I bataljon	1 mrtav	9 ranjenih
— II bataljon	4 mrtva	10 ranjenih
— III bataljon	78 mrtvih	21 ranjen
— IV bataljon	16 mrtvih	26 ranjenih
Svega:	99 mrtvih	66 ranjenih«

Ukupno izbačeno iz stroja 165 rukovodioca i boraca.

¹⁹ Zbornik, tom V, knjiga 29, dokument br. 40.

U podacima za III bataljon su prikazani ukupni gubici. U nekim dokumentima su isti raščlanjeni na 73 nestala (koji su u stvari ostali u obruču i prema našim istraživanjima takođe svi izginuli) i 5 poginulih.

Spomenik izginulim borcima 2. i 3. čete Trećeg bataljona Sedamnaeste slavonske NO udarne brigade i njihovom komandantu bataljona narodnom heroju, drugu Mojici Birti, koji je otkriven 4. VII 1984. godine.

Tekst na spomen obeležju nove kuće Drvarovih u Ludbregu glasi:

DANA 6. SRPNJA 1944. GODINE, BORCI 17. SLAVONSKE NARODNOOSLOBODILAČKE UDARNE BRIGADE VODILI SU SVOJU DRUGU BITKU ZA OSLOBODENJE LUDBREGA.

U ULIČNOJ BORBI, OKRUŽENI OD VIŠESTRUKO BROJNJIH FAŠISTIČKIH JEDINICA, HRABRO SU IZGINULI SVI BORCI DRUGE I TREĆE ČETE TREĆEG BATALJONA.

NA OVOM PROSTORU U JUTARNJIM SATIMA PRUŽAJUĆI POSLJEDNJI OTPOR JUNAČKI JE POGINUO NARODNI HEROJ MOJICA BIRTA, KOMANDANT TREĆEG BATALJONA S GRUPOM BORACA.

U ZNAK ZAHVALNOSTI PALIM BORCIMA SPOMEN OBILJEŽJE PODIŽU MJEŠTANI LUDBREGA.

LUDBREG, 6. SRPNJA 1984. GOD.

Po svim podacima sa kojima raspolažemo opkoljeni u neprijateljskom garnizonu su izginuli junačkom smrću²⁰«.

Neprijateljski gubici su takođe različito prezentirani. U jednom dokumentu se priznaje broj od 10 poginulih i 18 ranjenih. U drugom

²⁰ U toku istraživanja se nastojalo utvrditi tačan iznos gubitaka. Utvrđeno je da je borac Hrženjak Valent, iz Četvrtog bataljona iz s. Virja preživeo ovu borbu. Pošto je imenovani prikazan u spisku poginulih, to bi cifru od 99 verovatno trebalo korigovati na 98 poginulih.

Tadašnji partizanski komandant komande mesta Ludbreg, drug Brcković Ivan, iznosi jedno tvrđenje, da je u razgovoru sa Draganić Stjepanom, iz Lud-

10 poginulih i 28 ranjenih. U trećem da su 9 ustaša i 1 domobran poginuli, a 12 ustaša i 6 domobrana ranjenih.

To njihovo priznanje samo govori o žestini borbe, ali i to, da je broj njihovih gubitaka bio znatno veći. Na žalost to nije moguće tačno utvrditi jer je neprijateljska arhiva iz tog perioda spaljena.

Iz knjiga umrlih u Ludbregu utvrđeno je da je tada sahranjeno 12 ustaša, (od kojih jedan sahranjen u s. Martijanec)²¹.

brega, tadašnjim načelnikom opštine, pod ustaškom vlašću, saznao da je tada u Ludbregu pokopano 82 ili 83 partizana. Ti podaci su se nalazili u jednom dokumentu, koji je uništen 1950. godine.

Po izveštaju Štaba 17. brigade, poginulo je 87, odnosno 88 boraca.

Razlike između izveštaja Marije Winter i Brckovića treba tražiti u broju poginulih eventualno nekih terenaca u civilnim odelima, pa su različito tretirani (nisu iz sastava 17. brigade).

Razliku između brigadnog i divizijskog izveštaja možemo objasniti u naknadno umrlim u divizijskoj bolnici evakuisanih teških ranjenika ili jednostavnim kasnijim saznanjima o pojedinim poginulima (kao što je slučaj sa dva ekonomista iz Drugog bataljona 17. brigade).

²¹ Podatke je svojevremeno utvrdila Marija Winter po matičnim knjigama umrlih u Ludbregu.

ZAPISI O BORBI U LUDBREGU

1. Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka

(str. 156—157)

6. 7. 1944.

»Sviće! Strašno! Već oko 30 ranjenih.

Oko sedam sati ujutro. Sjedim na livadi i nikako da dođem k sebi.

Akcija nije uspjela. Morali smo se povući pod kišom metaka i granata. Bio sam u istom selu kao i lani — Kućan. Ovog puta tukla ga je banda nemilosrdno. Ima mnogo mrtvih civila. Palo je nekoliko naših drugova. Još mi uvek šumi u ušima, čujem prasak mina i fijuke metaka i vidim stalno krv — silnu krv ...

Vijesti koje stižu iz časa u čas sve su gore! Poginuo je komandant Drugog bataljona Dušan Popović, najmlađi komandant. Divan momak, proleter — uvijek na čelu svoga bataljona. Čujem da je broj izbačenih iz stroja oko 60 ljudi. Dva i pol po podne. Ponovo u selu Ribnjak. Naših sa stvarima još nema. Strašno sam umoran! Seljak nas je lijepo dočekao, ponudio jelom i častio duhanom. Oh, kako je prijala ta cigareta poslije toga užasa.

Nemam volje da dalje pišem o toj proklesoj akciji, prema svima — a sada već provjerenim vijestima — poginuo je i komandant Trećeg bataljona Mojica. On je prodro u Ludbreg na čelu dviju svojih četa, ali je bio opkoljen. Naši su u nekoliko juriša pokušali probiti taj обруč i pomoći opkoljenim drugovima, no sve je bilo badava. Dvije čete na čelu sa svojim komandantom ostale su u uporištu. Da li se netko probio — to za sada ne znamo. Idemo dalje! Popio sam malo tople juhe s kazana. Devet je sati navečer. U selu smo Prnjavor. Radio montiran i sve po starom — samo je moja XVII brigada stradala, i to grdno stradala. Istina je, sve je istina! Mojica se nije uspio probiti, hrabro je pao, boreći se s nadmoćnom bandom. Brigadi je sada potreban odmor i oporavak. Ona nije sposobna za veće akcije.

Sve mi se čini kao san, i to neugodan san. Stalno su mi pred očima komandanti Dušan i Mojica, te komandiri i komesari četa — ali, na žalost, to je stvarnost. Njih više nema. Svi su izginuli boreći se do posljednjeg daha — to su komunisti.

7. 7. 1944.

U selu smo Donja Velika. Jutro je prošlo u maršu. Naša brigada, kao i ostale, povlače se laganim marševima, dok banda pali ostatke kuća obližnjih sela. I narod se povlači s nama. Gadno! Danas sam na-

pokon oprao noge, umoran sam i veselim se što vidim štagalj pun sijena.

Oko devet sati navečer. Pušim domaći rezani duhan, zamotan u papir, na kome je neki drug napisao svoj članak za brigadne novine. Božo i Milan rade na novinama Prvog bataljona. Moram započeti rad na zidnim novinama — »Invazija«. Popodne odlučismo Učo i ja, kao dva »stara« primorca, da se okupamo. Čuli smo da je na dnu sela potok i krenuli prema vodi, ali uzalud. Bilo je to blato, a ne voda.

Malo sam mirniji, i evo još nekih zapisa iz nesretne akcije na Ludbreg. Bitka za Ludbreg u punom je jeku. Fijuču meci preko sela — tu je naša brigadna bolnica. Zajedno s Učom čakom smo posjetili doktora. Dok je Učo bio s doktorom, ja sam izišao i legao u dvorište pod neku hrpu drva. Odjednom pakao! Banda je počela tući selo snažnom minobacačkom vatrom. Ranjenika toga časa još nije bilo. Prolazi vrijeme — sekunde su beskonačne. Brkić, komandir čete za vezu, viče na svoje ljude, zapinje nešto oko telefonskih veza sa bataljonima u napadu. Odlazim ponovo doktoru, a soba puna ranjenika. Na stolu leži drugarica, mina joj odnijela ruku²².

Jedan drug ulazi sam, tetura i sav je krvav, ranjen je na bezbroj mjesta. Nema dosta kola za prijevoz ranjenika. Vilko šalje hitno svoje ljude u susjedno selo po kola. U nervozni bolničari ukrcavaju ranjenike u kola i oni odlaze uz prasak i snažan blijesak mina u toj gadnoj noći. Sjedim uza zid kuće i gledam tu strahotu. Ranjeni se drugovi odlično drže, tiho stenju. Odjednom čujem glas bolničarke Nevenke: »Naši su prodrli u grad«! Borci Drugog bataljona, brigadne rezerve, pozdravljaju uspjeh Trećeg bataljona. Zatim opet novi ranjenici i komanda: »Top hitno na položaj«! — i brzo iza toga, kao grom iz vedra neba, naredba za povlačenje. Zgrabim pušku i ustanem. Upravo je počelo svitati. Nastala je panika. Uхватim bolničarku Smilju za ruku i zajedno potrčismo preko žitnih polja. Posle stotinjak metara ostavio sam drugaricu, koja se priključila koloni ranjenika u povlačenju, a ja stadoh. Okrenuh se i ugledah — u sumaglici rađajućeg jutra, toranj crkvice sa koga je tukao teški mitraljez našu kolonu s ranjenicima u povlačenju. Laganim korakom nastavio sam prema šumi i naišao na radio-stanicu upravo u času kada je komesar brigade Krsto slao depešu Štabu XXVIII divizije da se povlačimo.

8. 7. 1944.

Osvanulo je lijepo jutro. Radimo. Iz daljine dopire po koji pucanj. Ostali smo da pričamo s komandantom brigade Ljutim, poslije slušanja današnjih radio-vijesti.

Doslovno je rekao: »Da nismo stradali u Ludbregu, sada bismo mogli dočekati tu bandu i do noge je potući. No moramo što dalje, da se odmorimo i popunimo ljudstvom«. Naime, sprema se pohod bande, reakcija na naš napad na Ludbreg.

Prokleti Ludbreg! Padom toga grada 1943. godine naša se brigada proslavila — i zbog toga grada doživjela teški udar. Oko sedam sati

²² *Napomena redakcione grupe:* naknadnim istraživanjem je utvrđeno da je ta drugarica bila Milka Mira Trbojević, koja sad živi u Osijeku.

navečer. Sjedimo u selu Babotoku. Začudo vlada mir, čak su i daljine tihe. Seoski život teče normalno, ali ako se popneš na kote, vidjet ćeš u daljini nekada uredno i veliko selo Sredice, sve u dimu i plamenu. Banda ga je zapalila«.

2. Izvodi iz ratnog dnevnika Pere Lalovića (Str. 177)

6. 07. 1944. godine

»Blizu je Ludbreg. Vidimo ga. Naši polaze u napad. Tačno je 01 časova, 30 minuta i 45 sekundi! Očekujemo! Ništa se ne čuje. Malo zatim kratki mitraljeski rafali, nekoliko pušaka, dvije eksplozije i opet tišina.

Naši su presjekli žicu, ušli u rovove, dvije čete ušle u prve kuće i protjerale neprijatelja iz jednog bunkera i spalile ga. Odličan početak. Tamo je i Radojica neposredno uz njih. Ali stvar se izokrenula. Prvi bataljon nije mogao ništa da uradi na Vinogradima. Neprijatelj se sredio i tuče po našim odozgo iz Vinograda.

Neprijatelj je svojim snagama u samom gradu izvršio protivnapad. Uspjeo je ponovo ući u rovove i tako su dvije čete Trećeg bataljona sa komandantom Mojicom Birtom odsječene.

Mi smo pokušali novim jurišima, ali nam nije uspjelo.

Četvrti bataljon je kod željezničke stanice presjekao žicu, uzeo stanicu, prešao rovove i došao do prvih kuća, ali je bio vraćen uz velike gubitke. Veza je bila slaba.

U svitanje je počelo povlačenje. Bacači i topovi stalno tuku polje i selo. Mitraljeska vatra siječe cijelim prostorom. Veliki broj ranjenika, mahom od artiljerije. Neuspjeh, strašan neuspjeh. Umorni i kroz žicu pocjepani borci vraćaju se i prijete krvnicima da će im se osvetiti. Tako se svi osjećamo, a fizički umor je uvećan bolom zbog neuspjeha i velikih gubitaka. Odlazimo u štab divizije. Nalazimo ih u Radiljevom selu, a zatim odlazimo u Grdak.

7. 07. 1944. godine

Poslije podne sa Đurom Kladarinom sam bio u Sedamnaestoj, u njenom Trećem bataljonu. Malo smo sa njima razgovarali i ostali sat — dva.«

3. Izvodi iz hronike Marije Winter, učiteljice u mirovini iz Ludbrega — P. Miškina 6 — pisanih sedamdesetih godina.

Napomene redakcione grupe:

1. Prilikom boravka trojice članova redakcione grupe (K. Bosanca, V. Kadića i Z. Svilokosa) u Ludbregu od 2. do 7. 10. 1983. godine, članovi Općinskog odbora SUBNOR-a u Ludbregu su ih obavijestili da drugarica Marija Winter, učiteljica u mirovini, ima srede zabilješke o događajima u Ludbregu 1944. godine i sugerisali im da pozovu Mariju Winter da sa njom razgovaraju i prouče njene zabilješke.

2. Nakon razgovora sa drugaricom Marijom Winter i proučavanja njenih solidno sređenih i uobličjenih zabilješki, navedeni članovi redakcione grupe su utvrdili da te njene zabilješke predstavljaju jednu vrstu hronike događaja u Ludbregu tokom 1944. godine, i da je u toj hronici dosta realno opisana atmosfera u samome gradu, da je prilično vjerno opisana tragična pogibija okruženih boraca dviju četa Trećeg bataljona 17. slavonske NO udarne brigade, 6. jula 1944. godine.
Osim toga, drugarica Marija Winter je tačno utvrdila broj od 89 sahranjenih naših boraca toga dana na groblju u Ludbregu. Našim provjeravanjem smo utvrdili da se taj broj sahranjenih boraca 17. slavonske NO udarne brigade 6. 07. 1944. godine na groblju u Ludbregu, treba smatrati **POUZDANO UTVRĐENIM BROJEM**.
Drugarica Marija Winter nam je stavila na raspolaganje i imena i broj sahranjenih neprijateljskih vojnika toga dana u Ludbregu i Martijancu, a koje je svojevremeno prepisala iz matične knjige sahranjenih u Ludbregu.
3. Navedeni članovi redakcione grupe su zamolili drugaricu Mariju Winter da im stavi na raspolaganje tu njenu napisanu hroniku događaja i da dozvoli objavljivanje izvoda iz toga teksta po našem izboru, sa čime se ona saglasila.

Godina 1944. bila je cijela krvava i nepodnosivo teška. 10. veljače partizani su se povukli bez borbe iz Ludbrega. Nijemci i ustaše »po-glavnikovog tjelesnog zdruge« ušli su u mjesto i od sada oni čine stalnu posadu. Razmješteni su kojekuda — ponajviše na mjestima važnim za odbranu. U Kapeli Majke Božje kraj mosta, na tornju župne crkve, u starome gradu, na vatrogasnom tornju dan i noć stoji po nekoliko stražara.

Za nekoliko dana Ludbreg se našao opkoljen obkopom i bodljikavom žicom u kojoj je puštena električna struja. Teško je bilo ulaziti u mjesto i izlaziti iz njega. To se moglo samo na određenim mjestima, a i tu se počesto dešavalo da bi stražari po gdje-koga jednostavno šćepali kao sumnjivog i takav bi se vrlo teško našao opet na slobodi.

Komandant mjesta bio je Branko Nališ, a njegov pomoćnik isto takvi zloduh Zlatko Miler.

Prvo im je djelo bilo pravi vandalizam. Naredili su da se osim jedne stare lipe posiječe sve drveće na istočnoj, na južnoj i na sjevernoj strani parka, a sve to iz straha da ono ne posluži kao zaklon partizanima prigodom novog napada. Time su samome mjestu počinili nenadoknadivu štetu, jer su mu upropastili najljepši ures. No i ta bi se rana preboljela da su štedili barem ljudske živote, ali baš su oni započeli najbezdušnije progone. Najprije su pohvatali članove mjesnih odbora — one koji nisu otišli s partizanima. Jedne su poslali na konopac, druge u logor, treće na strijeljanje. Ovih zadnjih je bilo najviše. U noći bi vodili skupinu za skupinom na obalu Bednje. Tu bi ljude kundacima isprebijali, lomili im kosti i razbijali zube, a zatim bi ih, onako vezane žicom, strijeljali. Mrtva tjelesa su padala u vodu i cijele godine izbacivala je rijeka lješine — nekoje već blizu utoka u Dravu. Izmrcvarene, unakažene, u stanju teškog raspadanja ležale su tako po nekoliko dana na pijesku, a onda bi ih tkogod i opet gurnuo u vodu, ili bi ih nabujala rijeka i sama povukla. Pokadkad se uz Bednju moglo vidjeti žene i djecu »nestalih« kako zaviruju u vodu i pretražuju obalu ne bi li našli oca obitelji, sina, brata ili koga od rodbine. Teško je bilo pronaći te mučenike, a još teže ih se moglo prepoznati i tako je malo njih odvezeno na groblje. Nališ i Miler neprestano su se brinuli za nove i nove žrtve. Mnoge ludbreške kuće pretvorili su u

tamnice, a Trg Sv. Trojstva u stratište. Tu su njihovi krvnici vješali i to uvijek pred mnoštvom svijeta. Narod su silom natjerali ovamo obično nedjeljom iza mise, zato su mnogi prestali ići u crkvu, a to je, opet, pobuđivalo sumnju da su te osobe bezbošci — komunisti, neprijatelji ustaškog poretka.

Nikad se nije moglo znati tko će špijunima zapeti za oko kao neprijatelj i zato je svaki građanin mogao računati s tim da će sljedeća žrtva biti on lično.

TRAGEDIJA U NOĆI IZMEĐU 5. i 6. SRPNJA 1944. GODINE

Bio je topli ljetnji dan, 5. srpnja 1944. godine. U Ludbregu su mještani bili zabavljeni poslom oko vršidbe, a oni koji nisu imali takvih briga, zavukli su se u kuće i u dvorišta. Na ulici se u zadnje vrijeme nisu vidale ni žene u razgovoru, ni djeca u igri, a kamo li muškarci. Ipak se predveče nekako proširio glas da u mjesto stiže povećaa ustaška vojska i to cestom od Drave. Nagađalo se da će partizani napasti možda još iste noći, a to se je zbilja i dogodilo.

O brojnoj snazi posade partizanska komanda nije imala točne podatke. Predveče je Ludbreg zatvoren i nitko nije smio izaći. Nije se moglo prenijeti vijest u šumu.

Nališ i Miler doznali su, još se danas ne zna od koga, da se naveče sprema napad, i načinili su plan kako će partizane uhvatiti u обруč. Pustili su ih da uđu na nekoliko mjesta, a ustašama naredili da se pritaje i onda ih iznenade. Najviše ih je išlo sa zapada, jarkom kod starog groblja i već su ušli u Topličku ulicu. Komanda part, vojske i cijeli štab bio je u Drvarevoj kući — u današnjoj ulici XVII udarne. Tu su ih napali ustaše svom žestinom. Nije se moglo probiti. Komandant Mojica Birta s drugovima odlučio se na borbu do zadnjeg daha, do posljednjeg metka, do zadnje ručne bombe ... kojom su opkoljeni dokončali vlastite živote. Ostali borci koji su se našli suočeni licem u lice s razjarenim ustašama borili su se kao lavovi. Malo njih se izvuklo iz tog strašnog pakla, gdje su praskale bombe, bljeskali noževi, škripali zubi protivnika, gdje je od svih ljudskih svojstava ostala jedino mržnja i želja za osvetom. Ne videći izlaza mnogi su se sami ubijali, drugi su bili uhvaćeni.

Nališ i Miler imali su pred zoru mnogo posla. Utaborili su se pod »haustorom« Fizirovog hotela²³ i tu dočekivali zarobljene partizane. Svakog zarobljenika pratila su po trojica ustaša, onaj treći je obično išao straga i kundakom gurkao i tukao nesretnika — sve do stratišta.

U osvit zore s prvom zrakom izlazećeg sunca Ludbrežanima se ukazala stravična slika razbojišta. Po dvorištima, po ulici, po sjenicama, uz ograde ležali su mrtvaci. Ranjenika nije bilo ... Nališ i Miiler dali su ih sve osim svojih poubijati.

Najžalosniji prizor mogao se vidjeti na obali Bednje u današnjoj Preradovićevoj ulici. Pred kućom tadašnjeg općinskog načelnika Stje-

²³ Vidi fotografiju.

pana Draganića ležalo je više od dvadeset ubijenih partizana²⁴. Među-
tim bezdušnost zločina nije mirovala ni onda kad su se ugasle oči,
klonule ruke i telesa smirila u zadnjim trzajima. Na račun mrtvih pra-
vile su se grube prostačke šale i skinuta je s njih odjeća i tako su gole
lješine ostavljene i izvrgnute pogledima građana koje su ustaše bilo
milom bilo silom okupile oko njih.

Odmah ujutro počelo je temeljito pretraživanje svih kuća, svih
gospodarskih zgrada i vrtova po mjestu. Ustaše su zavirivale u svaki
kutić — ne bi li gdje našli još kojeg partizana. Onako krvavi i divlji
izazivali su ti pripadnici poglavnikovog tjelesnog združenja strah, ušas,
prezir i žaljenje istovremeno.

Predveče istoga dana 6. VII naređeno je Tomi Vidoviću, koji je
imao sina partizana, da vozi mrtvace na groblje. Gola tjelesa poredana
su na ravnu tablu kola u nekoliko redova kao cijepanice drva, jedan
red po dužini, drugi po širini. Sve je to čvrsto povezano užetom i kola
su krenula. S njih su visjele noge, lamatale gole, prljave poprskane
ruke, treslese mrtve glave blijedih lica punih modrica i mrlja od
krvi. Na ludbreškom groblju iskopana je oko 20 metara dugačka jama
i opet na onome dijelu groblja gdje su se sahranjivali ljudi izvan
zakona. Nikakvim znakom nije obilježeno ovo vječno prebivalište pa-
lih boraca. Brzo ih je zarasla trava. Tu i tamo izvirio bi po koji polj-
ski cvijet na grobu bezimenih. To je prve godine bio sav ukras. Nitko
se nije usudio čistiti i održavati ovaj grob, jer su i na groblju postav-
ljene straže.

U svemu su poginula 122²⁵ boraca. Zakopani su kao »nezvani
junaci«. Njihova imena nigde nisu zapisana i tako njihovi mili nikad
neće točno znati za grob pojedinca.

Nedaleko od partizana — svečano su ukopani pali ustaše. Smještaj
poginulih točno je označen u matičnoj knjizi umrlih. Bilo ih je dva-
naest: osam Hrvata katolika i četiri muslimana. Jedan ustaša pre-
vezen je na groblje u Martijancu.

Tako je završio kobni dan 6 srpnja 1944. godine kakav je ovo
mjesto u svojoj dvadeset stoljeća dugoj povijesti doživljavalo samo
jedanput u svakih petstotina godina . . .

S tim jedinim većim porazom partizana ustaše su bile veoma za-
dovoljne. Nališ i Müller cvali su od sreće, njihovi pomagači izživljavali
su se pričajući i raspredajući o velikom pokolju. Odnekud su »procu-
rile« vijesti da je otpor konačno ipak slomljen. »Može se, dakle mirno
disati« . . . zaključili su naivni i počeli odlaziti izvan mjesta — na svoju
žalost. One koji su se odvažili otići u ludbreške vinograde pojela bi
noć. Opet je bilo jasno da nije sve svršeno: počinjale su nove akcije.
Još istog mjeseca na nekoliko mjesta minirana je željeznička pruga.
Nališ i Müller postavili su sada domaće ljude na stražu. Objesili bi
svakoga na čijoj dionici bi prasnula mina. A pruga se i dalje rušila.
Jedno jutro ispostavilo se da u bunkeru na mostu nema nijednog
pripadnika domobranske željezničke bojne — svi su otišli u partizane.

²⁴ Vidi fotografiju.

²⁵ Marija Winter uzela je ovaj podatak od 122 boraca sa ploče na spomeniku
na groblju u Ludbregu, koja je postavljena 1950. godine. Tačniji je njen podatak
od 89 sahranjenih boraca, koji je ona utvrdila neposredno poslije borbe 6. jula
1944. godine, i koji je navela u pismu svome bratu Teriju dana 12. 07. 1944. god.

Pravo zaprepaštenje izazvala je činjenica da je s tornja svetog Antuna posve tiho i nečujno — bez ijednog pucnja puške nestala straža. Kapela je stajala na cesti između Selnika i Ludbrega, i ustaše su držale da joj se nitko neće usuditi približiti zbog blizine ludbreške posade. Ipak su se partizani ušunjali kroz krov i po tavanu došli sve do stražara koji nisu ni slutili šta se sprema i tako su se predali na milost i nemilost.

O toj općoj pomutnji, neredu i iznenađenjima događale bi se i smiješne stvari. U mirnim ljetnjim noćima oglasio bi se najedanput snažni muški glas za koji se nikako nije moglo ustanoviti s kojeg mjesta, iz koje li rupe dolazi.

— »Partizanske majke, pozdravljaju vas vaši sinovi! Naskoro ćemo se vidjeti u oslobođenome Ludbregu« — vikao je neznamac negde na brijegu Filipšbergu, i nastavljao vijestima s bojišta. Govorilo se kroz gramofonski rog, a kako u to doba nije bilo buke motornih vozila, glas se vrlo lijepo čuo i mogli su ga stanovnici mjesta dobro razumjeti. Par časaka slušali su ga i ustaše, a zatim bi počela divlja paljba iz svih mogućih vrsta oružja .... Izgledalo je da ta osoba zbija šalu i sve je ličilo na igru »Mačke i miša«, samo što ta mačka nije mogla uloviti miša. Ta smiješna igra, nastavila se do kasne jeseni, a »miš« tj. Rok Lončarić iz Ludbreškog vinograda izbjegao je sve zasjede.

SPISAK

UTVRĐENIH IMENA BORACA 17. SLAVONSKE NO UDARNE BRIGADE KOJI SU POGINULI U LUDBREGU 6. JULA 1944. GODINE

Napomene redakcione grupe

Do novembra 1988. godine utvrđena su imena 66 drugova i druga-rica, boraca 17. slavonske NO udarne brigade, koji su poginuli u dru- goj borbi za oslobođenje Ludbrega, 6. jula 1944. godine.

Nije bilo većih teškoća da se utvrde imena poginulih boraca iz 1. 2. i 4. bataljona, kao i iz 1. čete 3. bataljona, jer su komande četa iz tih jedinica mogle napisati svoje izvještaje i dati podatke o poginulim borcima.

Velike teškoće su bile kod utvrđivanja imena poginulih boraca Druge i Treće čete Trećeg bataljona, jer je njihov kompletan sastav izginuo u Ludbregu. Kod komandnog sastava tih dviju četa bili su i spiskovi boraca u kojima su bili podaci o novoprimitljenim borcima, kao i onima koji su se vratili iz bolnica u te jedinice, čiji podaci još nisu bili uneseni u bataljonski spisak. Novoprimitljene borce nisu mogli u tako kratkom vremenu upoznati borci iz drugih jedinica, pa ni upam- titi njihova imena. Zbog tih razloga nismo bili u mogućnosti da u ovo- me spisku navedemo imena svih boraca koji su poginuli u Ludbregu 6. jula 1944. godine.

U spisku se navodi prezime i ime, godina i mjesto rođenja, kao i opština.

BIRTA MOJICA, 1916.
BOSNIC M. ADAM, 1928.
BRAJDIC MIJO, 1915.
DOMIJANKO DRAGUTIN, 1920.
DRAGIC V. DRAGO, 1926.
DRAZIC LJ. STOJAN, 1924.
DUDAŠ J. ĐURO, 1924.
ĐAKIC I. MIRKO, 1926.
ĐURIC STEVO,

DŽAMBAS MILUTIN, 1928.
EDELINSKI J. SILVO, 1924.
GERIC Đ. FLORIJAN, 1914.
GLUVAKOVIC ILIJA, 1910.
HORVAT VALENT, 1924.
HRŽENJAK PETAR, 1924.

Gakovo, Grubišno Polje,
Andrijaševci, Vinkovci,
Timorci, Sisak,

Sremske Laze, Vinkovci,
Rastovac, Grubišno Polje,
Petrovci, Vukovar,
Poljanska, Slavonska Požega,
Gornja Kovačica, Grubišno
Polje,
Bodegraj, Nova Gradiška,
Petrovci, Vukovar,
Gornja Poljana, Varaždin,
Ostrovo, Vinkovci,
Virje, Đurđevac,
Đurđevac,

IŽIVKIC J. MATO, 1921. Ivankovo, Vinkovci,
 JURIĆ J. STEVO, 1919. Cremušina, Grubišno Polje,
 KARANOVIĆ Đ. STEVO, 1926. — Lasovac, Bjelovar,
 KATALINIC FERDO, 1925. Rezovačke Krčevine,
 Virovitica,
 Đurđevac,
 Đurđevac,
 — Zrinjska, Grubišno Polje,
 Gaj, Pakrac,
 — Mala Dapčevica, Grubišno
 Polje,
 Brusnik, Pakrac,
 — Samatovci, Valpovo,
 — Prgomelje, Pakrac,
 Dubrovnik,
 Osijek,
 — Turčević Polje, Grubišno
 Polje,
 — Sremske Laze, Vinkovci,
 Đurđevac,
 Virje, Đurđevac,
 — Mala Peratovica, Grubišno
 Polje,
 — Negoslavci, Vukovar,
 — Sremske Laze, Vinkovci,
 Duhovi, Daruvar,
 — Rastovac, Grubišno Polje,
 — Sremske Laze, Vinkovci,
 Sremske Laze, Vinkovci,
 — Negoslavci, Vukovar,
 Svinica, Kostajnica,
 — Turčević Polje, Grubišno
 Polje,
 — Bobota, Vukovar,
 — Veliki Grđevac, Grubišno
 Polje,
 — Trojeglava, Daruvar,
 — Velika Črešnjevica, Đurđevac,
 — Branešci, Pakrac,
 — Čepin, Osijek,
 — Bujavica, Pakrac,
 — Donja Vrijeska, Daruvar,
 — Markušica, Vinkovci,
 — Markušica, Vinkovci,
 — Branešci, Pakrac,
 — Bedenik, Bjelovar,
 — Liješće, Bosanski Brod,
 — Tavija, Bosanski Novi,
 — Čepin, Osijek,
 Levinovac, Virovitica,

UGARČIĆ L. MILAN , 1920.	— Sremske Laze, Vinkovci,
UZELAC M. DANE , 1924.	— Markušica, Vinkovci,
UZUR — ŽESTIĆ JELENA , 1920.	— Brusnik, Pakrac,
VUCKOVIĆ LAZO , 1914.	— Koturić, Pakrac,
VR4ČARIĆ PERICA , 1923.	— Pčelić, Virovitica,
VRANEŠEVIĆ D. MILISAV	
»BRACO«, 1924.	— (Sivac) Negoslavci, Vukovar.

**OSNOVNI BIOGRAFSKI PODACI KOMANDANATA BATALJONA
POGINULIH U LUDBREGU 6. JULA 1944. GODINE**

Narodni heroj

MOJICA BIRTA — ZEC

**komandant Trećeg bataljona 17. slavonske NO udarne
brigade**

NAPOMENE:

- 1.— U knjizi: »Narodni heroji Jugoslavije« prvi put je objavljena biografija Mojice Birta. Na osnovu teksta iz te knjige, sa manjim ispravkama, njegova biografija je objavljena i u knjizi: »17. slavonska NO udarna brigada u dokumentima, zapisima i fotografijama« na str. 192 (suizdavači NIO Poslovna politika — Beograd i SO Grubišno Polje — 1983. godine).
- 2.— Savo Velagić je napisao i objavio tekst: »Narodni heroj Mojsije — Mojica Birta — Zec« u knjizi: »Podravski zbornik 1982« na str. 89—96 (izdanje: Centar za kulturu Koprivnica — 1982. godine). To je, do sada, najpotpunije napisana biografija Mojice Birta.
- 3.— Zbog prostornih ograničenja zaključeno je, da se u ovoj knjizi navedu osnovni biografski podaci za narodnog heroja Mojicu Birtu, i da se navedu knjige u kojima je njegova biografija opširnije data.

Rođen je 20. maja 1916. godine u Gakovu, općina Grubišno Polje.

Osnovnu školu je pohađao u Gakovu i Cremušini. Radio je kao sezonski šumski radnik, a povremeno i kao nadničar kod imućnijih zemljoradnika.

Organizovano politički djeluje pod rukovodstvom komunista od jeseni 1940. godine, a od novembra 1941. godine kao član ilegalnog odbora narodnooslobodilačkog fronta radi na pripremama za oružanu borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. U vremenu te svoje aktivnosti postao je član Komunističke partije (po nekim izvorima krajem 1941. a po drugim početkom 1942. godine).

Mojica je ušao u sastav Bilogorske partizanske čete prilikom njenog formiranja 1. 04. 1942. godine kod Male Jasenovače i postavljen za desetara. Za komandira čete je određen Gedeon Geco Bogdanović. (I Geco i Mojica su proglašeni narodnim herojima.)

U oktobru 1942. godine upućen je na oficirski kurs pri Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske u Lici.

Krajem te godine vratio se sa kursa. Raspoređen je u novoformiranu 17. slavonsku brigadu i uskoro zatim postavljen za komandira 2. čete 3. bataljona. U tom bataljonu je bio do svoje pogibije. Od maja 1943. do 3. maja 1944. godine bio je zamjenik komandanta, a zatim komandant bataljona.

U nizu borbi koje je vodila 17. slavonska NO udarna brigada u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u jesen 1943. godine, isticali su se borbeni rezultati Trećeg bataljona, a posebno oni u borbi za oslobođenje Ludbrega 3. 10. 1943. godine, zatim u zasjedi kod sela Dapci (jugozapadno od Čazme) krajem novembra — i pri napadu na aerodrom Kurilovec kod Velike Gorice 19. 12. 1943. godine.

U drugoj borbi 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine, Mojica Birta je u fašističkom okruženju vodio svoju posljednju borbu i izdavao posljednje komande svojim borcima do časa zajedničke pogibije sa borcima Druge i Treće čete Trećeg bataljona.

Mojica Birta je 5. jula 1951. godine, povodom sedme godišnjice njegove pogibije, proglašen narodnim herojem Jugoslavije.

DUŠAN POPOVIĆ

komandant Drugog bataljona, 17. slavonske NO udarne brigade

Rođen je 1923. godine u banijskom selu Svinica, općina Kostajnica, u siromašnoj seljačkoj porodici. Poslije završetka osnovne škole otišao je iz rodnog sela na izučavanje zanata i postao obučarski radnik.

Nakon fašističke okupacije Jugoslavije vratio se u rodno selo Svinicu i učestvovao u pripremama za oružani ustanak protiv okupatora i ustaškog poretka. Primljen je u članstvo Saveza komunističke omladine Jugoslavije i odmah na početku ustanka u ljetu 1941. godine postaje borac u prvim partizanskim grupama u Baniji.

Tokom jeseni 1941. i početkom 1942. godine učestvovao je u brojnim i žestokim borbama Banijskog partizanskog odreda i istakao se svojom upornošću i hrabrošću.

Komandant i politički komesar odreda, Vasilj Gaćeša i Đuro Kladarin, su po strogom kriterijumu uvrstili i Dušana Popovića 30. marta 1942. godine među 65 boraca novoosnovane Banijske proleterske čete, i kojoj je za komandira određen Nikola Demonja.

Banijska proleterska četa je krajem aprila krenula u Slavoniju preko Kozare i tamo stigla polovinom maja 1942. godine. Ona je, zajedno sa slavonskim partizanima, pet mjeseci učestvovala u borbama širom Slavonije, a zatim određena da bude kadrovsko jezgro Kalničkog partizanskog odreda, koji je formiran 10. oktobra 1942. godine u selu Bijela kod Daruvara.

Dušan Popović postaje politički delegat vođa u 2. bataljonu toga odreda i učestvuje u borbama na Kalniku i zapadnim obroncima Bilogore. Početkom decembra 1942. godine imenovan je na dužnost političkog komesara 3. čete u tom bataljonu.

Krajem 1942. godine Drugi bataljon Kalničkog partizanskog odreda ulazi u sastav novoformirane 17. slavonske brigade.

Polovinom juna 1943. godine Dušan je imenovan na dužnost zamjenika komandanta 1. bataljona, a 15. 11. 1943. godine, u svojoj dvadesetoj godini života, postaje komandant 2. bataljona 17. slavonske NO udarne brigade.

U izvještajima Štaba 17. brigade više puta je isticana njegova hrabrost i umješno rukovođenje. Ratni izvještaji su zabilježili da je u borbama bio tri puta ranjavan — na Psunju, u ćaglinu i kod Macuta.

Dušan Popović je u tri navrata učestvovao u borbama u području Ludbrega. Kao politički delegat vođa učestvovao je u jesen 1942. godine u borbama na Kalniku i u blizini Ludbrega; — u prvoj borbi za oslobođenje Ludbrega 3. 10. 1943. godine učestvovao je kao zamjenik komandanta 3. bataljona; komandujući Drugim bataljonom 17. slavonske NO udarne brigade po treći put je došao u to područje i učestvujući u drugoj borbi svoje brigade za oslobođenje Ludbrega, poginuo 6. 07. 1944. godine.

POGLAVLJE ŠESTO
GENERAL IVAN GOŠNJAK U ČAZMI

KRSTO BOSANAC

Uvodne napomene

General Ivan Gošnjak, komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, bio je polovinom jula 1944. godine u Štabu 10. korpusa »Zagrebačkog«, koji se tih dana nalazio u Čazmi.

Sa njim je iz Slavonije u Čazmu došao i Vlado Janić — Capo, politički komesar 6. slavonskog korpusa.

Gošnjak i Janić su 14. jula 1944. godine pozvali u Čazmu komandanta 28. slavonske NO udarne divizije Radojicu Nenezića, koji ih je tom prilikom detaljnije upoznao sa borbenim dejstvima divizije na operativnom području 10. korpusa i sa uzrocima tragičnog ishoda druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine.

U izvještaju Štaba 6. korpusa od 20. jula 1944. godine Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o operativnoj situaciji, organizaciji i formaciji jedinica (Op. br. 1090), između ostalog se kaže: »O radu XXVIII udarne divizije izvještaj će iscrpnije podnijeti X korpus, A SIGURNO I DRUG KOMANDANT NOV I PO HRVATSKE KOJI SE NA VRELU UPOZNAO SA STANJEM STVARI«.

Taj izvještaj su potpisali: komandant korpusa potpukovnik Mate Jerković i politički komesar korpusa Vlado Janić. Izvještaj je u cjelini objavljen u Zborniku, Tom V, knjiga 29, dokumenat br. 55, str. 325. do 331. Naglašavanje u tekstu izvršio K. B.

U zbornicima dokumenata iz NOR-a, nema dokumenta u kome se opširnije govori o sadržini razgovora na pomenutom sastanku u Čazmi 14. jula 1944. godine. Pisac ovih redova je krajem juna 1987. godine razgovarao sa ratnim politkomesarom 6. korpusa Vladom Janićem — Capom, i tada ga upitao, da li on zna za neki dokumenat u kome se šire govori o sadržini razgovora na sastanku u Čazmi. Vlado Janić mi je tom prilikom rekao: »Radojica Nenezić dobro pamti događaje, ima zabilješke, pa neka on napiše o čemu smo razgovarali sa generalom Ivanom Gošnjakom na tome sastanku u Čazmi«. Saopštio sam drugu Vladi, da je Radojica Nenezić napisao tekst o tim razgovorima.

Pero Lalović, rukovodilac politodjela u 28. diviziji, zapisao je u svome ratnom dnevniku pod datumom 15. juli 1944. godine i ovih nekoliko rečenica:

»Dan kada nam je saopštena odluka o velikom borbenom putu u Srbiju.

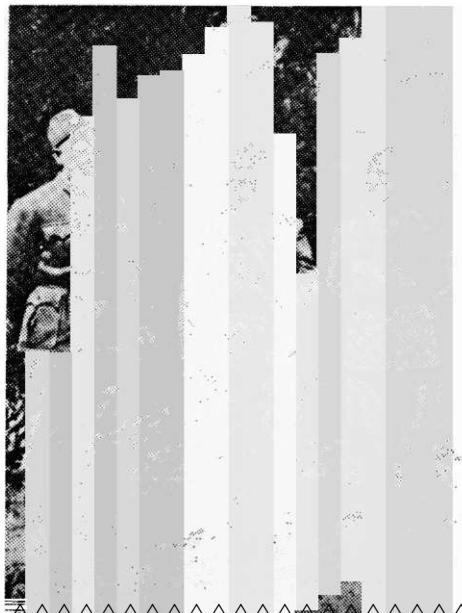
Nedjelja je. Rano dolazi Radojica Nenezić. Priča nam o razgovoru sa komandantom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske generalom Ivanom Gošnjakom i politkomesarom VI korpusa Vladom Janićem — »Capom«.

Govorilo se o izdvajanju 21. udarne brigade iz sastava 28. udarne divizije, radi formiranja nove divizije, ali se od toga odustalo.

Pred 28. udarnom divizijom predstoji borbeni marš u Srbiju«. — (Vidjeti str. 177. u knjizi: »17. slavonska NO udarna brigada u dokumentima, zapisima i fotografijama«, suizdavač: NIO »Poslovna politika« — Beograd i SO Grubišno Polje 1983. godine.)

U zapisu Pere Lalovića se nalazi drugi značajni razlog, zbog koga preživjeli borci 28. divizije traže da više saznaju o sadržini razgovora Ivana Gošnjaka i Vlade Janića sa Radojicom Nenezićem na sastanku u Cazmi.

U dnevniku Pere Lalovića jasno

red^ razgoTO sa^ Štabom 1(L kor^ razgovarao i sa komandantima 28. i 32. divizije, da bi se »NA VRELU UPOZNAO SA STANJEM STVARI« na operativnom području 10. korpusa, kao što je rečeno u navedenom izvodu iz izvještaja Štaba 6. korpusa Op. broj 1090 od 20. jula 1944. godine. rt

Snimljeno početkom jula 1944. godine u Slavoniji. 1. Vlado Janić »Čapo«, politički komesar VI. slavonskog udarnog korpusa, 2. Ivan Gošnjak, general-lajtnant, komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, i 3. Mate Jerković, komandant VI. slavonskog udarnog korpusa.

U 1944. godini 17. slavonska NO udarna brigada je u dva napadna poduhvata imala visoke gubitke. Bilo je to 22. i 23. januara u borbi za oslobođenje Čaglina, i 6. jula u drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega.

Uzroci visokih gubitaka 17. brigade u borbi za oslobođenje Čaglina analizirani su na sastanku u selu Orljavac 27. januara 1944. godine. Tim sastankom je rukovodio Rade Žigic, politički komesar Glavnog štaba Hrvatske. O uzrocima visokih gubitaka u Čaglinu se temeljito i strogo raspravljalo iako je postignut zavidan borbeni uspjeh. Na jednog poginulog borca 17. brigade, dolazilo je više od tri poginula neprijateljska vojnika, a tom prilikom je uništena Šesta ustaška bojna.

O analizi u Orljavcu govori se u knjizi Đure Fumića: »Borba za oslobođenje Čaglina« — izdanje: Centar za kulturu i obrazovanje u Slavonskoj Požegi — 1987. godine. Pisac ovih redova se u predgovoru toj knjizi, također osvrnuo na tu analizu u kojoj je učestvovao zajedno sa komandantom 17. brigade Nikolom Demonjom.

Na sastanku u Čazmi 14. jula 1944. godine, general Gošnjak je, pored ostalog, tražio objašnjenje uzroka velikih gubitaka 17. brigade u drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine.

Naša historiografija je dužna da o takvim postupcima visokih partizanskih štabova ostavi pisane tragove. Time se rukovodila i redakciona grupa za pripremu ove knjige, objavljujući tekst o razgovorima na sastanku u Čazmi 14. jula 1944. godine, koji je napisao komandant 28. slavonske NO udarne divizije Radojica Nenezić.

RADOJICA NENEZIĆ

1. Zahtjev da se izvrši analiza planiranja, pripreme, toka i ishoda druge borbe za oslobođenje Ludbrega

Sa obavještajnim oficirom, kapetanom Tomom Radukom i načelnikom štaba 28. divizije, drugom Gedeonom — Gecom Bogdanovićem, tokom 6. 7. i 8. jula 1944. godine, analizirali smo pripreme, tok i ishod borbe na neprijateljsko uporište Ludbreg. Pregledali smo, sredili i proučili brojne dokumente, naše i neprijateljske.

Kad sam vidio na sastanku sa Štabom 10. korpusa, održanom 8. jula 1944. godine, da oni ne planiraju analizu borbe u Ludbregu, odmah sam napisao depešu i **predao** kuririma da je odnesu u štab divizije, da se pošalje 6. korpusu: **»Napad na Ludbreg nije uspio. Doživili smo težak neuspeh, imamo oko 150 izbačenih iz stroja. Molimo da Komandant korpusa dođe kod nas radi te akcije i njene pripreme. Operacijom rukovodio Štab 10. korpusa. Radojica«¹.**

Po povratku u Štab 28. divizije, 8. jula 1944. godine, u štab je došao drug Savo Zlatić, član Povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku. Upoznao sam ih sa planiranjem, zadacima koji nas čekaju, kao i sa saslušanjem »svjedoka« u Štabu 10. korpusa. Zauzeo sam tvrd stav, da od narednih operacija nema ništa, dok se ne izvrši analiza napada na Ludbreg, jedinice odmora, srede i popune. Drug dr Savo Zlatić je uputio depešu: **»Komešaru 6. korpusa. Mislim da bi trebalo da dođeš u 28. ud. diviz. i do Štaba 10. korpusa. Po mome mišljenju trebalo bi bezuvjetno u 28. div. uputiti 500 novih boraca. Stvar popune je vrlo ozbiljna. Savo«².** Mislim da je on uočio težinu problema i ozbiljnost situacije, sagledavajući ne samo vojni dio, već i političku težinu datog trenutka.

Štab 10. korpusa »Zagrebačkog« odustao je od narednih operacija. Dvije brigade (17. i 25.) upućene su na Bilogora, u širi rejon V. Pisanice. Tamo treba da se odmora, a 17. brigada popuni i sredi. Štab 28. divizije ide u V. Pisanicu. Sa Štabom 10. korpusa, radi obezbeđenja marša, kreće 21. brigada. Odlučio sam da krenem sa 21. brigadom. To sam saopštio komandantu 10. korpusa — lično.

Dakle, razlog zašto je Štab 10. korpusa odustao od narednih borbenih dejstava i žurno se vraća u Čazmu, najvjerojatnije, treba tražiti u sadržaju depeše 6. korpusa od 21. juna 1944. godine.

¹ Knjiga depeša 28. divizije, depeša br. 155 od 8. jula 1944. godine.

² Knjiga depeša 28. divizije, depeša br. 155 od 8. jula 1944. godine.

»... Za par dana dolazi komandant do vas i Štaba 10. korpusa radi popravke odnosa. Vi sa vaše strane budite i dalje vojnici. Mate. (Imamo odličnog komandanta za 17. brigadu) .. A

Padom mraka bataljoni 21. brigade razvijaju se u marševske kolone. Marš je dug i naporan. Mnogo je bosih boraca i starješina. No, sve napore savladava odlučnost, volja i mladost ovih ljudi sa primjernom fizičkom kondicijom. Koliko li je napora učinjeno, a znoja i krvi proliveno da 21. brigada, kao u ostalom i svaka druga brigada, bude osposobljena i borbena spremna, kao što je sad ona spremna. To je nemjerljivo. No, toga mora biti svijestan svaki starješina bez obzira koji čin nosi, na kom se mjestu nalazi u sistemu komandovanja.

Na prelazu pruge, nalazilo se obezbjeđenje prelaza. Eksplozije mina i resko fijukanje komada od iskidanih željezničkih tračnica kroz vazduh, znak je da je prolaz siguran. Snašli su se i vezisti. Uspostavili su vezu sa »bandom« na ž. st. Bjelovar. Čujemo glas vezista i poznati nam »poziv«: »Halo badno imate vezu sa partizanima...«. Izmijenjene su sočne psovke, ali i poruka: — naći ćemo vas ma gdje bili.

U osvit 10. jula — (utorak) — 1944. godine stižemo u odredište. To su ovoj jedinici poznata sela sjeverno od Čazme (s. Daskatica, s. Vugorina, s. D. i G. Vaganec), na česti Čazma — Bjelovar. Obezbjeđenja kreću na određene im položaje, Štab brigade je u s. G. Dragancu, a Štab 10. korpusa, sa prištabskim jedinicama, produžio je za Čazmu.

Rano smo ustali. Odmor je bio kratak, no, uz krepak san u štaglju na sijenu, dovoljan da nastavimo rad.

Dakle, analizom moramo doći do istine o našim uspjesima, ali i slabostima, greškama, nedostacima i propustima u radu štabova i jedinica. Iza nas je ostala još jedna noć — noć između 9. i 10. jula 1944. godine, a pred nama je još dosta dana i noći napora, teškoća, znoja, krvi, gubitaka, pobjeda.

Štab brigade je na okupu. Stižu izvještaji iz jedinica. Izvršena je smjena na položajima, da se ljudi odmore. Organizacija rada u jedinicama, ishrana, rad radionica i drugo, normalno funkcionišu. Međutim, i u ovoj jedinici, danas nedvojbeno najboljoj brigadi 28. divizije, moramo obratiti pažnju na težinu pritiska neuspjeha u Ludbregu. Mi smo i dosad imali neuspjelih akcija, ali nikad sa ovoliko gubitaka i ovakvim odnosom u broju izbačenih iz stroja. On se osjeća i u 25. brigadi, a posebno je teško stanje u 17. brigadi. Štabovima brigada smo dali objašnjenje o zbivanjima oko pripreme, toka i ishoda borbe u Ludbregu. Zahtjevali smo da se ne ulazi u raspravu ko je i koliko kriv za neuspjeh. To će se znati poslije sastanka sa Štabom 10. korpusa, na koji smo očekivali dolazak Mate Terkovića. Takav naš stav je proizašao iz opšteg uvjerenja u 28. diviziji, da je za neuspjeh kriv Štab 10. korpusa. To je i moj stav. No, čuli su se i glasovi da je to namjerno učinjeno, odnosno da je riječ o izdaji. Mi za to nismo imali podataka i nismo se mogli upuštati u bilo kakvu raspravu na tu temu.

Dakle, tražio sam komandanta 6. korpusa, a analiziraćemo akciju pred komandantom GŠH, drugom Ivanom Gošnjakom. Da je on u Čazmi saznali smo od — kurira. Moram srediti materijale za analizu. Osnovu čine stavovi iznijeti komandantu 6. korpusa na sastanku u V. Gr-

³ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 252, od 21. 06. 1944. godine.

đevcu. Odlučio sam da u kratkoj analizi prikažem sve akcije od našeg dolaska u Moslavinu do sastanka sa drugom Ivanom Gošnjakom i Štabom 10. korpusa. Analiza mora biti bazirana isključivo na dokumentovanim činjenicama.

2. Referat o zbivanjima na operativnom području 10. korpusa »Zagrebačkog« od 8. maja do 14. jula 1944. godine

U 07.30 sati, 14. jula 1944. godine, u Štab 21. brigade došli su kuriri iz Štaba 10. korpusa i predali mi poziv generala Ivana Gošnjaka, kojim zahtjeva da odmah krenem u Štab 10. korpusa, gdje me čekaju on i Capo. Krenuo sam na sastanak u 08.10 sati i poslije ugodnog jahanja u pratnji nekoliko kurira na konjima stigao u Štab 10. korpusa. Raportirao sam drugu general-lajtnantu Ivanu Gošnjaku — da je u jedinicama 28. NO udarne slavonske divizije — stanje ratno. Primio je raport u prisustvu generala Vlade Matetića i pukovnika Ivana Šibla i Vlade Janića — Cape. Svi stoje. General Ivan Gošnjak reče da nije znao da sam došao sa 21. brigadom i da sam tu u njihovoj blizini. Odgovorio sam mu da su njih dvojica, pokazujući na komandanta i političkog komesara 10. korpusa, znali. Njima sam prije marša saopštio da ću se kretati sa 21. brigadom, kretali smo se istim putem, u istoj koloni 21. udarne brigade.

Nakon kraćeg razgovora, general Gošnjak je saopštio V. Matetiću i I. Šiblu, da on i V. Janić žele da posebno razgovaraju sa komandantom 28. divizije. Dalji razgovor je nastavljen utroje.

General Gošnjaka sam prvi put sreo. O njemu sam dosta znao iz priča njegovih drugova, posebno od Vlade Janića i Petra Drapšina. Mlad je. Atletski građen. Iznad visokog čela pojavljuju se prvi zalisci. Miran je, a smirenost se odražavala i kroz pogled, čvrsto, upravo tvrdo držanje i vrlo racionalno korišćenje riječi. Sjedamo za hrastov trezarijski sto. Nastoji da stvori atmosferu u kojoj ću se i ja opustiti. Nekoliko pitanja o zdravlju, snazi, mladosti, a poslije toga smo u 8.45 sati počeli da radimo.

Saopštio mi je da ga je Mate Jerković upoznao sa mojim zapažanjima o stanju na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa, kritičkim osvrtom na procjenu situacije, sagledavanju stanja sopstvenih jedinica, procjeni neprijatelja itd.

Saopštio mi je da je pročitao izvještaj Štaba 28. divizije, Štabu 6. korpusa i Štabu 10. korpusa o napadu na Nartu i Veliko Trojstvo iz kojeg se vidi da smo, kako reče, »... podvrgli kritici rad Štaba 10. korpusa... A On je naravno upoznat i sa drugim dokumentima, a pomeno je i depešu u kojoj Mate Jerković najavljuje njegov dolazak³, upozorenje pred napad na neprijateljsko uporište Ludbreg⁶, depešu u kojoj sam tražio dolazak komandanta 6. korpusa radi analize pripreme,

⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 27, dok. br. 161, str. 624.

⁵ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 252, od 21. juna 1944. godine.

⁶ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 38, od 2. jula 1944. godine.

toka i ishoda napada na Ludbreg⁷ i reagovanje druga Save Zlatica depešom komesaru 6. korpusa⁸. Smatra da razgovor treba usmjeriti na dva osnovna pitanja. Prvo, viđenje stanja Štaba 28. divizije na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa i šta je uslovilo zategnute odnose između ta dva štaba i drugo, stanje u jedinicama 28. divizije, kojoj svakog časa predstoji odlazak za Srbiju. Naglasio je da ga posebno interesuje koje mjere treba preduzeti da jedinice 28. divizije dovedemo u punu borbenu gotovost, jer im predstoji dug, naporan put sa dosta borbi i neizvjesnosti.

Zatim, razgovor se vodio o odnosima i stanju u Štabu 28. divizije. Iz reagovanja komesara 6. korpusa, zaključio sam, da je Štab 6. korpusa upoznao druga generala Gošnjaka, sa velikim brojem detalja o svim ljudima na ključnim položajima uključno sa štabovima brigada.

General Gošnjak me pitao: »Radojica, reci mi da li Štab 28. divizije potcenjuje Štab 10. korpusa?« — Nije me tim pitanjem iznenadio. No, pretpostavljao sam da to ili slično pitanje treba očekivati kad budem referisao o boravku i izvršavanju, po drugi put, zadatka 28. divizije na teritoriji 10. korpusa u vremenu od 8. maja do 14. jula 1944. godine.

Ogradio sam se, da ću govoriti u svoje ime, a ne u ime Štaba 28. divizije, iako su mi njihova mišljenja poznata. Međutim, valja, reći istinu, odnosno ono šta zaista mislim o generalu Matetiću, pukovniku Šiblu i Štabu 10. korpusa, odnosno, o njihovom radu i rezultatima toga rada. Ovo je drugi boravak 28. divizije na teritoriji i u operativnoj potčinjenosti Štabu 10. korpusa. To je ujedno i moj drugi dolazak na ovu teritoriju, mada prvi put nisam ostao do kraja sa jedinicama 28. divizije, jer sam sa dužnosti zamjenika komandanta 28. divizije, postavljen da vršim dužnost NŠ-a 6. korpusa. Poznavao sam ih dobro i sa njima nisam imao nikakvih ličnih neraščišćenih pitanja.

Međutim, način rukovođenja Štaba 10. korpusa sa potčinjenim jedinicama, u borbi i van nje, je na nedopustivo niskom nivou, jer pripremi, organizaciji i rukovođenju borbenim dejstvima, ne prethodi poznavanje ukupne situacije na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa. Jedinice se šalju u borbu bez svestrane procjene situacije, bez analize ocjena od kojih zavisi odluka. Tako, na primjer, cijeneći neprijatelja u napadu na Nartu i V. Trojstvo, a bilo je predviđeno i treće uporište neprijatelja u s. Gudovcu, koje je trebalo napasti u isto vrijeme — udarna brigada »Braće Radić« poslata je da u V. Trojstvu napadne 120 feldžandara, a sačekalo je 750 neprijateljskih vojnika, ili preko pet puta jače snage neprijatelja od predviđenih. Ako se tome doda, da su od četiri bataljona brigade, tri ostala u borbi bez municije, onda je slika potpuna. Ili u istoj operaciji 17. i 21728. divizije poslate su da brane položaje između Bjelovara i Narte, a na tim položajima nalazila se jedna bojna ustaša i domobrana i oko 1.500 Nijemaca, koji su se u s. Sredice i okolnim selima odmarali punih 15 dana prije operacije. Kad operacija nije uspjela poslali su GSH netačne izvještaje i krivicu prebacili na Štab 28. i 32. divizije⁹. Uzgred budi rečeno, Štab 10. kor-

⁷ Knjiga depeša 28. divizije, depeša br. 154 i 155 od 8. 07. 1944. godine.

⁸ Knjiga depeša 28. divizije, dep. br. 154 i 155 od 8. 07. 1944. godine.

⁹ Vidi dokumente iz akcije na Nartu i Veliko Trojstvo.

pusa još nije obavjestio GŠH o tome po čijem je naredenju napadnut Ivanić Kloštar. Tek od Štaba 6. korpusa ste saznali istinu.

Najrječitiji primjer neodgovornog i gotovo bezdušnog odnosa Štaba 10. korpusa je napad na neprijateljsko uporište Ludbreg. Bez obzira na više puta ponovljen zahtjev Štaba 28. divizije, da uporište ne napada 17. već 25. ili 21. u napad su poslali 17. brigadu, čija je borbena spremnost i gotovost bila u datom vremenu najmanja. Poslata je na 1. bojnu 1. puka PTS-a, čija se jedna satnija, tobože, nalazila u Brezničkom Humit i na 20 žandara. Dakle, dvije satnije i 20 žandara. Pred našim očima neprijatelj je dovlačio pojačanja u uporište Ludbreg. Naše izviđačke grupe su registrovale dolazak tih jedinica, a od 2. jula 1944. godine iz zaplijenjene zapovijesti neprijatelja koja je u borbi kod s. Prkosa i kod s. Radeljeva pala u ruke 21. brigade, znali smo i numeraciju jedinica (1. i 2. bojna 1. puka PTS, 7. njemački policijski bataljon i 7. bojna 5. ustaškog zdruga). O svemu tome redovno smo obavještavali obavještajca, operativca, komandanta i političkog komesara Štaba 10. korpusa. Svi podaci su grubo odbijani i ostalo se pri tvrdnji da je uporište neprijatelja Ludbreg bez promjena, a to znači dvije satnije i 20 žandara sa 15 puškomitraljeza, 2 teška bacača i .. »navodno 2 topa 75 mm. ...«. Energično smo tražili da se od napada na uporište Ludbreg odustane, a nosio sam se i mišlju da odbijem zadatak, ali sam ipak otišao sa pet četa 3. i 2/17 brigade i iz zauzetih rovova rukovodio napadom. Taj stav su iznijeli i u depeši koju su poslali GŠH 6. jula 1944. godine¹⁰, s tim što su »dopustili« da je uporište Ludbreg branila jedna bojna PTS-a sa dvije haubice.

Vrlo pažljivo su saslušali moje izlaganje, a upoznao sam ih sa svim pojedinostima o napadu na Nartu i V. Trojstvo, a o napadu na uporište Ludbreg, govorio sam o svakom danu od prijema zapovijesti Štaba 10. korpusa 29. 6. 1944. godine do danas. Upoznao sam ih i sa sadržajem razgovora sa generalom Matetićem, 4. 7. 1944. godine, kad sam mu saopštio da su dva borca 21. brigade, koji su znali da se priprema napad na uporište, zarobljenici iz V. Grđevca, pobjegli sa oružjem kod ustaša u uporište Ludbreg. General Matetić mu o svemu tome nije rekao ni riječi.

Napravio je kratak prekid moga izlaganja pitanjem da li sam morao biti baš u žici. Objasnio sam mu da 17. brigada nema komandanta, da je NŠ-a 17. brigade ranjen, stanje u Štabu 17. brigade takvo da smo NŠ-a i ja morali razrađivati zadatke sa borcima i starješinama u bataljonima. Govorio sam pred 17. brigadom i tražio od njih da se zadatak izvrši. To mi je bilo utoliko teže, što sam znao da 17. brigada ne ide na 250, već na najmanje 2.500 ustaša i Nijemaca, ili na deset puta jače snage od predviđenih. Osim toga, pretpostavljao sam da naše snage na osiguranjima prema Koprivnici, Varaždinu i Križevcima nisu u slanju da se duže bore protiv brojno jakih i tehnički dobro opremljenih jedinica neprijatelja. Poslat sam u borbu bez ijednog borca u divizijskoj rezervi. Učinio sam sve da se zadatak izvrši i nisam kriv što sam ostao živ. No, rekao sam, da nisam bio tamo gdje sam bio, niti jedan komandant brigade ne bi donio odluku da se napad obustavi i jedinice izvuku iz borbe. To, pak, znači da bi umjesto 2. i

¹⁰ Knjiga depeša 10. korpusa, dep. br. 4 od 6. 07. 1944. godine.

3/3. bataljona i Mojsija Mojice Birte — Zeca, najvjerojatnije bila uništena 17. udarna brigada, jedna od najboljih jedinica u međurječju r. Save i r. Drave. Uz to, da tako ne postupam, teško bi mogao izaći pred svoje ratne drugove, a i vas ne bih mogao upoznati dokumentovano i otvoreno sa radom i dejstvima jedinica 28. divizije i iznijeti svoje teško mišljenje o radu Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog«.

General Ivan Gošnjak je ocjenio da je odluku o prekidu borbe bilo teško donijeti: da bi takvu odluku donio mali broj komandanata divizija; da bi 17. brigada, da ta odluka nije donijeta, bila prepolovljena, a najvjerojatnije i uništena. Capo se uključio u razgovor i ispričao Gošnjaku kako me je teško ranjenog iznio na leđima 26. 12. 1942. godine iz uporišta neprijatelja u s. Orlovcu. Ali je i dodao, da se u borbi stalno nalazim »na glavnom pravcu borbe«, a dok je on bio u 12. brigadi i 28. diviziji da smo redovno zajedno išli u borbu. Capo se posebno zadržao na opisu borbe u Caglinu i uništenju 6. ustaške bojne, čijom smo realizacijom plana, u ime Štaba 6. korpusa, rukovodili nas dvojica. Podsjetio je Gošnjaka da je i taj zadatak izvršila 17. udarna brigada i da su zastave u tzv. NDH nedelju dana bile spuštene na pola koplja.

Komandant GŠH je obavještavao da se u jedinicama, a i na terenu, govori da je za neuspjeh u Ludbregu kriv Štab 10. korpusa i da je 17. brigada izdana neprijatelju, koji je znao kad će i sa kojim snagama biti napadnuto uporište Ludbreg. Odgovarajući šta lično o svemu tome mislim, rekao sam da je neuspjeh uzrokovao način i kvalitet rada Štaba 10. korpusa, dok je neprijatelj mogao, tehničkim sredstvima i padom u njegove ruke dokumenata iz Štaba 10. korpusa i 32. divizije, doći ne samo do opštih namjera, već i do vrlo konkretne borbene zapovijesti Štaba 10. korpusa o napadu na neprijateljsko uporište Ludbreg. Na to se Gošnjak trgao pitajući — Kako to mislim? — Upoznao sam ga sa prepodom neprijatelja na Štab 10. korpusa, kojom prilikom su mu pale u ruke šifre za rad preko radio stanice, pečat (»štambilj«) i arhiva Štaba 10. korpusa. Gošnjak nije obaviješten o prepadu neprijatelja u 00.30 sati 2. 7. 1944. godine na Štab 32. divizije i Štab brigade »Braća Radić«, kojom prilikom je neprijatelj isto tako mogao doći do važnih dokumenata, uključujući i borbenu zapovijest Štaba 10. korpusa za napad na neprijateljsko uporište Ludbreg.

Iznio sam zatim, kako je i tražio, — zapažanja o radu osnovnih organa Štaba 10. korpusa.

1) Obavještajni organ kao glavni nosilac i organizator obavještajne djelatnosti podbacio je po svim pitanjima iz svoga djelokruga rada. Rade bez plana, ne vrše sistematsko prikupljanje i obradu podataka o neprijatelju i uslovima u kojima se izvode borbena dejstva. Podaci su im zastareli, nisu ispitani, provjereni i utvrđeni. Često smo primali dezinformacije, kao što su podaci o predaji domobrana u uporištu Hercegovac ili na primjer posade u uporištu Ivanić Kloštaru. Rad izviđačkih grupa kojima rukovodi obavještajni organ Štaba 10. korpusa je slab. U toku dvomjesečnog dejstva jedinica 28. divizije na teritoriji 10. korpusa nismo dobili valjan podatak o neprijatelju osim onih u 1. tački borbene zapovijesti Štaba 10. korpusa. Njihovu pak valjanost i tačnost vidjeli smo i doživjeli na primjeru pripreme, toka i ishoda borbe u uporištu neprijatelja Narta i V, Trojstvu, a u svojoj surovosti i

na najdrastičniji način se ispoljilo u pripremi napada i napada na uporište Ludbreg. Nema obavještajne procjene koja bi upoznala komande jedinica sa brojnim stanjem, naoružanjem, numeracijom jedinica, moralom, komadnim sastavom, načinom upotrebe, taktičkim postupcima u borbi neprijatelja itd. General Matetić nas je usmeno obavijestio da kičmu neprijateljskih jedinica čini Bobanova crna legija od koje smo mi duplo jači, a to je samo dio istine. Kičmu odbrane neprijatelja u Podravini i na Kalniku čine elitne jedinice PTS-a i Nijemci, pa tek onda Crna legija. U Moslavini i na Bilogori uporišta brane jedinice ustaša, gorskih sdrugova i Nijemaca, a pokretna rezerva su im brojno snažne jedinice Vlasovljevac (»Čerkeza«). U borbi smo nailazili i na žandarmerijske jedinice, čija obučenost i moral u borbi nisu bili za potcenjivanje. Tačno je da smo mi pravilnim i celishodnim grupisanjem mogli ostvarivati odnos snaga od 2 : 1, 3 : 1 pa i veći, ali, na žalost, nismo tako upotrebljavali naše jedinice.

Posebnom provjerom treba utvrditi ko je u ime Štaba 10. korpusa 27. 6. 1944. godine i na osnovu kojih podataka obavijestio Štab 32. divizije da su ustaše u četvrtak ili petak otišle iz Ludbrega u Varaždin i Koprivnicu. Ako su to podaci koje je od zarobljenika dobio Štab 32. divizije i javio Štabu 10. korpusa da su u Ludbregu dve satnije 6'1. puka PTS-a, zašto kapetan J. Brnčić i Štab 10. korpusa nisu istrajali na provjeravanju, ispitivanju i utvrđivanju primljenih podataka od pomenutih zarobljenika?! Na to ih je obavezivala i depeša GŠH od 2. 7. 1944. godine: »... U ob. izvještaje stavlajte redovno koliko je pouzdan izvor. Neposredan izvor obično koristi neprijatelj za obmanu. Zato ne nasjedajte već takav izvor presječi ili iskoristiti za propagandu...«¹¹.

Dana, 2. 7. 1944. godine, obavještajna služba 28. divizije raspolažala je sa originalnom zapoviješću neprijatelja, koju su zaplijenile jedinice 21. brigade u borbi protiv neprijatelja kod s. Prkosa i s. Radeljeva i zajedno sa rezultatima izviđačkih grupa upoznala kapetana J. Brnčića i Štab 10. korpusa. U njoj je bila i numeracija jedinica neprijatelja koje su se razbijene povukle u uporište Ludbreg. U naredna tri dana, prije napada na uporište Ludbreg, podatke je morao provjeriti kapetan Brnčić i Štab 10. korpusa i poraz je bilo moguće izbjeći.

Međutim, odnos kapetana J. Brnčića i Štaba 10. korpusa prema podacima koje su prikupile izviđačke grupe 28. divizije u vremenu od 27. o. do 6. 7. 1944. godine zaslužuje posebnu pažnju. Svi podaci izviđačkih grupa i obavještajnog oficira 28. divizije kapetana Tome Raduke odbačeni su, a kapetan J. Brnčić i Štab 10. korpusa ostali su pri tvrdnji, do časa napada, da u uporištu Ludbreg nema promjena.

Odnos kapetana J. Brnčića prema obavještajnom oficiru 28. divizije bio je podcjenjivački, nedrugarski, nadmen. Tako se pokušao odnositi i prema NŠ-a 28. divizije i prema meni. No, nas dvojica smo ga brzo postavili na svoje mjesto, bez obzira na to što je svojim držanjem, ophođenjem u radu i van rada, stavlja do znanja — da su njegova prava maltene neograničena.

2) Načelnik operativnog odjeljenja Štaba 10. korpusa, major Stjepan — Štef Kučič, nije pratio i cijenio razvoj opšte situacije. On je imao malo iskustva iz borbe, a i oskudno poznavanje vojske, naoruža-

¹¹ Knjiga depeša 10. korpusa, depeša br. 203 od 2. 07. 1944. godine.

nja, taktike i slično. Nisam, za ova dva mjeseca, vidio pisani dokument i lično cjelovitu procjenu situacije pripremljene elemente za odluku, razrađene planove borbe itd. Iz ovoga izuzimam borbene zapovijesti, o čijim kvalitetama sam već govorio.

Neprijatelj uspješno djeluje protiv naših jedinica koje brane prilaze napadnutim uporištima. Upotrebom artiljerije, tenkova i avijacije i stvaranjem odlučujuće nadmoćnosti u snagama i sredstvima na težištu napada, polazi mu za rukom da ostvari prodor kroz našu odbranu. Štab 28. divizije uočio je taj metod borbe neprijatelja u prvoj našoj borbi u Hercegovcu, a zatim u borbi na putu V. Grđevac — Bjelovar. Shvatili smo da moramo organizovati dublju odbranu. O stečenim iskustvima upoznali smo operativca 6. korpusa, majora Franca Inkreta, i on je sa tim iskustvima upoznao jedinice 6. korpusa. Štab 10. korpusa ne reaguje na ove promjene u načinu dejstva i upotrebi jedinica neprijatelja i razumije se doživljava neuspjeh. No, to se odnosi samo na procjenu neprijatelja.

Kako se cijene sopstvene snage vidjeli smo na primjeru upotrebe udarne brigade »Braća Radić« u napadu na neprijateljsko uporište V. Trojstvo. Upućena je u napad bez dovoljno municije. U planovima za borbu ne predviđaju se rezerve. Štab 17. brigade i 28. divizije imali su ukupno dvije čete u drugom ešelonu 17. brigade u napadu na uporište Ludbreg. Osim toga, u toku dva mjeseca boravka i dejstva na teritoriji 10. korpusa, Štab 28. divizije nije pozvan u Štab 10. korpusa da referiše o stanju u jedinicama. O grupisanju jedinica prije, a osobito poslije borbe, u kojemu bi jedinice bile dovedene u najpovoljniji položaj za borbu protiv neprijatelja na terenu, nije vođeno računa. Jedinice su se morale tući na položajima na kojima su zatečene i to pojedinačno. Na putu V. Grđevac — Bjelovar jedinice 28. divizije vodile su u toku 17. 6. 1944. godine punih devet sati same borbu, a jedinice 32. divizije nalazile su se nekoliko kilometara od mjesta borbe i nisu im priskočile u pomoć. Neprijatelj se probio za Bjelovar upotrebivši artiljeriju, tenkove i avijaciju. Štab 10. korpusa nam je zamjerio i učinio odgovornim što nismo frontalnom odbranom odbranili V. Grđevac i spriječili štor prema Bjelovaru. Sasvim ozbiljno su se pozvali na Direktivu GŠH, u kojoj se traže upravo suprotna dejstva.

Štab 10. korpusa je upoznao GŠH sa stanjem u 32. i 33. diviziji (veliki broj dezertera, mali broj boraca u brigadama, pomanjkanje municije itd.), o veoma složenoj političkoj situaciji na terenu, elitnim jedinicama u uporištima neprijatelja itd. »... 10. korpus nije u stanju da se obračunava sa njima. Naš boravak ovdje je neophodno potreban.«¹² — napisao je komesar 28. divizije u izvještaju Štabu 6. i 10. korpusa. Takva situacija zahtijevala je cjelovitu procjenu situacije, plan u kome bi se vidjela zamisao Štaba 10. korpusa, vid borbenih dejstava, cilj dejstava, težište dejstava, oblik manevra. Situacija je nalagala da se glavne snage i sredstva koncentrišu i neprijatelj tuče po dijelovima u uporištima ili na terenu. A postupljeno je suprotno, što se vidi iz prethodnog.

Operativac 10. korpusa, koji se kretao sa komandantom i političkim komesarom korpusa, odvojen od NŠ-a nije imao plan dejstava, a

¹² Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

komadant i politički komesar korpusa za dva mjeseca su četiri puta mijenjali plan dejstava svojih i jedinica 28. divizije. U taj broj nije unijeto dejstvo jedinica 10. korpusa i 28. divizije na glavnoj cesti i pruži Zagreb — Beograd, koje je bilo uslovljeno njemačkim vazдушnim desantom i napadom na VŠ NOV i POJ u Drvaru.

Takav odnos imali su i prema proračunu vremena. Jedinicama 28. divizije naređeno je da stupe u borbu tri dana poslije dolaska u -Moslavinu unatoč upozorenja generala P. Drapšina da su jedinice 28. divizije umorne i da im je potreban predah radi odmora i sređivanja. Ignorisanje zahtjeva zamjenika komandanta GŠH imalo je za posledicu to, da su borci 17. brigade zaspali na polaznim položajima za napad na uporište Hercegovac, premor u radu komandi jedinica, zasićenost i umor boraca od žurbe i nesistematskog rada. Pečat takvom stilu rada dali su pomenuti organi Štaba 10. korpusa.

3) Štab 10. korpusa se našao, objektivno gledano, u teškoj i vojnoj i političkoj situaciji. Neprijatelj je branio najosjetljiviji dio Hrvatske i to sa najboljim jedinicama uz pomoć njemačkih jedinica u koje ubrajam i tzv. Čerkeze. Neprijatelj je preuzeo inicijativu i nametao je svoju taktiku, načine i metode borbe. I umjesto da od neprijatelja preuzme inicijativu, Štab 10. korpusa traži izlaz tamo gdje ga nema i ne može biti. On okrivljuje jedinice 10. korpusa i 28. divizije da su nesposobne za borbu, kao da mu neko drugi može i treba poslati sposobne jedinice da im riješe tešku situaciju na teritoriji i u jedinicama. Taj štab ne posvećuje dovoljno pažnje svome radu, načinu upotrebe jedinica, rukovođenju i komandovanju u borbi, već nervozno mijenja odluke i traži brza rješenja koja će preko noći izmijeniti odnos snaga i opštu situaciju na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa i u 28. diviziji. Snaga i mogućnosti svake jedinice, pa i 28. divizije, ograničene su njenim brojnim stanjem, naoružanjem, snagom vatre, političkom svijesću, moralom u borbi i van nje, sposobnošću komandnog kadra, odličnošću boraca, opremom itd, a mora se voditi računa, na primjer, i o odmoru boraca. Da li bi Štab 10. korpusa, koji odgovara za stanje u jedinicama 10. korpusa i 28. divizije išta izgubio, da je jedinicama 28. divizije dao još samo tri dana za odmor i sređivanje jedinica? Nastavljena je žurba, a ona je dala i sve ono što takav način rada, rukovođenja i komandovanja daje — mršave rezultate na bojištu. Sa tim rezultatima Štab 10. korpusa se nije mirio. Zauzeli smo V. Grđevac i stvorili uslove da sa jedinicama 6. korpusa likvidiramo Grubišno Polje. Štab 10. korpusa je poslije date saglasnosti odustao od te akcije, ali je odustao i od plana za napad na uporište Đurđevac, Virje, Novigrad. Krenuli smo na Koprivnicu, Ludbreg, Varaždin. Sa kojim i kakvim sopstvenim snagama, sa kakvim mogućnostima tih jedinica, u kojim uslovima i protiv kojih i kakvih jedinica neprijatelja — vidjeli smo iz prethodnog izlaganja. Kad se na trenutak sagledaju stvarne — tj. ograničene mogućnosti sopstvenih snaga, onda se izlaz traži u zahtjevu GŠH da se Štabu 10. korpusa omogući upotreba savezničke avijacije za napad na Koprivnicu!

Ocjena GŠH da u Hrvatskom Zagorju, na Kalniku, u Podravini, u zapadnom dijelu Bilogore, u Moslavini i Posavini, dakle, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj razvije ustanak, formiraju jedinice NOV i PO, je bila ispravna. Tući neprijatelja na najranjivijem ekonomskom, politič-

kom i vojnom mjestu — u neposrednoj blizini glavnog grada Hrvatske — Zagreba, dalo je višestruke rezultate i trebalo ih je odbraniti. To je ostvareno, bez obzira na krize kroz koje je NOP prolazio. Potpuno je ispravna odluka o upućivanju jedinica 6. korpusa (12. i 28. divizije) na teritoriju Druge operativne zone, odnosno 10. korpusa radi pružanja pomoći i sadejstva sa jedinicama NOV i PO koje su djelovale na toj teritoriji. Smatram da bi problema bilo manje da je GŠH na vrijeme reagovao na ispoljene i uočene slabosti u rukovođenju i komandovanju Druge operativne zone, odnosno 10. korpusa u toku 1943. i u prvoj polovini 1944. godine.

Stav GŠH da će Štab 28. divizije sam rukovoditi operacijama po konkretnim uputama Štaba 10. korpusa, donio nam je dodatne teškoće u radu. U praksi je to shvaćeno, da smo mi paralelan štab na teritoriji 10. korpusa i poduzete su konkretne mjere da se to »spriječi«. Primjer iz pripreme napada na uporište Hercegovac i organizacija komandovanja u toj borbi, pravo majora S. Kučiša da vuče 21. brigadu u »akciju« na uporište Ivanić Kloštar, raspoređivanje bataljona da obezbijedi bok jedinicama 28. divizije prilikom napada na cestu i prugu Zagreb — Beograd, to ubjedljivo dokazuju. No, odluka i tvrdoglava upornost da se Ludbreg i pored svih naših upozorenja ipak napadne sa jednom, i baš 17. brigadom, donijela je pogubne rezultate.

Gošnjak je zahtijevao da ga još detaljnije upoznamo sa taktičkim iskustvima, te načinu i metodu upotrebe jedinica neprijatelja u napadu na našu odbranu, odbranu uporišta i o aktivnim dejstvima — protivjurišima i protivnapadima neprijatelja u uporištima Narti i Ludbregu, o upotrebi artiljerije, tenkova i avijacije neprijatelja u borbi. Detaljno sam ga upoznao, ne zaobilazeći ni jedno pitanje vezano za dejstvo jedinica 28. divizije u tim borbama, ali i o radu i odnosu Štaba 10. korpusa prema jedinicama i Štabu 28. divizije. Komandant 6. korpusa mu je dao, a on pročitao operativni izvještaj Štaba 28. divizije, o akciji na Nartu, nakon čega, rekao je, ne može da shvati da se u iznošenju stvarnih događaja, dva štaba toliko razlikuju, odnosno da se ne iznesu stvarni razlozi neuspjeha u napadu na uporište Nartu i V. Trojstvo. O iskustvima iz borbe Štab 10. korpusa ga nije obavijestio.

Detaljno sam ga upoznao i sa svim zbivanjima prije, u toku i poslije napada na V. Grđevac i razvojem borbe, mjestom i ulogom jedinica 28. divizije i 10. korpusa sa posebnim osvrtom na držanje ljudi i odgovornost štabova jedinica u toj borbi.

Ako je prošle godine GŠH cijenio da na ovoj teritoriji ne treba forsirati formiranje velikih operativnih jedinica, one su postale stvarnost. Dvije divizije, dvije grupe odreda, podoficirska škola, pontonirska četa, diverzantski bataljon, tri komande područja, sa Komandom 10. korpusa — »Zagrebačkog« i pratećom četom ili 7.570 boraca¹⁵ i starješina, bili su u vrijeme formiranja ozbiljna snaga sa kojom je morao računati svaki neprijatelj. To tim više i prije kad se zna da su te snage u srcu Hrvatske i da su brižljivo vođene i upotrebljavane, bila bi to jaka pesnica na prilazima Zagrebu. Uostalom, to je gotovo deset puta veći broj boraca NOV i POH od onoga broja koji je zatekao Štab

¹² Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

druge operativne zone, kad je 12. jula 1943. godine stigao u Moslavinu¹⁴.

U narastanju tih snaga veliki udio su dale i jedinice 12, a posebno 28. divizije 6. slavonskog korpusa.

Međutim, Štab 10. korpusa — osobito njegov komandant, general Vlado Matetić, nije shvatio i izvršio zadatke GŠH: — da održava prisne odnose sa Štabom 6. korpusa radi koordinacije u radu i međusobnog potpomaganja; da se ne dogode bilo kakvi ispadi netrpeljivosti; da se ne stvara neprijatna atmosfera u međusobnim odnosima; da bez koordinacije i međusobnog potpomaganja između jedinica 10. i 6. korpusa, ne bi bio moguć rast i dostignuto brojno stanje 10. korpusa.

Napomenuo sam da sa Štabom 10. korpusa, odnosno sa generalom Matetićem i pukovnikom I. Šiblom, prošle godine nisam imao nerasčišćenih, posebno ne ličnih problema. To je potvrdio i Capo koji je u to vrijeme bio politički komesar 28. divizije. Sa I. Šiblom su me vezivali zajednički provedeni dani u 17. brigadi. Bili smo dobri drugovi i prijatelji. U prvoj borbi za uporište Ludbreg 3. 10. 1943. godine general V. Matetić me je postavio na dužnost komandanta Podravskeg sektora. **»... Za komandanta toga sektora određujemo zamjenika komandanta 10. divizije druga Radojicu sa Štabom u s. Vrbanovec..«¹⁵**. Politički komesar Druge operativne zone drug Marko Belinić i NŠ-a Druge operativne zone Rade Bulat bili su komesar i NŠ-a komande Podravskeg sektora, a sektor je branila: brigada »Braće Radić« pojačana sa jednim bataljonom 21. brigade i antitenkovskim mitraljezom¹⁶. Pt puška je iz 17. brigade, a nišandžija je bio hrabri partizan, Mađar iz Pakraca Antun Major. Našao sam ga neposredno poslije borbe gdje ošamućen i iscrpljen leži na zemlji. Nije mogao da ustane i da govori. Osmijehom i pokretom glave dao mi je znak da se raduje pobjedi. **»... Štab 28. divizije odlaskom zamjenika komandanta druga Radojice je nepotpun, jer je cio posao pao na komandanta i politkomesara...«¹⁷** — stoji u operativnom izvještaju Štaba druge operativne zone GŠH 6. 11. 1943. godine. Ni sad nemam sa njima ništa lično. Ali smatram svojom dužnošću, da iznesem moje viđenje situacije, načina rada, rukovođenja i komandovanja Štaba 10. korpusa, stanja u jedinicama i na teritoriji na kojoj dejstvuju jedinice 28. divizije i po ostalim pitanjima o kojima sam već govorio ili ću govoriti.

Obračajući se Capi, general I. Gošnjak je naglasio, da će morati čim prije uputiti generala P. Drapšina da prouči situaciju i predloži rješenja za probleme na teritoriji i pomogne u jedinicama i Štabu 10. korpusa. Smatra, da je ovdje situacija teža nego što je očekivao; da Štabu 10. korpusa treba pomoći, ali mijenjati zajedno sa situacijom i ljude, pogotovo ako ne budu u stanju da situaciju poprave. Iznenadio se, naivnim pokušajima, kako reče, da se stvari prikriju ili zataškaju. Posebno se začudio zašto nijesu obavijestili GŠH o padu šifre i arhive iz Štaba 10. korpusa, 32. divizije i brigade »Braće Radić«, naglašavajući da je to vrlo opasno po jedinice i štabove i van ove teritorije.

¹⁴ Zbornik, tom 5, knjiga 17, dok. br. 35, str. 125.

¹⁵ Zbornik, tom 5, knjiga 20, dok. br. 7, str. 30.

¹⁸ Isto.

¹⁷ Zbornik, tom 5, knjiga 21, dok. br. 41, str. 173.

3. Depeša sa novim zadacima 28. slavonske NO udarne divizije

U toku moga izlaganja donijeta je vrlo hitna depeša za generala Gošnjaka. Pročitao je i pružio meni da je pročitani. »... Za generala Gošnjaka: **DDD Vrhovni štab naređuje: U duhu naših ranijih direktiva prebacite najhitnije jednu brigadu u centralnu Bosnu, a kasnije i cijelu diviziju, koja je predviđena da se stavi na raspoloženje. To je potrebno zbog odlaska 11. divizije u istočnom pravcu radi rješavanja zadataka u Srbiji. Molimo da to sprovedete na licu mjesta, a nas izvjestiš kako bi javili VŠ ...**«¹⁸. Za trenutak je prekinut rad, a trebalo je odgovoriti na mnoga pitanja vezana za novi zadatak 28. divizije. Prvo pitanje je bilo koju brigadu i kada prebaciti u centralnu Bosnu. Razmatra se varijanta da to bude 12. brigada, s tim da se prebaci preko r. Save odmah, i da u centralnoj Bosni pripremi teren za doček jedinica 28. divizije i pomogne im prilikom prelaza ili forsiranja r. Save. Slaba strana ove varijante ogleda se u slabljenju 12. divizije, a 12. brigada se nedavno vratila iz centralne Bosne i ne bi bilo dobro da se odmah vraća na drugu — južnu obalu r. Save.

Govorio sam o borbenoj spremnosti jedinica 28. divizije i odredio redosled borbene spremnosti brigada. U datoj situaciji borbeno najspremnija je bila 21, a iza nje 25. i 17. brigada. No, i tu su iskrsla neka pitanja oko 21. brigade. Sa drugom generalom Gošnjakom u Slavoniju je došao i pukovnik Veljko Kovačević, koji će postati komandant novoformirane 40. divizije, a 21. brigada je trebala ući u sastav 40. divizije. Dilemu je odlučno riješio general Gošnjak: — 28. divizija mora biti popunjena, opremljena i borbeno osposobljena za duge marševe i borbe koje je očekuju na putu do Srbije, odnosno do Beograda. Od svih divizija iz Hrvatske za Srbiju su određene dvije — 28. slavonska i 6. lička divizija. Od mene je zahtijevao da ga upoznam sa potpunom jedinica sa starješinama, od komandira i komesara četa do štabova brigada.

Najteža situacija nam je bila u 17. brigadi po svim pitanjima, uključujući i kadrovska. Mate mu je za komandanta 17. brigade predložio kapetana Dušana Ćorkovića. On smatra da je to prihvatljivo rješenje. Složio sam se, uz napomenu da ima i prihvatljivijih rješenja, i predložio sam majora Milana Joku. Upoznao sam ih sa stanjem u Štabu 17. brigade. Sav posao je pao na političkog komesara brigade, majora Krstu Bosanca, koji i pored izuzetnog zalaganja, teško stiže da izađe nakraj sa mnogim problemima koje je napad na uporište Ludbreg višestruko usložio. General Gošnjak je shvatio težinu situacije u 17. brigadi, čak je pomenuo mogućnost da 17. brigada ostane u Slavoniji, a da u sastav 28. divizije uđe 12. brigada. Zamolio sam ga da se sastav brigada u 28. diviziji ne mijenja, i obećao da ćemo 17. brigade borbeno osposobiti. Prihvatio je predlog i obećanje. Od političkog komesara 6. korpusa je tražio da Štab 6. korpusa pruži pomoć po svim pitanjima borbene spremnosti jedinica 28. divizije. U ta pitanja uvršteni su i odjeća i obuća. »... **Odjeća i obuća vrlo slabe su. 17. ud. bri-**

¹⁸ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 107, str. 587, depeša br. 2786 (86 gr.) od 14. 07. 1944. godine.

gada je naročito slabo odjevena i obučena. Molimo vas da o tome povedete računa.»¹⁹ — napisao je u izvještaju Štabu 6. i 10. korpusa politički komesar 28. divizije. Naređeno je Štabu 10. korpusa da odvoji i pošlje u 21. brigadu određeni broj obuće i odjeće.

U 13.00 sati domaćini su predložili ručak. Ručali smo nas trojica zajedno. Uz ručak bilo je i uzgrednih razgovora, pa tako i o vjerovatnim borbama 28. divizije sa četničkim jedinicama na putu kroz Bosnu i Srbiju. General Gošnjak reče da mu je poznato da sam ja rukovodio prepadom na četnike u selu Čovac kod Stare Gradiške 14. 8. 1943. godine, kada je razbijena grupa četnika vazduhoplovnog kaptana bivše jugoslovenske vojske Dušana Janjića. Napomenuo je da zna i za moja iskustva iz borbe protiv četnika u zapadnoj Srbiji krajem 1941. i početkom 1942. godine. Uzvratio sam mu, da mu vjerovatno nije poznat nevažni podatak, da sam sa sinom Draže Mihajlovića — Brankom, — sjedio u istom razredu Državne muške realne gimnazije u Osijeku, našto su se obojica nasmijali.

Odmah poslije ručka u 13.30 sati smo nastavili rad. Vratili smo se na dva pitanja: prvo, prepad neprijatelja na štabove 10. korpusa, 32. divizije i udarne brigade »Braće Radić« i drugo, o realnosti moguće varijante, koja nije ostvarena — šta bi bilo da je uporište neprijatelja napala 28. divizija (17. 21. i 25. brigada).

Detaljno sam upoznao Gošnjaka sa prepadom na Štab 10. korpusa, reagovanjem na to Dragana Volnera — Bačuške, koji je ranjen u borbi kod s. Prkosa i s. Radeljeva i Franje Šrempfa — Pube koji se nalazi nekoliko kilometara od Čazme u Štabu 21. brigade, o izgubljenim šiframa i dijelu arhive Štaba 10. korpusa. Nije obavješten na koji način ustaška »promidžba« koristi ocjenu koju je Štab 10. korpusa dao španskom borcu, drugu potpukovniku Isidoru Štroku.

Odgovorio sam i na pitanje o Ludbregu. Ponovno sam iznio podatke o odnosu snaga i sredstava u operaciji za to uporište, njenom planiranju, pripremi, toku i ishodu borbe u uporištu. Ukazao sam na činjenicu da je samo 17. brigada imala u drugom ešelonu dvije čete — 2. i 3. četu 2/17. brigade — što bi vjerovatno, moglo pothranjivati napad na uporište Ludbreg, da su se u njemu nalazile dvije satnije (čete) 1/1. puka PTS-a sa dva topa 75 mm, ali je isključena svaka i teoretska mogućnost da se to ostvari i protiv 2.500 neprijateljskih vojnika, odnosno 10 puta jačih snaga od predviđenih. Vrlo je značajna činjenica, da Štab 17. brigade 28. divizije i 10. korpusa nisu imali niti jednog borca u brigadnoj, divizijskoj i korpusnoj rezervi, a brojno jake i tehnički opremljene snage neprijatelja iz Križevaca, Koprivnice, Varaždina i Varaždinskih Toplica, imale su mogućnosti da brzo i efikasno pruže pomoć napadnutom uporištu u Ludbregu. Snage 32. i 33. divizije, vrlo vjerovatno, teško bi ih spriječile da to ne ostvare. To, pak, znači da bi jedinice 28. divizije mogle da u borbi na život i smrt idu na likvidaciju 2.500 neprijateljskih vojnika i sa približnim odnosom snaga 1,5 : 1 u našu korist u naseljenom mjestu izbore pobjedu. Sa tim odnosom snaga ne ide se u napad na naseljeno mjesto, a ako se i takav besmisao pokuša ostvariti, onda bi to morali skupo platiti, čak se ne usudim da poslije ovoga što smo doživjeli u Ludbregu govorim

¹² Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 40, str. 209.

o broju poginulih i mrtvih boraca 28. divizije. Uostalom, šta bi dobili da smo i sa ovolikim žrtvama zauzeli uporište Ludbreg, koliko bi nam ostalo snaga za druga uporišta; da li je došlo vrijeme za poslednji obračun sa neprijateljem? Značaj Ludbrega kao maltene pupka svijeta postojao je samo u uobrazilji Štaba 10. korpusa, koji je svojim nerealnim planiranjem, nesolidnom pripremom i neshvatljivom upornošću da ne prihvati date ispitane, provjerene i utvrđene podatke o neprijatelju, uključujući i zaplijenjenu zapovijest neprijatelja u borbi 21. brigade kod s. Prkos i s. Radeljeva, doveo do ovakvih gubitaka. Za te svoje poteze i odluku snosi punu moralnu i svaku drugu odgovornost Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«.

Postavljeno mi je pitanje:

— u jedinicama 28. divizije, na terenu i u jedinicama 10. korpusa, ima priča o radu agenata neprijateljske obavještajne službe i o izdaji. Šta ti o tome znaš i misliš, Radojica? — Na direktno pitanje druga generala Ivana Gošnjaka valjalo je direktno i odgovoriti. Ima priča, rekao sam. Štab 28. divizije i ja nemamo dokumenata na osnovu kojih bi to mogli tvrditi. Vrijeme će učiniti svoje, pa će se i to jednoga dana znati. Dakle, ja to nisam tvrdio, ali ne isključujem nijednu mogućnost, pa ni tu.

U 14.30 sati, službeni dio razgovora je završen. Napisao sam naređenje Štabu 21. brigade, da se pripremi za marš i odredio pravac maršrute do V. Pisanice — rejona za prikupljanje 21. brigade na Bilogori. Razgovor je nastavljen od 15.20 sati bez prisustva članova Štaba 10. korpusa. Na kraju razgovora, drug general Ivan Gošnjak, želio mi je sretan put i mnogo uspjeha u borbi. Oprostili smo se uz njegovu napomenu da dobro reprezentujemo NOV i POH. U 15.30 sati krenuo sam prema jedinicama 21. brigade 28. divizije i 6. korpusa — prema Slavoniji.

4. Povratak u Slavoniju

Dva dana poslije sastanka u Čazmi, tj. 16. 7. 1944. godine, za generala Gošnjaka stigla je od GŠH preko Štaba 10. korpusa i druga depeša. »... Za generala Gošnjaka: V.Š. Naređuje: »U duhu naših ranijih direktiva prebacite iz Slavonije najhitnije brigadu u centralnu Bosnu, a kasnije cijelu diviziju iz 6. korpusa, koja je predviđena da nam se stavi na raspoloženje. To je potrebno zbog odlaska 11. divizije istočnim pravcem radi izvršenja zadatka u Srbiji. ..« **»Ostavili smo tebi da to središ, a sada vidimo da uslijed slabog rada telegrafista 6. i 10. korpusa ti još nisi obavješten i zakasnili smo dva dana. Zbog toga naredio sam 6. korpusu da smjesta popuni i prebaci 12. brigadu na Motajci bez ikakvih zadržavanja i da uhvati sa 11. div. veze. V.Š. smo obavijestiti da će se prebaciti odmah 12. brig, i da će je 28. smijeniti pošto se prethodno popuni. Molimo te da središ potrebno sa 28. da nas obavijestiš kako bi mogli obavijestiti V.Š. kada će od prilike doći 28. div... .«²⁰** Štab 28. divizije radio je na realizaciji zadatka koje je

²⁰ Zbornik, tom 5, knjiga 29, dok. br. 107, depeša br. 2807 (150 gr.) od 16. 07. 1944. godine.

dao general Gošnjak, a upravo toga dana (16. 7. 1944. godine) upoznao sam komandanta 6. korpusa sa sadržajem referata, koji sam u prisustvu komesara 6. korpusa podnio drugu generalu Ivanu Gošnjaku. Upoznao sam ga i sa problemima popune jedinica borbama; majoru Milanu Joki je naređeno da preda dužnost i preuzme komandu 17. brigade; raspravili smo sva pitanja vezana za odjeću, obuču, kuhinju, sanitetsko zbrinjavanje i druge zadatke koji nam predstoje za vrijeme boravka u Slavoniji. Podrobno smo razradili plan prebacivanja 21. brigade preko r. Save i Motajice u centralnu Bosnu.

»U ovom mjesecu vratila se i naša 28. udarna divizija sa teritorije 10. korpusa. Odmah po njenom povratku sredili smo i popunili 21. brigadu te divizije i uputili prema vašem naređenju na sektor Motajice. Ta nam je divizija došla sa puta prilično izmorena i istrošena te nije vršila nekih većih vojničkih operacija jer smo vodili kurs da je odmorimo, sredimo i popunimo, kako bi bila sposobna za izvršenje zadataka koji pred njom stoje..²¹ — izvijestio je Štab 6. korpusa GŠH 16. 8. 1944. godine. U političkom izvještaju za mjesec jul 1944. godine, politički komesar 6. korpusa je napisao. »...Povodom dolaska 28. udarne divizije sa sektora 10. korpusa bilo je uglavnom sređivanje i popuna na odgovarajuće brojno stanje i priprema za predviđeni zadati joj put na koji bi mogla odmah da krene. .. Brigade 28. udarne divizije za sada su popunjene na ono brojno stanje, koje je odredio GŠH u vezi njenog odlaska. «²². GŠH je pratio tok priprema jedinica 28. divizije za naredne zadatke. ».. Da li ste popunili 17. 1 Brodsku brigadu i pripremili za prebacivanje. Ako niste učinite to i javite kada će biti spremne za polazak.,²³ ».. Ko je komandant 18. a ko 17. brigade. Je li iskorišćen Bogdan Jovanović ..²⁴. Na postavljena pitanja odgovorio je Štab 6. korpusa, a isto tako je GŠH bio upoznat sa prelaskom 21. brigade preko r. Save i Motajice u centralnu Bosnu, 0 pripremanja, stanju i zadacima jedinica 28. divizije itd.

I depeša Štaba 6. korpusa u kojoj javlja GŠH: »... General Drapšin stigao danas 8. ov. mj. u 16 čas. u novogradiško područje.. «²⁵, vezana je i za dejstva 28. divizije na teritoriji 10. korpusa, jer nam je upravo on postavio zadatke za početna dejstva u Moslavini. Naredio je da dođem u Štab 6. korpusa, 15. avgusta 1944. godine u 08.00 sati.

U određeno vrijeme sastali smo se u Štabu 6. korpusa i počeo je sastanak — »sa moja, kako reče Drapšin, dva načelnika Štaba 6. korpusa, sa Matom i Rađojicom«. Drapšin je na ovu teritoriju došao po naređenju generala Ivana Gošnjaka, koji ga je upoznao sa sadržajem mog referisanja 14. 7. 1944. godine u Čazmi. To su učinili i komandant i politički komesar 6. korpusa. Govorio je o utisku generala Ivana Gošnjaka o meni, i o njegovim zapažanjima da sam otvoreno, oštro, ali argumentovano iznosio probleme sa kojima smo se sućelili na teritoriji 10. korpusa. Drapšin je dobio zadatak da Štabu 6. korpusa i Štabu 10. korpusa ukaže na osnovne slabosti rada organa i štabova

²¹ Zbornik, tom 5, knjiga 31, dok. br. 44, str. 241.

²² Zbornik, tom 5, knjiga 31, dok. br. 43, str. 235.

²³ Knjiga depeša 6. korpusa, dep. br. 2940, 38 gr. od 25. 07. 1944. godine.

²⁴ Knjiga depeša 6. korpusa, dep. br. 2986, 35 gr. od 27. 07. 1944. godine.

²⁵ Knjiga depeša 6. korpusa, dep. br. 4507, 23 gr. od 8. 08. 1944. godine.

Snimljeno u Slavoniji, septembra 1944. godine. Sa leva na desno: 1. Zdravico Uskoković, načelnik štaba 25. brodske NO udarne brigade, 2. Jovo Milaković, »Radovan«, komandant 25. brodske NO udarne brigade, 3. Radojica Nenezić, komandant 28. si. NO udarne divizije, 4. Đuro Kladarin, politički komesar 28. si. NO udarne divizije, 5. Milan Joka, komandant 17. si. NO udarne brigade, 6. Ivo Marinković, član štaba VI si. udarnog korpusa, i 7. Krsto Bosanac, politički komesar 17. si. NO udarne brigade.

kao celine, da razgraniči rad vojnoobaveštajne službe OZNE u vojsci, ili kako je ta služba imala naziv u Španiji — kontraobaveštajne službe (KOS); da ukaže na potrebu, način i metod kontrole u radu štabova, i u jedinicama, uključujući i jedinice u komandama područja, radionice itd. Detaljno je govorio o djelokrugu rada i zadacima operativnog, obavještajnog i drugih organa štaba, kojima, između ostalog, nedostaje i »kultura rada«, koja se mora sticati stalnim učenjem i provjeravanjem u praksi svake teoretske postavke. U Štabu 10. korpusa rekao je, mora analizirati i utvrditi sve propuste, brzopletost u radu, zašto su odustajali od planova, kao na primjer, od zajedničkog napada sa jedinicama 6. korpusa na uporište Grubišno Polje. Posebno će razmotriti pripreme, tok i ishod napada na uporište Ludbreg. Tražio je da ga upoznam sa problemima na koje smo naišli, sa dokumentima našim i neprijateljevim, sa posebnim osvrtom na zbivanja vezana za napad na uporište Ludbreg. Ponovio sam opis događaja i pokazao zaplijenjene neprijateljske dokumente iz borbi na teritoriji 10. korpusa, od kojih je bila vrlo vrijedna zapovijest za borbena dejstva neprija-

Snimljeno oktobra 1944. godine kod Uba u Srbiji. Štab 28. slavonske NO udarne divizije, sa komandantom XII Vojvodanskog korpusa. 1. Tomo Raduka, informativni oficir divizije, 2. Dušan Kostić (iz XII korpusa), 3. Nikola Rot »Profesor«, član politodjela divizije, 4. Pero Lalović, načelnik politodjela divizije, 5. Danilo Lekić, komandant XII Vojvodanskog korpusa, 6. Radojica Nenezić, komandant, 7. Vlado Lončarić, zamjenik političkog komesara, i 8. Đuro Kladarin, politički komesar 28. slavonske NO udarne divizije.

telja u toku 1. i 2. 7. 1944. godine, koja je pala u ruke jedinica 21. brigade u borbi 2. 7. 1944. godine kod s. Prkos i s. Radeljeva. U njoj je bila numeracija jedinica, koje su se toga dana izvukle iz borbe, koncentrisale u Ludbregu i ostale u uporištu.

O svome radu u Štabu 6. korpusa, general Petar Drapšin, zamjenik komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, je obavijestio GŠH 16. avgusta 1944. godine: ».. Za vreme moga boravka u Štabu 6. korpusa istovremeno sam pomogao da se isprave sledeće greške: 1) **Niska kultura Štaba — upoznao sam ih što je kultura štabova — koja se između ostalog ogleda u izvesnim demokratskim odnosima prema gore, unutar Štaba i prema dole. Posledica ovoga je nedovoljno udubljanje u instrukcije i naređenja GŠH i zakašnjavanje u njihovom sprovođenju, nepotpuno funkcionisanje svih organa Štaba tj. slaba prisebnost načel. I nedovoljno energičan postupak. 2) Vojnoobaveštajna služba vršila je istovremeno i dužnost OZNE u vojsci otuda slabo obaveštavanje za vreme nepr. pokreta, jer se nikad obavještavanju nije mogla posvetiti dostojna pažnja. Dosadašnji šef ovog odsjeka drug Vidović vršio je dužnost OZNE u vojsci, a postaviće se jedan drug koji će urediti ovu službu i pročistiti informativce koji su ponekad svojim glasi-**

nama u izvjesnoj mjeri kočili i operativnu djelatnost. Potrebno je da dođe netko da sredi OZNU u vojsci. 3) Sistem kontrole bio je slab, uspostavljene su posebne knjige depeša i zavedeni brojevi. 4) Oslobođiti ekonomiju nepotrebnog skitarenja i omogućiti pravilnu ishranu vojne pozadine prema uslovima koji postoje u Slavoniji ne zaboravljajući obaveze prema 8. i 11. korpusu. U štabu inače vlada harmonija. Drugovi su prihvatili kritiku. I sami su uvideli neke svoje nedostatke, ali ih nisu otklanjali vojnički i energično. Uvjerio sam ih da G.Š. bdije nad potrebama svakog korpusa i da ih zadovoljava u interesu cjeline, da ima ljude i preglednost tako da je svako naređenje i instrukcije realno izvodljivo i najcjelishodnije i baš i za sam Korpus, pa je nepotrebno ma kakvo filozofiranje po primljenim naređenjima i instrukcijama, nego da ga energično i brzo provode. Možemo očekivati da će uskoro biti sve manje i manje slabosti u radu. General-major Petar Drapšin ... »²⁶.

Poslije razgovora u Štabu 6. korpusa, general Drapšin je po zadatku dobivenom od generala Gošnjaka, otišao u Štab 10. korpusa da izvrši analizu načina rada toga štaba.

Zaključna napomena:

U proljeće 1945. godine susreo sam se sa generalom Vladom Matetićem u radnoj prostoriji komandanta Druge armije, general-lajtnanta Konstantina — Koče Popovića. General Matetić je tada bio na dužnosti načelnika jednog odeljenja u Štabu 2. armije.

Komandu 10. korpusa »Zagrebačkog« preuzeo je general Mate Jerković.

²⁸ Knjiga depeša 6. korpusa, depeša br. 57, od 16. 8. 1944. godine.

POGLAVLJE SEDMO

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA O DRUGOJ BORBI ZA OSLOBODENJE LUDBREGA

1.

Ludbreg je bio domicilni garnizon 1. bojne 1. pukovnije PTS-a, ali ona ipak nije u njemu stalno boravila. Od 22. ili 23. 06. 1944. godine do 30. 06. 1944. godine u 21.00 sati ona nije bila u Ludbregu, već je u tim danima u Ludbregu bila neka druga jedinica. To znači da su se obavještajni podaci, koje je koristio Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«, prilikom izdavanja zapovijesti za napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu 29. 06. 1944. godine, odnosili na stanje koje je bilo nekog neutvrđenog dana prije 22. ili 23. 06. 1944. godine.

U prethodnim poglavljima je činjenicama iskazano da su obavještajni podaci kojima je za to područje raspolagao Štab 10. korpusa »Zagrebačkog«, **bili neažurni i nepouzđani.**

2.

Naknadnom analizom događaja kod neprijateljskih i partizanskih jedinica na području oko Ludbrega, u danima od 29. 06. 1944. godine, do zaključno sa 6. 07. 1944. godine, koja je u prethodnim poglavljima izložena, **utvrđeno je, da se iz dana u dan, operativnom analizom u Štabu 10. korpusa sa velikim stepenom pouzđanosti mogla utvrđivati snaga neprijateljskog uporišta u Ludbregu, i da se, prema tome, slabošću i nepouzđanošću obavještajnih podataka ne može opravđavati pogrešno donošenje odluka o napadu samo jednom brigadom na to uporište 6. jula 1944. godine.**

3.

Neprijateljsko komandovanje je, 3. ili najkasnije 4. jula 1944. godine, pouzđano znalo da je Štab 10. korpusa »Zagrebačkog« odlučio da se uporište u Ludbregu napadne jednom brigadom, i da će napad vršiti 17. slavonska NO udarna brigada.

Da je neprijatelj bio dobro obaviješten ukazuju najmanje tri činjenice:

— njegova tri bataljona, koji su učestvovali u poduhvatu »Brod«, vodili su žestoke borbe 2. jula kod sela Veliki Poganac, Ivanec i Prkos, sa jedinicama 28. slavonske NO udarne divizije;

— ustaški pukovnik Ante Moškov u jednom svom izvještaju, čiji je izvod naveden u prethodnim poglavljima, saopštava da je raspolagao »zaplijenjenim papirima« iz jedinica 10. korpusa;

— raspolagao je podacima, koji su mu dala dvojica dezertera iz 28. divizije.

4.

Teški poraz i veliki gubici koje su imale fašističke snage kod sela Prkos 2. jula 1944. godine »uzbunili« su neprijateljsko komandovanje i upozorili na opasnost koja prijete njihovom uporištu u Ludbregu. Logično je bilo, da u takvoj situaciji neprijatelj zadrži u Ludbregu i ona tri bataljona koji su se poslije borbe kod sela Prkosa povukla u Ludbreg.

Iz dokumenata o neprijateljskom poduhvatu »Rouen« sada je poznato, da je vrhovno rukovodstvo u tzv. NDH ocjenjivalo moguće posljedice poraza u poduhvatu »Brod« kod sela Prkos i pojavu jedinica 10. korpusa i 28. divizije oko Ludbrega i Varaždinskih Toplica. S obzirom na veličinu i značaj partizanskih snaga u tome, za njih strategijski vrlo značajnom području, odlučeno je da se reaguje svim snagama.

General Čanić, ministar oružanih snaga NDH, Sigfrid Kaše, opunomoćeni ministar njemačke vlade u NDH i Poglavnik Ante Pavelić, dogovorili su se 3. jula 1944. godine u 15.00 sati da se pripremi operacija pod komandom 69. njemačkog korpusa za posebnu upotrebu, protiv 28. i 32. divizije na Kalničkom Gorju.

Već 4. jula ujutro počelo je pomjeranje značajnijih snaga ustaške gardijske divizije (PTS-a) pod komandom ustaškog pukovnika Ante Moškova iz Zagreba u Novi Marof i Varaždinske Toplice.

Poslije podne toga dana Komanda 69. njemačkog korpusa izdaje prethodnu zapovijest (Vorbefell) o pokretanju i izvođenju poduhvata pod nazivom »Rouen«, za koji se angažuju: — ustaška gardijska divizija (PTS), 5. ustaška brigada iz Koprivnice, dva bataljona njemačkih feldžandara i dva mađarska puka sa ojačanjima, što sve zajedno približno čini oko 16 bataljona sa oko 9.000 vojnika.

U prethodnoj zapovijesti se određivalo da navedene snage budu spremne za izvršavanje svojih zadataka u poduhvatu »Rouen« na dan 6. 07. 1944. godine.

5.

U borbi kod sela Prkos 2. jula 1944. godine, 21. slavonska NO udarna brigada je zaplijenila, pored ostalog, i zapovijest za poduhvat »Brod«.

Raspolažući tom neprijateljskom zapoviješću, Štab 28. slavonske NO udarne divizije imao je pregled i numeraciju jedinica, koje su učestvovala u poduhvatu »Brod«, kao i onih jedinica, koje su za vrijeme trajanja toga poduhvata bile locirane u Ludbregu radi njegove odbrane (7. bojna 5. ustaškog sdruga sa ojačanjima). Na osnovi toga

Štab 28. divizije je izveo ispravan zaključak, da su se tri neprijateljska bataljona poslije borbe i poraza kod sela Prkos, povratila u Ludbreg iz čije okoline su i pošli u poduhvat, da se od jutra 3. 07. 1944. godine u Ludbregu nalaze četiri neprijateljska bataljona sa ojačanjima, te da zbog toga od napada protiv snaga u uporištu Ludbreg treba odustati. U tome smislu su komandant divizije Radojica Nenezić, a zatim i politički komesar divizije Đuro Kladarin uporno insistirali kod Komande 10. korpusa da odustane od planirane napadne operacije.

Komandant 28. divizije Radojica Nenezić je odlučno upozorio komandanta 10. korpusa Vladu Matetića, da u slučaju njegovog daljeg insistiranja na sprovođenju te napadne operacije u tako nepovoljnim okolnostima, mora na sebe preuzeti svu komandantsku odgovornost za posljedice koje iz toga proizađu.

Komanda 10. korpusa je 4. jula 1944. godine predveče donijela odluku o **drugom odlaganju napada** na uporište u Ludbregu. U dokumentima 10. korpusa nije nađeno precizno objašnjenje razloga za ovo drugo odlaganje termina za napad.

6.

Petog jula 1944. godine, prije podne, u Štab 28. divizije došao je politički komesar 10. korpusa Ivan Šibi i saopštio definitivnu odluku komandanta korpusa da se u napad ide 6. 07. 1944. godine, dajući pri tome i tačno vrijeme početka napada.

Upravo u to vrijeme, neprijateljske jedinice iz Varaždinskih Toplica i Ludbrega, koordiniranim dejstvima su potisnule jedinice 32. divizije sa puta Varaždinske Toplice — Ludbreg, i po podne toga dana u Ludbreg je ušla i 3. bojna 1. pukovnije PTS-a.

Tako je, u skladu sa određenjima prethodne zapovijesti o pokretanju i izvođenju poduhvata »Rouen«, neprijatelju uspjelo da u Ludbregu već 5. 07. 1944. godine ostvari planiranu koncentraciju glavne poduhvatile grupacije, koja je sutradan sa ostalim snagama angažovanim u tome poduhvatu, trebala da započne »sabijanje snaga 10. i 6. korpusa na Kalnik« sa ciljem da ih tamo unište.

U toku popodneva istog dana stigli su izvještaji izviđačkih grupa 28. divizije i obavještajnih organa 10. korpusa da su u uporište Ludbreg stigla nova pojačanja. Ni na te izvještaje Komanda 10. korpusa nije reagirala **promjenom svoje tvrde i neshvatljive odluke**, da se i po red vijesti o pristiglim **novim pojačanjima ipak ide u napad**.

7.

Svakom analitičaru ovih zbivanja nameće se pitanje: zbog čega su Štab 10. korpusa i Štab 28. divizije toliko različito procjenjivali operativne okolnosti kod Ludbrega početkom jula 1944. godine?

Došli smo do zaključka, da u odgovoru na to pitanje treba uzeti u obzir i snažan uticaj nekih psiholoških činilaca, kao što su:

7.1. Najvjerojatnije je da su članovi užeg Štaba 10. korpusa bili opsjednuti **stalno prisutnom željom da se vrate dani podravske partizanske republike, što je podrazumijevalo ponovno oslobođenje Koprivnice i Ludbrega.** To je odnosilo prevagu nad realnom i razumnom procjenom stvarne situacije.

Ova ljudski razumljiva, stalno prisutna želja, postepeno prerasta u **deklarisanu obavezu** Štaba 10. korpusa. Pregledom knjige depeša 10. korpusa (Voj. ist. inst. — K 119 -F9 — dok 1—1) mogu se u tome smislu tumačiti slijedeće dvije depeše:

a) GŠH broj 131 od 22. 05. 1944. godine 10. korpusu:

»Objasnite zašto je 28. udarna divizija napadala Kloštar, Ivančić i Nartu — zadatak van plana«.

b) Politkomesar 10. korpusa Ivan Šibi 1. jula 1944. godine izvještava Glavni štab NOV i PO Hrvatske:

»**Da je glavno zauzeti Koprivnicu i Ludbreg i time omogućiti mobilizaciju za deseti korpus**«.

Međutim, treba primijetiti, da su ustaše prije Šiblove depeše od 1. jula 1944. godine, već izvršile u tome području mobilizaciju za svoje jedinice. Prema pisanju ustaških novina, poglavnik NDH Ante Pavelić je polovinom juna 1944. godine došao u Koprivnicu da bi pred njim 2.000 »ustaških novaka« iz Podravine i Bosne položilo ustašku zakletvu, i da bi im zatim održao govor o »značaju ustaške zakletve«.

7.2. Deklarisana obaveza o zauzimanju Koprivnice i Ludbrega ne samo da je blokirala racionalno zaključivanje, nego je podsticala ignorisanje činjenica o pristizanju neprijateljskih pojačanja u Ludbreg i posljedica koje iz toga mogu nastati.

7.3. U oktobru 1943. godine napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu izvela je 17. slavonska NO udarna brigada, a od pravca Varaždina prilaz neprijateljske pomoći je zaprečavala brigada »Braće Radić«. Tada je ostvaren izvanredan borbeni uspjeh.

Polovinom 1944. godine partizani su opet pred Ludbregom i »šema uspješne operacije« ostvarene u jesen 1943. godine, sada prerasta u »ključnu pretpostavku uspješnosti operacije«, a to znači, Sedamnaesta brigada opet napada, a brigada »Braće Radić« opet brani prilaze od Varaždina.

Članovi redakcione grupe: Stoje: 1. Vladimír Kadić, i 2. Ilija Jurić. Sjede: 1. Zarko Svilokos, 2. Krsto Bosanac, i 3. Slavko Dobrić.

7.4. Pored svih obzira u vezi sa poštovanjem ličnosti koje su učestvovala u procesu operativnog odlučivanja, nije opravdano zaobilaziti i uticaj psiholoških stanja u odnosima viši štab — niži štab.

Odnosi tih dvaju štabova su zbog operativno-funkcionalnih razloga bili znatno poremećeni. Zatražena je, i već prije borbe u Ludbregu 6. 07. 1944. godine prihvaćena potreba intervencije Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske u smislu »popravke odnosa« između tih štabova.

Pri takvim odnosima ispravne procjene i zaključci Štaba 28. udarne divizije o nužnosti odustajanja od napadne operacije na uporište neprijatelja u Ludbregu dočekivani su od Komande 10. korpusa kao »inačenje«, »suprotstavljanje volji i odlukama višeg štaba« i slično.

Istoriografska analiza, koja je izložena u prethodnim poglavljima nedvosmisleno kazuje, da je štab 28. udarne divizije ispravnije sagledavao bitne pretpostavke u vezi sa tom operacijom, nego što ih je sagledavao Štab 10. korpusa.

8.

Da bi onemogućili, odnosno učinili bespredmetnim (nepotrebnim), plan Komande njemačkog 69. korpusa o dolasku mađarskih pukova u Koprivnicu i Ludbreg, radi borbe protiv partizanskih snaga na Kalničkom Gorju, ustaški oficiri Moškov, Gredelj i Gvozdić, odlučili su da 17. brigadi pripreme zamku u Ludbregu i da joj na taj način, kada ona napadne, nanesu munjeviti poražavajući udar. Takva taktička varijanta obezbjeđivala je ostvarivanje njihovog cilja — da se borbe u Ludbregu ne vode dva do tri dana, već završe za nekoliko sati uz velike gubitke partizana, nakon čega će se partizani povući sa područja Kalnika, pa više neće biti potrebe za angažovanjem mađarskih pukova.

Petog jula 1944. godine popodne, zapovijednik ustaških snaga u Ludbregu, bojnik (major) Branko Nališ, je mogao bez velikog rizika razraditi i pripremiti plan ostvarenja taktičkog zahvata varkom i zamkom sa ciljem uništenja snaga napadača koje budu prodrle u uporište Ludbreg. Pri tome su mu mnoge okolnosti »išle naruku«: imao je sasvim dovoljno snaga; odgovarala mu je konfiguracija terena na kome su bila raspoređena utvrđenja; u zgradama starog grada u Ludbregu imao je značajne rezerve odbrane (7. bataljon feldžandara).

9.

Utvrđeno je, da su neprijateljske snage pripremile dva kanala za puštanje partizanskih snaga u samo uporište. Jedan je bio kod željezničke stanice, a drugi na napadnom pravcu od sela Kućan.

Onaj kod željezničke stanice nije bio dobro taktički osmišljen, pa naše jedinice na tome napadnom pravcu nisu upale u zamku. Drugi kanal je, na žalost, »proradio kao varka«.

Borci 17. slavonske NO udarne brigade, koji su napadali uporište u Ludbregu sa jugozapadne strane, od pravaca sela Kućan, između mlina i novoga groblja, presjekli su žičane prepreke bez neprijatelj-

skog ometanja, zauzeli neprijateljske rovove i ušli u dubinu neprijateljskog uporišta bez žesće borbe. Oni su tu činjenicu u prvi mah doživjeli kao **da su oni iznenadili svojim napadom neprijateljske snage**. Pod tim utiskom oni su bili i prilikom osvajanja položaja i topova neprijateljske artiljerijske jedinice.

Dinamika borbe je potvrdila da je na tome pravcu **bilo planirano upuštanje napadačkih snaga u uporište radi njihovog okruženja i uništenja**.

Četa Četvrtog bataljona, pod komandom Pere Mileusnića, uspjela je da izađe iz okruženja u početku zatvaranja obruča od strane neprijateljskih snaga, a Druga i Treća četa Trećeg bataljona su stegnute snažnim obručem fašističkih jedinica.

Onoga časa, kada su jake neprijateljske snage na liniji svojih napuštenih rovova između mlina i novoga groblja zatvarale obruč desetkujući borce brigade koji su branili taj prolaz i kada su obruč zatvarale, tada je i borcima Druge i Treće čete Trećeg bataljona i borcima koji su izbačeni uz velike gubitke iz neprijateljskih rovova postalo jasno, da je bila u pitanju **planirana zamka, a ne partizansko iznenađenje**.

Velik moralni i organizacioni uticaj prilikom napada dviju četa Drugog bataljona iz rezerve Brigade i preostalih boraca Prve čete Trećeg bataljona i Druge čete Četvrtog bataljona radi deblokade dviju okruženih četa Trećeg bataljona, bio je u tome, što je to neposredno organizovao komandant 28. slavonske NO udarne divizije Radojica Nenezić. On je na licu mjesta ocjenio da u jurišu za deblokadu ginu mnogi borci i da se čak i sa mnogo većim snagama sa toga pravca deblokada ne može ostvariti kad je već svanulo i zbog ubitačne neprijateljske vatre sa čela i s boka sa visova u Ludbreškim vinogradima. Da bi smanjio žrtve, naredio je povlačenje iz napada i tih i svih ostalih jedinica Brigade.

Zbog toga ishod druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu, smatramo tragičnim.

10.

Analiza ukazuje, da je neprijateljski komandant, saznajući za prepad naših boraca na artiljerijske položaje i njihovo zauzimanje, ocjenio to kao ozbiljno ugrožavanje odbrane uporišta, i zbog toga bio prinuđen da naredi zatvaranje obruča, iako u zamku nije bio ušao za njega poželjan broj partizanskih jedinica.

Prema tome, zahvaljujući akciji Druge čete Trećeg bataljona, koja je ovladala položajima artiljerije, neprijatelj je ranije zatvorio obruč, pa u zamku nisu ušle i dvije čete Drugog bataljona.

11.

Ni jedan od boraca 17. slavonske NO udarne brigade, koji se toga jutro, 6. jula 1944. godine, povlačio ispod ubitačne neprijateljske vatre od Ludbrega, ne može dok bude živ zaboraviti ONU PUCNJAVU U

LUDBREGU KOJA JE UNIŠTAVALA NAŠE OPKOLJENE DRUGOVE SA MOJICOM BIRTOM NA CELU.

Između sedam i osam časova izjutra njihova životna i borbena drama se završavala.

Tridesetorica su izginuli u uličnim borbama i pri pokušajima da se probiju kroz žicu.

Mojica Birta i njih još desetak su se borili do poslednjeg metka, a onda oduzimali sebi zadnjim metkom ili bombom život.

Oni borci, koje su ustaše u uličnim borbama zaskočile i uhvatile — njih oko 24 do 28 (po svjedočenju građana), prkosno su stajali pred ustaškim puščanim cijevima na obali rijeke Bednje.

Ni ustaški dokumenti, ni svjedočenja građana očevidaca ove tragedije, ne navode ni jednu pojavu kukavičluka.

Čak da ga je i bilo, nema ni ustaškog dokumenta, ni od građana zapamćenog imena, po osnovu čega bi ih mogli izdvojiti između hrabrih, prkosnih i ponosnih.

12.

U svijetlu obimne izvorne dokumentacije, ovom knjigom je utvrđena i izložena **istorijska istina** o okolnostima u kojima je došlo do pogibije boraca Druge i Treće čete Trećeg bataljona na čelu sa komandantom njihovog bataljona, narodnim herojem Mojicom Birtom, **6. 07. 1944.** godine u Ludbregu. **O** tome je, eto, napisana **istorijska istina**, pa neka se njeguje i razvija **istinita legenda** o njima i njihovom borbenom podvigu na polju partizanske časti.

Učinili smo onoliko koliko smo sada mogli, da ovom knjigom obogatimo našu historiografsku literaturu o jednom od najsvjetlijih primjera partizanske časti i borbenosti, dokumentovano smo odbranili veličinu borbenog čina tih naših nezaboravnih drugova, pa kroz to i borbene časti 17. slavonske NO udarne brigade.

13.

Komandant Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, general Ivan Gošnjak, i politički komesar 6. slavonskog korpusa Vlado Janić — Capo, analizirali su uzroke neuspjeha u drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega.

Na sastanku u Čazmi 14. jula 1944. godine oni su obavili razgovor o tim pitanjima sa komandantom 28. divizije Radojicom Nenezićem. O tome je bilo riječi u poglavlju šestom.

General Gošnjak je zatim obavio razgovor i sa komandantom 32. divizije Radom Bulatom.

Neki zaključci na sastanku u Čazmi bili su usmjereni na oporavak 17. slavonske NO udarne brigade i jačanje njene borbene sposobnosti.

14.

U borbama kod Ludbrega i u samome Ludbregu, 17. slavonska NO udarna brigada je u vremenu od 2. do 7. jula 1944. godine, izgubila 99 svojih boraca.

Tih dana u borbama oko Ludbrega 21. slavonska NO udarna brigada izgubila je 8 boraca.

Prema tome ukupni gubici u poginulima, koje je imala 28. slavonska NO udarna divizija u borbama oko Ludbrega, u vremenu od 2. do 7. jula 1944. godine, iznose 107 poginulih boraca.

U danima od 2. do 7. jula 1944. godine, u borbama oko Ludbrega i u Ludbregu, neprijateljske snage sa jedinicama 28. slavonske NO udarne divizije, imale su prema njihovim dokumentima gubitke u poginulima, i to:

— kod sela Ivanec i Prkos 2. 07. 1944. godine 101 poginulog vojnika i oficira;

— u Ludbregu 6. 07. 1944. godine prema podacima iz matične knjige umrlih navedeno je 13 imena ustaša i domobrana, koji su toga dana sahranjeni na groblju u Ludbregu.

— ukupno 114 poginulih neprijateljskih vojnika i oficira.

Na osnovu toga proizlazi da su neprijateljske snage u vremenu od 2. do 7. jula 1944. godine, u borbama oko Ludbrega i u Ludbregu, imale sa jedinicama 28. slavonske NO udarne divizije veći broj poginulih vojnika nego jedinice 28. slavonske NO udarne divizije.

Neprijatelj nije uspio, iako je to želio, da »izravna svoje račune« sa jedinicama 28. slavonske NO udarne divizije.

Na žalost, ostaje činjenica da je 6. juli 1944. godine u Ludbregu bio **najcrnji ratni dan** od svih 860 ratnih dana 17. slavonske NO udarne brigade, jer ni jednog drugog ratnog dana ona nije imala tolike gubitke u poginulim borcima.

GLAVA TREĆA
PARTIZANSKI I NEPRIJATELJSKI DOKUMENTI
O DRUGOJ BORBI ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

POGLAVLJE PRVO
DOKUMENTI PARTIZANSKIH JEDINICA

Uvodne napomene

U prethodnoj glavi navođeni su izvodi iz dokumenata partizanskih štabova o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega.

Ovdje se navode neki najznačajniji dokumenti o toj borbi u cjelini, a drugi u odgovarajućim širim izvodima, da bi se čitaocima omogućio uvid u izvorne dokumente.

Uvršćenje tih dokumenata u ovu knjigu uslovljeno je i činjenicom, što se izvještaji štabova 10. korpusa i 28. divizije znatno razlikuju, a posebno u iskazu brojčanih podataka o gubicima 17. slavonske NO udarne brigade u toj borbi. Ti izvještaji su objavljeni u zbornicima dokumenata iz NOR-a, a priređivači zbornika nisu uspjeli da te razlike razjasne i otklone. One se tako javljaju i u nekim drugim publikacijama o našem NOR-u. Potrebno je radi toga da se našim komentarom uz te izvještaje te greške isprave i gubici 17. brigade tačno prikažu.

Dokumenti su označeni rednim brojevima, a njihov redoslijed ima značenje samo za ovu knjigu.

Komentare uz ove dokumente je napisao Krsto Bosanac.

Dokumenat broj 1

Zapovijest Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog« od 29. 06. 1944. godine.

Zapovijest se navodi u cjelini.

ŠTAB
X KORPUSA »ZAGREBAČKOG«
N.O.V i P.O.J.
ob. br. 341
dne 29. VI 1944.
u 17.15 sati

ZAPOVIJEST
(Sekcija Čakovec 1 : 100.000)

Jedinice X korpusa »Zagrebačkog«, NOV i POJ i jedinice XXVIII udarne divizije NOVJ, započinju svoju ofanzivu na neprijatelja, koji je privremeno zaposjeo nekoliko većih uporišta u Podravini. Neprijateljske posade u tim uporištima sastavljene su od najkrvavijih ustaških razbojnika, koji

su poharali i popalili mnoge naše krajeve. Opustela i pogorjela sela Kalnika, ne pokošene livade i brojni grobovi koji vape za osvetom, djelo su tih ustaških hordi, koje već nekoliko mjeseci žare i pale na našem oslobođenom teritoriju, pod vodstvom najvećeg Pavelićevog krvoloka Bobana. Polazimo u borbu da im se osvetimo i da ih uništimo. U času kada se obruč oko Hitlerove Njemačke steže nesmanjenom brzinom sa svih strana, mi polazimo u borbu sa čvrstim uvjerenjem da će pobjeda biti naša i da će sva garišta i sve suze biti krvavo osvećene.

Borci slavom ovjenčanih brigada XXVIII udarne divizije, koji su prošle jeseni oslobodili Koprivnicu i Ludbreg uz pomoć boraca XXXII i XXXIII divizije, sijati će opet smrt u redovima neprijatelja. Narod oko Ludbrega željno očekuje slobodu i sjeća se XVII udarne brigade, koja će ga ovaj put ponovo da oslobodi.

Podatci o neprijatelju

Varaždin: Dvije bojne I pukovnije PTS oklopni sklop PTS-a, brzi sklop PTS-a.
700 domobrana 14. pješadijske pukovnije.

Var. TOPLICE: Dvije satnije III bojne I pukovnije PTS-a.

Koprivnica: 770 ustaša
naoružanje: 2 topa 75 mm, 4 teška bacača, 7 teških mitraljeza, 26 puškomitraljeza, 3 tenka.

Križevci: 500 domobrana I posadnog sdruga II pešačke pukovnije.

Ludbreg: Posada se sastoji od I bojne I pukovnije PTS-a. 200 ustaša, 260 gestapovaca, 70 konjanika.
Jedna satnija te bojne nalazi se u Brezničkom Humu.
20 žandara.
Naoružanje: 15 puškomitraljeza, 2 teška bacača, navodno 2 topa 75 mm.
Dio ovih snaga nalazi se ukopano na Ludbreškim vinogradima.
Čitavo mjesto opasano je trorednom žicom na kojoj se navodno nalaze ručne granate (prilog skica mjesta).

Jedinice našeg korpusa i jedinice XXVIII udarne divizije imaju zadatak da likvidiraju neprijateljsko uporište Ludbreg i da postave osiguranje od Koprivnice, Varaždina, Varaždinskih Toplica i Križevaca.

Radi izvršenja tih zadataka

NAREĐUJEMO

XXVIII UD. DIVIZIJA: Sa jednom brigadom likvidirat će neprijateljsko uporište Ludbreg.

Sa dvije brigade postaviti će osiguranje prema nepr. uporištu Koprivnica na liniji: Belanovo Selo — Cvetkovec — Kuzminec, sa istaknutom toč-

kom na visovima iznad Subotice i bočnim osmatranjem prema Bukovcu.

Porušiti sve mostove i propuste na cestama koji vode od Koprivnice za Ludbreg. Minirati ceste i napraviti prepreke.

Zadatak osiguranja: uništiti neprijatelja koji bi pokušao da krene u pomoć posadi u Ludbregu.

XXXII DIVIZIJA:

Postavit će osiguranje prema Varaždinu i Varaždinskim Toplicama.

Linije osmatranja i obezbeđenja: Bartolovec — Kelemen — Svibovec.

Glavna odbrambena linija: čičkovina sa naslonom na Dravu — most na Plitvici (k. 158) sjeverno od Vrbanovca — Jalžabet (k. 185), (k. 192) — Gornji Martijanec — Madaras (k. 295) — Leskovec sa bočnim izviđanjem prema Drenovcu.

Porušiti sve mostove i propuste na cestama i na pruzi koje vode od Varaždina i Var. Toplica za Ludbreg. Minirati ceste i napraviti prepreke.

Zadatak osiguranja: uništiti neprijatelja koji bi pokušao da krene u pomoć posadi Ludbreg.

ZAPADNA GRUPA ODR:

Zagorska brigada

Sa jednim bataljonom vršit će osmatranje pravca od Križevaca u Apatovcu, a sa dva bataljona nalaziti će se u korpusnoj rezervi u Martijancu.

KALNIČKI P.O.

Nalaziti će se u zasjedi kod Puhlaka i osiguravati će transporte ranjenika.

Kontroisat će Kućane i Hrastovsko.

EVAKUACIJA RANJENIKA: vršiti će se u selo Lud. Ivanec, gdje će se nalaziti prihvatna poljska bolnica korpusa, šef sanitetskog odsjeka korpusa razraditi će detaljno plan za evakuaciju ranjenika.

EVAKUACIJA ZAROBLJENIKA I PLIJENA: vršiti će se za Dugu Rijeku.

VEZA: jedinice održavati će vezu sa štabom korpusa putem radio stanica. Centar veze nalaziti će se na Gomila kod Martijanca. Šef odsjeka za vezu razraditi će detaljan plan veze za ovu akciju.

ISHRANA: vršiti će se iz mjesnih sredstava na terenu.

POČETAK NAPADA: početak napada biće dne 1944. god. u 24.00 sata. Sve jedinice treba da budu na osiguranju do 23 sata.

MJESTO ŠTABOVA: Štab korpusa nalaziti će se u s. Martijancu.

Štab XXVIII ud. divizije nalaziti će se u Čukovcu.

štab XXXII divizije nalaziti će se u Sudovčinu.

štab zapadne grupe nalaziti će se u Apatovcu.

ZNACI RASPOZNAVANJA: za noć: Kalnik — Osveta

za dan: kapu na pušku dva puta dignuti uvis. Pušku desnom rukom tri puta zbaciti u stranu.

Sve jedinice ostaju na svojim položajima i poslije likvidacije samog uporišta sve do naređenja za rokiranje na nove položaje, štabovi divizija i Štab grupe dostaviće svoje zapovesti za ovu akciju na uvid ovome štabu do 30. VI ove godine do 12 sati.

Smrt fašizmu — Sloboda Narodu!

Politkomesar
Ivan Šibi

komandant general-major
Vlado Matetić

Dostavljeno:
Glavnom štabu NOV i POH.
štabu XXVIII. ud. divizije NOVJ.
Štabu XXXII divizije NOVJ.
štabu zapadne grupe POH.

Napomene i zapažanja:

1. — U uvodu zapovijesti Štaba 10. korpusa se kaže:
»Narod oko Ludbrega željno očekuje i sjeća se 17. udarne brigade koja će ga ovaj puta ponovo da oslobodi«.
To praktično znači da je Štab 10. korpusa direktno sugerirao da napad na neprijateljsku posadu u Ludbregu treba da izvrši 17. slavonska NO udarna brigada.
2. — U trenutku izdavanja zapovijesti »dan napada« još nije bio određen, a »čas napada« je određen za 24.00 časova.
3. — Toga dana posadu uporišta Ludbreg nije činila 1. bojna 1. pukovnije PTS, već neka druga neprijateljska jedinica, kojoj je kao pojačanje upućena jedna satnija (četa) iz Ivanca i dvoje bojnih kola sa grenadirima iz Varaždina. (PTS — Ia — br. 1344/44/taj. — 29. 6. 1944.).

Dokumenat broj 2.

Zapovijest Štaba 28. udarne divizije NOVJ od 30. 06. 1944. godine.

Ovdje se navode odgovarajući izvodi iz te zapovijesti, koja ima oznaku: »Op. broj 226«.

ZADATAK

XXI UD. BRIGADA:

Sastav: 4 batalj.
1 top 37 mm
2 odelj. t. bacača

Svega: 4 batalj.
1 top
2 odelj.
t. bacača

Postavlja zasjedu prema neprijateljskom uporištu Koprivnica na liniji: desno-bočno Cvetkovićevo brdo, selo Cvetković, šuma Varašćica, selo Gorica, selo Kuzminec i Koledinec, sa bočnim osiguranjem Bukovec-Selnice. Prihvatne položaje odrediti na liniji k. 249, između M. Volfan—Sv. Petar—Novo Selo sa naslonom na Bukovec.

Izviđačka četa XXVIII div. dodeljuje se ovoj brigadi sa zadatkom izviđanja Zablatje—Đelekovac. Brigadni izviđački vod Ivanečki Botinovac i Goričko. Rušenje mostova ispred ovih položaja izvršiti na Gliboki potok i to: na cesti Koprivnica—Ludbreg, Rasinja—Marof K. 143 kod sela Graševac, severno od Pustakovec i na cesti Koprivnica—Đelekovac, južno od k. 131 kod Ugrenovog mlina, koji deo ceste i minirati, cestu Koprivnica—Ludbreg, regulisati put Ivanec—Gorica, kao i ostale verovatne prilaze motorizacije minirati i postaviti pasivnu odbranu, a na cesti Koprivnica—Ludbreg kod sela Cvetkovca protivkolska oruđa.

ZADATAK

- BRODSKA BRIGADA:** U zajednici sa XXI ud. brigadom postavlja zasjedu prema neprijateljskom uporištu Koprivnica na liniji: jugoistočno od sela Belanovac — severno od Vinčekove kose prema selu Subotici — istočni deo šume Razbojište sa bočnim osiguranjem prema selu Rijeki.
- Sastav: 3 batalj.
2 odelj. t.
bacača
- Svega: 3 batalj.
2 odelj. t.
bacača
- Ova zasjeda prikrće svoje snage kod Vinčekove kose i Razbojišta, tako da mogu odigrati presudnu ulogu borbe bilo da neprijatelj nadre na položaje XXI ud. brigade, svojim udarcem u njihov bok ili pozadinu, a isto tako da neprijatelj pokuša ove izmanevrisati i obići preko rijeke na Prkos ili Rasinju ili da bi hteo preko Vinica putem Razbojište — Vinčekova kosa. U svakom slučaju izviđački dijelovi ovog osiguranja mogu blagovremeno ustanoviti pravac neprijateljskog izlaza iz Koprivnice i prema tome angažovati najbolje svoje snage za udar u leđa.
- DIVIZIJSKA IZVIĐAČKA ČETA:** Dodeljuje se u sastav XXI udarne brigade.
- Zadatak jedinica koje saučestvuju u akciji:
- XXXII DIVIZIJA:** Postavlja osiguranje prema Varaždinu i Varaž. Toplicama na liniji Bartolovec — Kelemen i Svibovec.
- ZAGORSKA BRIGADA:** Daje osmatranje od pravca Križevci — Apatovac i korpusnu rezervu.
- KALNIČKI ODRED:** Osigurava transportiranje ranjenika kod Puhlaka. Kontroliše Kućane i Hrastovsko.
- VEZA:** Organizaciju veze izvršiće referent za vezu ovoga Štaba sa centrom veze selo Čukovec.
- SANITET:** Organizaciju sanitetske službe izvršiće referent saniteta ovoga štaba sa mestom divizijskog previjašta u selu Čukovec.
- EVAKUACIJA PLENA I ZAROBLJENIKA:** Za selo Dugu Rijeku.
- EVAKUACIJA RANJENIKA:** Vršiće se u selo Lud. Ivanec, gde će se nalaziti prihvatna poljska bolnica X korpusa. Referent saniteta izvršiće detaljan plan za evakuaciju ranjenika.
- MJESTO ŠTABOVA:** štab divizije selo Čukovec.
Štab XVII ud. brigade selo Kućan.
Štab XXI ud. brigade istočni deo sela Bolfan.
Štab Brodske brigade severoistočno od černovački Br. u vinogradima, zapadno od šumice Falisin.
- ISHRANA:** Vršiće se iz mjesnih sredstava sa terena.
- ZNACI RASPOZNAVANJA:** za noć 1/2 VII 1944. KALNIK — OSVETA,
za dan 2. VII 1944. Poziv: Kapu na pušci dva puta

dignuti uvis. Odziv: Pušku desnom rukom tri puta izbaciti u stranu.

Sve jedinice određene za osiguranje moraju na svojim položajima biti do 23. časa.

Po završenoj akciji jedinice će ostati na svojim određenim položajima do daljeg naređenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Đuro Kladarin

Komandant, potpukovnik
Radojica Nenezic

Dostavljeno: na znanje
Štabu VI i X korpusa NOV i POJ

Na znanje i postupak
štabu XVII ud. brigade NOVJ
Štabu XXI ud. brigade NOVJ
štabu Brodske brigade NOVJ.

Napomene i zapažanja:

1. — U ovoj zapovijesti su PODACI O NEPRIJATELJU dati ISTOVJETNO kao i što su navedeni u zapovijesti Šaba 10. korpusa »Zagrebačkog«.

2. — U njoj se 17. slavonska NO udarna brigada određuje kao izvršilac napada na neprijateljsku posadu u Ludbregu.

3. — Sedamnaestoj brigadi se detaljno određuju zadaci i način njihovog izvršenja, ali oni nisu ovdje navedeni, jer su kao takvi gotovo istovjetni sa razradom zadataka u zapovijesti Štaba 17. udarne brigade. Oni su navedeni u poglavlju petom u prethodnoj glavi ove knjige.

4. — Kao dan napada određen je 2. 7. 1944. godine u 24 časa.

Dokumenat broj 3

Izvodi iz izvještaja Štaba 28. udarne divizije NOVJ od 13. jula 1944. godine štabovima 6. i 10. korpusa NOV i POJ o nekim borbama, političkom radu i moralno-političkom stanju u diviziji.

Napomene:

1. — Ovaj izvještaj je u cjelini objavljen u Zborniku, tom V, knjiga 29, dokumenat broj 40, str. 209. do 214.

2. — Izvodi u ovoj knjizi se navode prema fotokopiji ovog dokumenta.

3. — Izvještaj je potpisao politički komesar 28. divizije Đuro Kladarin.

ŠTAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

K. broj 230
Dana: 13. VII 1944. god.

ŠTABU VI KORPUSA NOV i POJ
ŠTABU X KORPUSA NOV i POJ

Od mog posljednjeg izvještaja do danas prošlo je dosta vremena tako da sam prekoračio rok za podnošenje izvještaja. Razlog tome je bio stalni marševi i borbe kao i stanje u našoj diviziji stvoreno poslije operacije na Ludbreg. U buduće biću uredniji u podnošenju izvještaja.

»Operacija na Ludbreg, odnosno njen neuspjeh, nije podvrgnut analizi na sastanku između nas i štaba X korpusa što mislim da je bilo potrebno. Ukoliko je i bilo kakovih razgovora o operaciji na Ludbreg, to su bile nezvanične i pojedinačne primjedbe. Isto tako poslije operacije nije nitko došao od štaba X korpusa u naš štab ili štab XVII ud. brigade da se pretresu pojedina pitanja iz te akcije što mislim da je isto vrlo važna stvar. Naš štab očekujući pretres operacije nije temeljito, odnosno bolje rečeno, u detalje raspredao tu akciju na svom štabskom sastanku, izuzev što smo komandant i ja o njoj dosta prilično razgovarali. Ja ću iznijeti svoje mišljenje o njoj. Štab divizije shvatio je operaciju ozbiljno i u tu svrhu poduzeo sve vojničke i političke mjere da se ona izvede. Ja sam sa svoje strane uputio i dopis svim borcima i rukovodiocima o značaju ove akcije, a komandant divizije pred samu operaciju govorio je pred brigadom. U vojnom pogledu brigada je vježbala podilaženje i prebacivanje, bacanje eksploziva i sjećanje žice. Po mom mišljenju brigada je bila pripremljena za akciju.

Štab divizije bio je svjestan težine zadatka i čak šta više mi smo računali i sa većom posadom nego što su to bili podaci koji su nam dostavljeni od Štaba X korpusa. Mi smo znali da garnizone u Podravini i sjevernoj Hrvatskoj drži Pavelićev tjelesni zdruk i Bobanova crna legija i da sa njima neće biti tako lako.

Sa dolaskom na Kalnik na sastanku sa štabom Korpusa koji nam je iznio namjere da napadnemo Ludbreg ja sam lično predložio da se izabere lakša akcija gdje je neprijatelj slabiji, kao Novigrad ili Đurđevac, ali to se nije prihvatilo. Sami podaci o Ludbregu kao i raspored neprijatelja u uporištu po mom mišljenju bili su prilično nejasni. Prvi podaci govorili su da se unutra nalazi oko 250 vojnika, ali da je neprijatelj ogradio Ludbreg sa žicom okolo naokolo i da još od toga drži neke svoje djelove izvan varoši na čukama. Naš štab u te podatke na osnovu same odbrane Ludbrega računao je da se unutra nalazi jedna čitava bojna i s tim smo ubjeđenjem prihvatili akciju.

Kad je operacija trebala biti izvršena neprijatelj je otpočeo sa nekoliko pravaca napad u pravcu Kalnika. Sa jednom kolonom 21. ud. brigada se obračunala majstorski oko sela Prkos. Poslije žestoke borbe od dva i pol sata neprijatelja smo potpuno razbili i zaplijenili dva brdska topa sa granatama, 9 bacača sa granatama, još oružja i materijala. Akcija je morala biti odgođena. Mi smo se dalje pripremali za idući dan, ali je akcija opet bila odgođena uslijed borbi 32. divizije s neprijateljem.

Kako je akcija već bila potpuno kompromitovana, sve je znalo da mi idemo na Ludbreg i kako su nam još k tome dvojica dezertirali u Ludbreg znajući da ćemo ga napasti. Opet smo se spremali. (Ta dvojica su zarobljena u Vel Grđevcu.)

Na temelju svega ovoga naš štab sastao se i izrazio mišljenje da se ne ide u akciju i ja sam to mišljenje iznio pred štab Korpusa motivišući to zbog nejasne situacije u samom uporištu i zbog toga što već svi znaju za nju. Štab korpusa odlučio je da napadne odgovorivši nam da nema nikakvih promjena i da treba ići na Ludbreg. Međutim u toku toga dana posle podne neprijatelj je dobio pojačanje od jedne bojne i spremio se. U ovoj borbi naši gubici su sljedeći:

I bataljon: 1 mrtav i 9 ranjenih, II bataljon: 4 mrtva i 10 ranjenih, III bataljon: gotovo izginula sva pješadija koja je pošla u napad, 78 mrtvih

i nestalih na čelu sa komandantom bataljona i 21 ranjen, IV bataljon: 16 mrtvih i 26 ranjenih. Od III bataljona ostalo je, mislim, 17 boraca jedne čete, teško odeljenje i komora. Ukupno danas oko 60 ljudi. Od oružja izgubljeno je 12 puškomitraljeza, a zarobljeno 2 puškomitraljeza i mislim jedan šmajser.

Ukratko ću se osvrnuti na samu borbu. Operativnu zapovijest izradili smo kako smo najbolje znali i dali na uvid Štabu X korpusa. U varoš smo upali energično i po planu. Glavni udar između Bednje i Groblja zapadno od Ludbrega presjekao je žice, likvidirao prve bunkere i dohvatio se prvih kuća (žica je bila izvan grada). Isto tako i IV bataljon presjekao je žicu i ovladao željezničkom stanicom. Međutim snažno dejstvo neprijateljskih topova i bacača, zatim kontrajuriš neprijatelja izbacili su jedne naše dijelove iz varoši, a dve čete III bataljona koje su zašle dublje sa namjerom da likvidiraju neprijateljsku artiljeriju opkolio. 78 ljudi na čelu sa komandantom Mojicom, po svim podacima sa kojim raspolazemo, ostali su u neprijateljskom garnizonu i izginuli junačkom smrću. Naš ponovni napad da oslobodimo opkoljene nije uspio, jer je zavladała već prilična demoralizacija u našim redovima.

Stanje po brigadama danas izgleda po prilici ovako:

XVII ud. brigada danas je utučena i u njoj vlada tišina kao poslije svakog poraza. Akcija se komentariše na razne načine i vlada prilično mišljenje da je za neuspjeh kriv Štab X korpusa. Mi smo odmah reagirali na to da to mišljenje razbijemo. Ja se nalazim sa njom već nekoliko dana kao i drug Pero rukovodioc polit, odjela i nastojimo i učinimo sve da je što prije uzdignemo.

Treći bataljon koji je proživio neuspjeh ojačali smo našom Izviđačkom četom i Izviđačkim vodom njihove brigade tako, da imamo kostur starih boraca koji bi prihvatili nove. Izvršili smo i razmjestaj novih kadrova, održali politička i partijska savjetovanja i povelili kampanju protiv dezerterstva i odsustva.

Za komandanta II bataljona postavili smo poručnika Đuru Jakovljevića. Komandant Popović je poginuo. Za komandanta III bataljona postavili smo Blažu Majstorovića — šubaru dosadašnjeg komesara, što smatramo da će on najbolje okupiti bataljon i voditi ga. On je isto i izrazio želju da bude komandant bataljona. Za komesara postavili Turčinović Ivana — Surog — mislimo da će njih dvojica zadovoljiti. U IV bataljonu izmijenili smo pomoćnika komesara s tim što smo postavili druga Grbac Karla. Isto tako izvršene su mnoge popune i promjene po četama i vodovima.

Štab brigade ne zadovoljava. Ja mislim da taj štab neće moći uspješno voditi XVII ud. brigadu. Prelaz od Demonje na Ljutog je suviše velik. Mišljenje sam da se najhitnije postave novi vojnici u taj štab. To je mišljenje i komandanta divizije. Krsto i Vlado nisu dovoljno živi, a i primorani su da rješavaju sami sve, što otežava njihov rad.

Politkomesar
Đuro Kladarin

Dokumenat broj 4

Izvodi iz izvještaja Štaba 28. udarne divizije od 13. jula 1944. godine štabovima 6. i 10. korpusa NOVJ o stanju u nekim neprijateljskim garnizonima, o izvedenim akcijama od 14. juna do 2. jula i o organizacionom stanju sopstvenih jedinica.

Napomene:

1. — Ovaj izvještaj je u cjelini objavljen u Zborniku, tom V, knjiga 29, dokumenat broj 39, str. 204. do 208.;

2. — Izvodi iz toga izvještaja u ovoj knjizi se navode iz teksta objavljenog u Zborniku;

3. — Izvještaj je potpisao načelnik štaba 28. divizije Gedeon Bogdanović — Geco.

ŠTAB XXVIII UDARNE DIVIZIJE
NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

broj: 299

Dana: 13/VII 1944. godine

Redovni vojni izvještaj dostavlja.

ŠTABU VI KORPUSA NOV i POJ
ŠTABU X KORPUSA NOV i POJ

I. — OPERATIVNA SITUACIJA

U ovom proteklom mjesecu, naše jedinice nalazile su se na sektoru Moslavine, Podravine i Bilo-gore. Za vrijeme boravka u Moslavini operativna situacija nešto se poboljšala odlaskom neprijateljskih snaga iz uporišta Bjelovar, koje su sačinjavale njemačku posadu, te je ovo čvorište znatno oslabljeno i tako su bili povoljniji uslovi na sektoru Moslavine likvidirati neprijateljsko uporište Veliki Grđevac, što je i učinjeno sa vrlo dobrim uspjehom i nakon čega je neprijateljska posada u Velikoj Pisanici bila potpuno ugrožena tako da je napustila mjesto Veliku Pisanicu, te utekla u uporište Bjelovar.

Likvidacijom ova dva uporišta koje je djelilo Moslavinu od Bilo-gore, situacija se još bolje poboljšala, tako da su postojale i dalje moguće operativne akcije na ovom sektoru, koje su još i danas povoljne i može se reći najlakše izvodljive na ovom sektoru.

Prebacivanjem naših jedinica preko Bilo-gore u Podravinu, naišli smo na promijenjeno stanje neprijateljskih uporišta, tako da je pored redovne posade u Novom Gradu zaposjeo Virje i Đurđevac sa dosta jakim snagama, što nam je onemogućavalo izvoditi operacije na uporišta ovoga sektora.

Pomjeranjem naših snaga iz Podravine na Bilo-goru na sektoru međuprostora Bjelovar, Ludbreg i Koprivnica, naišli smo ponovo na nepovoljnu situaciju u pogledu poduzimanja likvidacije ma koga uporišta na ovom sektoru.

Sva uporišta na sektoru Podravine neprijatelj je pojačao svoje posade sa okorjelim banditima trupa P.T.S-a, u cilju mobilizacije Podravaca u ustaške redove. Za vrijeme jačanja ovih uporišta bio je i sam poglavnik NDH Pavelić u nekim mjestima i putem svoje propagande vrbovao oko 1.500 podravaca u ustašku vojniciu.

Pored ove promjene, tj. pojačanja, posada neprijateljskih uporišta na ovome sektoru, može se istaći kao negativan prilog našim operacijskim radnjama bio je vrlo slaba informativna služba, kako na samom terenu poluoslobodene teritorije, tako i u mjestima posjednutim sa neprijateljskim snagama. Ovo se ogleda u tome što promjene u neprijateljskim uporištima nismo mogli blagovremeno doznati, a i onda kada su dobivene bile su veoma površne, tako da pravo stanje teško se moglo dobijati, ovaj nedostatak vidi se i na terenu jer neprijatelj izlaskom iz svojih uporišta na poluoslobodeni teritorij zna boraviti dosta dugo, ili ga pak cijelog prijeći, a da mi nismo u stanju uslijed velikog zakašnjenja, a često i nikakvih podataka, preduzeti potrebne mjere.

III. — ORGANIZACIJA:

Štab XVII udarne brigade pojačan je sa operativnim oficirom drugom majorom Milaković Jovom, njegova pomoć u poboljšanju štaba još se ne može dobro ocijeniti uslijed kratkog vremena njegovog boravka u štabu...

U štabovima bataljona ove Brigade 6 drugova je premješteno sa jednog mjesta na drugo i 4 druga novopostavljena.

U komandama četa ispremješteno je 13 drugova.

Jedinice ove Brigade poslije našeg povratka na uporištu Ludbreg znatno su oslabljene, a naročito III bataljon, koji je sada dobio nešto novomobilisanih iz dopunskog bataljona i u svoj sastav divizijsku izviđačku četvu za popunu.

Uslijed velikih gubitaka koje je ova Brigada pretrpila u Ludbregu, za sada se ne može određivati ni na jedan teži zadatak, sve dok se ne popuni i dok se moral boraca ponovo ne popne na onu visinu kao što je bio. Štab ove Divizije sada najsvesnije preduzima mjere da se ova Brigada izliječi od dobivenih rana.

Kako su naše jedinice u toku ovoga mjeseca bile većinom u pokretu i na terenu kojeg neprijatelj stalno napada i prodire kroz njega i nije se mogla tačno po planu vojne izobrazbe i po planu za natjecanje izvoditi svestrana obuka, ali se je ipak iskoristilo sve slobodno vrijeme na obuku jedinica u borbenoj i strojnoj obuci, vršenjem gađanja i teornih časova i drugih predmeta.

Poslije neuspjeha na uporište Ludbreg kod XVII udarne moral nije na onoj visini na kojoj je bio, ali su izgledi da će se to stanje poboljšati ukoliko se ista popuni sa novim borcima.

Kod ostalih brigada za sada se ne može vidjeti da je neuspjeh 17. udarne brigade na njih djelovao.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Sl. odsutan

Komandant, p. pukovnik
Sl. odsutan

Načelnik štaba-major
Bogdanović Geco

Dokumenat broj 5

Izvod iz izvještaja Štaba 6. korpusa NOVJ od 20. jula 1944. godine Glavnog štabu NOV i PO Hrvatske o operativnoj situaciji, organizaciji formaciji jedinica (Op. br. 1090).

»O radu XXVIII udarne divizije izvještaj će iscrpnije podnijeti X korpus¹², a sigurno i drug komandant NOV i OP Hrvatske¹³ koji se na vrelu upoznao sa stanjem stvari. Ovdje možemo napomenuti samo toliko da se rad XXVIII ud. divizije na našem teritoriju odrazio toliko, što je razbijen likvidacijom Vel. Grđevca i Vel. Pisanice¹⁴, lanac uporišta Daruvar — Bjelovar, što ćemo u slijedećem našem planu nastojati proširiti, produbiti i učvrstiti saradnju sa X korpusom«.

¹² O radu 28. divizije u junu i prvoj polovini jula 1944. vidi dok. br. 6, 39 i 40, u ovoj knjizi i tom V, knjige 28, dok. br. 34, 43, 62, 66, 70 i 106.

¹³ Ivan Gošnjak, koji je u julu 1944. došao u 6. i 10. korpus NOVJ. (Arhiv Voj. ist. inst., reg. br. I—I, k. 119/9).

¹⁴ Neprijateljski garnizon u Velikom Grđevcu uništila je 28. divizija 13. juna 1944. u sadejstvu sa jedinicama 10. korpusa NOVJ. Neprijateljske posade u Velikoj Pisanici i Severinu povukle su se u Bjelovar prije nego što je napad počeo (vidi tom V, knj. 28, dok. br. 34, 43, 66, 70, 129, 130, 132 i 133).

Napomene:

1. — Ovaj izvještaj je u cjelini objavljen u Zborniku, tom V, knjiga 29, dokumenat broj 55, strana 325. do 331.
2. — Izvod iz toga izvještaja u ovoj knjizi se navodi iz teksta objavljenog u Zborniku.
3. — Izvještaj su potpisali: komandant korpusa potpukovnik Mate Jerković i politički komesar korpusa Vlado Janić.
4. — Fus note 12, 13, 14 odnose se na prednji izvod iz izvještaja i navode se kao što su navedene u Zborniku.
5. — Naglašavanja u tekstu su naša.

Dokumenat broj 6

Izvod iz izvještaja štaba 10. korpusa NOVJ od 5. avgusta 1944. godine Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama i diverzijama od 21. juna do 21. jula (Oper. br. 402/1944).

Napomene:

1. — Ovaj izvještaj je u cjelini objavljen u Zborniku, tom V, knjiga 31, dokumenat br. 17, str. 79. do 95.
2. — Izvod iz toga izvještaja u ovoj knjizi se navodi iz teksta objavljenog u Zborniku.
3. — Izvještaj je potpisao Ivan šibi, politički komesar 10. korpusa.
4. — Naglašavanja u tekstu su naša.

XXVIII UDARNA DIVIZIJA

2. jula 1944.

Jedinice ove divizije nalazile su se na sektoru Kalnika. Neprijatelj u jačini 2—3 bojne prodro je od pravca Novog Marofa prema selu Apatovac, a potom nastavio nadiranje u pravcu sela Ivanec.

U selu Ivanec nalazila se XVII ud. brigada XXVIII ud. divizije, koja se pod pritiskom neprijatelja povukla u pravcu sela Duga Rijeka. XXI brigada iste divizije isto tako se povukla u pravcu sela Prkos i Vrhovec. Neprijatelj je nastavio svoje nastupanje u pravcu sela Prkos vjerovatno sa namjerom da se probije u pravcu Rasinje. Oko 18 sati XXI ud. brigada izvršila je napad na neprijatelja i potpuno ga razbila.

Gubici neprijatelja u ovoj borbi bili su: 45 mrtvih i oko 30 ranjenih. Među mrtvima bila su i tri oficira.

Zaplijenjeno: 2 topa 75 mm, 90 granata za topove, 7 bacača, 80 mina za bacače, 2 teška mitraljeza, 3 puškomitraljeza, 35 pušaka i oko 100.000 metaka.

Naši gubici: 2 mrtva i 12 ranjenih.

6. jula 1944.

Od strane ovog Korpusa XXVIII divizija dobila je zadatak da likvidira neprijateljsko uporište Ludbreg. Napad na uporište izvršen je 5/6 — VII. Napad je vršila XVII ud. brigada.

Napad na uporište nije uspio i naše snage pošto su bile odbijene, povukle su se pošto je dan bio već svanuo.

Jedinice koje su bile određene za upad u uporište uspjele su da prodru u uporište, ali je neprijatelju uspjelo da protivnapadom sa boka naše jedinice odreže i potom da izvršeni prodor u preprekama zatvori jakim artiljerijskom i minobacačkom vatrom i tako isto i vatrom pješadijskih automatskih oružja.

Gubici neprijatelja u ovoj borbi nisu poznati.

Vlastiti gubici iznose: 99 mrtvih i 66 nestalih.

Od oružja izgubljeno 12 puškomitraljeza i dosta ostalog oružja.

Do ovako velikih gubitaka došlo je uslijed toga što je neprijatelju uspjelo da dvije čete koje su prodrle u uporište odvoji od ostalih snaga i iste su ostale u uporištu. Naše snage koje su pokušale da se probiju u uporište i oslobode ove dvije čete nisu u svom pokušaju uspjele.

Detaljnih podataka o borbama XXVIII ud. divizije nemamo pošto od nje nisu primljeni nikakovi izvještaji.

Komentari i zaključci o navedenim izvodima iz izvještaja o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega

1.

U zadnjem (naglašenom) pasusu citiranog dijela izvještaja Štaba 10. korpusa se navodi, da od 28. udarne divizije: **»Nisu primljeni nikakovi izvještaji«.**

Ta tvrdnja je neuvjerljiva. Izvještaji su napisani i sačuvani u arhivi Vojnoistorijskog instituta. Oni su i objavljeni u Zborniku dokumenata iz NOR-a Tom V, knjiga 29, dokumenti broj 39 i 40.

2.

U naglašenom pasusu izvještaja 10. korpusa, u kome se navode vlastiti gubici, navedeni su **netačni podaci o poginulim i nestalim borcima 17. slavonske NO udarne brigade u borbi 6. jula 1944. godine u Ludbregu.**

Izvještaj političkog komesara 28. udarne divizije od 13. jula 1944. godine je jedini pisani izvještaj, u kome je Šab 10. korpusa »Zagrebačkog« obavješten o gubicima 17. udarne brigade, 6. 07. 1944. godine. Kasniji, potpuniji izvještaji Štaba 17. udarne brigade o njenim gubicima 6. 07. 1944. godine u Ludbregu, pisani su poslije 14. 07. 1944. godine, dakle, poslije datuma kada je 28. udarna divizija izuzeta ispod operativne nadležnosti 10. korpusa, pa ti izvještaji nisu upućivani prema Štabu 10. korpusa. Kada se pažljivo saberu gubici navedeni po bataljonima u izvještaju komesara 28. divizije proizlaze sljedeći zbirni podaci o gubicima:

— 99 mrtvih i nestalih;

— 66 ranjenih boraca.

Ti zbirni podaci se, međutim, u izvještaju Štaba 10. korpusa NE-

TAČNO ISKAZUJU i glase:

— 99 mrtvih, i

— 66 nestalih.

(99 + 66 = 165 boraca)

Zašto je tako urađeno nije jasno.

Takvi **netačni podaci** su prenošeni kasnije u druge dokumente, pa i u: »**Hronologiju oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 — 1945.**« — Izdanje Vojnoistorijski institut — Beograd, 1964. godine. Na strani 818 — 5—6. 07. 1944. godine piše:

»Jedinice 17. udarne brigade 28. udarne divizije NOVJ napale Ludbreg u kome se branilo oko 750 ustaša. Posle vrlo oštre borbe uz vlastite gubitke od 99 mrtvih i 66 nestalih boraca one su se povukle. Poginuo je i komandant 3. bataljona 17. NOU brigade MOJICA BIRTA — ZEC, narodni heroj«.

Pisac ove hronološke jedinice u navednoj hronologiji vjerovatno nije našao izvorne podatke 28. udarne divizije i 17. udarne brigade, ili je zapazio kontradikciju u podacima pa je unio podatke o gubicima iz izvještaja višeg štaba, dakle, iz navedenog izvještaja Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog«.

3.

U citiranom dijelu izvještaja Štaba 10. korpusa nema **nijedne** rečenice, u kojoj bi se naznačila snaga neprijateljske posade u Ludbregu 6. 07. 1944. godine.

Uveličavanje gubitaka u toj borbi, o čemu je bilo riječi u prethodnoj tački, trebao bi biti razlog više, da se u izvještaju bar neka rečenica kaže o mogućim uzrocima toliko velikih gubitaka. Međutim, to se ne čini ni mjesec dana poslije te borbe, kada su mogli da se spoznaju pravi uzroci tragičnog ishoda te borbe u Ludbregu.

Obrađivači navedene hronološke jedinice na strani 818. »Kronologije oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941 — 1945.« — pored podataka o gubicima preuzetih iz navedenog izvještaja Štaba 10. korpusa, smatrali su da je VRLO ZNAČAJNO navođenje i podataka o brojčanoj snazi neprijateljske posade u Ludbregu, pa su naveli da se u Ludbregu »branilo oko 750 ustaša«, što bi trebalo značiti da je odnos napadača prema braniocu bio: 1:1. Pisac te hronološke jedinice je vjerovatno naveo taj podatak na osnovu DJELOMIČNOG PROUČAVANJA neprijateljske dokumentacije, i pošto se u jednom neprijateljskom dokumentu direktno pominju samo 1. i 3. bojna 1. pukovnije PTS-a, on ih je brojčano procjenio na 750 ustaša (što znači 375 vojnika po jednoj bojni).

Vjerovatno zbog tih netačnosti i nepotpunih objašnjenja i ocjena u dvotomnoj knjizi »OSLOBODILAČKI RAT NARODA JUGOSLAVIJE 1941 — 1945« (Izdanje Vojnoistorijski institut Jugoslovenske narodne armije — Beograd 1958. godine), druga borba 17. slavonske NO udarne brigade u Ludbregu, 6. jula 1944. godine, nije pomenuta. Hronološki posmatrano, tekst o toj borbi trebao bi da se nalazi ili na strani 161, ili na strani 461/462. knjige druge, ali ta teška i tragična borba, na žalost, nije pomenuta niti jednom rečenicom.

4.

U naglašenoj rečenici iz izvještaja Štaba 6. slavonskog udarnog korpusa op. br. 1090 od 20. jula 1944. godine se kaže: »O radu XXVIII udarne divizije izvještaj će iscrpnije podnijeti X korpus a sigurno i **drug Komandant NOV i PO Hrvatske koji se na Vrelu upoznao sa stanjem stvari**«.

U poglavlju šestom prethodne glave je navedeno da je komandant GŠH, general Ivan Gošnjak, 14. jula 1944. godine na sastanku u Čazmi vršio analizu druge borbe za oslobođenje Ludbrega.

Nasuprot izvještaju Štaba 6. korpusa, u izvještaju 10. korpusa »Zagrebačkog« ni jednom rečenicom se ne pominje sastanak u Čazmi, na kome je komandant GŠH, general Ivan Gošnjak, vršio analizu te borbe, a potpisnik toga izvještaja, politički komesar 10. korpusa Ivan Šibi, je evidentno znao da je ta analiza vršena na tome sastanku.

U tome se ispoljavaju njihova shvatanja principa i etike rukovođenja i komandovanja u Narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

POGLAVLJE DRUGO
NEPRIJATELJSKI DOKUMENTI O PODUH VATU »ROUEN«
SA KOMENTAROM

KRSTO BOSANAC

1. — Uvodna obrazloženja:

Štab 69. korpusa njemačkih oružanih snaga za specijalnu upotrebu, ali ne i sve njegove jedinice, kapitulirao je najvjerojatnije u prostoru sjeverozapadno od Klagenfurta (Celovca) pred anglo-američkim oružanim snagama u maju 1945. godine. Otuda je njegova arhiva pohranjena i kasnije mikrofilmovana u »THE NATIONAL ARCHIVES OF THE UNITED STATES« u Vašingtonu. (Osnovana je 1934. godine.)

SFRJ je, pored druge dokumentacije, otkupila od Nacionalne arhive u Vašingtonu i dokumentaciju 69. njemačkog korpusa. Štab toga korpusa je duže vremena imao sjedište u Zagrebu. Komandant korpusa je bio general pješadije Helge Auleb. U sklopu te dokumentacije pod oznakom »MICROCOPY T 314 — ROLL 1548« nalazi se na 1092 snimka dokumentacija poduhvata »ROUEN«, što znači da bi kompletna reprodukcija te dokumentacije sa mikrofilma na format A-4 sadržala građu od 1.092 stranice.

Operativno područje njemačkog 69. korpusa, pored dijelova teritorije tzv. NDH, zahvatalo je i dio teritorije Mađarske.

Budući da su jedinice 10. korpusa »Zagrebačkog« i jedinice 28. udarne divizije tih dana 1944. godine vršile borbene operacije na prostoru oko Ludbrega, Varaždinskih Toplica i Koprivnice sa osloncem na Kalničko Gorje, i time ugrožavale za neprijatelja vitalno strategijsko područje sjeverozapadne Hrvatske, koje neprijatelj odsudno brani, prema dogovoru između generala Čanića, Sigfrida Kašea i poglavnika Ante Pavelića, od 3. 07. 1944. godine u 15.00 sati, Štab 69. njemačkog korpusa je 4. 07. 1944. godine definisao poduhvat »Rouen« i napisao (izdao) prethodnu borbenu zapovijest (vorbefell) o **pokretanju i izvođenju poduhvata »Rouen«**, koji je prema toj dokumentaciji trajao od 4. 07. do 17. 07. 1944. godine. U izvođenju toga poduhvata su trebali učestvovati i mađarski pukovi.

Osnovni dokumenti poduhvata »Rouen« kazuju o upornom i energičnom nastojanju njemačkog generala Auleba — komandanta 69. korpusa, i Sigfrida Kašea — opunomoćenog ministra njemačke vlade u NDH, da »**pod pritiskom situacije**« privole — ili bolje rečeno, prinude dvojicu satelitskih »šefova« — poglavnika NDH, Antu Pavelića i regenta (»Reichverweser-a) Mađarske, admirala Hortija, **da** daju svoju

saglasnost da njihove vojne formacije pod komandom generala Auleba, odnosno njegovog štaba, učestvuju u zajedničkim operacijama protiv jedinica NOV i PO Jugoslavije (konkretno 10. korpusa i 28. udarne divizije) na prostoru oko Ludbrega i Kalničkog Gorja.

Po našim saznanjima, to je jedan od dva slučaja¹ kada su njemački viši komandanti uporno nastojali da ostvare »trajno fašističko borbena savezništvo« njemačkih, Pavelićevih i Hortijevih vojnih jedinica protiv jedinica NOV i PO Jugoslavije, pa je prevod i tumačenje dokumenata poduhvata »Rouen« i sa šireg historijskog stanovišta interesantan i značajan.

Kada su se jedinice 10. korpusa i 28. udarne divizije pomjerile prema Bilogori (istočno od ceste i pruge Koprivnica — Križevci) donijeta je 10. 07. 1944. godine odluka da se mađarske trupe isključe iz poduhvata »Rouen«.

Sljedećeg dana, 11. 07. 1944. godine, komandant ustaške gardijske divizije PTS-a pukovnik Ante Moškov, izdaje zapovijest o narednim dejstvima u okviru poduhvata »Rouen«, pri čemu se u njegovom izvodu od toga dana angažuju i neprijateljske jedinice iz Bjelovara i Daruvara.

Kada su jedinice 28. udarne divizije u skladu sa naredbom Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije, 15. i 16. jula 1944. godine, krenule u Slavoniju radi priprema za dejstva u Bosni (prostor oko Motajice), a kasnije u Srbiji, narednog dana, 17. jula 1944. godine, obustavljena su dejstva u okviru poduhvata »Rouen« (Abschlussmeldung »Rouen« — snimak broj 700).

To bi se moglo protumačiti tako, da je odlaskom 28. udarne divizije sa Kalnika i zapadnog dijela Bilogore, prestala ona neposredna opasnost, koju su izazivala njena borbena dejstva sa jedinicama 10. korpusa na području Kalnika, odnosno Ludbrega, jer je za neprijatelja to bilo značajno strategijsko područje.

Nakon ovih uvodnih objašnjenja o razlozima pokretanja poduhvata »Rouen« i njegovog obustavljanja, potrebno je dati još neke napomene i obrazloženja u vezi sa izborom i prevodom te dokumentacije."

1.

Pregled filmske rolne broj 1548 izvršen je u aprilu 1985. godine.

Kao značajni za ova istraživanja izabrani su dokumenti na snimcima pod slijedećim brojevima: 700, 791, 792, 793, 794, 848, 859, 876, 877, 955, 956, 971, 983, 984, 985, 986, 1006, 1008, 1009, 1020, 1023, 1051, 1056, 1058, 1072, 1080, 1085, 1088, 1089, 1090, 1092.

Ti snimci su u Vojnoistorijskom institutu reprodukovani na format A-4 juna 1985. godine, i sa njihovom fotokopijom raspolaže redakciona grupa za pripremu ove knjige, kao sa izvornom dokumentacijom o poduhvatu »Rouen«.

¹ Mađarski riječni monitori su 1942. godine sa rijeke Save davali artiljerijsku podršku fašističkim snagama u ofanzivi na Kozaru.

2.

Prevod tih dokumenata izvršen je u vremenu od 9. do 17. oktobra 1985. godine.

Drug Božo Švarc, pukovnik u penziji, ratni politkomesar Drugog bataljona 17. slavonske NO udarne brigade, učestvovao je u prevodu pet dokumenata.

Najveći broj dokumenata preveo je dipl. ing. Aleksandar Pavićević. On je izvršio i korekturu prevoda onih dokumenata, koje je preveo drug Božo Švarc.

Od Vojnoistorijskog instituta dobili smo fotokopije prevoda četiri dokumenta »Rouen«. Uz te dokumente stoji napomena da su prevedeni u Vojnoistorijskom institutu.

Redigovanje prevoda dokumenata objavljenih u ovoj knjizi izvršio je Krsto Bosanac.

3.

U nastojanju da otkrijemo moguće simbolično značenje naziva ovog neprijateljskog poduhvata došli smo do slijedećeg saznanja:

Prvo, u njemačkom jeziku ne postoji takva riječ;

Drugo, u toj transkripciji u indoevropskom jezičkom fondu, postoji samo jedno određenje, a ono se odnosi na grad Ruan (ROUEN) u sjeverozapadnoj Francuskoj. To je grad na rijeci Seni, 136 km sjeverozapadno od Pariza, 123.474 stanovnika — 1962. godine. U njemu je 1431 godine spaljena nacionalna junakinja Jovanka Orleanka (Jeanne d' Are). (Vidjeti: Enciklopediju Leksikografskog zavoda — knjiga 5 — strana 526 — izdanje 1969. godine).

Prema tome, moguće simbolično značenje naziva toga poduhvata moglo bi biti u vezi sa gradom Ruan u Francuskoj.

Krajem juna i početkom jula 1944. godine, snage Saveznika koje su se učvrstile na mostobranu u Normandiji, pripremale su se za proboj njemačke odbrane na rijeci Seni kod grada Ruan-a na istok prema njemačkoj granici. Njemačka propaganda je tih dana tvrdila da će invazione snage saveznika na Seni kod Ruan-a naići na »neprobojni bedem«. U tome smislu, eto, ni snage 6. i 10. korpusa neće preći »bedem na rijeci Bednji kod Ludbrega u pravcu njemačke granice«.

U tome bi se smislu, najvjerojatnije, mogla tumačiti simbolika, da se ime tog francuskog grada izabere za naziv ovoga neprijateljskog poduhvata.

4.

U ustaškoj i domobranskoj dokumentaciji iz toga vremena, nije nađen dokument u kome se pominje poduhvat »Rouen«.

Po svemu sudeći, poglavnik Ante Pavelić i ustaški pukovnik Ante Moškovi su zabranili da se u dokumentima ustaških i domobranskih štabova u vremenu od 4. 07. do 11. 07. 1944. godine, navodi da se njihove akcije oko Ludbrega, Koprivnice, Križevaca, Varaždina i Kalničkog Gorja, vezuju za poduhvat pod nazivom »Rouen«.

Treba pretpostaviti da to nije učinjeno radi čuvanja »vojne tajne« od partizanskih obavještajaca, što se inače podrazumijeva, već prvenstveno radi zaštite »strategijsko-političke tajne« od šireg sastava vlastitog komandnog kadra. Ustaški i domobranski komandni kadar nije smio saznati za **pristanak** poglavnika NDH Ante Pavelića da se iz Hrvatskog Međumurja, okupiranog od mađarskih oružanih snaga, u Ludbreg i Koprivnicu dovedu mađarske trupe radi zajedničke borbe sa njemačkim, ustaškim i domobranskim jedinicama protiv jedinica 10. korpusa »Zagrebačkog« i 28. udarne divizije na Kalničkom Gorju.

Zbog toga je naređeno da se u ustaškim i domobranskim naređenjima pokreti jedinica vezuju za »**Posebni poduhvat 1. pukovnije PTS**«. Tek od 11. 07. 1944. godine, dan nakon odluke o otpuštanju mađarskih snaga iz akcija u poduhvatu »Rouen« (vidjeti dokumenat broj 18), u zapovijesti ustaškog pukovnika Ante Moškova se skida »političko-strategijska kamuflaža« i nastavak poduhvata »Rouen« naziva poduhvatom »**Brod — Rouen**« (vidjeti dokumenat broj 19).

5.

Osnovni dokumenti poduhvata »Rouen« su označeni brojevima od 1 do 20, a takvo njihovo označavanje je urađeno za ovu knjigu.

Radi boljeg razumijevanja ovih dokumenata, potrebno je upoznati sadržinu teksta označenog kao »Dokument broj 17«, a zatim i sadržinu svih ostalih dokumenata onako kako su redosljedno označavani.

Na odgovarajućim mjestima u komentaru dokumenata daju se napomene koje ukazuju na probleme oko ispravnog prevoda njemačke vojne terminologije.

Komentare i napomene uz dokumente napisao je Krsto Bosanac.

2. — Važniji dokumenti poduhvata »Rouen« sa komentarom

Dokumenat broj 1 (Snimak 1.092).

Tajno — nacrt

KR — FS od 2. jula 1944.

(Rukom napisano: »Rouen«)

Za Pz. A. O. K. 2.1 a

- 1.) — Poduhvat gardijske divizije u prostoru Koprivnica — Ludbreg
  - a) — *Neprijatelj*: Štab 32. div. brigade Radić, Gubec i navodno XI brigada (kamuflažni naziv?)
  - b) — uključenje 1. puk. gardijske divizije poglavnika, dijelova policijskog bataljona Varaždin i jedan bataljon V ustaške brigade.
  - c) — Zaprečavanje u liniji Ludbreg — Rasinja (9 Si Ludbreg) — Gliboki Potok. Napad sa SZ, Z i JŽ.
  - d) — Početak 3. 7. 44, vjerovatno trajanje 2 dana.
- 2.) — Poslije toga planiran poduhvat u prostoru Koprivnica, tamo X. korpus sa 1. i 2. Moslavačkom brigadom.

Gen. komanda 69. A.K. z. b. v.
Ia br. 3499/8539/44 — pov.

Naša zapažanja i napomene:

1. Ovaj dokumenat je oformljen prije pokretanja poduhvata »Rouen«. Zbog nekog razloga na njemu je rukom u gornjem desnom uglu dopisana oznaka »Rouen«.

2. Naznaka »K.R.« nije prevedena jer nije protumačeno šta označava. Naznaka »FS« je u nekim dokumentima prevedena kao »teleks«, jer sa sigurnošću ukazuje da je to skraćenica za riječ »Fernschreiber« (dalekopisac — teleks).

3. U svim osnovnim dokumentima poduhvata »Rouen« poglavnikovi tjelesni sdrugovi se nazivaju »Leibgarde divizion des Poglavnika« ili skraćeno »Leibg. d. Poglavnika«, a ponekad samo sa »Leibgarde«. Mi smo se u prevodenju opredjelili da to ne prevodimo skraćenicom PTS (poglavnikov tjelesni sdrugovi) već kao »Gardijska divizija poglavnika«, jer je to zaista divizija sa jakim štabom. U ustaškim formacijama je izbjegnut međunarodni termin »divizija« i umjesto toga je upotrebljavan zbirni naziv »SDRUGOVI« što bi se u međunarodnoj vojnoj terminologiji moglo protumačiti kao »BRIGADE«, a što opet ne mora u svakom slučaju da se shvati kao divizija sa štabom divizije, već možda i kao grupa brigada.

Iz istih razloga je njemački naziv »V Ustascha Brigade« preveden kao »V ustaška brigada«, a ne »V ustaški sdrug«.

4. Pod tačkom b) ovaj njemački dokumenat navodi snage koje učestvuju u poduhvatu pod nazivom »Brod«.

Ova tačka tog njemačkog dokumenta ima posebnu važnost, jer razjašnjava da je 7. bojna V. ustaškog sdruga upućena u Ludbreg 30. 06. 1944. godine zbog zaštite uporišta u vremenu kada 1. i 2. bojna 1. pukovnije PTS i 7. bataljon njemačkih feldžandara budu učestvovali na Kalniku u poduhvatu »Brod«.

Zbog takvog svoga sadržaja u tački b) ovaj dokumenat u znatnoj mjeri razjašnjava ono, što bi razjasnila zaplijenjena zapovijest o pokretanju poduhvata »Brod«, a koja nije pronađena u arhivi Vojnoistorijskog instituta u Beogradu.

5. Netačan je podatak u tački d) da poduhvat »Brod« počinje 3. 07. 1944. godine. Taj poduhvat je počeo 1. 07, a završio se 2. 07. 1944. godine kasno uveče.

6. Skraćenice u potpisu znače: »Generalna komanda 69. armijskog korpusa za posebnu upotrebu«.

U ostalim dokumentima navode se samo skraćenice onako kako su izvorno date u originalnoj njemačkoj verziji.

Dokumenat broj 2 — (Snimak 1.080)

48/ 11/4. 7./01.30 — Tajno

KR — Teleks od 4. 7. 44.

1. *kozačkoj diviziji*

Predmet: Poduhvat »Rouen«

Saradnja između gardijske divizije i mađarskih oružanih snaga. Prostor Koprivnica — Varaždin. Početak 5. 7.

Za rukovodioca štaba za vezu određuju se: major grof Elz. Trajanje: 6 do 8 dana, javljanje 4. 7. poslije podne generalnoj komandi. Putovanje do generalne komande željeznicom!

Gen. kda 69. A.K.z. b.v.
Ia br. 3504/8544/44. tajno
(Slijede tri nečitljiva potpisa)

Naša zapažanja:

1. Ovaj dokument je datiran 4. jula 1944. godine u 01.30 sati. U predmetu jasno stoji poduhvat »Rouen«. Kaže se da će saradnja sa mađarskim trupama početi 5. jula. Iz svega toga se može zaključiti da su prethodnog dana, tj. 3. 07. na najvišoj razini donešene »političke odluke« vezane za pokretanje poduhvata »Rouen«.

2. Ima pretpostavki da je major grof Eitz, pripadnik nekadašnje grofovske porodice iz Vukovara, i da je izabran za rukovodioca štaba veze, jer govori njemački i mađarski jezik, a vjerovatno i hrvatsko-srpski.

Dokumenat broj 3 (snimak 1.072)

4825/4. 7./08.40

KR — FS (teleks) od 4. jula 1944.

2a Pz. A. O.K. 2 — »Rouen«

(Za glavnu komandu 2. oklopne armije)

- 1.) — Glavnina (»masse«) VI. i X. banditskog korpusa ojačana dolaskom jedne slavonske divizije, pod jakom komandom, vjerovatno sa namjerom da se uskoro iz prostora južno od Koprivnice prebaci preko Kalnika i planine Ivančica na njemačku granicu.
Dijelovi ojačane gardijske divizije, nakon početnih uspjeha, sa gubicima odbijeni na prostoru Koprivnica—Ludbreg.
- 2.) — *Namjera*: Poduhvat »Rouen«. Trajanje otprilike 6—8 dana. Početak po mogućnosti 5. 7.
  - a) Zatvoriti zapadni rub Kalničkog Gorja.
  - b) Razbiti bande na Kalniku.
Za to je potrebno dovesti snage.
- 3.) — *Nalog*: — Sadejstvovanje mađarskih oružanih snaga (2 puka ojačana artiljerijom).
Nastupanje iz prostora Koprivnica—Križevci za napad prema sjeverozapadu i zapadu.
Postoji pristanak Hrvatske države.
- 4.) — *Rukovođenje*: Gen. komanda 69.A.K.
Oficir za vezu mađarskih trupa:
major grof Elz (1a 1. kozačke divizije) poručnik Kirmes (do sada I o gen. komande) sa radio-stanicom.
Jedan hrvatski oficir.
5. Gen. komanda moli da se imenuju mađarske jedinice koje će učestvovati i za nalog da opunomoćeni mađarski oficir što prije bude upućen u Varaždin na dogovor i prijem naređenja.
6. Opunomoćeni njemački general u Mađarskoj biće odavde obavješten.

Gen. komanda 69. A. K. z. b. v.

1a br. 3522/8585144 tajno
nakon prispjeća g. kdos

Uručeno u 12.25

Naša zapažanja i napomene:

1. Kraticu adresata »Pz. A.O.K. 2« dešifrovali smo na osnovu dokumenata broj 17 i 18 jer je u tim dokumentima adresat naveden punim imenom »Panzerarmeeoberkomando 2«.

Prema tome ovim dopisom Štaba 69. arm. korpusa za posebnu upotrebu obavještava svoj viši štab o svojim namjerama i preduzetim pripremama za poduhvat »Rouen«.

2. U tački 3) Štab 69. korpusa obavještava svoj viši štab da »POSTOJI PRISTANAK HRVATSKE DRŽAVE«, što znači poglavnika NDH Ante Pavelića, za angažovanje mađarskih trupa u poduhvatu »Rouen« na teritoriji NDH.

Dokumenat broj 4 (Snimci 1088, 1089, 1090)

Vojna tajna — Nacrt (rukom dopisano)
Gen. komanda 69. A.K. z.b.V.
Ia br. 885/2435144 g. kclos.

K.H. Qu 4. jula 1944.
(Korpus Haupt Quartir)
Dokumenat

Predmet: poduhvat »Rouen«

PRETHODNA ZAPOVIJEST
PODUHVAT »ROUEN«

- 1.) — *Neprijatelj:*
Glavnina 6. i 10. banditskog korpusa pod engleskom komandom na prostoru Koprivnica — Ludbreg — Novi Marof — Carevdar sa namjerom da prodre na zapad u planinu Ivančica.
- 2.) — *Namjera generalne komande:* Poduhvat »Rouen«
  - a) Spriječiti prodor na zapad,
  - b) Uništenje banditskih snaga u Kalničkom Gorju.
- 3.) — *Podjela komandovanja — trupe:*
  - a) Gen. kdo. 69. A.K. z.b.V., istureno komandno mjesto Varaždin.
  - b) Ojačana gardijska divizija poglavnika,
  - c) V. ustaška brigada,
  - d) Policijske snage Ludbreg i Križevci,
  - e) Mađarske trupe.
- 4.) — *Naloz:*
  - a) *Ojačana gardijska divizija poglavnika* sprečava proboj neprijatelja na zapad odbranom na liniji Hum — Novi Marof — Varaždinske Toplice — Jalžabet.
Za ovo pokretne rezerve za dejstvo (Eingreifreserven):
Dva bataljona gard. diviz. poglavnika u prostoru Sv. Petar Orehovac — Sudovec (10 i 17 SZ Križevci).
Jedan bataljon Novi Marof.
Dvije pokretne čete grenadira u prostoru južno od Varaždina.
Pokušaje prodora bandi kod Huma i kroz Varaždinsku šumu treba razbiti u napadu.
Pokretne rezerve za dejstvo (»Die beweglich gehaltenen Eingreifreserven«) (1. pukovnija gardijske divizije poglavnika) treba da se drže u pripravnosti za koncentrični napad u zapadnom dijelu Kalničkog Gorja prema sjeveru i jugu.
  - b) *V. ustaška brigada*, najprije drži osiguranje prema neprijatelju južno od Koprivnice, izviđa u sjeverozapadnom, zapadnom i jugozapadnom pravcu i drži se u pripravnosti da nakon toga sa jakim snagama (najmanje dva bataljona) napadne preko Sokolovac — Carevdar na zapad i sjeverozapad.
  - c) *Policijske snage:*
Žandarmerija (njemački feldžandari) iz komande Varaždin u Ludbregu brani Ludbreg i drži otvorenom vezu prema Varaždinu.
Ojačani policijski bataljon (njemački feldžandari) Križevci jakim izvidnicama obezbjeđuje u liniji Brežovi Most — Potočec — Gušcerovec (linija 4 km sjeverno od Križevaca) i drži se u pripravnosti da u formaciji zatvorenog bataljona, priključujući se na desno krilo gardijske divizije poglavnika nastupa u sjevernom pravcu preko Sv. Helene na sjever.
  - d) *Mađarske snage* biće privučene kao pojačanje preko Drave kod Varaždina ili kod Đekenješa.

One će prema jačini i sposobnosti da se uključe za zaprečavanje na sjevernom krilu gardijske divizije poglavnika (Novi Marof — Varaždinske Toplice, Ludbreg) i time oslobode dijelove gardijske divizije poglavnika za napad na istok.

— ili će biti uključene za napad iz prostora zapadno od Koprivnice na zapad.

Uključenje mađarskih snaga.

Njemačko-hrvatski štab za vezu kod mađarske vojske (major grof Eitz) dogovoriće 4. 6. 44. uključenje mađarskih snaga i izdaće naređenje uz jednovremeno saopštenje generalnoj komandi.

U zavisnosti od utvrđivanja zapreke na zapadnoj ivici (rubu) Kalničkog Gorja, bande razbiti u Kalničkom Gorju ili ih potisnuti prema sjeveroistoku u otvorenu dolinu Drave i tamo ih nanovo napasti.

5.) — *Korpusne rezerve:*

2 verlastete (nije nađen odgovarajući naš izraz) grenadirske čete gardijske divizije poglavnika u prostoru jji Varaždin.

Uključenje rezerve predviđeno u južnom ili istočnom pravcu.

V ustaška brigada ima da drži u pripravnosti jednu pokretnu rezervu (najmanje dvije ojačane čete) za uključenje zapadno i sjeverozapadno od Koprivnice.

6.) — *Komandna mjesta:*

a) Gen. komanda 69. A.K. z.b.V., istureno komandno mjesto počev od 6. 7. 44. Varaždin, prethodna komanda (»Vorkommando«) od 4. 7. uveče.

b) Gardijska divizija poglavnika: Hum, odnosno Novi Marof.

c) V ustaška brigada: Koprivnica, kasnije jugozapadno odatle.

d) Policijske snage: Križevci (kasnije sjeverno odatle) i Ludbreg.

e) Mađarske snage: Koprivnica, kasnije zapadno odatle, po potrebi Varaždinske Toplice.

f) Njemačko-hrvatski štab za vezu kod mađarske vojske: Na mađarskom komandnom mjestu, što bliže V. ustaškoj brigadi.

7.) — *Saopštenja:*

Stalno u oba pravca o formiranju zaprečavanja na zapadnoj ivici Kalničkog Gorja.

Pripravnost rezervi za uključivanje — rezultati izviđanja, predloži za napade sa ograničenim ciljem.

8.) — *Sredstva veze:*

a) *Radio* za gardijsku diviziju poglavnika, V. ustašku brigadu, jednovremeno mađarske snage, policijski bataljon Križevci, dalje za glavni štab korpusa.

b) *Žičana veza:* Teleks za glavni štab korpusa.

FE za Ludbreg, po mogućnosti Hum.

Za generalnu komandu
šef generalštaba
I. V.
major i. G.

Korisnici prema nacrtu

Korisnici:

1. koz. div. za majora Eltz-a	1 primjerak
Gard. div. poglavnika	2
V. ustaška brigada	3
Regionalni šef. polic. snaga Zagreb	4 "
Komandant vazduhopl. snaga Hrvatske	5 "

Informativno:

Glavna komanda 2. oklopne armije	6
Opunomoćeni general u Hrvatskoj	7
Propagandna četa	8

Štab	10
»Stanach«	11
Ia (Stopi)	12
K.H. Qu (korpurni glavni štab)	13
Istureno komandno mjesto	14
I a — nacrt	15
K. T. B	16
Mađarske snage	17
Policijski bataljon Križevci	18

Naša zapažanja i napomene:

1. Jedinice 10. korpusa i 28. udarne divizije, nisu bile na Kalniku ni pod kakvom engleskom komandom, a nije bilo ni sadejstva sa savezničkom avijacijom.

Štab 69. njemačkog korpusa se rukovodio nekim, njemu poznatim razlozima da u uvodu zapovijesti navede stav: »glavnina 6. i 10. korpusa pod engleskom komandom ... sa namjerom da proдре u planinu Ivančicu«. U dokumentu broj 3 se navodi da te snage žele преći granicu njemačkog rajha na zapadnim obroncima Ivančice. Za njemačko komandovanje je nedopustivo da se pored 14. slovenačke divizije NOV Jugoslavije istim pravcem preko Moslavine, Kalnika i Ivančice probije u »njemački rajh« sada i 28. slavonska udarna divizija, na primjer. To bi moglo značiti da se »unutar granica njemačkog rajha« sada nađe čitavi partizanski korpus od preko 8.000 boraca. Vjerovatno je neki njemački viši komandant bio smijenjen zbog prodora 14. slovenačke divizije u »njemački rajh«, pa general Auleb, komandant 69. korpusa čini sve da se to ovoga puta spriječi.

Po svemu sudeći, navedena formulacija u uvodu zapovijesti se daje, da bi se maksimalno angažovale oružane snage NDH i Mađarske u borbi protiv partizana u području Kalnika i na taj način spriječio njihov prodor na zapad.

Njemačko komandovanje se rukovodilo vojno-strategijskim stavom da krupnije partizanske formacije, kao što je 28. slavonska NO udarna divizija, koju respektuju, ne smije преći liniju donjeg toka rijeke Bednje (Varaždinske Toplice — Ludbreg) na zapad.

2. U našoj analizi posebnu pažnju treba obratiti na posljednji pasus tačke 4a). Tu se jasno kaže da čitava 1. pukovnija PTS-a treba da se koncentriše za napad. Već 5. 07. 1944. godine, 1. pukovnija će biti koncentrisana u Ludbregu, pa će ona sa 7. bojnom 5. ustaške brigade i 7. policijskim bataljonom u Ludbregu, činiti grupaciju od pet neprijateljskih bataljona.

To će biti to, po ovoj zapovijesti određeno, »die beweglich gehaltenen Eingreifreserven«, za koji njemački izraz nismo našli odgovarajući izraz u našoj vojnoj terminologiji, i koja će 6. 07. 1944. godine, sačekati u ludbreškim utvrđenjima napad 17. slavonske NO udarne brigade.

3. Od trenutka izdavanja ove prethodne zapovijesti poduhvata »Rouen«, planiranim operacijama 10. korpusa suprotstavljaju se organizovano pod komandom 69. njemačkog korpusa sve fašističke snage u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, i pokreće postupak za angažovanje i mađarskih snaga.

Dokument broj 5 (Snimci 876, 877)

ZABILJEŠKA

0 usmenom dogovoru 5. 7. 1944. od 19.30 do 19.55 u sobi komandanta 1. pukovnije gardijske divizije.

Prisutni: pukovnik Moškov, potpukovnik Gredelj (komandant 1. pukovnije gardijske divizije), major Gvozdić, Ia, gardijske divizije;
Ia gen. komande major Esche, oficir za vezu sa mađarskom armijom, major grof Eitz,
Ie poručnik Kirmes.

Uvod:

Neprijateljski položaj 5. 7. 44. (prema Ia gardijske divizije i potpukovnika Gredelja, na bazi trupnog izviđanja i izjava stanovnika, odnosno potvrđeno u borbama gard. div. poglavnika):

Stab 10. korpusa, 32. divizija, 28. divizija, brigada »Braća Radić«, »Matija Gubec«, glavnina 33. divizije, još jedna slavonska divizija, u prostoru Kalničkog Gorja sa namjerom da nakon zauzeća Novog Marofa (napadnut već 4. 7.), Varaždinskih Toplica (32. divizija u oštroj borbi istočno od Varaždinskih Toplica), 17. brigada 28. divizije južno od Ludbrega, još jedna slavonska divizija privučena u Kalničko Gorje i već pristigla. Glavnina 6. banditskog korpusa u prostoru južno od Koprivnice nadire prema zapadu radi spajanja sa 10. korpusom.

Nalog gard. diviziji prema prethodnoj zapovijesti »poduhvata Rouen« ostaje na snazi. Pregrupisanje gard. divizije jugozapadno i južno od Kalničkog Gorja se do 5. 7. 44. nije tako odvijalo, kako je bilo potrebno za pripremu zajedničkog napada hrvatskih i mađarskih snaga prema zapovijesti korpusa. Pregrupisanje je, međutim, trebalo da bude sprovedeno.

Ia gen. komanda:

»Sadejstvo dijelova mađarskih trupa za »poduhvat Rouen« kasnije. Prema mome razgovoru sa komandantom mađarskog puka u Čakovcu sa njihovim pristizanjem se ne može nikako računati prije 8. 7. 44. Vrijeme stizanja daljih obećanih pukova predviđeno je također za 8. 7. 44, međutim, oni mogu kasniti do 10. 7. 44.

Do toga vremena ostaje na snazi nalog ojačanoj gardijskoj diviziji: — sprečavanje proboja jakih banditskih snaga prema zapadu, po mogućnosti napadom malih jedinica u prostoru za sada izgrađenih zapreka u liniji: Varaždinske Toplice — Ludbreg. Govoreći, i istovremeno pokazujući na karti: Treba spriječiti da bande izbjegnu preko linije: Križevci — Koprivnica prema istoku i jugoistoku. Generalna komanda želi da bande uhvati i potuče na Kalničkom Gorju«!

Major Gvozdić:

Prirodno je što se od strane tjelesne garde za sada želi da mi to sami završimo i da nam Mađari i ne zatrebaju. Kako sada izgleda, poslije ovih uspjeha, (Novi Marof i Varaždinske Toplice) mi ćemo momke već da izbacimo.

Ia gen. komanda:

Razumljivo (prirodno) je, mi moramo biti pripravnici za slučaj da Mađari zakasne ili uopšte ne dođu, pa da poslije završetka akcije u Žumberku, zajedno sa Kozacima sprovedemo jednu veću akciju pod vodstvom generalne komande u prostoru Bjelovar — Đurđevac — Koprivnica i dalje na zapad — za sada, međutim, ostajemo kod dogovorenog plana.

Razgovor se (zatim) prenijeo na Bobana (komandanta V. ustaške brigade).

Podvučeno je da Boban ne cijeni Mađare i da bi samo uz otpor saradivao s njima.

Ia generalna komanda:

»Da, — Bobana treba upozoriti« i skrenuo je pažnju da komandujući general ne namjerava da trpi nikakve odbojnosti u saradnji.

Ia generalna komanda grofu Eltz-u: (svi prisutni su čuli): »Otputovaćete za Kapošvar u mađarski korpus i zahtijevati saradnju 8. 7. 44. sa jednim pukom iz Varaždina, i sa dva puka iz Đekenješak«.

Poručnik Kirmes
(potpis)

Major i G.
(potpis nečitak —
vjerovatno Esche)

Naša zapažanja:

1. U trenutku kada su vođeni ovi razgovori u Varaždinu, završeni su govori Krste Bosanca, politkomesara brigade i Radojice Nenezića, komandanta 28. udarne divizije, pred strojem boraca 17. udarne brigade na brdu iznad sela Duga Rijeka, i brigada je krenula prema Ludbregu u napad. Tamo je već bila koncentrisana 1 pukovnija PTS-a (1. 2. i 3. bojna), 7. bojna V ustaškog sdruga i 7. bataljon njemačkih fel-džandara, dakle, artiljerijom ojačanih pet fašističkih bataljona.

Komandant 1. pukovnije PTS, Vilijam Gredelj, se u tome trenutku nalazio na isturenom komandnom mjestu 69. njemačkog korpusa u Varaždinu, koje je, kao što se iz ove zabilješke vidi, u punom sastavu funkcionisalo. Nije utvrđeno da li je ustaški potpukovnik Gredelj još te večeri stigao u Ludbreg, ili je noćio u svome štabu u Varaždinu, pa sutradan otišao u Ludbreg.

2. Na sastanku, prema zapisniku, nisu govorili ustaški pukovnik Moškov i potpukovnik Gredelj. U ime njih govorio je bojniki (major) Gvozdić. On je iznio namjeru gardijske divizije poglavnika »da sami izbace momke (partizane) sa Kalnika, i da učine nepotrebnim angažovanje mađarskih trupa«.

Nakon teškog poraza kod Prkosa, 2. jula 1944. godine, upravo Moškov, Gredelj i Gvozdić su digli uzbunu, nakon koje je poglavnik NDH Ante Pavelić, dao »pristanak NDH« da se angažuju mađarske trupe. To je bilo 3. jula, a sada uveče 5. jula već su optimistički raspoloženi, jer su u međuvremenu zaista dosta svojih bataljona privukli na liniju Ludbreg — Varaždinske Toplice — Novi Marof, pa se nadaju da angažovanje mađarskih trupa neće biti potrebno.

Dokument broj 6 (Snimak 1056)

Vojna tajna Nacrt
K R — Teleks od 6. jula 1944.

Generalnoj komandi 69. A.K. z.b.V. — Zagreb

Gardijska divizija poglavnika otpočinje 7. 7. akciju sa 5 (pet) bataljona u prostoru južno do jugoistočno od Ludbrega u saradnji sa Bobanom, koji ima naređenje za zaprečavanje. Na osnovu toga se mađarska pomoć ne očekuje.

Detaljniji plan za tjelesnu gardu Zagreb nalazi se u kopiji kod Herakles-a I

16,40 sati
(rukom napisano i data
dva parafa)

Herakles II
Ia br. 4/44. g. Kdos

Naša zapažanja i napomene:

1. Ovaj teleks je uputio »Herakles II«, a numeracija akta (Ia br. 4/44) ukazuje da se on upućuje sa isturenog komandnog mjesta 69. A.K. u Varaždinu. Nismo mogli pouzdano utvrditi da li se major Eše potpisuje šifrovano sa »Herakles II«.

2. Grupacija od pet bataljona, treba da je ona grupacija, koja je oformljena kao »pokretna napadna rezerva« prema prethodnoj zapovijesti poduhvata »Rouen«, čija je glavnina sigurno bila okupljena u Ludbregu 5. 07. uveče. Borbe u Ludbregu su završene 6. 07. 1944. godine prije podne, a već u 16,40 sati po podne se šalje teleks da akcija tih pet bataljona počinje sutradan 7. 7. 44. Prema tome, nije isključena mogućnost da su to onih pet bataljona koji su bili u Ludbregu za vrijeme napada 17. slavonske udarne brigade.

3. Karakteristična je napomena »Heraklesa II« da gardijska divizija poglavnika tako pristupa ovoj akciji, kao i da ne očekuje mađarsku pomoć.

Dokumenat broj 7 (Snimak 1051)

Vojna tajna

Nacrt (rukom dopisano)

KR — Teleks od 6. jula 1944.

Generalnoj komandi 69. A.K. z.b.v. — Zagreb

Predmet: Razgovori u Fünfkirchen-u

Nakon 12-časovnog putovanja i 5-časovnog razgovora (ponovni susret u Varaždinu 6. 7. 15,00) postignut je slijedeći rezultat:

Mogli bi se staviti na raspolaganje:

- a) Jedna borbeno grupa u Ludbregu; jačina: 3 bataljona, 2 baterije, 1 četa biciklista.
- b) Jedna borbeno grupa u prostoru sjeverno od Varaždina. Jačina: 2 bataljona, 2 baterije.
- c) Obe borbene grupe mogle bi da budu spremne od 7. 7. uveče u navedenim prostorima.
- d) Definitivna dozvola za uključivanje trupa još nije dobijena od mađarske vrhovne komande.

Generalna komanda u Fünfkirchen-u moli kao dokumentacionu podlogu, molbu za planiranu oružanu pomoć u hrvatskom prostoru u pismenom obliku.

15,55 sati

Herakles II, major grof ELTZ
la br. 3/44. g. Kdos

Naša zapažanja:

1. Prema dokumentu broj 5, majoru grofu Eltz-u je naređeno 5. 07. da otputuje u štab mađarskog korpusa u Kapošvaru. U ovome dokumentu on izvještava da je bio u Fünfkirchen-u i vodio razgovore u tamošnjoj »generalnoj komandi«. Postoji mogućnost da su Njemci Kapošvar nazvali Fünfkirchen, ili je to naziv nekog mjesta pored Kapošvara, u kojem se nalazio štab mađarskog korpusa. Izgleda da se u njemačkoj terminologiji štab korpusa nazivao generalnom komandom, a štab armije »armeoberkomando« (armijska ober komanda).

2. Herakles II i major Eitz su supotpisnici ovoga teleksa, a ne isto lice. Obojica su parafirali tekst za teleks, a rečeno je i da su se ponovo sreli 6. 7. u 15.00.

Dokument broj 8 (Snimak 1058)

Tajna

Prečišćen tekst uz teleks Gen. komandi 69. A.K. z.b.V.

la br. 3557/8697/44. tajno po prispjeću g. Kdos

Majoru grofu Eltz-u

Kopija: Njemačkom opunomoćenom generalu u Mađarskoj — Budimpešta.
Moli se njemački opunomoćeni general u Mađarskoj da obezbijedi da se za poduhvat »Rouen« stave na raspolaganje:

- a) Jedna ojačana pukovska grupa 7. 7. uveče u prostoru južno od Čakovca, tako da 8. 7. ujutro može da umaršira.
- b) Jedna ojačana pukovska grupa u Đekenješu tako da 8. 7. može da dostigne prostor Koprivnice.
- c) Jedna ojačana pukovska grupa (iz Barča) željezničkim transportom do Đekenješa, tako da 9. 7. ujutro može da krene u nastupanje iz prostora jugozapadno od Đekenješa preko Koprivnice na zapad.
- d) Jedna ojačana pukovska grupa željezničkim transportom sa istovarovom u Đekenješu, tako da do 9. 7. uveče stigne u prostor Ludbrega i istočno.
- e) Mađarski komandni štab sa dva puka 8. 7. u 12.00 sati u Koprivnici.
- f) Moli se za što skorije obavještenje sa naznakom vremena dolaska i brojeva pukova.

Dokumenat broj 9 (Snimci 1008 i 1009)

K R. — Teleks od 7. 7. 1944.

Tajno
(rukom dopisano
7. 7. — 16,30)

*Gen. komandi 69. A. K. z. b. v.
Dodatak dnevnom izvještaju od 6. 7. 1944.*

- a) Neprijatelj je napao 6. 7. rano jakim snagama Ludbreg. Napad je odbijen iznenadjenjem i varkom i razbijeno je 2/3 (dvije trećine) XVII. brigade (28. div.).
Prebrajano je 183 mrtva neprijatelja, među kojima komandant XVII. brigade, brigadni komesar, i više bataljonskih i drugih komandira.
Plijen: 4 mitraljeza, 2 velika bacača, kao i veliki broj pušaka i drage ratne opreme. Broj mrtvih sigurno mnogo veći. Vlastiti gubici: — 10 mrtvih i 28 ranjenih.
- b) Prema razgovoru sa potpukovnikom Gredeljom na komandnom mjestu u Ludbregu — pet uključenih bataljona su 7. 7. uveče dostigli vjerovatno prostor Rasinja — Koprivnica — Sokolovac. Ako tu ne bude dodira sa neprijateljem, zaustaviti kurirom i čekati dalja naređenja generalne komande (komande korpusa). Po mišljenju garde u pročešljanom prostoru nema više značajnijih neprijateljskih snaga. Rezultata današnjih borbi još nema.
- c) Garda javlja o novim neprijateljskim koncentracijama zapadno od planine Ivančice (Slovenačke banditske jedinice 4.000 ljudi).

Gen. komanda 69. A.K. — Istureno
komandno mjesto
Ia br. 5/44. tajno u E. g. Kdos

Naša zapažanja i napomene:

1. U ovome dokumentu a) se navodi izuzetno bitna činjenica, da je napad 17. slavonske NO udarne brigade 6. 07. 1944. godine u Ludbregu »odbijen **iznenadjenjem i varkom**«.

2. Pod tačkom b) se navodi da se ustaški potpukovnik Gredelj nalazi u Ludbregu, i očigledno je da on komanduje grupacijom od pet u akciji uključenih bataljona. To znači da 1. pukovnija PTŠ-a čini jezgro te grupacije od pet bataljona, pa se njemu i naređuje od strane isturenog komandnog mjesta 69. armijskog korpusa »**Da zaustavi te**

jedinice na dostignutim položajima i sačeka dalja naređenja komande korpusa«.

Njemački oficir (vjerovatno major Eše) uočava da se Gredelj ne pridržava u Varaždinu 5. 07. dogovorenog plana, pa naređuje zaustavljanje tih pet bataljona.

3. Ovo je redosljedno drugi dokumenat u kome se navodi grupacija od **pet bataljona**, koja je formirana u Ludbregu na osnovu prethodne zapovijesti poduhvata »Rouen«.

Dokument broj 20 (snimak 70)

Rukom pisana poruka ustaškog pukovnika Moškova, komandanta poglavnikove gardijske divizije, datirana 7. 7. 44. bez adrese.

»Akcija započela jučer — četvrtak u 17 h. Jedinice se nalaze u pokretu gonjenja i uništenje neprijatelja je u najvećem jeku. Ovoga časa u sektoru našeg poduhvata partizani demoralizirani i svugdje tučeni. Poduhvat ne mogu zaustaviti. Rok eventualnog nastupa pomoći bio je fiksiran u Varaždinu za 10. o. mj. na sastanku sa glavarom stožera 69. A. K. Ja sam se držao roka. Javiti gore o svemu kao i ministru Vokiću«.

puk. Moškov

Naša zapažanja i napomene:

1. Za naše analize vrlo je značajna činjenica koju Moškov navodi: »Akcija započela jučer — četvrtak u 17 h«. To znači da je akcija grupacije od **pet bataljona** počela u četvrtak 6. 07. 1944. godine u 17 sati, dakle, svega nekoliko sati nakon što je slomljen posljednji otpor okruženih boraca Druge i Treće čete Trećeg bataljona. Prema tome, to je još jedna indirektna, ali pouzdana potvrda da se u noći od 5. na 6. 07. 1944. godine, u Ludbregu nalazilo **pet ojačanih fašističkih bataljona**.

2. Ovom porukom, vjerovatno iz Rasinje, komandant PTS divizije Moškov, reagira na zahtjev isturenog komandnog mjesta 69. A.K. u Varaždinu da se dalji pokret grupacije od pet bataljona zaustavi i kaže da ga ne može zaustaviti. Kasnije će se vidjeti, da on time želi izigrati osnovnu zamisao Komande 69. njemačkog korpusa i učiniti nepotrebnim angažovanje mađarskih trupa.

3. Pišući ovu poruku na jeziku kojim se komandovalo u ustaškim i domobranskim jedinicama, on kaže: »Rok **eventualnog** nastupa **pomoći** bio je fiksiran u Varaždinu ...« itd. — Odmah je jasno da izbjegava da se u, njegovom rukom pisanoj poruci, izbjegne pominjanje da je u pitanju pomoć mađarskih trupa! Trećeg jula 1944. godine on je bio inicijator stava, da NDH pristane kao država na angažovanje mađarskih trupa, a 7. jula 1944. godine to je »eventualni nastup pomoći«. Trećeg jula je on bio demoraliziran i svugdje tučen, a sedmog jula su »partizani demoralizirani i svugdje tučeni«. A u stvarnosti, 7. 07. 1944. godine njegova grupacija od pet bataljona samo pravi veliku buku pucanjem u slijedenju partizanskih snaga, koje se po naređenju Štaba 10. korpusa pomjeraju u prostor zapadnog dijela Bilogore.

Dokumenat broj 11 (Snimak 1023)

K. R. — Teleks od 7. 7. 44. — Vojna tajna
Upućeno:

- 1) Njemačkom opunomoćenom generalu u Mađarskoj, obavijest
- 2) major grof Eitz, Varaždin.
Po obavještenju IV. mađarskog A.K. (arm. korpusa) za poduhvate počev od 8. 7. stoje na raspolaganju:
  - a) kod Legrada 1 ojačani puk,
  - b) kod Varaždina jedan ojačani puk.
Komanda pukovima putem 10. mađ. divizije.
Uključivanje južno od puta Koprivnica — Jalžabet — Varaždin odbijeno.
Generalna komanda moli za naređenje da dijelovi trupa pod njemačkom komandom (ovdje su rukom, goticom, dopisane dvije nečitljive riječi), sa-
dejstvuju u Kalničkom Gorju i na sjevernom dijelu Bilogore.

2 primjerka
Drugi primjerak

Gen. komanda 69. A.K. z.b.V.
Ia br. 999/2630/44
g. Kdos

Naša zapažanja i napomene:

1. Iz ovoga dokumenta se jasno vidi, da Mađarska država preko IV. mađarskog korpusa, daje saglasnost za učešće dva ojačana puka u poduhvatu »Rouen«, i da će ući na teritoriju NDH kod Legrada i Varaždina, kao i da će njima komandovati Štab 10. mađarske divizije.

Međutim, mađarska država, odnosno njen šef regent (»Reichsverweser«) admiral Horti (vidjeti dokumenat br. 17), ne dozvoljava upotrebu tih trupa **južno od linije Koprivnica — Jalžabet — Varaždin**. To praktično znači da je regent Horti dozvolio da mađarske trupe uđu u Koprivnicu, Ludbreg i Varaždin, ali ne i da se tuku protiv partizana na Kalničkom Gorju. To bi moglo i da se ovako tumači: mađarske trupe će biti u Koprivnici, Ludbregu i Varaždinu, i odatle tući topovima partizane na Kalniku, (kao što su to činili pri ofanzivi fašista na Kozari 1942. godine i sa rječnih monitora na Savi tukli artiljerijom Kozaru), a Njemci i ustaše se s njima na Kalniku bore.

2. Za komandu 69. njemačkog korpusa taj stav regenta Hortija je bio neprihvatljiv, ne zbog bojazni da će »disciplinovane mađarske trupe« biti duže u Koprivnici i Ludbregu, već zbog toga što takav stav regenta Hortija u stvari vrlo malo doprinosi njihovim operativnim zamislama u poduhvatu »Rouen«. Zbog toga komanda 69. njemačkog korpusa interveniše da se skine to ograničenje za upotrebu mađarskih trupa i traži da te trupe »pod njemačkom komandom« učestvuju u borbama na Kalničkom Gorju i sjevernom dijelu Bilogore.

Dokumenat broj 12 (Snimci 983, 984, 985, 986)

i Prevod ovog dokumenta izvršen u Vojnoistorijskom institutu Beograd).
Strogo poverljiv predmet komande.
K-da 69. A. K. z. n. u.
Ia str. pov. br. 916/2516/44

S. K. 7. juli 1944.
22 primerka
18. primerak

*Zapovest
za operaciju »Rouen«
za čišćenje Kalničkog Gorja*

- 1.) *Neprijatelj:* prema prethodnom naređenju Komande 69. A.K. z.n.u. Ic, str. pov. br. 885/2435/44. od 4. 7. 44. i obaveštajni bilten o neprijatelju (prilog).
- 2.) *Namere:* Neprijatelja koji se nalazi u planini Kalnik treba opkoliti sa severozapada, zapada, jugozapada i juga i posle toga napadom sa istoka i jugoistoka razbiti.
- 3.) *Organizacija komandovanja trupe:*
Rukovođenje: K-da 69. A.K. z.n.u.
  - a) Gardijska div. Poglavnika (ojač. 5. ust. brig., Pol. bat. Križevci, 1 bat. ust. Saobraćajne brig., Ust. podof. šk.).
  - b) mađarska udarna grupa (2 ojač. puk.).
  - c) mađarska grupa za zaprečavanje (1 ojač. puk i 1 bat.).
  - d) mađarska rezervna grupa (1 ojač. puk bez 1 bat.).
- 4.) *U tu svrhu treba do dana D+1 u 19.00 čas. da se razmeste:*
  - a) *Ojač. gard. div.:*
  - aa) 5. ust. brig. (Gardi kao i do sada potčinjena) u rejon Vojakovac — Carevdar (6—9 si. Križevci) za napad u pravcu severa i severozapada.
  - bb) Pol. bat. Križevci (potčinjen gard. div.) u rejon Ivanić — Sv. Helena za napad prema severu.
  - cc) Jedan ojač. puk (3 bat, glavina tenk. bat. i art. divizion) u rejonu Bočkovec (8 ssz. Križevci) — G. Kolarec (9 ji. Hum) za napad prema severu i severoistoku.
  - dd) Grupa za zaprečavanje (3 ojač. bat.) na odseku Vinično — Hum — Novi Marof za zaprečavanje nepr. proboja prema zapadu i za napad prema severoistoku.
    - b) *Mađarske snage:*
    - aa) mađarska udarna grupa (ojač. puk) u rejon Carevdar (isk.) — Koprivnica (isk.) za napad prema severozapadu.
    - bb) mađ. grupa za zaprečavanje (1 ojač. puk i 1 bat) na liniju Varaždinske Toplice — G. Poljana — Hrastovsko — Ludbreg (isk.) za zaprečavanje nepr. proboja prema zapadu i severozapadu.
    - cc) jedan rezervni puk (bez 1 bat) u rejonu Ludbreg za napad juž. ili istoč. pravcem po naređenju K-de korp.
- 5.) Prikupljanje, posedanje polaznog položaja za napad do dana D+1 u 19 časova; izvršenje će se narediti pojedinačnim naređenjima.

Raspored vremena:

- a) *Dana D:*
  - aa) *grupa za zaprečavanje:* 1 mađ. puk iz rejona Čakovec do 19.00 časova stiže u rejon severozap. Varažd. Toplice,
  - bb) *Udarana grupa:* mađ. operativni štab i 1 mađ. puk stižu u rejon Koprivnica,
  - cc) 2 mađ. puk. železnič. transportom i iskrčavanje u rejon Legrad — Gyekenyes.
  - dd) Gard. div. Poglavnik priprema smenu za zatvaranje Novi Marof — Ludbreg tako da ona može da usledi dana D+1.
  - d) *dana D+1:*
  - aa) prikupljanje svih delova gard. div. poglavnik predviđenih za napad i zaprečavanje do 19.00 časova u rejone shodno tač. 3a i b.
  - bb) 5. ustaš. brig. i mađ. borbena grupa iz rejona Koprivnica — Gyekenyes... prema jugozapadu, prodiru u prorođene rejone shod. tač. 3a i b.
  - cc) prodor Pol. bat. u rejon shodno tač. 3a.
  - dd) marš mađ. rezervnog puka iz rejona Gyekenyes—Legrad za Ludbreg. Pojačanje grupe za sprečavanje angažovanja jednog bat. na odseku Poljana — Ludbreg. Puk (bez 1 bat.) na raspolaganje K-di korpusa u Ludbregu.
- 6.) *Napad (zadaci za dan D+2)*
Iz dostignutih rejona shod. tač. 4 kreću u napad dana D+2 u 05.00 časova mađ. udarna grupa i ojač. gardijska div. pravcem severozapad, zapad i severoistoč. kako bi neprijatelja sabili u planini Kalnik.

Do 19.00 časova treba da se dostigne sledeća zatvorena linija raskrsnica puteva 1,5 km severoistoč. Rasinja (9 zss. Koprivnica) — V. Grabičani — dolina potoka Gliboki — Ivanova Štr. (10,5 s. Križevci) — Kamešnica — južni obronak Kalnika — Korenić (kota 339, 7 ji. Novi Marof) — Doboves (6 ji. Novi Marof) — Kapela (5 si. Novi Marof) — Varažd. Toplice — Ludbreg.

Borbene zone:

- a) *Mađ. borbena grupa:*
Desno krilo duž puta Koprivnica — Ludbreg.
Granica levo prema ojač. Gard. div.: Donjara (2,5 si. Carevdar), Koprivnička Reka, Ivanec (11 sz, Carevdar), Jesenovac — Slanja (16 jz. Ludbreg) (sva mesta uklj.)
  - b) *Gard. div. Poglavnik:*
Granica levo prema mađ. grupi za sprečavanje:
severna ivica Novi Marof, južna ivica Veliki Drenovac, ovde tesna veza sa desnim krilom mađ. grupe za zaprečavanje.
- 7.) *Vodenje borbe:*
- a) *Izvidanje* vršiti stalno u pravcu Kalnika i prema susedima kako bi se uočili pokušaji neprijatelja da se probije prema zapadu i pokreti povlačenja prema jugoistoku, i da se dobije jasna slika o stanju kod neprijatelja južno Koprivnica.
  - b) *Veza* po liniji shodno tački 6 moraju stalno da obezbede sve jedinice.
  - c) *Osiguranje* rejonu južno Koprivnica (Bilo Gora) i pozadine mađ. udarne grupe treba vršiti jakim izviđačkim patrolama.
Rejon severoistoč. od linije Koprivnica — Ludbreg treba osigurati izviđačkim patrolama mađ. udarnih grupa rezervnog puka u Ludbregu. Intervencija jakom udarnom grupom (1 četa) iz Koprivnice mora biti obezbeđena.
  - d) *Zatvaranje* na severnom i severozapadnom obronku Kalnika mora biti tako sprovedeno da pokretnim lokalnim rezervama, u datom slučaju, protivnapadom mogu da se razbiju nepr. pokušaji prohoja kod Slanje, juž. Varažd. Toplice ili Huma.
  - e) *Prodor* iz Koprivnice prema jugozapadu dana D—1 po redosledu 5. ust. brig., mađ. udarna grupa treba tako borbeno grupisati da se angažovanjem art. i teš. naoružanja polazni položaji za napad izbore nastupanjem po vodovima.
  - f) *Napad* mađ. udarne grupe treba razviti sa jakim levim krilom u tesnom dodiru sa 5. ustaš. brigadom. Iza napadnog ešelona koji nastupa širokim frontom treba držati u pripravnosti udarne rezerve da bi se odmah osujetili pokušaji proboja neprijatelja.
- 8.) *Rezerve:*
Na raspolaganje K-di korp. pripremiti:
- a) od Gard. div. Poglavnik 2 ojač. gren. č. (ukrcane na mot. vozilo) u rejonu severozapad. Križevci.
  - b) od mađ. rezervne grupe jedan ojač. p. bez 1 bat. u rejonu Ludbrega.
  - c) od mađ. udarne grupe jednu ojač. biciklističku č. u Koprivnici.
  - d) K-da 69. A.K. z. n. u. i komandant mesta Varaždin Oki. izviđački vod 69. a. k. i 2 č. (mot. pokretne) 6 km jji. Varaždin.
- 9.) *Oficiri za vezu:*
Radi se na tom da se zajednički neprijatelj Tito i njegove boljševičke bande razbiju. Sebičnjaci lokalnih interesa treba u vezi ove vojničke dužnosti da čute. Svi komandanti treba poučavanjem, objašnjenjem da otklone event. nesporazume i ličnom intervencijom nepotrebne razmirice i odugovlačenja. Kao oficire za vezu i prevodiocce treba da upute:
- a) *nemački Vermacht:* jednog štabnog ofic. sa sredstvima veze u štab. mađ. udarne grupe, Koprivnica.
  - b) *hrv. oružane snage:* po jednog štabnog ofic. (ofic. za vezu sa prevodiocem) u:
    - aa) Operativni štab mađ. udarne grupe i 2 puka (3 ofic.).
    - bb) mađ. grupu za zaprečavanje (1 ofic.).
  - c) *mađ. oružane snage:* 1 štabnog ofic. u K-du 69. a. k. Varaždin.
Oficiri za vezu (po mogućstvu mot. sa prevodiocima) treba da se jave do

8. 7. 44. u 12.00 časova štabovima kod kojih su prekomandovani.
- 10.) *Komandna mesta:*
- K-da 69. A.K. z. n. u. (istureno komandno mesto) Varaždin od 7. 7. 44. u 20.00 časova.
  - Gard. div. Poglavnik: u prvo vreme Križevci, kasnije severozapadno.
  - mađarska udarna grupa: Koprivnica.
  - mađarska grupa za zaprečavanje: Varaždinske Toplice.
  - mađarska rezervna grupa: Ludbreg.
- 11.) Dan D narediće se preko radia.
- 12.) Naređujem najstrožiju tajnost.
Pre početka operacije zabranjuje se da se telefonskim putem predaju taktičke mere ili naređenja za snabdevanje.

Za tačnost

gen. štab. major

Koncept potpisa
Auleb
general pešadije

Prilozi:

- 1 obaveštajni bilten o stanju neprijatelja
- Spec, naređenja za snabdevanje
- Spec, naređenje za službu veze
Dostavljeno prema konceptu.

slede

Naša zapažanja i napomene:

1. U trenutku kada je završeno pisanje ove borbene zapovijesti njemačkog 69. A. K, glavnina partizanskih snaga je već izašla iz područja Kalničkog Gorja i prešla prugu i cestu Koprivnica — Križevci, pa je sa konkretno vojno-operativnog stanovišta njeno izdavanje praktično bespredmetno.

Iz teksta narednih nekoliko dokumenata može se zaključiti da to nije bilo nepoznato Komandi 69. A. K. Toj komandi je već bilo poznato da šef mađarske države regent Horti ograničava učešće mađarskih trupa južno od puta Koprivnica — Jalžabet — Varaždin (dokumenat br. 11).

Međutim, u tome trenutku je Komanda 69. A.K. ipak i dalje **uporno stremila ostvarivanju svoga vojno-političkog cilja**, a to je da ostvari »operaciju« **političkog proboja u borbenoj saradnji između oružanih snaga Pavelićeve NDH i mađarske pod njemačkom komandom** (Njemačka komanda je, prema dokumentu br. 11, garantovala da će mađarske trupe učestvovati u borbama pod njemačkom komandom) na **prostorima Kalničkog Gorja u odbrani predstražne linije hitlerovskog njemačkog rajha na rijeci Bednji.**

Prema tome, iako se glavnina partizanskih snaga povukla sa Kalnika, po ovoj zapovijesti se insistiralo da mađarske trupe uđu u Koprivnicu, Ludbreg i Varaždin, čime se ostvaruje politički proboj saradnje, a onda će, drugi put, kada zaista budu potrebne, doći samo na osnovu »poziva lozinkom« (vidjeti dokumenat broj 17). U tome je osnovni smisao ove borbene zapovijesti.

2. U prethodnoj zapovijesti poduhvata »Rouen«, od 4. jula 1944. godine, najviše prostora je bilo posvećeno gardijskoj diviziji poglavnik i njenom zaposjedanju predstražne linije na rijeci Bednji (Ludbreg — Varaždinske Toplice), a sada u ovoj zapovijesti, se sa manje

riječi govori o zadacima gardijske divizije, jer više nije urgentan problem »**Proboja preko te linije na zapad, na granicu hitlerovskog nje-mačkog rajha**«, i jer je ona zapravo u »svojevoljnoj akciji« kojom želi da učini nepotrebnim uključivanje mađarskih snaga na Kalniku.

3. Imajući sve te činjenice u vidu u tački 9) komanda 69. A.K. jasno ističe: »Radi se o tome da se zajednički neprijatelj Tito i nje-gove boljševičke bande razbiju. **Sebičnjaci lokalnih interesa treba u vezi ove vojničke dužnosti da čute**«.

Dokumenat broj 13 (Snimak 987)

(Prevod ovog dokumenta izvršen u Vojnoistorijskom institutu — Beograd)
Strogo poverljivi predmet.

Prilog a) Uz akt K-de 69. a. k. z. n. u.
Ia, str. pov. br. 916/2516/44.
od 7. 7. 1944.

Stanje neprijatelja rejon Varaždin — Križevci — Đurđevac državna granica.
Stanje 6. 7. 1944.

Usled operacije »Binenhaus« (košnica), snage 10. korpusa i delovi 6. korpusa, po-merile se prema sz. u rejon Đurđevac—Novi Marof—Ludbreg, da bi odatle prodrle u planinu Ivančica.

Sadašnji položaj:

- a) Štab 10. korpusa, 21. brig. 28. div., 1. i 2. Mösl. brig. 33. div. u rejonu pla-nine Kalnik (1.500 ljudi).
- b) brig. M. Gubec i Braća Radić kao i delovi Kalničkog i Bjelovarskog odreda i Štab 32. div. u rejonu Ludbreg—Novi Marof (1.600—2.000 ljudi).
- c) 25. i 17. brig. 28. div. kao i delovi Kalničkog odreda u rejonu 12 z. Đurđevac (oko 1.800 ljudi). Navodno rezerve za operaciju u rejonu Ludbreg.
Ukupna jačina u gornjem rejonu oko 6.000 ljudi.

Naoružanje:

28. div.: 6 topova, 3 pt. topa, 2 pt. puške, 7 minob., 25 mitr. 30 automata.
32. div.: 2 topa, 4 pt. topa, 9 minob., 40 mitr., 6 autom.
33. div.: 7 topova 49 mitr., 45 autom.

Prema izveštaju gardijske divizije poglavnika 17/28. div. je vrlo dobro oprem-ljena i raspoláže engleskim i američkim naoružanjem.
4. 7. izvršeni su napadi na Novi Marof i Ludbreg, planiran je napad na Varaž-dinske Toplice.

Ostale neprijateljske snage:

Na državnoj granici u rejonu Prelog nalazi se Međumurski odred (jačina nepo-znata).

Naše zapažanje:

1. Navedeni podaci ne odgovaraju stvarnom stanju od 6. 07. 1944. godine.

Dokumenat broj 14 (Snimak 988)

(Prevod ovog dokumenta izvršen u Vojnoistorijskom institutu — Beograd).

Strogo poverljiv predmet
Prilog c/ uz akt K-de 69. a.k. ž. n. u.
Ia, str. pov. br. 916/2516/44.
od 7. 7. 1944.

Specijalna naređenja za službu veze, primaoca naređenja, izveštaje za operaciju »Rouen«

A. *Služba veze:*

I. Treba uspostaviti:

- 1.) Telegrafsku, telefonsku i radio-vezu od isturenog komandnog mesta K-de 69. a.k. z. n. u. do K-de 69. a.k. z.n.u. u Zagrebu.
  - 2.) Radio-vezu od isturenog komandnog mesta 69. a.k. z.n.u.
    - a) do oficira za vezu pri mađ. udarnoj grupi;
    - b) do mađarske grupe za zaprečavanje,
    - c) do Gardijske div. poglavnik u Križevcima,
    - d) do Komande 2. okl. armije.
  - 3.) Telefonsku vezu od isturenog komandnog mesta 69. a. k. z. n. u. do Ludbrega.
- II. K-da 69. a. k. z. n. u. za pravilno funkcionisanje predstojeće veze upućuje:
- 1) oficira za vezu pri mađ. borbenoj grupi 1/80 vata — radio odeljenje.
  - 2) Gardijskoj div. poglavnik 1/15 vata — radio odeljenje.

B. *Primaoci naređenja:*

Treba uputiti ofic. (mot. pokretna):
iz Gardijske div. u K-du 69. a. k., Varaždin
iz mađ. grupe za zaprečavanje u K-du 69. a.k., Varaždin
iz mađ. rezervne grupe u K-du 69. a.k., Varaždin.

C. *Izveštaje:*

treba dostaviti:

- a) sa polaskom i pristizanjem u rejone istovara odn. polazne rejone odn. položaje,
- b) prilikom 1. dodira sa neprijateljem,
- c) za vreme borbe svaka 4 časa,
- d) prilikom svakog naročitog događaja odmah,
- e) *večernje izveštaje*, uspehe, dostignute ciljeve, utisak o neprijatelju, sopstvene namere, svakodnevno do 19.30 časova.

Dokument broj 15 (snimak 1006)

Radiogram pukovnika Moškova tjelesnoj gardi Zagreb od 7. 7. 44.

Opšti plan primljen je suviše kasno, jer su se trupe već nalazile u pokretu. Dvije trećine XVII part. brigade je uništeno. Komandant i politički komesar ubijeni, kao i svi komandanti bataljona. Izbrojano je kod neprijatelja 183 mrtva kao i mnogo ranjenih. Plijen: 6 mitraljeza, 2 bacača, veća količina pušaka, kao i drugi materijal. Ove gubitke imao je neprijatelj u napadu na Ludbreg.

Nepotrebno je umarširati u nezauzeto područje. Trenutno nije potrebna nikakva pomoć, a ako bude potrebna, javiću blagovremeno.

pukovnik Moškov

(»Sadržajno«) (rukom napisana napomena njemačkog oficira).

Naša zapažanja:

1. Ustaški pukovnik Moškov, čini nam se, odmah po prijemu borbene zapovijesti za poduhvat »Rouen«, koju je potpisao general Auleb, saopštava da je ona stigla suviše kasno.

Pri tome on se služi jezičkom kamuflažom, pa ne kaže da je primljena borbena zapovijest za poduhvat »Rouen«, već »opšti plan«.

2. On kaže da je nepotrebno »umarširati u nezauzeto (prazno) područje«, a ne izražava se direktno: da je nepotrebno da mađarske trupe umarširaju u od partizana nezauzeto područje Koprivnicu, Ludbreg i Varaždinske Toplice.

Nakon toga konstatuje da: »trenutno nije potrebna nikakva (a misli na mađarsku) pomoć«, ali se te pomoći mađarskih trupa ne odriče, već kaže »a ako bude potrebna, javiću blagovremeno«.

Dokumenat broj 16 (Snimci 955 i 956)

K. R. — *Teleks od 8. 7. 1944.*

31. (8. 7.) 07,45 (rukom napisano! — vjerovatno vrijeme kada je prevod na njemački izvršen ili proučen).

Komandi poglavnikove garde Ia

Dana 7. 7. 44. u 21.00 sati dobijen je od pukovnika Moškova slijedeći telegram za dalje prosljeđivanje Zagrebu:

U područje Kalnika došle su 28. 6. iz Bilogore i iz Slavonije 32. div. 10. korpusa i 28. div. 6. korpusa. 33. div. sa Štabom 10. korpusa nalazila se u isto vrijeme u području južno od Koprivnice, a pored toga nekoliko slavonskih brigada južno od Novigrada, Čazme i Đurđevca. Ukupna snaga 4.000 ljudi.

Njihova namjera je bila — što proizilazi iz izvjava zarobljenika i iz zaplijenjenih papira, likvidacija uporišta Novi Marof, Varaždinske Toplice, Ludbreg i Koprivnica, čime bi postigli da im — radi žetve, padne u ruke cijela Podravina. Pošto bi pokupili žetvu, imali su namjeru da se probiju u zapadno Zagorje i sjedine se sa nekoliko slovenačkih brigada, koje su se približile granici.

U pojedinačnim poduhvatima 1. pukovnije tjelesne garde (1. pukovnija PTS-a — naša napomena), izvjesnih dijelova V. ustaške brigade (vjerovatno misli na 7. bojnu — naša napomena), zatim njemačke feldžandarmerije (vjerovatno misli na bataljon njemačkih feldžandara u Ludbregu — naša napomena), kao i jednog voda domobranske artiljerije (izgleda da je Moškov ovdje navodio snage koje su se u noći 5. na 6. 07. 1944. godine nalazile u Ludbregu — naša napomena) i kod završnog poduhvata ojačanih jedinica tjelesne garde (vjerovatno Moškov misli na podoficirsku školu, bataljon Zovko i drugu četvu 1. bataljona 2. puka PTS-a — naša napomena vezana za jedan od narednih pasusa ovog dokumenta) sa dijelovima ustaške milicije — procenjeni su slijedeći neprijateljski gubici u mrtvima i to:

30. 6. kod Cvetkovca	59	
30. 6. kod Ivaneca	30	
2. 7. kod Rasinja	79	
2. 7. kod Svibovca	47	
3—4. 7. kod Novog Marofa	15	»581«
5. 7. na Kalniku	145	(rukom unešena ispravka
5—6. 7. u Ludbregu	186	zbira, koji je 581, a ne 635)
6. 7. kod G. Poljana	20	

Ukupno: . . . . . 635 prebrajano

Među ovima jedan komandant brigade, jedan komesar brigade, kao i nekoliko komandanata odnosno komandira i komesara bataljona i četa istih jedinica. Po izjavama nekolicine seljaka, koji su vozili ranjenike, broj ranjenih bio je najmanje 350.

Partizani su sami plaćuci izjavljivali da im je 17. udarna brigada potpuno uništena, a druge strahovito desetkovane. Poslije gubitka 17. brigade i jednovremenim pritiskom bataljona preko Kalnika u pravcu Bilogore, glavnina neprijateljskih jedinica nalazi se u paničnom bjekstvu preko puta Križevci — Koprivnica u pravcu Bilogore.

Bataljoni se nalaze neprijatelju neposredno za petama. Pošlo mi je za rukom da nekoliko jedinica zaustavim (podoficirska škola, bataljon Zovko i drugu četvu 1. bataljona 2. puka PTS-a) (to su snage koje su 4. i 5. 07. 1944. godine koncentrisane u Varaždinskim Toplicama — naša napomena) i koje sam vratio na njihove položaje.

Naši gubici za čitavo vrijeme:

Mrtvih	37
ranjenih	57
nestalih	26

Ukupno . . . 120

Plijen:

19 mitraljeza, 2 bacača i velika količina lakog pešadijskog oružja, municije i drugog materijala.

Naši gubici u oružju:

topova (7,5 cm)	2	(učinjeni neupotrebljivim)
mitraljeza	1	
bacača	2	(naknadno pronađeni, osim zaplijenjenih od partizana)
pušaka	13	

Gubici u oružju njemačke feldžandarmerije nepoznati.

Poslije svega ovoga predviđena akcija za poslije 10. 7. u ovom području postala je bespredmetna.

Rasinja 7. 7. 44. u 17.20 sati

F.d. R.d. U.

V. Benković (rukom potpisano)

Grenadir

pukovnik Moškov

Naša zapažanja i napomene:

1. Ovo je dokumenat iz kojega se o događajima i borbama oko Ludbrega od 2. do 7. 07. 1944. godine uveče mnogo saznaje.

Iz ustaške i domobranske dokumentacije iz tih dana i o tim događajima uopšte se ne zapaža uloga ustaškog pukovnika Moškova. Ovdje u njemačkoj dokumentaciji on je jedna od centralnih ličnosti.

U prvom i drugom pasusu ovoga dokumenta, daje se najpotpunija procjena namjera partizanskih snaga, zasnovana na izjavama zarobljenika i »Zaplijenjenih papira« (dokumenata). Treba pretpostaviti da je Moškov 3. 07. 1944. godine, prilikom pokretanja inicijative za veći poduhvat pod komandom 69. njemačkog korpusa, argumentaciju potvrđivao **zaplijenjenim dokumentima Štaba 10. korpusa**, i na osnovu toga, tada je na najvišem nivou komandovanja njemačkim i ustaškim snagama u NDH usvojena procjena namjera partizanskih snaga, kakva se daje u drugom pasusu ovoga dokumenta.

2. Iz trećeg pasusa ovoga dokumenta može se zaključiti da ustaški pukovnik Moškov, borbe od 2. do 6. 07. 1944. godine, svrstava u pojedinačne poduhvate, a borbe od 6. 07. 1944. godine od 17.00 sati u »Završni poduhvat ojačanih jedinica PTS-a sa dijelovima ustaške milicije«.

Iz Moškovljevog izvještaja se također može zaključiti, da su u »pojedinačnim poduhvatima (poduhvat »Brod«) i u borbama u Ludbregu 6. 07. 1944. godine do 17.00 sati učestvovali: 1. pukovnija PTS-a (sastav 1, 2. i 3. bojna), dijelovi 5. ustaškog sdruga (identifikovali smo je iz ustaških dokumenata, kao 7. bojnu' 5. ustaškog sdruga) — njemačka feldžandarmerija (prema njemačkoj i ustaškoj dokumentaciji to je 7. policijski bataljon iz Varaždina u Ludbregu) i »jednog vođa domobranske artiljerije«. — Dakle, to je sastav grupacije od **pet fašističkih bataljona**, koja se spominje u dokumentima poduhvata »Rouen« na njemačkom jeziku i to: dokumenat broj 6 i dokumenat br. 9 tač b).

»Završni poduhvat ojačanih jedinica PTS-a sa dijelovima ustaške milicije« prema rukom pisanoj poruci pukovnika Moškova, počeo je u četvrtak 6. 07. 1944. godine u 17.00 sati (dokumenat br. 10), i u njemu su učestvovali sljedeće snage:

- a) grupacija od 5 bataljona navedena u prethodnom stavu, i
- b) grupacija koja je vjerovatno krenula iz Varaždinskih Toplica u sastavu:

- podoficirska škola,
- bataljon Zovko,
- 2. četa 1. bojne 2. pukovnije PTS-a (šesti pasus ovoga dokumenta).

3. Ustaški pukovnik Moškov u ovome svome izvještaju opširno obrazlaže gubitke partizanskih snaga i daje znatno uvećane brojke, dakle namjerno i sa jasno određenim ciljem to čini, da bi mogao zaključiti da je **»Predviđena akcija za poslije 10. 7. u ovom području postala bespredmetna«**.

Akcija za poslije 10. 7. je u stvari »dan D-« iz borbene zapovijesti poduhvata »Rouen« od istog toga dana (7. 7. 1944. god.), što znači, da on sada definitivno saopštava da upotreba mađarskih snaga protiv partizana na Kalniku nije potrebna, a taj svoj stav u ovome dokumentu opet kamuflira na određen način sročeni tekstom.

Kao što se vidi Moškov ni jednom rječju ne spominje poduhvat »Rouen«.

Dokumenat broj 17 (Snimak 859)

Tekst od 9. 7. 1944. — 21.00 sati
Nacrt (rukom dopisano)
Glavnoj komandi 2. oklopne armije.
Obavještava: Generalna komanda 69. A.K. z. b. v.
Učešće mađarskih trupa u »Rouen-u«.

1) *Tok:* (»Tok događaja« — moguća varijanta prevoda) — Pod pritiskom date situacije, od strane gardijske divizije poglavnika — putem (»po preporuci« — moguća varijanta značenja) 69. A.K. z. b. v., 3. 7. u 15.00 sati zahtijevano je odobrenje za saradnju sa mađarskim trupama u Kalniku. Nakon uključivanja u dogovor generala Čanića i poslanika Kaše-a, od strane Poglavnika dato je odobrenje za tu saradnju još 3. 7.

Dok su trajale diplomatske pripreme za uključivanje mađarskih trupa, neprijatelj se povukao 6. 7. ujutro prema jugoistoku.

Tjelesna garda je 6. 7. uveče slijedila i dospjela do 9. 7. ujutro u prostor Đurđevac (25 jt. Koprivnica).

Vjerovatno je, da je ovaj pokret preduzet bez punog saznanja o odstupanju neprijatelja, sa svrhom da se uključivanje mađarskih snaga učini iluzornim.

Generalna komanda o toj situaciji i namjeri nije bila upoznata. Mi bi se u toj situaciji saglasili, pošto su mađarske trupe, nasuprot prethodnoj saglasnosti, bile spremne za pokret tek u toku 9. 7.

Sasvim je sigurno, da su bande dobile obavještenje o saradnji sa Mađarskom i blagovremeno se planski povukle. Na taj način je osujećeno razbijanje bandi u prostoru Koprivnica — Ludbreg — Križevci, ali je spriječen prodor bandi u planinu Ivančicu i zapadno od toga.

2) *Iskustva u saradnji sa Mađarskom*

a) Uprkos upornog zalaganja njemačkog generala u Budimpešti, — vrhovi i diplomatski putevi spori. Pukovi na mađarskoj južnoj granici voljni, spremni i disciplinovani, jedinice po dobijanju naredbe brzo spremne za pokret.

b) Položaj u Podravini, Kalniku i Bilogori pri sadašnjem nedostatku snaga u prostoru sjeverne Hrvatske i daljim mogućim unutarhrvatskim zategnutostima, činiće i kasnije potrebnim uključivanje pouzdanih trupa, pa se planske pripreme za brzo uključivanje mađarskih snaga smatraju prikladnim. To tako, da se pripravnost i ulaz određenih mađarskih pukova može izvesti bez korišćenja radio-veze, već samo na bazi (osnovi) lozinke. Svakako se upotreba mađarskih trupa ne smije ograničiti na prostor sjeverno od drumova Virovitica — Koprivnica — Ludbreg — Jalžabet — Varaždin, kao što je ovoga puta tražio regent (»Reichsverweser«) (Horti — naše dodavanje).

3) U ovom prostoru će upotreba mađarskih trupa i kasnije biti svrsishodna.

Gen. komanda 69. A. K. z. b. v.
— istureno komandno mjesto
Ia br. 15/44 g. K-dos

22,25 sati

(Na dokumentu se nalaze tri nečitljiva parafa)

Naša zapažanja i napomene:

1. Ovaj dokument najsažetije govori o osnovnoj svrsi poduhvata »Rouen« zbog koje je pokrenut i vođen od strane komande njemačkog 69. arm. korpusa za specijalnu upotrebu. Mora se priznati da objektivno govori o događajima koji su se zbili tih dana na tome bojištu.

Sastavljači ovog dokumenta imali su prilike da prethodnog dana pročitaju Moškovljevu poruku (dokumnat br. 16) i očigledno je u ovome dokumentu, da njegovi sastavljači precizno demantuju Moškovljeva hvalisanja. Moškov progoni i »svugdje su partizani tučeni«, a u ovome dokumentu se kaže: »neprijatelj se povukao 6. 7. **ujutro** prema jugoistoku«, a kasnije kaže i »blagovremeno planski povukao«, a za Moškovljevo vojevanje kaže: »Tjelesna garda je 6. 7. **uveče** slijedila i (čitaj: »bez borbe«) dospjela do 9. 7. ujutro u prostor Đurđevca«.

2. U posljednjem stavu tačke prve ovog izvještaja se kaže, da je sasvim sigurno da su partizanske komande dobile obavještenje o saradnji sa Mađarskom, i da su se partizani na osnovu tog saznanja na vrijeme i planski povukli.

Ta tvrdnja nije tačna. Na žalost, tek 40 godina iza tih događaja mi sada o tome saznajemo, i tek sada na osnovu tih saznanja možemo osvjetliti sticaj bitnih okolnosti koji su uzrokovali naš neuspjeh i velike gubitke u Ludbregu 6. 07. 1944. godine.

" 3. Dosta teškoća smo imali pri nalaženju tumačenja za izraz: »Reichsverweser«. Taj izraz nismo našli u rječniku. Objašnjenje smo dobili od jednog starijeg građanina Njemačke Demokratske Republike, koji nam je objasnio da je u Njemačkoj za vrijeme Hitlera izraz

»Reichverweser« bio isključivo rezervisan za regenta Mađarske, admiral Hortija, kao što je izraz »duče« bio rezervisan za Musolinija i »kaudiljo« za generala Franka. Budući da sada više nema regenta admiral Hortija na političkoj pozornici, izraz »Reichverweser« nije ni ušao u rječnik njemačkog jezika.

Dokumenat broj 18 (Snimak 848)

S.S.D. — Teleks od 10. 7. 1944. — Službena tajna.

Glavnoj komandi 2. oklopne armije

Predmet: Otpuštanje mađarskih trupa iz poduhvata »Rouen«

Razvoj događaja (situacije) zbog datih ograničenja od strane regenta (Hortija) ovoga puta, na žalost, ne dopušta uključenje mađarskih snaga. Molim za saopštenje mađarskoj vladi preko ovlašćenog generala u Budimpešti.

Predlaže se, da se mađarskim trupama uputi sa strane više njemačke vojne komande zahvalnost za drugarsku spremnost otprilike slijedećeg sadržaja:

»Iako mađarske trupe nisu stupile u borbu, brza mobilizacija i pripravno stanje ipak su doprinijeli da se proboj bandi prema zapadu spriječi i da ih se primora na ubrzano povlačenje«.

Molim za saglasnost za otpuštanje mađarskih trupa.

Potpis AULEB

69. A. K. z. b. v. — Istureno komandno mjesto

Ia br. 17144. g. Kdos

(Slijede tri nečitljiva parafa)

Izvodi iz dokumenta broj 19 (snimci 791, 792, 793 i 794).

Napomene:

1. — Ovaj dokument je pisan na jeziku kojim se komandovalo u ustaškim i domobranskim jedinicama u NDH. Tekst dokumenta nije lektorisan, već je ostao dosljedan fotokopiranom tekstu, odnosno originalu.

2. — Iz njega se, iz praktičnih razloga, navode samo oni dijelovi koji su potrebni radi razjašnjenja nekih pitanja vezanih za drugu borbu za oslobođenje Ludbrega.

POGLAVNIKOVI TJELESNI
SDRUGOVI

Varaždin 11. 7. 1944.

Ia — br. 1382/1/44/ taj.

Predmet Podhvat

Brod—Rouen

15 primeraka

List: Čakovec — Đurđevac

Čazma — Bjelovar

15. primerak

1 : 100.000

Z A P O V I E D

Neprijatelj sa jakim snagama bio se prebacio u područje zapadnih obronaka Bilo Gore i Kalnika Gorja sa namjerom uništiti tamošnje naše posade u svrhu osiguranja za sebe žetve u Podravini. Prvi njegov pokušaj bio je napad na Novi Marof, koji je uspješno odbijen. Iza toga sjedio je napad na Ludbreg gdje je skoro sasvim uništena njihova najbolje naoružana i najbolje opremljena XVII. brigada. Nakon toga poduzet je od naše strane podhvat, kojim je neprijatelj potisnut na područje Topolovac — Sredice, gdje je razbijen i gdje su mu ponovo naneseni veliki gubici.

t

Prema dosadašnjim podacima neprijatelj ponovo usredotočava svoje snage na području Topolovac, sa namjerom prebaciti se opet u Kalnik Gorje i obnoviti izvedbu svojih prvobitnih namjera.

U tu svrhu

Zapoviedam

Ima se izvršiti podhvat za čišćenje zapadnog diela Bilo Gore, kako sledi:

1 *Neprijatelj:*

Prema prilogu Ic.

2 *Namjere:*

Neprijatelj, koji se sada nalazi u prostoru zapadnog diela Bilo Gore, ima biti sa sjevera, sjeverozapada, sjevero-istoka i juga potisnut u prostor Topolovac i u napadu razbijen i uništen.

3 *Zapovjedno vodstvo:*

Zapovjedništvo P.T.S.

4 *Zapovjedno ustrojstvo postrojbi:*

a) *Borbena skupina Gredelj:*

1. puk. P.T.S. (I. II. III) bojna pojačana sa 1 oklopnom sati 2 sati grenadira Oklopljenog sklopa P.T.S.

b) *Borbena skupina Boban:*

2 bojne V. staj. djel. zdruga u.v. pojačana sa stožernim i dielovima 20. bojne.

c) *Borbena skupina Adrian:*

2 bojne IV Gor zdruga pojačane sa 1 bitnicom.
(svega: 6 streljačkih sati, jedna strojnička sat i jedna bitnica).
Jedna bojna njemačkog poljskog oružništva.

d) *Borbena pričuva Kavalek:*

1 sat

5 Za to se imaju spremati od dana (X—1), 19.00 sati:

a) *Borbena grupa Gredelj* u prostoru Koprivnica — Rieka (4 jz. Koprivnica) za napad u jugozapadnom i južnom pravcu.

b) *Borbena grupa Boban* u prostoru Podrav. Novigrad (14 ji. Koprivnica) za napad u jugozapadnom pravcu.

c) *Borbena grupa Adrian* u prostoru Bjelovar — Rovišće (10 sz. Bjelovar) za napad u sjevernom pravcu.

d) *Borbena grupa Kavalek u Koprivnici*, kao pričuva.

6 *Napredovanje:*

Iz, prema točki 5., dostignutih prostora započinju borbene skupine na dan (X) u 05.00 sati napredovanje napred određenim pravcima, sa zadaćom tučenja i potiskivanja bandita u prostor Topolovac.

Do 11.00 sati ima se dosegnuti sljedeća crta: Ladislav (7 j. Sokolovac) — Široko Seło (2 i. Ladislav) — G. Križ (3 ji. Široko Selo) — jugozapadni rub Ciganica Šuma (1 ji. G. Križ) — Jakopovac (2 ji. G. Križ) — Tvrda Rieka (2 j. Jakopovac) — Vis. toč. 138 (1 si. Domankuš) — Ragozovac (1 sz. Domankuš) — Jerešin (2 sz. Domankuš) — sjeverni rub Brdo Šuma (3 jz. Topolovac) Poželić (3 sjz. Topolovac).

Kod ovoga upravljati sa pokretom tako, da se na napred određenu crtu ne dođe ni prije ni kasnije nego što je određeno, ali sa podpuno pročišćenim zemljištem.

Nakon zauzimanja napred određene crte ima:

Borbena skupina Gredelj i Boban upasti u bliže područje i samo mjesto Topolovac, te nakon zauzeća istoga prikupiti i srediti postrojbe za daljnji nastavak poduhvata, te izvijestiti.

Borbena skupina Adrian ostati na napred određenoj crti u svrhu spriečavanja prodora neprijatelja od sjevera prema jugu.

Borbena skupina Gredelj ima odmah nakon zauzeća Topolovca izvijestiti

borbenu skupinu Adrian, da bi se mogla i ona prikupiti i srediti za daljnji nastavak podhvata.
Prostor prikupljanja za borbenu skupinu Gredelj i Boban je Topolovac, a za borbenu skupinu Adrian je Jerešin — Domankuš (2 jz., 3 jz. Topolovac).

18 *Veza sa zrakoplovstvom:*

Postrojbe imaju ponieti sa sobom bijela i crvena platna za označavanje mjesta, gdje se nalaze vlastite postrojbe. Ista rasprostirati na vidljivom mjestu, da ih zrakoplovstvo može lako uočiti.

19 *Dan (X):*

Bit će javljen preko krugovala.

20 Sve ostale potrebne zapoviedi izdat će zapovjednici borbenih skupina.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

ZA TOČNOST
GLAVAR Ia
bojnik (Gvozdić)

ZAPOVJEDNIK
POGLAVNIKOVIIH TJELESNIH SDRUGOVA
ust. pukov. Ante Moškov v.r.

Naša zapažanja i napomene:

1. Ovaj petnaesti primjerak Moškovljeve zapovijesti primljen je u Komandi 69. A.K. 17. jula i zaveden pod brojem 3867 Ia 9501, što se vidi na fotokopiji dokumenta. Uz to su na prvoj stranici upisane neke nečitljive napomene na njemačkom jeziku.

2. U ovome dokumentu, ustaški pukovnik Moškov, prvi put navodi poduhvat »Rouen«, ali u jednom čudnom kontekstu: kao »Poduhvat BROAD — ROUEN«, koji on potpisuje i kao da ga on i pokreće!

U poduhvatu »Brod—Rouen« ne učestvuju mađarske trupe, te sada i širi komandni sastav ustaških i domobranskih jedinica može saznati za poduhvat »Brod—Rouen«. On zbog učešća njemačkog bataljona pod komandom Adrian-a mora navesti u nazivu poduhvata »Rouen«, pa sada u kontekstu naziva »Brod—Rouen« širi komandni sastav ustaških i domobranskih jedinica »treba da zna i zapamti!«:

a) da je poduhvat »Brod« pokrenut 1. 07. 1944. godine, da su u njemu učestvovali: — dvije bojne (bataljona) 1. puka PTS, bataljon njemačkih feldžandara iz Varaždina 7 bojna (bataljon) 5. ustaškog zdruga ojačani domobranskom artiljerijom — a tu su zapovijest mnogi pročitali bez potrebe prevođenja;

b) u uvodu ove svoje zapovijesti Moškov navodi odbijanje partizanskog napada na Novi Marof i borbe u Ludbregu. »gdje je skoro sasvim uništena njihova najbolje naoružana i najbolje opremljena 17. brigada«, pa nastavlja da je nakon toga poduzet »OD NAŠE STRANE PODHVAT«, kojim je neprijatelj potisnut na područje Topolovac — Sredice itd. — što bi trebalo da se shvati da se to zbivalo u kontinuitetu poduhvata »Brod«, a ne pod komandom 69. A.K. na osnovu prethodne zapovijesti toga korpusa o pokretanju poduhvata »Rouen«;

c) a ako je neko nešto čuo o poduhvatu »Rouen«, eto, sada se razjašnjava: poduhvat »Rouen« je pokrenut 11. 7. 1944. godine kao poduhvat »Brod — Rouen« pod komandom ustaškog pukovnika Moškova, prema tome i u poduhvatu »Brod« i u poduhvatu »Brod — Rouen« učestvovala su ustaške, domobranske i njemačke jedinice.

Tako je ustaški pukovnik Moškov vrlo pažljivo izvršio kamuflažu stvarnih događaja od 15.00 sati 3. jula 1944. godine do 11. jula 1944. godine, pa na taj način i kamuflažu Pavelićevog i svoga učešća u tim događajima.

Dokument broj 20 (snimak 70)

(Prevod ovog dokumenta izvršen u Vojnoistorijskom institutu — Beograd).

5900 (17. 7.) 23,05

Poverljivo

KR — Telegram od 17. jula 1944.

Komanda 2. oklopne armije

Predmet: Sumarni izveštaj »Rouen«

Odvažnim napadom i upornim gonjenjem od preko 80 km puta, jedinice Gardijske divizije Poglavnika ojačane 5. ustaškom brigadom pod komandom pukovnika Moškova i borbena grupa pukovnika Frajherc fon Andrijana sa policijskim jedinicama i delovima 4 hrv. brd. brig. u borbama od 2. do 16. 7. 1944. osujetile su planirani proboj 6. i 10. banditskog korpusa prema zapadu i naneli su neprijatelju u višednevnim borbama, na brdskom terenu osetne gubitke.

Gubici neprijatelja: 1017 poginulih, daljih 50 po proceni, 12 zarobljeno, 1 prebegao
Plen: 7 mitr., 33 puš. mitr., 7 minob., 122 puške, 1 autom., 100 kg eksploziva, mina, municije, 15 kola sa municijom i hranom, 28 konja.

Sopstveni gubici: 158 poginulih, 112 ranjenih, 23 nestalih.

Time je stvoren preduslov za osiguranje žetve u dolini Drave. S obzirom na naše slabe snage vrlo zapažen uspeh hrvatskih trupa.

K-da 69. A.K. z. n. u.
Ia, pov. br. 3881/9511/44.

HFIX'Fue 18. 7. 003 — Fa 14a
Prim.
Malik

3. Izvodi iz ratnog dnevnika Komande grupe armija »F« vezani za neprijateljski poduhvat »Rouen«

U Zborniku — Tom XII knjiga 4, Vojnoistorijskog instituta u Beogradu, objavljen je prilog broj 1, sa izvodima iz ratnog dnevnika Komande grupe armije »F« za period od 1. jula do 31. decembra 1944. godine.

U tim izvodima se nalaze i zabilješke o poduhvatu »Rouen«. One su razjasnile neke činjenice o tom poduhvatu, zbog čega se u ovoj knjizi i objavljuju.

Zabilješke su po datumima, daje se njihova sadržina i u zagradi stranica Zbornik — Tom XII — knjiga 4 gdje su objavljene.

1. — 3. 7. 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje
19.00 časova:

Operativno odeljenje Komande 2. oklopne armije, generalštabni pukovnik fon Farnbiler (Varnbüler) obaveštava generalštabnog potpukovnika Rathgensa (Rathgens):

Poglavnikova tjelesna garda zbog zategnute situacije u mađarsko-hrvatskoj graničnoj oblasti (neprijateljski napadi u prostoru Koprivnica), zamolila je stupanje u dejstvo mađarskih oružanih snaga.

Inicijativa potiče iz Glavne komande LXIX armijskog korpusa za naročitu upotrebu.

(str. 870)

2. — 4. 7. 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Poglavnikova tjelesna garda:

Od 1. 7. posle uspešnih napada protivnika, neprijateljski napad u prostoru Koprivnica — Ludbreg odbijen, pri čemu je izbrojano 150 mrtvih kod neprijatelja.

Osetni sopstveni gubici.

Napomena: Veća operacija u sadejstvu sa mađarskim snagama u cilju razbijanja bandi na planini Kalnik i sprečavanje prelaza preko granice Rajha na zapadu,
(str. 871)

3. — 6. 7. 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Upotreba mađarskih trupa na hrvatskoj teritoriji

Opunomoćeni general nemačkog Vermahta u Mađarskoj je telegramom obavestio komandanta jugoistoka sledeće:

Vlada je dala saglasnost za upotrebu mađarskih oružanih snaga na hrvatskoj teritoriji.

Mogu se upotrebiti:

4 pukovske grupe

i to za dužu upotrebu:

1 pukovska grupa oko Barča,

1 pukovska grupa oko Đekenješa.

Za kraću upotrebu:

1 pukovska grupa severno od Osijeka,

1 pukovska grupa u oblasti Mure.

Pukovska grupa za Đekenješ treba da bude spremna 8. 7. 1944, a ostale grupe treba da budu spremne odmah.

Pošto su pukovske grupe sastavljene od imobilnih jedinica, to je neka upotreba na duže relacije u Hrvatskoj nemoguća, već se zahteva njihovo ograničavanje samo na granični prostor.

Napred navedeni telegram je pod str. pov. br. 3089/44. prosleđen Komandi 2. oklopne armije, a obavešten je i nemački general u Hrvatskoj.

Prilog 46/VIf

(str. 872)

4. — 6. 7. 1944.:

Iz telefonskog razgovora od 6. 7. 1944.

10.15 časova.

Generalštabni potpukovnik Ratgens obaveštava generalštabnog pukovnika fon Farnbilera o prispelom telegramu od strane opunomoćenog generala nemačkog Vermahta u Mađarskoj o upotrebi 4 mađarske pukovske grupe u hrvatsko-mađarskom graničnom prostoru.

(Navedeni telegram opunomoćenog generala nemačkog Vermahta u Mađarskoj je upućen takođe i neposredno LXIX armijskom korpusu)
(str. 872)

5. — 6. 7. 1944.:

12.30 časova:

Na pitanje generala artiljerije Varlimonta, general-major Vinter (Winter) ga obavještava da upotreba mađarskih trupa na hrvatskoj teritoriji nije usledila na molbu poglavnika, nego po želji komandanta LXIX armijskog korpusa i da je, prema saopštenju generala Gleza (Glaise), hrvatska vlada sa ovim saglasna.

(str. 873)

(General Varlimont — zamjenik načelnika generalštaba Vermahta — naša napomena).

6. — 9. 7. 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Poglavnikova tjelesna garda:

Posle borbi punih gubitaka: severno od puta Ludbreg — Novi Marof, pri čemu je protivnik navodno izgubio pored 635 izbrojanih mrtvih, 4 minobacača i 19 mitraljeza, a zatim se rastrojen povukao ka Kalnik-planini glavniom u pravcu jugoistoka, Poglavnikova tjelesna garda sledila je neprijatelja bez bitnog dodira sa njim i tom prilikom prešla put Križevci — Koprivnica. Do 9. 7. po podne obavještena su dva mađarska puka da se stave pod pripravnost. Njihovo stupanje u akciju ipak za sada nije razložno. Osim toga je namesnik odbio pre-koračenje puta Varaždin — Koprivnica u pravcu juga.

(str. 875 i 876)

(Namesnik je regent Mađarske admiral Horti — naša napomena).

7. — 10. 7. 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Poglavnikova tjelesna garda:

Jedinice poglavnikove tjelesne garde, sa ustaškim i policijskim snagama, stupile su u koncentrični napad protiv bandi na prostoru Topolovac (14 km istočno od Križevaca) — Kapela (8 km severno od Bjelovara). Do sada razbijene jače neprijateljske snage pri čemu je odbrojano kod neprijatelja 232 mrtva,

(str. 878)

8. — 11. juli 1944.:

Operativno odeljenje Beograd — Dedinje

Poglavnikova tjelesna garda:

Operacija »Rouen« (»Rouen«): Položaj neprijatelja severno od Bjelovara je ostao nepromenjen. Južno od prostora planine Kalnik ustanovljeno je da su razbijene pojedinačne grupe bandi,

(str. 879)

9. — 12. 7. 1944.:

Obaveštajno odeljenje-večeraži izveštaj od 12. 7. 1944.

Op. od. (oficir Abvera br. 5301/44. pov.

Prilog 91/VII

Upotreba mađarskih trupa

Dopisom komandanta Jugoistoka, Op. od. br. 3215/44. strogo pov. koji je upućen Generalštabu Vrhovne komande Vermahta i opunomoćenom generalu nemačkog Vermahta u Mađarskoj, izneta su iskustva iz pripreme, ali ne i iz sprovedene upotrebe mađarskih trupa u oblasti južno od Drave.

Radi situacije u dolini Drave, Kalnika, Bilo-gore, pri sadašnjem nedostatku snaga, i usled velike unutrašnje zategnutosti u Hrvatskoj može se ukazati za potrebno da dođe do dalje upotrebe pouzdanih trupa. Pripreme za brzu akciju mađarskih oružanih snaga su očigledno zbog toga poželjne. Izvršenje ovih priprema bi po mogućstvu moralo biti bez odugovlačenja i bez telefonskih razgovora, koji se na osnovu iskustva i prisluškiju, već bi to trebalo da usledi putem lozinke, odnosno ugovorenog signala preko radio-veze. Prilog 92/VII.

(str. 881)

GLAVA ČETVRTA

NAPISI U ISTORIOGRAFSKOJ PUBLICISTICI
O DRUGOJ BORBI ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

Uvodne napomene

Više pisaca je od 1950. godine pa nadalje, u raznim povodima i prilikama, objavilo tekstove ili kraće osvrtne na tok i ishod druge borbe za oslobođenje Ludbrega, 6. jula 1944. godine.

U njima su autori davali i svoje ocjene o uzrocima tragičnog ishoda te borbe 17. slavonske NO udarne brigade.

Redakciona grupa za pripremu ove knjige je ocjenila da nekoliko tih napisa, objavljenih u raznim publikacijama, treba objaviti i u ovoj knjizi, kako bi se na taj način dobio što potpuniji pregled i uvid tekstova o toj borbi.

Ipak, zbog prostornih ograničenja, odlučili smo da neke napise ne objavimo u ovoj knjizi, već da o njima navedemo osnovne bibliografske podatke.

Redosljed tekstova je dat prema redosljedu objavljivanja.

Uz tekstove koje objavljujemo date su primjedbe i komentari, koje je napisao Krsto Bosanac.

1. IVAN ŠIBL

U publikaciji »ZAGREBAČKA OBLAST U NARODNOOSLOBODILAC-KOJ BORBI« — »Kultura« 1950. godine, Ivan Šibi, politički komesar 10. korpusa »Zagrebačkog«, na stranama 66. do 68, pisao je o borbi 17. slavonske NO udarne brigade 6. 07. 1944. godine u Ludbregu. Taj dio njegovog napisa iz navedene knjige navodi se ovdje u cjelini.

Poslije ove pobjede, XXVIII divizija zajedno sa nekim jedinicama X korpusa »Zagrebačkog« poduzima napad na jako utvrđeno neprijateljsko uporište Ludbreg. Napad je započeo na dan 30. VI 1944, a izvodila ga je XVII udarna brigada.

Napad na neprijateljsko uporište Ludbreg predstavlja vojnički neuspjeh koji su naše jedinice pretrpjele. Ali, usprkos pretrpljenom porazu, taj napad svakako je najsvjetliji primjer heroizma naših boraca, koji se dugo neće i ne može zaboraviti.

Sam događaj odigrao se je ovako:

Prema podacima s kojima je raspolagao Štab X korpusa koji je rukovodio ovom akcijom, neprijateljsko uporište Ludbreg bilo je branjeno od I bojne I pukovnije PTS-a i posadom oružničke postaje, s

naoružanjem od 15 puškomitraljeza, 2 teška bacača i 2 topa od 75 mm. Čitavo mjesto bilo je odlično utvrđeno, opkoljeno s trostrukim redom bodljikave žice, koja je bila minirana i sa vanjskim sistemom odbrane (rovovi i bunkereri na periferiji mjesta).

Međutim, podaci o brojnom stanju neprijateljske posade u Ludbregu nisu bili točni. U samom mjestu nalazila se je u času napada ne jedna nego dve do tri ustaške bojne. Da li je pojačanje došlo u Ludbreg uoči napada, cestom iz Varaždina, ili su te snage već i ranije bile u Ludbregu, nije se moglo utvrditi.

Snage XXXII divizije kontrolisale su pravac Varaždin već dva dana prije napada, ali nisu primjetile pokrete neprijatelja prema Ludbregu. Da li se radilo o nebudnosti naših patrola i osmatrača koji su kontrolisali cestu Varaždin — Ludbreg ili neprijatelj zaista nije s njom saobraćao, nije se nikada ustanovilo. Iz nekog drugog pravca neprijatelj nije mogao doći, jer su svi drugi pravci bili zaposjednuti od naših jedinica.

Jedinice XVII udarne brigade napale su Ludbreg odmah dan iza toga kako je XXI udarna brigada oko Prkosa hametom potukla neprijateljske snage od kojih je jedan dio pripadao i ludbreškoj posadi. Prema tome i ta okolnost išla je u prilog XVII udarnoj brigadi. S druge strane okolnost da je neprijatelj u Ludbregu osjetio koncentraciju naših jedinica i zacijelo držao da će biti napadnut, isključivala je momenat iznenađenja koji je veoma važan, te je to svakako predstavljalo izvjesnu slabu točku našeg plana napada. Ipak, polazeći od podataka s kojima se raspolagalo, realno je bilo poduzeti taj napad.

Sam prodor kroz vanjski pojas obrane trebalo je da izvrši III bataljon XVII udarne brigade. Bataljon je napao silovito, i odmah u prvom naletu njegove dvije čete, predvođene komandantom bataljona drugom Mojicom, prodrle su kroz bodljikavu žicu, upale u ustaške rovove, uništile u jurišu posadu tih rovova i bunkera, zaplijenile prvo oružje i tako odmah upale u samo mjesto. Činilo se da će XVII udarna brigada još jednom likvidirati ovo uporište relativno brzo i lako. Njen 3. bataljon imao je glavni zadatak da otvori brešu na vanjskom pojasu obrane, kroz koju će se kasnije u samo mjesto ubaciti ostale snage brigade i započeti borbu za utvrđene neprijateljske objekte u samom mjestu. Taj drugi dio operacije, nakon prodora u mjesto, mnogo je lakši od prvog dijela i obično, kad već do toga dođe, samo je pitanje vremena kada će uporište do kraja biti savladano.

Međutim, nakon što su dvije čete 3. bataljona XVII udarne brigade prodrle u mjesto, neprijatelj je izvršio protivnapad, odsjekao te čete od ostalih snaga brigade i ponovo zatvorio brešu. Neprijatelju je taj protivudar mogao uspjeti zbog toga što je u samom uporištu raspolagao sa daleko većim snagama nego što se pretpostavljalo, i što je upravo za takav slučaj imao pripremljen svoj odred za kontraudar.

Ostale snage divizije, ma koliko nastojale da ponovno prodru u mjesto i da se spoje sa one dvije čete koje su ostale opkoljene u centru samog uporišta, nisu u tome uspjele.

Dvije čete 3. bataljona na čelu sa svojim komandantom vodile su herojsku borbu s daleko nadmoćnijim neprijateljem u ludbreškim ulicama. Ti borci znali su da će vjerovatno ovdje poginuti, ali se nisu

demoralizirali. Još cijeli dan, nakon što su već naše snage napustile opsadu Ludbrega, u gradu se je čula žestoka borba. To su se tukle Mojičine dvije čete sa 2 — 3 ustaške bojne, dakle razmjer snaga bio je od prilike 100 naprama 1500 — 2000. Ni jedan se borac nije predao, ni jedan nije zarobljen. Svi su radije izginuli nego da ustašama dozvole trijumf zarobljavanja. Spasila se tek nekolicina koji su nekako uspjeli probiti se kroz bodljikavu žicu iz uporišta. Među posljednjima poginuo je junački komandant 3 bataljona drug Mojica.

Rijetko kada se može naići na sličan primjer masovnog heroizma kakav su pokazali borci dviju izginulih četa XVII udarne brigade. U svakoj pa i u najboljoj sredini, obično se nađe nekoliko slabijih i malodušnijih koji su skloni da se pokolebaju u najtežoj situaciji. No, u ovom slučaju toga nije bilo.

Tako je završen napad na neprijateljsko uporište Ludbreg. Krvav ali slavan svršetak dviju četa i njihovog komandanta Mojice, dugo je vremena svijetlio svojim primjerom borcima XVII udarne brigade. Na njemu su se odgajali i nadahnjivali za herojske podvige ne samo mlađi borci i rukovodioci XVII udarne brigade, nego i ostalih slavonskih i sjeverno-hrvatskih jedinica«.

Primjedbe i komentar

1. Ivan Šibi pogrešno navodi 30. VI 1944. godine kao datum druge borbe 17. slavonske NO udarne brigade u Ludbregu. Vjerovatno je tekst pisao prema svojim sjećanjima, a tako navedeni datum se ne podudara ni sa jednim dokumentom, koji su navedeni u ovoj knjizi.

2. U petom pasusu citiranog teksta Ivana Šibla, navodi se da su jedinice 32. divizije Desetog korpusa »kontrolirale« pravac od Varaždina već dva dana prije napada na neprijateljsko uporište u Ludbregu.

Citalac ove knjige je imao prilike da upozna i naše i neprijateljske dokumente iz kojih se jasno vidi, da su jedinice 32. divizije tek 5. 07. 1944. godine uveče »zaposjele i zatvorile« pravac od Varaždina prema Ludbregu, kao i da su 5. 07. 1944. godine ujutro jedinice Prve zagorske brigade potisnute sa položaja na kojima su zatvarale pravac od Varaždinskih Toplica prema Ludbregu, i da je toga dana tim pravcem neprijatelj uveo u Ludbreg svoju 3. bojnu 1. pukovnije PTS-a.

U stvari, u petom pasusu navedenog teksta, Ivan Šibi navodi ocjenu štaba 10. korpusa, koju je on 5. 07. 1944. godine iznio štabovima 28. divizije i 17. brigade na sastanku u štabu 17. brigade (vidi tekst u dnevniku Vlade Potočnjaka o tome sastanku) a koja se zasnivala na tvrdnji — »da jedinice 32. divizije već tri dana **kontroliraju** pravce od Varaždina i Varaždinskih Toplica i da otuda nije došlo pojačanje neprijateljskoj posadi u Ludbregu«.

Međutim, upravo u trenutku kada je tu ocjenu štaba 10. korpusa Ivan Šibi saopštavao komandama 28. divizije i 17. brigade, u neprijateljskom uporištu u Ludbregu su bile 1. i 2. bojna PTS-a i 7. bataljon njemačkih feldžandara, kao i 7. bojna 5. ustaškog zdruga. Osim toga, upravo u tim trenucima, kada se održavao taj sastanak, neprijateljske snage su otvorile pravac od Varaždinskih Toplica prema Ludbregu za ulazak i 3. bojne 1. pukovnije PTS-a.

Prema tome, jasno se vidi da je **greška štaba 10. korpusa bila u njegovom ubjedenju da se svih tih dana od 29. 06. 1944. do 5. 07. 1944. godine do prijepodnevnih sati u Ludbregu nalazila samo 1. bojna 1. pukovnije**

PTS-a. Popodnevna vijest o pristizanju pojačanja u Ludbreg, u 15.00 časova, nije utjecala na promjenu odluke toga štaba — ostali su pri svome stavu i naredili da se i pored toga ide u napad.

3. Napad 17. udarne na neprijateljsko uporište u Ludbregu nije bio »odmah dan iza toga kako je XXI udarna brigada oko Prkosa hametom potukla neprijateljske snage«, već četiri dana kasnije, jer je napad dva puta odlagan.

4. Ivan šibi, pa i mnogi od nas su bili u uvjerenju, da su se iz neprijateljskog obruča u Ludbregu uspjela »spasiti tek nekolicina« drugova. Međutim, prema našim sadanjim saznanjima, do ovoga časa nismo utvrdili ime ni jednoga druga koji se uspio izvući živ iz neprijateljskog obruča u Ludbregu.

2. Literarni prikaz borbe 17. slavonske NO udarne brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu

IVAN ŠIBL

LUDBREŠKI GROBOVI

Tekst iz knjige Ivana Šibla »PARTIZANSKI RAZGOVORI« — bilješke i sjećanja — objavljene u izdanju KULTURA — Zagreb — 1953. godine, str. 197 — 201.

Proljetos, na proslavi godišnjice Kalničkog partizanskog odreda u Ludbregu, polagali smo vijence na grobove poginulih boraca, koji su tu pokopani. Uz Ludbreg vezano je ime slavonske XVII udarne brigade, jedinice, u kojoj provedoh najljepše i najuspješnije dane svog partizanskog života. I dok smo tako stajali pognutih glava, svaki sa svojim mislima, odajući dužnu poštu ovim palim junacima, živo sam se sjetio događaja od prije osam godina, kad su za to neveliko kotarsko mjesto, koje je imalo za nesreću te se u njemu smjestila jaka ustaška posada, vođene teške i krvave borbe.

Sjetio sam se stotine boraca III bataljona, koji su na dan 30. juna godine 1944. na čelu sa svojim komandantom, Birtom Mojicom¹, u slavnoj borbi tragično položili živote, za čast i slavu svoje brigade i pokazali tako na djelu, kakva je snaga u ljudima, kad se bore za slobodu, ljudima oplemenjenim velikim i svetim idejama, kojima ih je zadvojila Partija. U jednom, tko zna kojem, od ovih stotinu grobova, leži Birta Mojica, skromni, mali i neugledni komandant III bataljona. Bio je on šutljiv i zatvoren čovjek, običan seoski sin, koji je u svoje vrijeme obrađivao zemlju i tavorio svoj mukotrpan seljački život i ne sluteći da će postati herojem svog naroda, jedan od najljepših i najsvjetlijih likova junačke epopeje našeg narodnooslobodilačkog rata. Ponišlo ga je veliko vrijeme Narodne revolucije i on je u to veliko doba postao herojem i neopazice, vršeći svoju ratničku i komandantsku dužnost, svoju obavezu prema narodu, onako zdušno i odgovorno, kako ih je shvaćao.

¹ Proglašen narodnim herojem.

Za velike ideale čovečanstva vrijedi živjeti; za njihovo ostvarenje vrijedilo je i vrijedi ginuti, jer ljudski život tek tada ima svoj smisao, kad za sobom ostavlja plemenit trag i putokaz. I čim su djela, koja ostaju, dragocjenija za potomstvo tim je i smisao života, u kojem su izvršena, potpuniji.

Živjeti jedino i isključivo samo za sebe i svoje interese, pogotovo u danima najslavnije povijesti svog naroda, kad se od svakog pojedinca traži odgovarajući udio, nedostojno je pravog čovjeka. Pa i čemu takav život?

Nije li on nalik bitisanja svih ostalih živih organizama u prirodi, koji u okviru prirodnih zakona, nesvjesno, vrše određene životne funkcije — hrane se i rasploduju — da bi egzistirali sami i da im se vrsta ne zatre.

Jest, uz Ludbreg vezano je ime XVII udarne brigade. Dva puta ga je napadala: 3. oktobra 1943. i 30. juna 1944. godine. Prvi napad završio je velikom i značajnom pobjedom. Za nepunih osam sati borbe, neprijateljsko uporište bilo je likvidirano i Ludbreg oslobođen. Ostao je u partizanskim rukama čitava četiri mjeseca, sve do velike neprijateljske ofanzive, februara 1944. godine. Bio je to silovit i dobro organiziran napad. Tada se XVII udarna brigada na čelu sa slavnim komandantom, Nikolom Demonjom, približavala vrhuncu svoje snage. Od osam stotina neprijateljskih vojnika, koji su sačinjavali tadanju posadu tog mjesta, pet stotina je zarobljeno, a nešto manje od tri stotine poginulo je u borbi, uz velik plijen u oružju i ratnoj opremi.

Ali je drugi napad na isto ovo uporište završio tragično. Tada smo doživjeli teški poraz, jedan od najtežih u historiji oslobodilačke borbe Hrvatske. U isto vrijeme, usprkos pretrpljenom porazu, dao je taj napad za cijelo najsvjetliji primjer heroizma naših boraca, koji se dugo neće zaboraviti.

Evo te kratke, potresne i istinite priče o junačkoj pogibiji dviju četa III bataljona XVII udarne brigade i njihovog komandanta, Birte Mojice.

Raspolagali smo podacima da Ludbreg brani jedna bojna PTS-a i posada oružničke postaje, s ukupnim naoružanjem od 15 puškomi-traljeza, 2 teška minobacača i 2 topa 75 mm te odgovarajućim brojem pušaka. Uporište je bilo odlično utvrđeno, opasano trostrukim redom bodljikave žice, koja je minirana, i vanjskim sistemom obrane — rovovima i bunkerima na periferiji mjesta.

Podaci, kao što se, na žalost, prekasno ustanovilo, nisu bili točni. U Ludbregu nalazila se, ne jedna, već dvije do tri ustaške bojne.

Prodor kroz vanjski sistem obrane trebao je, prema zapovijesti štaba, izvršiti III bataljon. To je bio glavni i najteži zadatak operacije. Kad se otvori breša na spoljnjem sistemu obrane kroz nju se ostale napadačke snage ubacuju u samo uporište. Taj drugi dio operacije, nakon već izvršenog prodora, smatra se mnogo lakšim od prvog dijela i obično, ako uspije, samo je pitanje vremena, kada će uporište do kraja biti savladano. No uvijek se ne mora potvrditi ovo iskustvo i uistinu ovaj put se i nije potvrdilo.

Bataljon je napao silovito. Odmah u prvom naletu, njegove dvije čete predvođene komandantom bataljona, Birtom Mojicom, prodrle

su preko bodljikavih žica, uskočile u ustaške rovove, uništile u jurišu posadu tih rovova i bunkera, zaplijenile prvo oružje i tako odmah upale u samo mjesto. Činilo se da će XVII udarna brigada još jednom likvidirati ovo jako neprijateljsko uporište relativno brzo i lako.

Ali, tada se iznenada zbio preokret. Nakon što su dvije čete III bataljona prodrle u mjesto, neprijatelj je izvršio protivnapad, odsjekao ih od ostalih snaga brigade i ponovo zatvorio brešu. Taj protivnapad mogao mu je uspjeti zbog toga, što je u uporištu raspolagao sa mnogo jačim snagama no što se pretpostavljalo i što je upravo i imao pripremljen odred u tu svrhu.

Katastrofa je započela. Ostale snage brigade i divizije, ma koliko nastojale ponovo prodrijeti u mjesto i spojiti se s Mojičinim četama, opkoljenim u samom centru uporišta, nisu u tom uspjele. Borbe oko Ludbrega i u samim njegovim ulicama potrajala je još čitav dan, a onda se divizija povukla neobavljena posla.

Tako su dvije čete, zajedno sa svojim komandantom, silom prilika prepuštene uništenju. Ostadoše izložene postepenoj likvidaciji. U početku su ti ljudi imali još nadu, da će se ostale snage brigade i divizije uspjeti do njih probiti i osloboditi ih iz ustaškog obruča. Kasnije, kad su ostali sami, oni su sigurno znali da im izlaza nema i da ih čeka neminovna smrt. No nisu se pokolebali u svojoj izvanrednoj borbenosti. Njihov moral ne samo što nije opadao, nego je, naprotiv, čim je situacija postajala bezizlaznijom, još više rastao. I oni su se, svi do jednog čovjeka borili ogorčeno i nepopustljivo. Još cijeli dan, kada su već ostale snage napustile opsadu uporišta, bjesnila je u njima žestoka borba na život i smrt. To su se tukle te dvije čete protiv dvije do tri ustaške bojne — njih stotinu protiv tisućpetstotina do dvije tisuće ustaša. Nijedan se nije predao, nijedan nije zarobljen. Svi su radije izginuli, nego ustašama priuštiti da trijumfuju nad zarobljenim partizanima, jer se pravi partizan nikada nije predavao. Spasila su se tek nekolicina boraca, kojima se nekako još u početku uspjele probiti iz uporišta. Među posljednjima poginuo je junački komandant III bataljona, Birta Mojica.

Naš oslobodilački rat dao je nebrojano mnogo primjera pojedinačnog i masovnog heroizma, ali rijetki su primjeri masovnog heroizma, kakav su pokazali borci dviju izginulih četa III bataljona XVII udarne brigade. U svakoj, pa i najboljoj sredini, obično se nađe nekoliko slabijih i malodušnijih ljudi, sklonih da se pokolebaju u najtežoj situaciji. No, i u ovom slučaju, takvih nije bilo. Umjesto trijumfa, ustaše su krvavo platili pogibiju te stotinu boraca. Zabarikadirani u nekoliko kuća, opkoljeni sa sviju strana i bez ikakve mogućnosti za spas iz te bezizlazne situacije, ovi su se heroji tukli do poslednjeg metka i, kad već nisu imali ni metka, zalijetali su se zapaljenim bombama među ustaše i padali pokošeni mitraljeskim rafalima. Svaki od njih nastojao je da se što skuplje iskupi i što bolje, ustaškim životima, naplati svoju smrt.

Birta Mojica postao je heroj na čelu svojih boraca u zajedničkoj junačkoj i slavnoj smrti. U toj borbi, on se borio i živio zajedno sa svakim i u svakom od svojih boraca. Sa svakim od njih on je i ginuo i

dobro je što su u grobovima izmiješane njihove kosti. Oni su zaista predstavljali nedeljivu cjelinu, koja je mogla ili zajednički kao cjelina živjeti ili zajednički poginuti. Pasti na čelu svojih četa, kao posljednji borac, poslije posljednjeg ispaljenog metka i posljednje, na neprijatelja, bačene bombe, najslavnija je smrt, koju može dočekati jedan ratni komandant. Njegovi borci vidjeli su u njemu uzor i zato su mogli izdržati najtežu kušnju.

Tako je završio drugi napad na neprijateljsko uporište u Ludbregu.

Krvav i slavan završetak dviju četa i njihovog komandanta dugo je vremena svojim primjerom svijetlio borcima XVII udarne brigade. Na tom primjeru odgajali su se i nadahnjivali za nove junačke podvige svi partizani slavonskih i sjeverohrvatskih jedinica.

Kad domovina opet jednom zatraži od nas da pođemo u borbu za njenu slobodu i sreću, za nova pokoljenja, neka nam, između mnogih drugih, i ludbreški grobovi budu putokazom, jer su to zaista svijetli grobovi!

Primjedbe i komentar

1. I u ovome napisu Ivan Šibi pogrešno navodi kao datum ove borbe 30. juni 1944. godine, a borba je vođena 6. jula 1944. godine.

2. Budući da je u pitanju literarni postupak u prikazu tragedije boraca Druge i Treće čete Trećeg bataljona 17. ud. brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu, smatramo da nije bitno da se ovdje ukazuje na neke nepreciznosti u tekstu. Ovaj literarni prikaz tragedije boraca tih dviju četa na čelu sa komandantom Trećeg bataljona narodnim herojem Mojicom Birtom, ocjenjujemo u osnovi prihvatljivim, pa ga zato i uvrštavamo u ovu knjigu.

3. Sadejstvo 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa u NOR-u

MATE JERKOVIĆ

Admiral Mate Jerković, ratni komandant 6. a zatim i 10. korpusa »Zagrebačkog«, napisao je tekst: »Sadejstvo 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa u NOR-u« za savjetovanje u Varaždinu 1975. godine.

Taj njegov tekst je objavljen u Zborniku radova: »Sjeverozapadna Hrvatska u narodnooslobodilačkom ratu i socijalističkoj revoluciji« — Varaždin 1976. godine — str. 217 do 237.

Ovdje navodimo izvode iz toga teksta, koji se odnosi na ocjene borbenih dejstava 28. slavonske NO udarne divizije od 8. maja do 14. jula 1944. godine na operativnom području 10. korpusa, kao i ocjenom o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega. Naglašavanja u tekstu su naša.

Nakon spomenutih uspjeha naših snaga, neprijatelj je na teritoriji sjeverozapadne Hrvatske poduzeo zamašnije ofanzivne operacije. Jedinice tek formiranog 10. zagrebačkog korpusa (24. 1. 1944.), budući da još nisu bile dovoljno borbeno spremne, nisu mogle zadržati nastupanje brojčano i tehnički mnogo premoćnijeg neprijatelja. Zbog

toga je veći dio oslobođenih kotarskih mjesta ponovo pao u ruke neprijatelja. Iako prema principima Titove taktike toga vremena, nije trebalo braniti dijelove oslobođene teritorije pod svaku cijenu, ipak su CK KPH i GŠ NOV i POH, zbog važnosti Zagrebačke oblasti, ocijenili da treba ponovo pojačati snage 10. Zagrebačkog korpusa kako bi se napredovanje neprijatelja što više ograničilo. Zbog toga je Komanda 6. slavonskog korpusa ponovo dobila naređenje da pošalje na teritoriji sjeverozapadne Hrvatske jednu svoju diviziju. Komanda 6. korpusa odredila je ponovo 28. diviziju, zato što je ta divizija imala prije pola godine na tom terenu vanredne uspjehe i što je starješinski i borački sastav poznavao taj teren, naseljena mjesta itd. Divizija je ovaj put imala u sastavu tri brigade — 17. 21. i 25, jače naoružanje, još više borbenog iskustva stečenog u međuvremenu borbama u Slavoniji. No i neprijatelj je izvukao određena iskustva: doveo je na tu teritoriju mnogo veće snage, i to pretežno Njemačke i Ustaške, veći garnizoni (Križevci, Koprivnica, Ludbreg, Varaždin) bili su fortifikacijski mnogo solidnije utvrđeni, svaki garnizon raspolagao je takozvanom unutrašnjom manevarskom rezervom, uspostavljene su bolje veze unutar i između garnizona itd. Osim toga, jenjao je proces raspadanja domobranskih jedinica koji je bio dosegao kulminaciju između kapitulacije Italije i kraja 1943. Sve je to pridonijelo tome da svi ovaj put sadejstvujuće snage 10. Zagrebačkog korpusa i 28. divizije 6. Korpusa naišle na mnogo žilaviji otpor nego vi prošloj godini. Odmah da kažemo, upravo zbog toga njihovi novi borbeni uspjesi bili su manje spektakularni nego prošle 1943. godine. Pa, ipak, sadejstvo tih dvaju korpusa dalo je u toku mjesec dana — od 10. 6. do 10. 7. — dobre rezultate. U ruke naših ujedinjenih snaga pali su zaredom: Veliki Grdevac, Velika Pisanica, Severin, djelomično Ludbreg, a u sukobima na otvorenom terenu kod Prkosa, Grobičana, Svibovca, Crnovca, Širokog sela, Gornjeg Križa i Dubrave, naše jedinice svuda su uspješno tukle neprijatelja, Nijemce, ustaše, Čerkeze i domobrane. Naročito velik uspjeh postigli su naše sadejstvjuće snage kod Prkosa. Tu je 21. brigada do nogu potukla ustašku bojnu i topničku bateriju iz sastava tzv. Pavelićevog tjelesnog zdruga. Isto tako kod Dubrave (reon Čazma) brigade 28. divizije razbile su kozačku formaciju Vlasovljevog konjičkog korpusa, otevši joj uz ostalo, 200 jahaćih konja. U cjelini, sadejstvjuće snage 6. i 10. korpusa u toku toga mjeseca zarobile su 640 neprijateljskih vojnika, podoficira i oficira i zaplijenile 320 karabina, 39 puškomitraljeza, teških mitraljeza i šmajsera, tri topa i velike količine ostale ratne opreme. Neprijatelj je imao više od 360 mrtvih i više od 550 ranjenih.

Međvitim, nad sve te naše uspjehe nadvila se do tada najteža sjena. Bio je to za nas do tada najteži poraz — poraz 17. brigade u Ludbregu. U borbi za Ludbreg, vi toku jednog dana, izginula je u teškoj i neravnopravnoj borbi čitava jedna četa te brigade: 99 mrtvih i 60 nestalih partizana. Na takve poraze partizani nisu bili navikli, ni prije toga ni poslije, sve do pobjedonosnog završetka NOR-a u tim krajevima. Samo je jedan izuzetak — bitka za Koprivnicu (oktobar 1944.) o kojoj će još biti riječi.

Primjedbe i komentar

1. U tekstu admirala Jerkovića ima nekih nepreciznosti:

— drugi boravak 28. divizije na operativnom području 10. korpusa ostvarivao se od 8. maja do 14. jula 1944. godine, a ne od 10. 6. do 10. 7. — kako to navodi admiral Jerković;

— kod sela Dubrava kozačku formaciju su razbile 17. brigada 28. divizije i Moslavačka brigada 33. divizije;

— u Ludbregu nije izginula jedna, već dvije čete 3. bataljona 17. brigade.

2. Admiral Jerković je gubitke 17. brigade u Ludbregu naveo onako, kako su objavljeni u Hronologiji NOR-a, a u prethodnoj glavi ove knjige je ukazano na to kako je došlo do objavljivanja netačnih podataka. Ispravni podatak je: 99 poginulih i nestalih i 66 ranjenih boraca.

3. U tekstu su naglašene ključne ocjene admirala Jerkovića o operativnoj situaciji na području 10. korpusa u tome vremenu, i njegova ocjena o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega.

4. Danilo Livada o mogućoj ulozi neprijateljskog špijuna pod nazivom (pseudonimom) »Rolf«

Danilo Livada — Dane u svome napisu »Razvoj i djelatnost obavještajne službe Druge operativne zone NOV i POH u periodu 1942 — 1944.« — objavljenom u Zborniku »Sjeverozapadna Hrvatska u NOR-u i socijalističkoj revoluciji« — Varaždin 1976. godine, govori o nekim činjenicama da je u štabu 10. korpusa »Zagrebačkog« vjerovatno postojao neprijateljski obavještajac, koji se potpisivao pseudonimom »Rolf«, ali koji nije otkriven.

Danilo Livada analizirajući rad špijuna »Rolf«, pored ostalog kaže:

„S radom toga špijuna u Štabu X korpusa povezana je i tragična sudbina bataljona 17. brigade (slavonske) 6. jula 1944. godine, koji je pri napadu na Ludbreg propušten u mjesto, opkoljen i kompletan u junačkom otporu, okružen u zgradi uništen«.

Osvrt i komentar

a) Dokumentat

U knjizi »Sjeverozapadna Hrvatska u NOB i socijalističkoj revoluciji« — Zbornik — Varaždin 1976. godine, — navedena je na strani 793. depeša pod oznakom: ĐS br. 2—43 GR 125, datirana 28. 7. 44. u 16.00 »DDDD« i upućena Povjerenstvu (CK KPH):

»Dostavljamo vam izvještaj dobijen iz Komande mjesta Varaždin. Pripazite na špijunažu u Desetom korpusu i Komandi Kal. područja, jer svaki izvještaj poslan iz Varaždina na ova dva štaba za par dana je u prepisu kod ustaša u Varaždinu. Od štaba 10. korpusa stalno stiže izvještaj u Varaždin o mjestu, brojnomoj stanju jedinica i o moralu kod partizana. OKV...«

b) Mišljenje redakcione grupe

Redakciona grupa za pripremu ove knjige imala je u vidu navedenu depešu Okružnog komiteta KPH u Varaždinu od 28. 7. 1944. godine, kao i navedenu ocjenu Danila Livade, koji je jedno vrijeme rukovodio obavještajnom službom Druge operativne zone.

Među borcima 28. udarne divizije, neposredno poslije druge borbe za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine, bilo je dosta rašireno mišljenje, da je do tragičnog ishoda te borbe došlo i zbog uticaja nekog špijuna u partizanskim štabovima.

Sada, kada smo prikupili i analizirali i našu i obimnu neprijateljsku dokumentaciju o toj borbi, smatramo da je špijun »Rolf« ili neki drugi špijun, mogao uticati na razvoj operativnih okolnosti, ali ne i odlučujuće, kako bi se to moglo zaključiti iz teksta Danila Livade.

M. KAVGIĆ — M. MADIC

5. »Nije to bio poraz već pobjeda«

To je naslov napisa koji su u svojoj knjizi: — »PUTEVIMA SLAVONSKIH PARTIZANA« — objavili M. Kavgić i M. Madić. Knjiga je objavljena u izdanju Izdavačkog preduzeća »RAD« iz Beograda, 1961. godine, a na stranicama 51. do uključno 58. objavljen je navedeni napis.

Autori navedenog teksta su reporterskim pristupom, kroz razgovore sa svjedocima događaja, nastojali da otkriju dramatiku posljednjeg otpora i zajedničke pogibije boraca Druge i Treće čete Trećeg bataljona 17. brigade u neprijateljskom okruženju 6. jula 1944. godine u Ludbregu. Na osnovu toga oni su satkali jednu od mogućih varijanti potresne priče o epopeji te zajedničke pogibije boraca dviju četa na čelu sa komandantom bataljona narodnim herojem Mojicom Birtom.

Čini nam se, da naslov teksta ipak nije prikladno izabran. Taj tekst ne navodimo ovdje zbog ograničenog obima knjige.

IMENA DAVALACA DOBROVOLJNIH PRILOGA

za finansiranje pripreme knjige: »Dvadeset osma slavonska NO udarna divizija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj i u dvije borbe za oslobođenje Ludbrega«.

Redosljed imena se navodi prema visini datog novčanog priloga, a unutar jednakog iznosa priloga, imena se navode po abecednom redosljedu.

Dobrovoljni prilog je dalo 6 organizacija i 184 pojedinca, na čemu im redakciona grupa za pripremu ove knjige toplo zahvaljuje.

A — ORGANIZACIJE:

Sekcija 17. slavonske NO udarne brigade — Beograd,
Mjesno udruženje boraca — Vraneševci,
Općinski odbor SUBNOR-a — Slavonska Požega,
Mjesno udruženje boraca — Sekulinci,
Mjesno udruženje boraca — IV reon Podravska Slatina, i
Sekcija 17. slavonske NO udarne brigade — Slavonska Požega.

B — POJEDINCI:

Uskoković Zdravko — Voćin,
Lukić Dušan — Slavonska
Požega,
Raduka Tomo — Zagreb,
Gligorović Milovan — Zagreb,
Kuhta Franjo — Zagreb,
Mihailović Slavica — Vinkovci,
Utješinić Dušan — Zagreb,
Amidžić Lazo — Daruvar,
Bjelajac Danica — Beograd,
Bosanac Krsto — Beograd,
Desančić Milan — Daruvar,
Džakula Cvijo — Beograd,
Džambas Lazo — Nova Gradiška,
Grigić Mato — Vinkovci,
Janković Radivoj — Ruma,
Kokot Jovo — Beograd,
Milinović Pane — Beograd,
Mišćević Branko — Daruvar,
Nenezić Radojica — Beograd,
Plavšić Bogdan — Beograd,
Svilokos Žarko — Beograd,
Todorović Stojan — Beograd,
Trbojević Filip — Daruvar,
Anđehć Mladen — Zagreb,

Potočnjak Vlado — Rijeka,
Smoljanović Milisav — Beograd,
Stanković Zdravko — Beograd,
Božo Đuro — Zagreb,
Paramin Petar — Rijeka,
Prodanović Milan — Beograd,
Špiler Drago — Beograd,
Amedović Stjepan — Slavonska
Požega,
Banović Đuro — Daruvar,
Bardak Boško — Bosanski Brod,
Begović Milka — Daruvar,
Bjelajac Jovanka — Daruvar,
Bjelajac Pavle — Daruvar,
Bjelić Simo — Zagreb,
Bjelić Tomo — Bosanski Šamac
— Lešće,
Blagojević Ignjatija — Daruvar,
Bosanac Anđa — Vrbovac,
Bosanac Branko — Daruvar,
Bosanac Stanko — Vrbovac,
Bosanac Stevo — Daruvar,
Bozeta Petar — Daruvar,
Bradarić Milan — Daruvar,
Buturac Milan — Vidovci,

Buzaretić Radivoje — Beograd,
 Čosić Dušan — Daruvar,
 Čepnja Milan — Daruvar,
 Čvarig Darinka — Daruvar,
 Čvarig Milan — Daruvar,
 Čubrilo Dušan — Daruvar,
 Divjak Veljko — Nova Gradiška,
 Divjakinja Petar — Beograd,
 Dobrić Milanko — Daruvar,
 Dobrić Slavko — Beograd,
 Duduković Ljuban — Daruvar,
 Dujanović Stevo — Bijela,
 Đermanović Đuro — Daruvar,
 Đermanović Nikola — Daruvar,
 Đitko Stjepan — Beograd,
 Đurić Čedo — Beograd,
 Đurić Čedomir — Beograd,
 Dželajlija Ljuban — Batinjani,
 Dželajlija Savo — Daruvar,
 Dželajlija Stevo — Beograd,
 Dželajlija Stojan — Beograd,
 Dželajlija Stojan — Niš,
 Džodan Pavao — Daruvar,
 Edelinski Đuro — Vukovar,
 Gašpar Milan — Bastaji,
 Glodić Dušan — Vrbovac,
 Glodić Jovo — Bijela,
 Horkaj Mironja — Vukovar,
 Horvat Mihajlo — Daruvar,
 Ivančević Milan — Slavonska
 Požega,
 Jakšić Ana — Daruvar,
 Janošević Milan — Daruvar,
 Jeftimija Dušan — Daruvar,
 Jeftimija Jela — Daruvar,
 Jezdić Slavko — Daruvar,
 Jovašević Stevo — Daruvar,
 Jovašević Petra — Daruvar,
 Jurić Ilija — Beograd,
 Kapetanović Milan — Daruvar,
 Kapetanović Petar — Daruvar,
 Kocorep Aleksa — Vrbovac,
 Kocorep Milan — Beograd,
 Kolarac Milan — Daruvar,
 Kopriva Juraj — Daruvar,
 Kovačević Anka — Daruvar,
 Kovačević Božica — Daruvar,
 Kovačević Gojko — Daruvar,
 Kovačević Kata — Daruvar,
 Kovačević Mijo — Daruvar,
 Kovačević Pajo — Daruvar,
 Kovačević Pavo — Vinkovci,
 Kovačević Petar — Daruvar,
 Kragujević Stevo — Daruvar,
 Krejić Dušan — Daruvar,
 Kreković Josip — Zagreb,
 Kožukovski Jozo — Nova
 Gradiška,
 Kukić Vaso — Slavonska Požega,
 Kuprešanin Svetozar — Borki,
 Lazarac Matija — Batinjani,
 Lončar Danica — Daruvar,
 Lesić Josip — Daruvar,
 Lukić Stojan — Daruvar,
 Ljiljak Mitar — Daruvar,
 Marić Savo — Veliki Bastaji,
 Marić Slavko — Daruvar,
 Marković Pavo — Treštanovci,
 Mihajlović Đurđica — Daruvar,
 Milinović Mitar — Daruvar,
 Milinović Ružica — Daruvar,
 Miljenović Milan — Daruvar,
 Momić Adam — Veliki Bastaji,
 Momić Petar — Vrijeska,
 Nikolić Božo — Donji Borki,
 Obradović Zlata — Daruvar,
 Orct Adolf — Daruvar,
 Orozović Milan — Daruvar,
 Orozović Pero — Vukovije,
 Petković Dragan — Slavonska
 Požega,
 Petrović Julijana — Daruvar,
 Petrović Veljko — Daruvar,
 Piščević Milan — Ujanik,
 Plavšić Borivoje — Daruvar,
 Popović Bosiljka — Daruvar,
 Popović Jovo — Daruvar,
 Popović Stevo — Veliki Bastaji,
 Prodanović Petar — Zagreb,
 Radojčić Bosiljka — Daruvar,
 Radulović Stevan — Daruvar,
 Rajić Stevo — Daruvar,
 Rekić Milanko — Daruvar,
 Rogić Milorad — Daruvar,
 Rus Rudolf — Daruvar,
 Samardžija Ana — Daruvar,
 Smiljanić — Savić Jelena —
 Slavonska Požega,
 Sotonica Adam — Daruvar,
 Sotonica Krsta — Veliki Bastaji,
 Sotonica Mara — Daruvar,
 Sotonica Pero — Daruvar,

Stanisavljević Mile — Vrijeska,
Stanković Ranko — Daruvar,
Stjepanović Pavle — Daruvar,
Stojnović Vojislav — Markušica,
Subotić Ljubica — Daruvar,
Suturac Milan — Vidovci,
Svakidan Petar — Šibovac,
Šakić Ljuban — Daruvar,
Šegan Lazo — Veliki Bastaji,
Šegerac Franjo — Zemun,
Senija Milorad — Beograd,
Stefanac Ivan — Podravska
Slatina,
Tabak Franjo — Vidovci,
Tatalović Mane — Daruvar,
Trbojević Ljuban — Daruvar,
Veg Pavle — Veliki Bastaji,
Vlatković Antun — Daruvar,
Vranešević Jovan — Daruvar,
Vučinić Mile — Vrbovac,
Vučković Tomo — Daruvar,
Vujić Boško — Daruvar,
Vujnović Đuro — Slavonska
Požega,
Vuksanović Vaso — Daruvar,

Zabrdac Pavle — Daruvar,
Zabrdac Savo — Daruvar,
Zabrdac Vaso — Daruvar,
Zagorac Dmitar — Daruvar,
Zailac Bogdan — Veliki Bastaji,
Zeljuga Jakov — Daruvar,
Zeljuga Tanasija — Daruvar,
Zimonja Savo — Batinjani,
Zorić Velimir — Beograd,
Zorić Velimir — Vukovar,
Žarković Petar — Daruvar,
Živković Miodrag — Daruvar,
Zutinić Mirko — Daruvar,
Karajlović Gojko — Slavonska
Požega,
Marinić Lovro (sin Petar) —
Slavonska Požega,
Piper Milka — Slavonska Požega,
Radovanlija Margita — Slavon-
ska Požega,
Romanic Luka — Slavonska Po-
žega,
Stanković Branko — Slavonska
Požega.

Štampanje ove publikacije o 28. slavonskoj NO udarnoj diviziji svojim novčanim priložima pomogli su:

- RO MINEL — SCHREDER — Beograd — Zemun,
- »KLASJE« — poduzeće u društvenom vlasništvu — Podravska Slatina,
- Šumsko gospodarstvo »MOJICA BIRTA« — Bjelovar,
- SIZ za stambenu oblast i komunalne djelatnosti — Podravska Slatina,
- Poduzeće »RADE KONCAR« — INŽENJERING — Zagreb,
- »VIDRA« — poduzeće za izradu predmeta od kože — Vinkovci,
- Stručne službe Izvršnog vijeća Skupštine grada Zagreba,
- Trgovinsko poduzeće »SLAVIJA« — promet Zagreb,
- Ekonomski fakultet — Zagreb,
- Općinski štab TO — Daruvar,
- Skupština općine Daruvar,
- DP »GAJ« — industrijski kombinat — Podravska Slatina,
- »POLJOSTROJ« — Vinkovci,
- »CROATIA« — ZOIO — Vinkovci,
- »JOSIP KRAŠ« — Zagreb.

Izdavač ove knjige, Centar za kulturu i informiranje u Grubišnom Polju i preživjeli borci 28. slavonske narodnooslobodilačke udarne divizije toplo zahvaljuju navedenim organizacijama i ustanovama na datim novčanim priložima za štampanje i objavljivanje ove publikacije.

SADRŽAJ

PREDGOVOR (Dr Zdravko Pecar) — — — — — — — —	5
PREDGOVOR REDAKCIONE GRUPE — — — — — — — —	13
UVODNA OBRAZLOŽENJA (Krstó Bosanac) — — — — — — — —	17
— Međuzavisnost u razvitku narodnooslobodilačke borbe u Slavoniji i sjeverozapadnoj Hrvatskoj — — — — — — — —	19
— O specifičnom sadržaju ove knjige — — — — — — — —	29

Prvi dio

Stevó Pravdić: DVADESET OSMA SLAVONSKA NOU DIVIZIJA U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ 1943. GODINE I U PRVOJ BORBI ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

Glava prva

OD DILJA DO LUDBREGA — — — — — — — — — —	39
--	----

Glava druga

PRVA BORBA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA 3. 10. 1943. GODINE	
1. — Zadaci jedinica u borbi za oslobođenje Ludbrega — —	47
2. — Pripreme za napad — — — — — — — — — —	51
3. — Tok i rezultati borbe za Ludbreg — — — — — — — —	52
4. — Borba kod Šemovca 3. 10. 1943. godine — — — — — —	58
5. — Odluka da se Ludbreg brani — — — — — — — — — —	67

Glava treća

DALJA ZAJEDNIČKA DEJSTVA 28. DIVIZIJE I JEDINICA DRUGE OPERATIVNE ZONE	
1. — Borbe u Hrvatskom Zagorju — — — — — — — — — —	71
2. — Borbe za Koprivnicu — — — — — — — — — —	73
3. — Napad na uporište Čazma i borbe na zasjedama — — — —	76
4. — Dejstva u Turopolju — — — — — — — — — —	78

PRILOZI

Spiskovi boraca koji su poginuli u borbi za oslobodjenje Ludbrega 3. 10. 1943. godine	84
--	----

Drugi dio

DVADESET OSMA SLAVONSKA NO UDARNA DIVIZIJA PONOVO U SJEVEROZAPADNOJ HRVATSKOJ I DRUGA BORBA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

UVODNE NAPOMENE (Krstó Bosanac)	89
---------------------------------	----

Glava prva

Radojica Nenezić: ANALIZA BORBENIH DEJSTAVA U MOSLAVINI I BILOGORI OD 8. MAJA DO 24. JUNA 1944. GODINE

1. — Dvadeset osma divizija ponovo u Moslavini	93
2. — Napad na neprijateljsko uporište Heregovac	98
3. — Akcija 21. brigade u Ivanić Kloštaru	104
4. — Promjene u Štabu 17. slavonske NO udarne brigade	105
5. — Politička i vojna situacija na teritoriji i u jedinicama 10. korpusa »Zagrebačkog«	106
6. — Planiranje, organizacija, tok i ishod borbe za uporišta Narta i Veliko Trojstvo	112
7. — Neplanirana borbena dejstva na glavnoj cesti i pruzi Zagreb — Beograd. — Prva borba protiv »Čerkeza«	124
8. — Borbe za oslobodjenje Velikog Grđevca	129
9. — Referisanje Mati Jerkoviću, komandantu 6. korpusa u Velikom Grđevcu	133
10. — Proboj neprijateljskih sinaga od Daruvara prema Bjelovaru	138
11. — Pokret prema Podravini i prepad ustaša na štab 10. korpusa	140

Glava druga

DRUGA BORBA ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA

Poglavlje prvo

Radojica Nenezić: Prethodne pripreme za izvođenje napadne operacije za oslobodjenje Ludbrega

1. — Sastanak sa Štabom 10. korpusa	147
2. — Izviđači 28. divizije upućeni u područje Ludbrega	149
3. — Prethodne pripreme za napad na uporište neprijatelja u Ludbregu	151

Poglavlje drugo

Rekonstrukcija toka događaja pred drugu borbu za oslobodjenje Ludbrega

1. — Uvodni analitički osvrt (Krstó Bosanac)	154
2. — Dvadeset deveti juni 1944. godine	160

A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	160
B — Neprijateljske jedinice	— —	161
3. — Trideseti juni 1944. godine	— —	163
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	163
B — Neprijateljske jedinice	— —	165
4. — Prvi juli 1944. godine	— —	165
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	166
A — 2 — Vlado Potočnjak	— —	168
B — Neprijateljske jedinice	— —	169
5. — Drugi juli 1944. godine	— —	170
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	171
A — 2 — Vlado Potočnjak	— —	177
A — 3 — Đuro Fumić	— —	178
A — 4 — Pero Lalović	— —	178
B — Neprijateljske snage	— —	179
6. — Treći juli 1944. godine	— —	180
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	183
A — 2 — Vlado Potočnjak	— —	186
B — Neprijateljske jedinice	— —	186
7. — Četvrti juli 1944. godine	— —	187
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	196
A — 2 — Žarko Svilokos	— —	198-
B — Neprijateljske jedinice	— —	199
8. — Peti juli 1944. godine	— —	202
A — Partizanske jedinice		
A — 1 — Komandant 28. divizije Radojica Nenezić	— —	205
A — 2 — Vlado Potočnjak	— —	208
A — 3 — Pero Lalović	— —	209
A — 4 — Žarko Svilokos	— —	209-
A — 5 — Đuro Fumić	— —	210
8. — Neprijateljske jedinice	— —	213

Poglavlje treće

Komandant 28. divizije Radojica Nenezić o toku i ishodu druge borbe za oslobođenje Ludbrega

Napomene redakcione grupe — — — — — — — —	215
1. — Tok i ishod borbe u Ludbregu 6. jula 1944. godine — —	215
2. — Analiza borbe u Ludbregu 6. jula 1944. godine — prvi izvještaji i depeše — — — — — — — — — —	221

Poglavlje četvrto

Neprijateljski izvještaji o ishodu druge borbe za oslobođenje Ludbrega 6. jula 1944. godine

1. — Izvod iz dokumenta broj 9 — — — — — — — —	224
2. — Izvod iz dokumenta broj 15 — — — — — — — —	225
3. — Izvod iz dokumenta broj 16 — — — — — — — —	226
4. — Izvod iz dokumenta broj 19 — — — — — — — —	226
5. — Zaključci — — — — — — — — — — — —	226

Poglavlje peto

Vladimir Kadić: Analiza toka borbe 17. slavonske NO udarne brigade 6. jula 1944. godine u Ludbregu

1. — Izvod iz zapovesti Štaba 17. slavonske NO udarne brigade	229
2. — Raspored naših snaga prema zapovesti — — — — —	239
3. — Zamisao dejstva jedinica sa oiljem likvidacije uporišta —	239
4. — Odnos snaga na pojedinim pravcima i rezerve — — —	244
5. — Početak napada — — — — — — — — — — —	246
6. — Tok borbe — napadna dejstva — — — — — — — —	247
7. — Neprijateljski protivnapad — — — — — — — — —	260
8. — Borba Druge čete Trećeg bataljona u okruženju — — —	272
9. — Rezultati borbe — — — — — — — — — — —	274

Zapisi o borbi u Ludbregu

1. — Izvod iz ratnog dnevnika Vlade Potočnjaka — — — — —	280
2. — Izvod iz ratnog dnevnika Pere Lalovića — — — — —	282
3. — Izvod iz hronike Marije Winter — — — — — — — —	282

Spisak utvrđenih imena boraca 17. slavonske NO udarne brigade koji su poginuli u Ludbregu 6. jula 1944. godine — — — — — — — —

Osnovni biografski podaci komandanata bataljona poginulih u Ludbregu 6. jula 1944. godine

— Narodni heroj Mojica Birta — Zec — — — — — — — —	290
— Dušan Popović — — — — — — — — — — — —	291

Poglavlje šesto

General Ivan Gošnjak u Čazmi

Uvodne napomene (Krstó Bosanac) — — — — — — — — — —

Radojica Nenezić:	
1. — Zahtjev da se izvrši analiza planiranja, pripreme, toka i ishoda druge borbe za oslobođenje Ludbrega — — — —	294
2. — Referat o zbivanjima na operativnom području 10. korpusa »Zagrebačkog« od 8. maja do 14. jula 1944. godine — —	296
3. — Depeša o novim zadacima 28. slavonske NO udarne divizije	305
4. — Povratak u Slavoniju — — — — — — — — — —	307
Poglavlje sedmo	
Zaključna razmatranja o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega —	312
 <i>Glava treća</i>	
PARTIZANSKI I NEPRIJATELJSKI DOKUMENTI O DRUGOJ BORBI ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA	
Poglavlje prvo	
Dokumenti partizanskih jedinica	
— Dokumentat broj 1 Zapovijest Štaba 10. korpusa »Zagrebačkog« od 29. 06. 1944. godine — — — — — — — — — —	321
— Dokumentat broj 2 — Zapovijest Štaba 28. udarne divizije NOVJ od 30. 06. 1944. godine — — — — — — — — — —	324
— Dokumentat broj 3 — Izvodi iz izvještaja Štaba 28. udarne divizije NOVJ od 13. jula 1944. godine — K. broj 230 — — — —	326
— Dokumentat broj 4 — Izvodi iz izvještaja Štaba 28. udarne divizije od 13. jula 1944. godine — broj 299 — — — — — —	328
— Dokumentat broj 5 — Izvod iz izvještaja Štaba 6. korpusa NOVJ od 20. jula 1944. godine — — — — — — — — — —	330
— Dokumentat broj 6 — Izvod iz izvještaja Štaba 10. korpusa NOVJ od 5. avgusta 1944. godine — — — — — — — — — —	331
— Komentari i zaključci o navedenim izvodima iz izvještaja o drugoj borbi za oslobođenje Ludbrega — — — — — — — — — —	332
Poglavlje drugo	
Krstó Bosanac: Neprijateljski dokumenti o poduhvatu »ROUEN« sa komentarima.	
1. — Uvodna obrazloženja — — — — — — — — — —	335
2. — Važniji dokumenti poduhvata »Rouen« sa komentarima —	338
3. — Izvod iz ratnog dnevnika komande grupe armija »F« vezani za neprijateljski poduhvat »Rouen« — — — — — — — — — —	362
 <i>Glava četvrta</i>	
NAPISI U ISTORIOGRAFSKOJ PUBLICISTICI O DRUGOJ BORBI ZA OSLOBOĐENJE LUDBREGA	
1. — Ivan Šibi — — — — — — — — — —	365
2. — Ivan Šibi — »Ludbreški grobovi« — — — — — — — — — —	368
3. — Mate Jerković — Sadejstvo 6. slavonskog i 10. zagrebačkog korpusa u NOR-u — — — — — — — — — —	371
IMENA DAVALACA DOBROVOLJNIH PRILOGA — — — — — — — — — —	375
	383